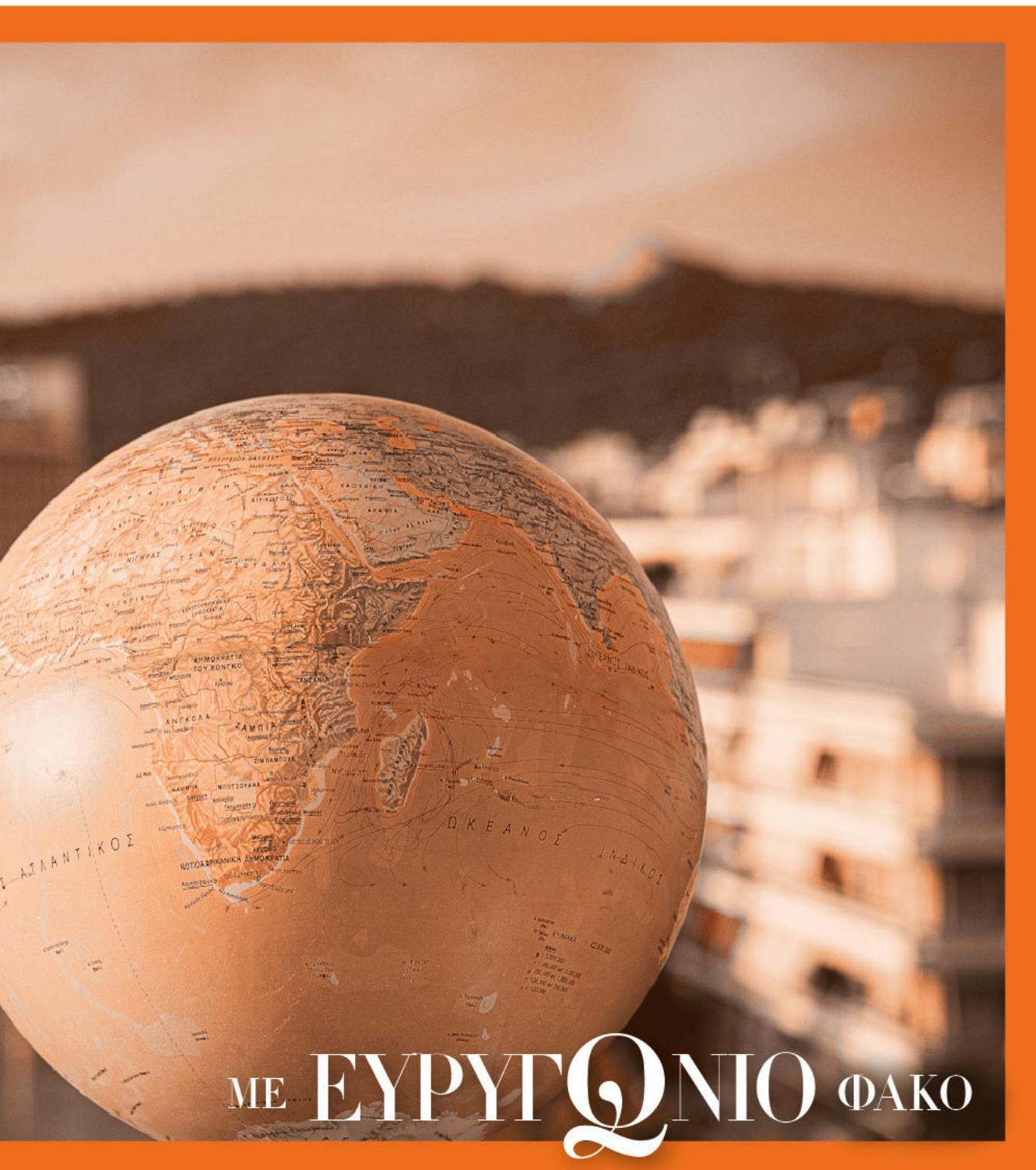

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΤΑΣΕΙΣ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ

ΜΕ ΕΥΡΥΓΩΝΙΟ ΦΑΚΟ

ΕΥΡΩΠΗ
& ΚΟΣΜΟΣ

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2020 | ΤΕΥΧΟΣ #1

Με ευρυγώνιο φακό
Περιοδική έκδοση για τις διεθνείς τάσεις.

Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς
Θεματική : Ευρώπη & Κόσμος

Επιμέλεια : Ανδρέας Μαράτος

Σχεδιασμός εξωφύλλου : Δανάη Παππά
(PriestDesign)

** Τα ενυπόγραφα άρθρα εκφράζουν αποκλειστικά τις απόψεις των συγγραφέων τους.*

Η εξαμηνιαία περιοδική έκδοση για τις διεθνείς τάσεις "**Με ευρυγώνιο φακό**" κυκλοφορεί στο πλαίσιο της θεματικής Ευρώπη & Κόσμος του Ινστιτούτου Νίκος Πουλαντζάς, σε επιμέλεια του **Ανδρέα Μαράτου**, υποψ. δρ. Φιλοσοφίας, επιστημονικού συνεργάτη και μέλους του ΙΝΠ, με τη συνεργασία του **Νεκτάριου Μπουγδάνη**, υποψ. δρ. Πολιτικής Επιστήμης και μέλους του Διοικητικού Συμβουλίου του ΙΝΠ.

Σκοπός της έκδοσης είναι να παρουσιάζει στο ελληνικό κοινό πλευρές των διεθνών εξελίξεων και τάσεων, σε διάλογο, αλλά όχι σε εξάρτηση από την τρέχουσα κάθε φορά επικαιρότητα. Αξιοποιώντας συμβολές και αναλύσεις μιας ευρείας ομάδας συνεργατών, σταθερών και μη, από την Ελλάδα και το εξωτερικό και με διαφορετικές προσεγγίσεις και αφετηρίες (επιστημονικές, αλλά και πολιτικές), επιδιώκουμε να δημιουργήσουμε αυτό που λέει ο τίτλος της έκδοσης: έναν ευρυγώνιο φακό, για να προσεγγίσουμε τον ταχύτατα μεταβαλλόμενο κόσμο στον οποίο ζούμε.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

World Review

Λευτέρης Στουκογεώργος | Τώρα αρχίζει ο 21ος αιώνας: Η μεγάλη επίθεση των ελίτ και η κοινωνική χειραφέτηση σε φόντο πράσινο

7

Αφιέρωμα: Η.Π.Α.

Αθηνά Αθανασίου | "Από τη Μεσόγειο ως τη Μινεάπολη, κάτω από το νερό ή κάτω από ένα γόνατο, δεν μπορώ να αναπνεύσω"

33

Keeanga-Yamahtta Taylor | Πρέπει να καταργήσουμε τώρα τη χρηματοδότηση της αστυνομίας

39

Χρυσάνθος Δημ. Τάσσης | Μετασχηματισμοί και αντιφάσεις του κοινωνικού σχηματισμού στις ΗΠΑ: Το τέλος (;) του "συναινετικού" δικομματισμού

60

Νεκτάριος Μπουγδάνης | ΗΠΑ: ένα έθνος σε διχασμό. Πόλωση στην εποχή των κρίσεων

78

Άρης Σπουρδαλάκης | Αμερικανικές Εκλογές 2020: Οι κοινωνικές ακτινογραφίες μιας καταθλιπτικής νίκης

90

Rosalind C. Morris | Για τις εκλογές του 2020

100

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Φάκελος: Νοτιοανατολική Μεσόγειος

Pinar Cakiroglu | Η Τουρκία στον
21ο αιώνα: Από τα βάρη του
παρελθόντος στις αβεβαιότητες
του μέλλοντος
114

Σία Αναγνωστοπούλου | Η
Τουρκία του Ερντογάν
127

Νίκος Χριστοφής | Ο "αυταρχικός
νεοφιλελευθερισμός" ως πλαίσιο
κατανόησης της Τουρκίας
137

Κυριάκος Λοΐζου | Η Κύπρος στη
νέα εποχή. Από τις "δάφνες" και τα
κοιτάσματα, στην
πραγματικότητα. Κυπριακό,
διεθνείς συμφωνίες και σκάνδαλα
151

WORLD
REVIEW

Το **World Review** εν είδει σταθερής "διεθνούς ανασκόπησης" επιχειρεί να δώσει με αναλυτικό και σφαιρικό τρόπο μια εικόνα της κατάστασης των πραγμάτων ανά τον κόσμο, των τάσεων, των μεταβολών και των προκλήσεων.

Στο τρέχον τεύχος, στη στήλη αυτή φιλοξενείται το άρθρο του **Λευτέρη Στουκογεώργου**, με τίτλο "Τώρα αρχίζει ο 21ος αιώνας: Η μεγάλη επίθεση των ελίτ και η κοινωνική χειραφέτηση σε φόντο πράσινο".

**Λευτέρης
Στουκογεώργος |**
Τώρα αρχίζει ο 21ος
αιώνας: Η μεγάλη
επίθεση των ελίτ και
η κοινωνική
χειραφέτηση σε
πράσινο φόντο

Λευτέρης Στουκογεώργος* | Τώρα αρχίζει ο 21ος αιώνας: Η μεγάλη επίθεση των ελίτ και η κοινωνική χειραφέτηση σε φόντο πράσινο

Στην εποχή της Πανδημίας

Η κρίση υπερσυσσώρευσης του 2008 έδειξε τα όρια του χρηματοπιστωτικού καπιταλισμού, της παγκοσμιοποίησης και το αδιέξοδο του νεοφιλελευθερισμού. Ταυτόχρονα, ήταν και η έναρξη ενός νομισματικού και ενεργειακού πολέμου μεταξύ των τριών υπερδυνάμεων, ο οποίος επεκτάθηκε τάχιστα σε τεχνολογικό και εμπορικό επίπεδο. Οι κλασικές νεοφιλελεύθερες συνταγές όχι μόνο δεν έδωσαν διέξοδο στο σύστημα, αλλά αποδείχθηκαν τραγικά αποτυχημένες για την κοινωνία, την οικονομία και το περιβάλλον. Η αύξηση των ανισοτήτων, η κοινωνία του 1/3 με την πλειοψηφία σε επισφάλεια, η διάβρωση της δημοκρατίας, η κλιματική κρίση, είναι η παρακαταθήκη των 30 χρόνων κυριαρχίας του νεοφιλελευθερισμού. Η απορρύθμιση της αγοράς υπονόμωσε τους δημοκρατικούς θεσμούς και δημιούργησε ευνοϊκό πλαίσιο για την εξάπλωση της alt.right.

Η παγκόσμια ύφεση ήταν προ των πυλών πριν εμφανισθεί ο Covid-19, με αντιδράσεις και εξεγέρσεις σε κάθε γωνιά του πλανήτη. Το Institute of International Finance (IIF), υπολόγισε το Παγκόσμιο Χρέος στα τέλη του '19 στα 257 τρις, δηλαδή 89 τρις περισσότερα από την έναρξη της κρίσης του '08.^[1] Η έκθεση του ΟΗΕ (Παγκόσμια Οικονομική Κατάσταση και Προοπτικές 2020), ανέφερε ότι, το 2019, η παγκόσμια οικονομία κατέγραψε την ισχνότερη ανάπτυξη της 10ετίας και προειδοποιούσε ότι το slowbalisation θα είναι το χαρακτηριστικό στην είσοδο της νέας 10ετίας.^[2]

Η έκθεση του ΟΗΕ (Παγκόσμια Οικονομική Κατάσταση και Προοπτικές 2020), ανέφερε ότι, το 2019, η παγκόσμια οικονομία κατέγραψε την ισχνότερη ανάπτυξη της 10ετίας και προειδοποιούσε ότι το slowbalisation θα είναι το χαρακτηριστικό στην είσοδο της νέας 10ετίας.

*Ο Λευτέρης Στουκογεώργος είναι Οικονομολόγος, μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του ΣΥΡΙΖΑ

[1] <https://www.iif.com/Research/Capital-Flows-and-Debt/Global-Debt-Monitor>

[2] https://www.un.org/development/desa/dpad/wp-content/uploads/sites/45/publication/WESP2020_FullReport_web.pdf

Για την ΕΕ της λιτότητας, τα στοιχεία του β' εξαμήνου του '19 ήταν τα χειρότερα των τελευταίων ετών. Ισχνή ανάπτυξη με άρωμα ύφεσης.

Με την εμφάνιση του covid-19 ξέσπασε μια τριπλή κρίση (υγειονομική, οικονομική, κοινωνική), η οποία ήρθε να προστεθεί στην κλιματική κρίση, ενώ η επιτάχυνση της 4ης Βιομηχανικής Επανάστασης δημιουργεί μια πέμπτη κρίση, αυτή της τεχνολογικής ανεργίας. Η συνολική κρίση είναι συστημική, γέννημα και θρέμμα της αχαλίνωτης καπιταλιστικής μεγέθυνσης, και σε εύρος μεγαλύτερη του κραχ του '29. Το χαρακτηριστικό της πανδημικής περιόδου είναι αβεβαιότητα και ανασφάλεια σε όλα τα επίπεδα. Η περιβαλλοντική διάσταση της πανδημίας θα επαναφέρει στο προσκήνιο την αναγκαιότητα της πράσινης οικονομίας. Ο Richard Horton, διευθυντής του ιατρικού περιοδικού The Lancet, χαρακτήρισε την πανδημία ως Συνδημία^[3], για να υπογραμμίσει τις παράλληλες κοινωνικές συνέπειες της. Η Συνδημία συνεπάγεται μια σχέση μεταξύ πολλών ασθενειών και περιβαλλοντικών, κοινωνικοοικονομικών συνθηκών. Η αλληλεπίδραση μεταξύ παθολογιών και καταστάσεων ενισχύει και επιδεινώνει κάθε μία από αυτές.

Η ταυτόχρονη κρίση ζήτησης, προσφοράς και εφοδιαστικής αλυσίδας, η αδυναμία σχεδιασμού και η εξαφάνιση του just in time ήταν μοναδική στην ιστορία του σύγχρονου καπιταλισμού. Η απότομη επιβράδυνση της παραγωγής, η κάθετη πτώση των επενδύσεων, οι μαζικές απολύσεις οδήγησαν στη Μεγάλη Ύφεση. Σε παγκόσμια κλίμακα, η σημαντική πτώση του ΑΕΠ, η αύξηση της δημόσιας δαπάνης και η μείωση της φορολογίας για την αντιμετώπιση της κρίσης αύξησε υπέρογκα Ιδιωτικό και Δημόσιο Χρέος. Η κρίση Χρέους ξεκίνησε το 2001, βάθυνε στην κρίση του '08 και τώρα έφτασε σε γιγαντιαία επίπεδα. Μια παγκόσμια διαγραφή χρεών είναι ένα ώριμο αίτημα εφόσον τέτοια επίπεδα χρέους είναι αδύνατον να αποπληρωθούν ή ακόμη και να εξυπηρετηθούν, αντίθετα παράγουν δυστυχία, με αυξημένη πιθανότητα εντάσεων, κοινωνικών εξεγέρσεων ή ακόμα και πολέμων. Οι κρατικές και υπερεθνικές παρεμβάσεις, η προσφορά τεράστιων ποσοτήτων χρήματος από τις Κεντρικές Τράπεζες (12 τρις), έχουν ξεπεράσει εκείνες της κρίσης του '08, αλλά κρίνονται ανεπαρκείς, άνισες και ταξικά μεροληπτικές. Η αμηχανία της ελίτ φάνηκε από τα απατηλά σενάρια που δημιούργησε για να πεισθεί πρώτα η ίδια ότι η κρίση θα είναι βραχυχρόνια και θα ακολουθήσει ανάπτυξη το β' εξάμηνο σε μορφή V (που προπαγανδίζει ακόμα η κυβέρνηση Μητσοτάκη), ότι τα εμβόλια θα είναι έτοιμα το φθινόπωρο, μέχρι την επικίνδυνη γραμμή υποτίμησης του ιού των ηγετών της Alt.right (Τραμπ , Μπολσονάρου, Μπ. Τζόνσον), ανεξαρτήτως θανάτων, για να μην ζημιωθεί η οικονομία.

[3] [https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736\(20\)32000-6/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736(20)32000-6/fulltext)

Αποτυχημένη η αντιμετώπιση της ΕΕ, λόγω αποδιάρθρωσης των συστημάτων υγείας και των υποδομών των χωρών της, θύματα της 30ετούς νεοφιλελεύθερης λαίλαπας που σάρωσε την Ευρώπη. Η έλλειψη υγειονομικού συντονισμού στην ΕΕ δείχνει το μέγεθος της αποτυχίας της νεοφιλελεύθερης ευρωπαϊκής ελίτ.

Η αντιμετώπιση της πανδημίας ήταν πετυχημένη στις χώρες της Άπω Ανατολής (Κίνα, Ν. Κορέα, Ταιβάν, Ιαπωνία), στη Ν. Ζηλανδία και σχετικά στην Αυστραλία. Από τις χειρότερες επιδόσεις στην Ασία έχουν Τουρκία, Ιράν και Ινδία. Αποτυχημένη η αντιμετώπιση της ΕΕ λόγω αποδιάρθρωσης των συστημάτων υγείας και των υποδομών των χωρών της, θύματα της 30ετούς νεοφιλελεύθερης λαίλαπας που σάρωσε την Ευρώπη. Η έλλειψη υγειονομικού συντονισμού στην ΕΕ δείχνει το μέγεθος της αποτυχίας της νεοφιλελεύθερης ευρωπαϊκής ελίτ. Μόνο η Γερμανία και οι σκανδιναβικές χώρες (πλην Σουηδίας) τα κατάφεραν σχετικά καλά. Αποτυχημένη ήταν και η διαχείριση του Πούτιν, παρά την επίτευξη δημιουργίας εμβολίου. Στην αμερικανική ήπειρο, Καναδάς και Κούβα είναι οι εξαιρέσεις επιτυχημένης διαχείρισης, ενώ οι ΗΠΑ του Τραμπ συγκαταλέγονται ανάμεσα στις χειρότερες, μαζί με τη Βραζιλία και αρκετές ακόμη λατινοαμερικάνικες χώρες. Η Αφρική είναι η ήπειρος που έχει επηρεασθεί ελαφρότερα, ευτυχώς, παρά τις τεράστιες ελλείψεις στον υγειονομικό κλάδο και στις υποδομές, ίσως λόγω θερμοκρασιών, ηλιακής ακτινοβολίας και έχοντας τον λιγότερο γερασμένο πληθυσμό από κάθε ήπειρο.

Οικονομικά κερδισμένοι της παγκόσμιας κρίσης είναι τα big corporates: ηλεκτρονικό εμπόριο και επικοινωνία, πληροφορική, ρομποτική, φαρμακευτικές και τροφίμων. Η εισαγωγή του ψηφιακού νομίσματος από τις Κεντρικές τράπεζες Κίνας (πρωτοπορεί μέσω της Ant Group), ΗΠΑ και ΕΕ θα είναι το νέο νομισματικό εργαλείο της ψηφιακής εποχής που, μέσω των fintech, θα μεταμορφώσει τη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού καπιταλισμού.

Στο πολιτικό επίπεδο, από τη μία πλευρά, ευνοήθηκε η άνοδος της alt.right, με τελευταία φαινόμενα όσα εμφανίστηκαν στην ακροδεξιά Αμερική του Τραμπ (αρνητές covid, εμβολίων, QAnon και Proud Boys). Από την άλλη πλευρά, διαμορφώνεται ένα ριζοσπαστικό κίνημα πολλαπλών αριστερών και οικολογικών υποκειμένων, το οποίο μένει να μετουσιωθεί σε πολιτική πλατφόρμα.

Το 2020 θα κλείσει με διπλή ύφεση, χωρίς λύση για την πανδημία και με όξυνση του β' κύματος του covid19. Δεν αναμένεται να αλλάξει υγειονομικά το α' τρίμηνο του '21 (γ' κύμα), παρά την εξέλιξη των εμβολίων και πιθανών νέων θεραπειών, γεγονός που παραπέμπει σε συνεχόμενα lockdown στις περισσότερες χώρες του δυτικού ημισφαιρίου και ειδικά της Ευρώπης. Η πιθανή υποχώρηση της πανδημίας τους θερμούς μήνες δεν σημαίνει ότι θα εξομαλυνθεί η κατάσταση ούτε υγειονομικά, ούτε οικονομικά. Οι ελπίδες για ξεπέραςμα της υγειονομικής κρίσης μετατίθενται για το 2022. Οξυμένος ο ανταγωνισμός των τριών υπερδυνάμεων και στο υγειονομικό επίπεδο, όπως φαίνεται από τη μάχη για την πρωτιά του εμβολίου, τις αλληλοκατηγορίες και τη βοήθεια σε τρίτες χώρες. Ο Τραμπ ήταν ο μεγάλος ηττημένος, η υγειονομική κρίση του στοίχισε την επανεκλογή.

Με το παγκόσμιο Χρέος να αυξάνεται φέτος κατά 20 τρις[4], οι προβλέψεις για ανάκαμψη από την οικονομική κρίση ξεκινούν από τα τέλη του '21, για Κίνα και το '22 για ΗΠΑ. Οι περισσότερες χώρες θα φτάσουν στα ισχνά επίπεδα του '19 βαθμιαία, από το 2023 και μετά, ανάλογα με την πολιτική των

”

Στο πολιτικό επίπεδο, από τη μία πλευρά, ευνοήθηκε η άνοδος της alt.right, με τελευταία φαινόμενα όσα εμφανίστηκαν στην ακροδεξιά Αμερική του Τραμπ (αρνητές covid, εμβολίων, QAnon και Proud Boys). Από την άλλη πλευρά, διαμορφώνεται ένα ριζοσπαστικό κίνημα πολλαπλών αριστερών και οικολογικών υποκειμένων[...].

[4]<https://www.cnbc.com/2020/11/19/coronavirus-drives-global-debt-to-a-new-record-high.html#:~:text=%E2%80%9CSpurred%20by%20a%20sharp%20rise,Debt%20Monitor%2C%20out%20on%20Wednesday.>

κυβερνήσεων τους και τη θέση τους στον παγκόσμιο συσχετισμό εξουσίας. Στην Ευρώπη, η Γερμανία θα είναι η πρώτη που θα βγει από την κρίση, ενώ υπερχρεωμένες χώρες, όπως η Ιταλία και η Ελλάδα, θα είναι από τους ουραγούς. Για την Ελλάδα, οι προοπτικές είναι χειρότερες λόγω της νεοφιλελεύθερης πολιτικής της κυβέρνησης Μητσοτάκη που αρνείται μυωπικά την πραγματικότητα, όταν υπερεθνικοί θεσμοί, ινστιτούτα και αναλυτές παγκοσμίως προτείνουν άμεσα δημόσιες δαπάνες και επενδύσεις, ειδικά στον χώρο της Υγείας. Η οικονομική κρίση θα παραταθεί το 2021, παρά την προβλεπόμενη χαμηλή ανάπτυξη (σε σχέση με το '20), και θα είναι ακόμα βαθύτερη γιατί θα φανούν τα τραγικά αποτελέσματα της φετινής κρίσης. Όταν θα φύγει ο φόβος του θανάτου, οι ελίτ θα έχουν να αντιμετωπίσουν μια φτωχοποιημένη κοινωνία σε κατάσταση απόγνωσης και οργής. Ο κόσμος μετά-covid θα είναι γεμάτος Χρέη και Άνεργους.

Η νέα παγκόσμια γεωμετρία

Ο χαρακτηρισμός ενός κράτους ως υπερδύναμης προϋποθέτει δύο τουλάχιστον από τα τρία στοιχεία κυριαρχίας: στρατιωτικό, ενεργειακό και οικονομικό. Μετά την κατάρρευση και των BRICS, σε γεωστρατηγικό επίπεδο το παγκόσμιο σύστημα είναι τριπολικό: ΗΠΑ, Κίνα και, ενδιάμεσως, η Ρωσία ανταγωνίζονται για την επικυριαρχία στον πλανήτη. Κίνα και Ρωσία, στη συγκυρία, είναι σε αγαστή συνεργασία.

Τα μεγάλα επίδικα είναι τρεις θάλασσες (Αρκτικός, Μεσόγειος και Ν.Α. Ειρηνικός) και τρεις ήπειροι (Ασία, Ευρώπη, Αφρική). ΕΕ και Ινδία είναι καθοριστικοί παράγοντες στη διαμόρφωση των νέων συσχετισμών.

Στη ΝΑ Ασία, ο «ψυχρός πόλεμος» ΗΠΑ-Κίνας βρίσκεται ήδη σε προχωρημένο στάδιο. Ο αμερικανικός άξονας καθορίζεται από τις χώρες: Ν. Κορέα, Ιαπωνία, Ταϊβάν, Φιλιππίνες, Ινδονησία, Μαλαισία και Αυστραλία. Η Ινδία συντάσσεται, αυτόνομα, με τον αμερικανικό άξονα, αλλά διατηρεί στενές σχέσεις και με τη Ρωσία. Η Ινδία έχει συνοριακά προβλήματα με την Κίνα στα Ιμαλάια, νιώθει την παρουσία του κινεζικού στόλου στον Ινδικό Ωκεανό στο μαλακό της υπογάστριο (Σρι Λάνκα) και πιέζεται από τις συμφωνίες Κίνας- Πακιστάν. Ταυτόχρονα, όμως, δεν θέλει να γίνει υποχείριο της αμερικανικής πολιτικής στη Ν. Ασία. Στις Φιλιππίνες εδρεύει ο 7ος αμερικανικός στόλος, ενώ βάσεις των ΗΠΑ, εκτός των παραπάνω χωρών, βρίσκονται σπαρμένες σε νησιά του Ειρηνικού (Γκουάμ, Ρίου Κίου κλπ.), υπό τη διοίκηση της US Pacific Command.

Αν ισχύει ότι η παγκόσμια ηγεμονία προϋποθέτει τη ναυτική κυριαρχία, τότε η προσπάθεια των ΗΠΑ για ανάσχεση της Κίνας ξεκινά από τη θάλασσα. Και αυτό δεν αφορά μόνο τον κινεζικό New Silk Road με απόληξη την Ευρώπη, αλλά και τον περιορισμό της Κίνας στα χωρικά της ύδατα.

Αντίστοιχα, ο κινεζικός άξονας εμπεριέχει τις χώρες: Λάος, Καμπότζη, Μιανμάρ, Μπαγκλαντές, Σρι Λάνκα, Πακιστάν και Αν. Τιμόρ. Η Ταϊλάνδη, παρά την εξάρτησή της από τις ΗΠΑ, ανοίγεται στην κινεζική επιρροή και στις αντίστοιχες επενδύσεις, κατανοώντας ότι η γειτνίαση της με την Κίνα είναι στρατηγικής σημασίας. Το Βιετνάμ, κάτω από την πίεση της Κίνας, ειδικά όσον αφορά νήσους και ΑΟΖ στη Θάλασσα της Νότιας Κίνας, συντάσσεται με Ρωσία και ΗΠΑ. Η τελευταία δεκαετία δείχνει ότι η Κίνα επεκτείνει την επιρροή της μέσω οικονομικών σχέσεων και βοήθειας, ενώ η αμερικανική πολιτική στηρίζεται στην παραδοσιακή της ισχύ και το γεγονός αυτό έδωσε συγκριτικό πλεονέκτημα στην Κίνα.

Αν ισχύει ότι η παγκόσμια ηγεμονία προϋποθέτει τη ναυτική κυριαρχία, τότε η προσπάθεια των ΗΠΑ για ανάσχεση της Κίνας ξεκινά από τη θάλασσα. Και αυτό δεν αφορά μόνο τον κινεζικό New Silk Road με απόληξη την Ευρώπη, αλλά και τον περιορισμό της Κίνας στα χωρικά της ύδατα. Αυτό δείχνει η μεταφορά βάσεων πυραύλων στην Ιαπωνία, η στρατιωτική ενίσχυση της Ταϊβάν, η προσπάθεια ενίσχυσης της αμερικανικής βάσης στη Ν. Κορέα, η αγορά πυραύλων από πλευράς Φιλιππίνων και οι προστριβές αμερικανικού και κινεζικού στόλου στη Θάλασσα της Νότιας Κίνας ως τα ανοιχτά των Φιλιππίνων. Αντίστοιχα, η Κίνα πιέζει τη Ν. Κορέα και την Ταϊβάν να μην αποδεχθούν τις αμερικανικές επιλογές, απειλώντας με σοβαρές κυρώσεις. Η Κίνα απάντησε, επίσης, στην αμυντική συμφωνία Αυστραλίας Ιαπωνίας, δηλώνοντας ότι, εάν βλάπτεται η ασφάλεια της, οι δύο χώρες θα πληρωθούν με το ίδιο νόμισμα.

Η Ιαπωνία, από την πλευρά της, συνήψε, επίσης, σχέσεις με την Ινδία και την Ινδονησία, προσπαθώντας να δημιουργήσει έναν δικό της υπο-άξονα ενάντια στην Κίνα και επενδύει ξανά στον στόλο της με αμερικανική υποστήριξη. Όμως, παρά τις γεωστρατηγικές εντάσεις των χωρών, σε καπιταλιστικό επίπεδο συνεργάζονται άψογα. Ιαπωνικές και κορεατικές εταιρίες έχουν σπάσει το τεχνολογικό εμπάργκο του Τραμπ και συνεργάζονται με τις κινεζικές κρατικές επιχειρήσεις (S.O.E.) μέσω Βιετνάμ, Μαλαισίας και Ταϊλάνδης.

Η Κίνα δημιουργεί τεχνητά νησιά στις αμφισβητούμενες θαλάσσιες περιοχές, διεκδικώντας τη θαλάσσια κυριαρχία, ενώ ο στόλος της συχνά κινείται στα ινδονησιακά στενά μέχρι τον Ινδικό ωκεανό για ασκήσεις. Ο στόλος της επιχειρεί εκεί που υπαγορεύουν τα οικονομικά της συμφέροντα, στη στρατηγική του New Silk Road. Η μακροχρόνια πολιτική της Κίνας δεν παγιδεύεται εύκολα, σχεδίασε και υλοποίησε ταυτόχρονα την Belt and Road Initiative (BRI), τον δια ξηράς δρόμο του μεταξιού. Με δύο άξονες: τον κεντρικό, κατασκευάζοντας δρόμους, σιδηρόδρομους και αντίστοιχες υποδομές στις χώρες της Κεντρικής Ασίας, με διπλή απόληξη σε Πακιστάν και Ιράν και τελικό στόχο την Ευρώπη. Και τον βόρειο, που διαπερνά τη Σιβηρία (τεράστιες οι κινεζικές επενδύσεις), την ευρωπαϊκή Ρωσία και καταλήγει πάλι στην Ευρώπη. Το «ευρωασιατικό» οικονομικό και ενεργειακό σχέδιο του Πούτιν συμπιπτει με την κινεζική BRI (οι ρωσικοί αγωγοί θα τρέχουν παράλληλα των κινεζικών λεωφόρων). Η κρατική εταιρία πυρηνικών Rosatom σκοπεύει στη δημιουργία κβαντικού υπολογιστή μέσα στο 2024. Και οι τρεις υπερδυνάμεις ανταγωνίζονται για την κβαντική υπεροχή. Ο Πούτιν στοχεύει στην καινοτομία και θέλει τη Μόσχα διεθνές χρηματοοικονομικό κέντρο. Η κυριαρχία στα στενά της ιαπωνικής θάλασσας και στον Βερίγγειο Πορθμό είναι σημεία σύγκρουσης με τις ΗΠΑ, εκτός Ευρώπης.

Η νέα κινεζική οικονομική πρωτοβουλία, η Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP) δύσκολα θα πετύχει. Η συμμετοχή Ιαπωνίας και Αυστραλίας, που συμμετέχουν στον αμερικανικό άξονα, σημαίνει ότι η πρωτοβουλία θα παρεμποδισθεί. Η Κίνα στοχεύει στη δική της περιφερειακή τάξη πραγμάτων κόντρα στο status quo των ΗΠΑ και η σύγκρουση θα είναι πολύπλευρη. Η Ουάσιγκτον απάντησε ήδη με την αμυντική συμφωνία QUAD με Ινδία, Αυστραλία και Ιαπωνία κατά της Κίνας, αλλά η άρνηση συμμετοχής της Ινδονησίας δείχνει τις μεταβαλλόμενες σχέσεις συμφερόντων στην περιοχή. Η οικονομική διείσδυση της Κίνας στην Ινδονησία ώθησε τις ΗΠΑ να επενδύσουν άμεσα 2 δις στο κρατικό Fund της Τζακάρτα.

Ο πόλεμος στο Ναγκόρνο Καραμπάχ είχε χιλιάδες νεκρούς και τραυματίες. Το Αζερμπαϊτζάν πήρε το μεγαλύτερο κομμάτι που είχε χάσει στον πόλεμο του '94 με την Αρμενία, αλλά οι μεγάλοι νικητές είναι οι Ρώσοι και, δευτερευόντως, οι Τούρκοι. Στο κενό, λόγω εκλογών, της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής και στην αδυναμία της ΕΕ να παρέμβει, οι Ρώσοι «τιμώρησαν» την κυβέρνηση της Αρμενίας για την αμερικανική στροφή της και μετά εμφανίστηκαν σαν «ο από μηχανής θεός», για να σώσουν τη χώρα από την απόλυτη καταστροφή. Η Ρωσία, με το σχέδιο ειρήνης, γίνεται ο τοποτηρητής της περιοχής, δημιουργώντας βάση σε ακτίνα ελέγχου των αγωγών της Κασπίας και γενικότερα της Υπερκαυκασίας. Η Τουρκία θα εδραιώσει τη θέση της ως περιφερειακή δύναμη, ενώ αποκτά ερείσματα στα ενεργειακά αποθέματα της Κασπίας, μέσω της στρατηγικής επιρροής της στους Αζέρους.

Στη Μ. Ανατολή, τα μέτωπα είναι σε ύφεση λόγω της πανδημίας, αλλά η τήρηση των συμφωνιών είναι σχετική. Στη Συρία, από όπου οι δυνάμεις των ΗΠΑ αποσύρονται, η ζώνη της Ιντλίμπ και ο διάδρομος για το Ιράκ αποτελούν «μήλον της έριδος» μεταξύ Ρώσων και Τούρκων. Η περιοχή είναι στρατηγικά κρίσιμη εφόσον συνδέει τις ρωσικές βάσεις και τα ιρανικά συμφέροντα στη Μεσόγειο (Λαττάκεια και Ταρτούς) με το Ιράκ και το Ιράν. Αποτελεί μια δυνητική ενεργειακή λεωφόρο που θα συνδέει την Κασπία με την Ευρώπη και ενδιαφέρει τους Κινέζους για επέκταση της BRI. Σε Συρία και Λίβανο, οι λαοί βρίσκονται σε άθλια κατάσταση γιατί, εκτός από τα δεινά του πολέμου, έχουν να αντιμετωπίσουν οικονομική και ανθρωπιστική κρίση. Το διαλυμένο Ιράκ, εάν εξαιρεθεί η ζώνη των Κούρδων Πεσμεργκά, είναι σε οριακή κατάσταση σύγκρουσης λόγω του διχασμού μεταξύ Σιτών (φιλοϊρανοί) και Σουνιτών (φιλοαμερικανοί). Αν ο Μπάιντεν ακολουθήσει την πολιτική Τραμπ για αποχώρηση των αμερικανικών στρατευμάτων από το Ιράκ, τότε η χώρα θα μείνει κάτω από

Στη Συρία, από όπου οι δυνάμεις των ΗΠΑ αποσύρονται, η ζώνη της Ιντλίμπ και ο διάδρομος για το Ιράκ αποτελούν «μήλον της έριδος» μεταξύ Ρώσων και Τούρκων. Η περιοχή είναι στρατηγικά κρίσιμη εφόσον συνδέει τις ρωσικές βάσεις και τα ιρανικά συμφέροντα στη Μεσόγειο (Λαττάκεια και Ταρτούς) με το Ιράκ και το Ιράν.

ιρανική επιρροή. Η Τουρκία έχει πάντα στόχο τα ενεργειακά αποθέματα της Μοσούλης και τον έλεγχο της περιοχής, αλλά θα βρει κάθετα απέναντι της το Ιράν, καθώς και τις Σ. Αραβία, ΗΑΕ και Αίγυπτο, που αντιτίθενται σε μια τουρκική ηγεμονία στο σουνιτικό τόξο. Για να υλοποιηθεί το τουρκικό σχέδιο ηγεμόνευσης της περιοχής, θα πρέπει να διαπεράσει το αντίστοιχο ιρανικό. Δυο περιφερειακές υπερδυνάμεις σε γειτνίαση είναι δύσκολο να συνυπάρξουν αρμονικά σε βάθος χρόνου. Η αποδυνάμωση του Ιράν, μέσω του αμερικανικού εμπάργκο, έχει δύο στόχους: να κερδίσει ο αμερικανικός άξονας στη Μ. Ανατολή και να χάσουν Ρώσοι και Κινέζοι έναν στρατηγικής σημασίας σύμμαχο. Αλλά αυτό είναι γνωστό στο αντίθετο στρατόπεδο.

Στην αραβική χερσόνησο, ο πόλεμος Σ. Αραβίας-Υεμένης (που υποστηρίζεται από το Ιράν) είναι σε ύφεση, αλλά συνεχίζεται παρά τον covid-19. Η Σ. Αραβία και τα ΗΑΕ βρίσκονται σε σύγκρουση με το Κατάρ, το οποίο στηρίζεται στρατιωτικά από την Τουρκία, εξ ου και η τουρκική βάση στον Περσικό κόλπο. Το Κατάρ είναι κρίσιμο ενεργειακό μέγεθος ως δεύτερος παραγωγός φυσικού αερίου παγκοσμίως, ενώ μαζί με το Ιράν κατέχουν, στον Περσικό, το μεγαλύτερο κοιτάσμα φυσικού αερίου στον κόσμο. Η συμμαχία με την Τουρκία αφορά την κοινή στρατηγική στην περιοχή, ενώ το Κατάρ είναι ο βασικός χρηματοδότης της χειμαζόμενης τουρκικής οικονομίας. Οι οικονομικές συμφωνίες των ΗΑΕ και Μπαχρέιν (έπεται η Σ. Αραβία) με το Ισραήλ ακολούθησαν εκείνες της Μαλαισίας και Ινδονησίας. Συμφωνίες που συνεπάγονται υποχώρηση θέσεων στο παλαιστινιακό ζήτημα και αντιμετωπίζουν ως κοινό εχθρό το Ιράν. Η έντονη παρουσία του τουρκικού παράγοντα σε Γάζα και Ραμάλα ενοχλεί ιδιαίτερα και την Αίγυπτο και αποδυναμώνει περαιτέρω την παλαιστινιακή θέση. Το τερατώδες σχέδιο για το παλαιστινιακό των Τραμπ-Νετανιάχου δυστυχώς βρίσκει πρόσφορο έδαφος! Το Κουβέιτ και το Ομάν, στη χερσόνησο, κρατούν πιο αυτόνομη στάση, με το Ομάν να συνεργάζεται στενά με την Κίνα σε οικονομικό επίπεδο.

Η ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου γίνεται ξανά προνομιακό πεδίο αντιπαράθεσης των τριών υπερδυνάμεων, αλλά και περιφερειακών δυνάμεων. Στην αμερικανική ηγεμονία, μέσω του ΝΑΤΟ, η Ρωσία απάντησε με την προσάρτηση της Κριμαίας, την αναβάθμιση της βάσης στη Λαττάκεια της Συρίας, αλλά και τη δημιουργία βάσης στη Λιβύη. Η Κίνα, στο πλαίσιο της μερικής παγκοσμιοποίησης με την Ευρώπη, ενισχύει την παρουσία της στα μεσογειακά λιμάνια για την υλοποίηση των στρατηγικών της σχεδίων, του New Silk Road και του BRI. Γαλλία και Ιταλία αιφνιδιάστηκαν από την ταυτόχρονη παρουσία Ρώσων και Τούρκων στη Λιβύη. Οι Γάλλοι άργησαν να καταλάβουν ότι το στρατηγικό σχέδιο του Ερντογάν, της «Γαλάζιας Πατρίδας», ήταν ανταγωνιστικό των δικών τους γεωστρατηγικών σχεδίων. Στην Αν. Μεσόγειο, στη Συρία, στο Ιράκ, στη Λιβύη,

Η ευρύτερη περιοχή της Μεσογείου γίνεται ξανά προνομιακό πεδίο αντιπαράθεσης των τριών υπερδυνάμεων, αλλά και περιφερειακών δυνάμεων.

στις χώρες Σαχέλ, στα στενά του Άντεν, τα συμφέροντα τους είναι αντικρουόμενα. Οι γαλλικές πρωτοβουλίες έχουν το πράσινο φως των ΗΠΑ, οι οποίες ανησυχούν για τη ρωσική επέκταση στη Μεσόγειο και τη στενή σχέση Ρωσίας-Τουρκίας. Η Ιταλία αδυνατεί να παρέμβει εκτός των μικροσυμφερόντων της, αλλά δεν θέλει τον τουρκικό στόλο στα στενά της Σικελίας. Η Γερμανία χρησιμοποιεί σταθερά την οικονομική της επιρροή αποκλειστικά προς όφελος της, αλλά, σε τελική ανάλυση, συντάσσεται με το γαλλικό σχέδιο, λόγω κοινών γεωστρατηγικών συμφερόντων στην ευρύτερη περιοχή. Εντυπωσιακή ήταν η θέση του Ιράν στη Λιβύη, όπου στήριξε τις τουρκικές θέσεις με αντάλλαγμα την αποφυγή σύγκρουσής τους στα δυτικά του Ευφράτη στη Συρία. Η τουρκική επιρροή στη Λιβύη, όμως, θα βαίνει μειούμενη, όσο θα αυξάνει η γαλλική. Οι φιλοδοξίες του Ερντογάν στην Αν. Μεσόγειο μετά την ήττα Τραμπ περιορίζονται.

Το λιώσιμο των πάγων στην Αρκτική μπορεί να αποτελεί τεράστια περιβαλλοντική καταστροφή για τον πλανήτη, αλλά για τις υπερδυνάμεις είναι κομβικό στρατηγικό σημείο, εμπορικά και στρατιωτικά, που δίνει συγκριτικό πλεονέκτημα στον κυρίαρχο της περιοχής. Γι' αυτό ο επενδυτικός ανταγωνισμός ΗΠΑ-Κίνας σε Ισλανδία και Γροιλανδία, οι δελεαστικές οικονομικές προσφορές των Κινέζων σε υποδομές, η πρόταση Τραμπ στη Δανία για εξαγορά της Γροιλανδίας ή δημιουργία δεύτερης βάσης στο έδαφός της. Οι ΗΠΑ θέλουν τον Β. Ατλαντικό ως *mare nostrum*. Διαμάχες υπάρχουν εντός αρκτικού κύκλου όπου ορίζονται ΑΟΖ, ενεργειακά πεδία, δρόμοι μεταφοράς, χωρίς τη συναίνεση των υπολοίπων χωρών. Καναδοί και Σκανδιναβοί νιώθουν τη στρατηγική πίεση των υπερδυνάμεων.

Το λιώσιμο των πάγων στην Αρκτική [...] για τις υπερδυνάμεις είναι κομβικό στρατηγικό σημείο, εμπορικά και στρατιωτικά.

Η Αφρική αναμένεται να αποσπάσει από την Ασία τον τίτλο της ηπείρου με το μεγαλύτερο προλεταριάτο. Οι χώρες της Βόρειας και Δυτικής Αφρικής είναι κάτω από ευρωπαϊκό έλεγχο, κυρίως γαλλικό. Οικονομικής σπουδαιότητας τα λιμάνια της Δ. Αφρικής που συνδέουν την Ευρώπη με τη Ν. Αμερική. Οι υποσαχάριες χώρες μαστίζονται από τη φτώχεια και την ισλαμική τρομοκρατία.

Η Αφρική αναμένεται να αποσπάσει από την Ασία τον τίτλο της ηπείρου με το μεγαλύτερο προλεταριάτο. Οι χώρες της Βόρειας και Δυτικής Αφρικής είναι κάτω από ευρωπαϊκό έλεγχο, κυρίως γαλλικό. Οικονομικής σπουδαιότητας τα λιμάνια της Δ. Αφρικής που συνδέουν την Ευρώπη με τη Ν. Αμερική. Οι υποσαχάριες χώρες μαστίζονται από τη φτώχεια και την ισλαμική τρομοκρατία. Αλ Κάιντα, Μπόκο Χάραμ, ISIS και άλλες τρομοκρατικές ομάδες κινούνται σε όλο το υποσαχάριο πλάτος, από τις πηγές του Νίγηρα, στο Καμερούν, στο Σουδάν ως τη διαλυμένη Σομαλία. Η Α. Αφρική είναι φλεγόμενη ζώνη, λόγω της τεράστιας στρατηγικής σημασίας της Ερυθράς Θάλασσας και των στενών του Μπαμπ-ελ-Μαντέμπ (Πύλες των Δακρύων) στον Ινδικό. Καθόλου τυχαία ΗΠΑ, Ρωσία, Κίνα, Γαλλία, Ιταλία, Γερμανία έχουν βάσεις στην περιοχή. Η Τουρκία έχει δύο βάσεις, μία στη Σομαλία και μία στο Σουδάν (συμφωνία της νέας κυβέρνησης για ρωσική και τουρκική βάση). Διαμάχες υπάρχουν μεταξύ Αιγύπτου, Σουδάν και Αιθιοπίας για τη διαχείριση των νερών του Νείλου. Στην Κεντρική και Νότια Αφρική, οι τρεις υπερδυνάμεις έχουν δημιουργήσει ζώνες επιρροής για την εκμετάλλευση των άφθονων πρώτων υλών, αλλά οικονομικά κυριαρχούν οι Κινέζοι με τις επενδύσεις τους. Η Αφρική είναι η μόνη ήπειρος όπου το γουάν προηγείται του δολαρίου στις εμπορικές συναλλαγές.

Στη Λατινική Αμερική, οι σχέσεις με τις ΗΠΑ ανάγονται στον 19ο αιώνα και η αμερικανική επιρροή δεν στηρίζεται μόνο στη στρατιωτική και οικονομική εξουσία, αλλά και σε ένα μακροχρόνιο θεσμικό πλαίσιο που διασφαλίζει τα συμφέροντα του αμερικανικού καπιταλισμού. Η αυτοανακήρυξη του Γκουαϊδό ως Προέδρου της Βενεζουέλας, το πραξικόπημα κατά του Μοράλες στη Βολιβία, οι δίκες του Λούλα και η άνοδος Μπολσονάρου στη Βραζιλία, ο ακροδεξιός Πινιέρα ως γνήσιος κληρονόμος του Πινοτσέτ στη Χιλή, η εικοσαετής παγίδευση της Αργεντινής στη μέγγενη του ΔΝΤ, η παραβίαση της ειρήνης και οι δολοφονίες πολιτικών αντιπάλων στη νατοϊκή Κολομβία,

οι επεμβάσεις με παραστρατιωτικούς στην Κεντρική Αμερική και οι χούντες παραπέμπουν στον αμερικανικό παράγοντα. Η άνοδος των προοδευτικών κυβερνήσεων την προηγούμενη 15ετία, η ρωσική και, κυρίως, η κινεζική έντονη παρουσία, θορύβησαν ιδιαίτερα την Ουάσιγκτον, η οποία παρενέβη με τον γνωστό, «χειρουργικό» τρόπο. Η προοδευτική αλλαγή στην Αργεντινή, η απελευθέρωση του Λούλα, η νίκη του κόμματος MAS του Μοράλες στη Βολιβία, οι κινητοποιήσεις και η ανατροπή του συντάγματος Πινοτσέτ στη Χιλή, οι διαδηλώσεις στο Περού, η αντοχή Κούβας και Βενεζουέλας, δείχνουν ότι το πνεύμα του Τσε, των Καγκασέιρος και του Μπολίβαρ είναι ζωντανό και ικανό για ανατροπές!

Πολύ θετικά για την οικουμένη η εκλογή, το έργο και οι παρεμβάσεις του Αργεντινίου Πάπα Φραγκίσκου, ο οποίος είναι, ιστορικά, ο πιο προοδευτικός ηγέτης των Καθολικών, ο μόνος που προσεγγίζει τις αξίες της Αριστεράς.

Τρεις ακόμη παράγοντες θα καθορίσουν τα παγκόσμια δρώμενα:

α) Η κλιματική κρίση εκφράζεται από τα λεγόμενα climate tipping points σε τρεις μορφές: απώλεια πάγου που επιταχύνει την άνοδο της στάθμης της θάλασσας, καταστροφή δασών (Αμαζονία, Σιβηρία, Αυστραλία) και άλλων «φυσικών αποθηκών» αερίων του θερμοκηπίου τα οποία απελευθερώνονται πλέον στην ατμόσφαιρα, επιταχύνοντας την αύξηση της θερμοκρασίας και απενεργοποίηση του συστήματος κυκλοφορίας των ωκεάνιων ρευμάτων. Ο μεγαλύτερος φόβος των ερευνητών είναι για το μέλλον του ωκεάνιου συστήματος κυκλοφορίας, το οποίο μετακινεί τη θερμότητα σε ολόκληρο τον πλανήτη και μπορεί να επιδράσει καίρια στο παγκόσμιο κλίμα.

Η προοδευτική αλλαγή στην Αργεντινή, η απελευθέρωση του Λούλα, η νίκη του κόμματος MAS του Μοράλες στη Βολιβία, οι κινητοποιήσεις και η ανατροπή του συντάγματος Πινοτσέτ στη Χιλή, οι διαδηλώσεις στο Περού, η αντοχή Κούβας και Βενεζουέλας, δείχνουν ότι το πνεύμα του Τσε, των Καγκασέιρος και του Μπολίβαρ είναι ζωντανό και ικανό για ανατροπές!

Η βιώσιμη διαχείριση των υδάτινων πόρων κοστίζει ετήσια περίπου 1 τρις, το 1,2% του παγκόσμιου ΑΕΠ, αλλά ο κόσμος εξακολουθεί να πεθαίνει από την κατανάλωση μολυσμένου νερού ή την πλήρη έλλειψή του. Μέχρι το 2030, εκτιμάται ότι θα εγκαταλείψουν τα εδάφη τους και θα μεταναστεύσουν 700 εκ. άνθρωποι.

β) Ο πόλεμος του νερού ήταν χρόνιο πρόβλημα, αλλά έχει οξυνθεί λόγω της κλιματικής κρίσης. Η βιώσιμη διαχείριση των υδάτινων πόρων κοστίζει ετήσια περίπου 1 τρις, το 1,2% του παγκόσμιου ΑΕΠ, αλλά ο κόσμος εξακολουθεί να πεθαίνει από την κατανάλωση μολυσμένου νερού ή την πλήρη έλλειψή του. Μέχρι το 2030, εκτιμάται ότι θα εγκαταλείψουν τα εδάφη τους και θα μεταναστεύσουν 700 εκ. άνθρωποι. Στον σύγχρονο καπιταλισμό, το νερό γίνεται εμπόρευμα και εισάγεται στα χρηματιστήρια, ενώ οι πολυεθνικές των νερών (Veolia, Suez κλπ) διαχειρίζονται μεγάλο μέρος του πόσιμου νερού.

γ) Στο ενεργειακό επίπεδο, ζούμε το τέλος της εποχής του πετρελαίου και τη σημερινή, μεταβατική κυριαρχία του φυσικού αερίου, αλλά οι προοπτικές είναι στις ΑΠΕ και στο υδρογόνο. Σήμερα τα ορυκτά καύσιμα - κάρβουνο, πετρέλαιο και φυσικό αέριο - αντιπροσωπεύουν το 79% της παγκόσμιας παραγωγής ενέργειας, η καύση ορυκτών καυσίμων αντιπροσωπεύει το 87% των παγκόσμιων εκπομπών CO₂. Μέχρι πριν μια δεκαετία η ηλεκτρική ενέργεια από ορυκτά καύσιμα ήταν πολύ φθηνότερη από εκείνη των ανανεώσιμων πηγών. Αυτό έχει αντιστραφεί την τελευταία δεκαετία και συνεχώς διευρύνεται. Η τεράστια ζήτηση ενέργειας για την υλοποίηση της 4ης βιομηχανικής επανάστασης θα οξύνει τις γεωενεργειακές συγκρούσεις. Η κλιματική κρίση θα πιέσει για ελαχιστοποίηση των εκπομπών CO₂. Ήδη οι μεγάλες πετρελαϊκές εταιρίες (Shell, Chevron, BP, Total) επενδύουν στις ΑΠΕ, ενώ Ευρωπαίοι, Νοτιοκορεάτες και Ιάπωνες στοιχηματίζουν στο υδρογόνο που παράγεται από ΑΠΕ.

Οι ΗΠΑ του Μπάιντεν

Οι αμερικανικές εκλογές ήταν το κρίσιμο μέγεθος στη μεταβαλλόμενη διεθνή σκακιέρα, αλλά και στον προσανατολισμό του καπιταλισμού. Η νίκη Μπάιντεν ήταν καθοριστική για την αμερικανική κοινωνία, γιατί η πολιτική

Τραμπ οδηγούσε στον πλήρη εκφασισμό των ΗΠΑ. Ο Μπάιντεν εξελέγη από μια αντι Τραμπ ψήφο με ουσιαστική στήριξη από την Αριστερά, αλλά η κυρίαρχη κουλτούρα των Δημοκρατικών παραμένει εκείνη της Wall Street. Χειρότερα, η απώλεια της Γερουσίας αναγκάζει τον Μπάιντεν να συμβιβαστεί με τον Ρεπουμπλικάνο πρόεδρό της Μακ Κόνελ. Δύσκολα θα μπορέσει να ικανοποιήσει τα αιτήματα των κινημάτων και της Αριστεράς, που τον στήριξαν. Αλλά, εάν δεν επενδύσει στο welfare state, σε μια χώρα με οξυμένες ανισότητες, με βαθύ ρατσισμό, διαιρεμένη πολιτισμικά και στα πρόθυρα συγκρούσεων, τότε στη διετία θα έχει ήδη ηττηθεί και ο τραμπισμός παραμένει ακόμα πολύ ισχυρός.

Ο Μπάιντεν, σε αντίθεση με τον Τραμπ, κατανοεί την κλιματική κρίση και είναι θιασώτης του Green (Banking) Deal ως όπλου για την ανάπτυξη και την ηγεμονία των ΗΠΑ. Δεν θα αλλάξει ριζικά ούτε την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ, η οποία, σε γενικές γραμμές, παραμένει η ίδια μετά τον πόλεμο. Η πολιτική των ΗΠΑ είναι σταθερά προσανατολισμένη στην παγκόσμια ηγεμονία (full spectrum dominance), γι' αυτό στις παγκόσμιες στρατιωτικές δαπάνες είναι πρώτη με διαφορά από τη δεύτερη Κίνα. Ο Μπάιντεν είναι σθεναρός υποστηρικτής του NATO, οπότε αναμένεται ξανά η ενεργοποίησή του, κυρίως για την ανάσχεση της Ρωσίας. Έσπευσε ο γ.γ. του NATO Στόλτενμπεργκ να επιβεβαιώσει τις θέσεις του Μπάιντεν για «επιθετική Ρωσία» και για τον «κίνδυνο της αλλαγής στην παγκόσμια ισορροπία δυνάμεων με την άνοδο της Κίνας»^[5]. Συνεπώς, αναμένεται αλλαγή θέσης των ΗΠΑ, μόνο όσον αφορά την Ρωσία. Η δε Space Directive-4^[6] ανοίγει τον δρόμο για διαστημικό πόλεμο με την Κίνα, μέσω της DARPA^[7]. Η Κίνα ανταπάντησε με την αποστολή του Chang'e 5 στη Σελήνη.

Ο Μπάιντεν κληρονομεί τον «ψυχρό πόλεμο» του Τραμπ με την Κίνα, αλλά η συνεργασία μαζί της είναι αναγκαία προκειμένου να ανακάμψει η οικονομία των ΗΠΑ και να αποφύγει εσωτερικές κοινωνικές εντάσεις.

Ο Μπάιντεν θεωρείται φιλο-ευρωπαίος, τάχθηκε κατά του Brexit και θα πιέσει τον Μπόρις Τζόνσον για soft Brexit. Δεν παύει, όμως, να βλέπει ανταγωνιστικά την ΕΕ, λόγω της προσέγγισης Γαλλίας-Γερμανίας με Ρωσία και Κίνα, γεγονός που ανησυχεί ιδιαίτερα τις ΗΠΑ. Ο αμερικανικός σχεδιασμός δημιουργίας ομάδας των D-10 (ήτοι οι G-7 συν Ινδία, Αυστραλία και Ν. Κορέα) αφορά την ανάσχεση της Ρωσίας και τον περιορισμό της Κίνας στα χωρικά της ύδατα. Ο Μπάιντεν θα επιστρέψει στη διεθνή σκηνή επιδιώκοντας

[5] https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_179319.htm

[6] <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/text-space-policy-directive-4-establishment-united-states-space-force/#:~:text=Presidential%20Memoranda-,Text%20of%20Space%20Policy%20Directive%20D4%3A%20Establishment%20of,the%20United%20States%20Space%20Force&text=It%20is%20imperative%20that%20the,aggression%20and%20protect%20our%20interests.>

[7] Defense Advanced Research Projects Agency.

τις μεγάλες συμμαχίες και την ανάκτηση του χαμένου γοήτρου των ΗΠΑ. Με τον έμπειρο Μπλίνκεν στην εξωτερική πολιτική και ειδικά στο Μεσανατολικό, θα βάλει ως προμετωπίδα τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Και με τον Τζον Κέρυ στην πράσινη οικονομία, θα επιχειρήσει να ανακτήσει τη χαμένη ηγεμονία.

Τέλος, δεν ξεχνάμε ότι ο εκάστοτε Πρόεδρος συγκυβερνά με το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας (Πεντάγωνο, CIA, NSA) των ΗΠΑ.

Η Ευρώπη σε μεταίχμιο

Η Ευρώπη παραμένει το κρίσιμο επίδικο για τις τρεις υπερδυνάμεις στη μάχη για την παγκόσμια κυριαρχία. Η νεοφιλελεύθερη ΕΕ, κάτω από την ηγεμονία της Γερμανίας του μερκαντιλισμού, θέλει, αλλά αδυνατεί να είναι ισότιμος παίκτης στην παγκόσμια παρτίδα. Η μακροχρόνια πολιτική λιτότητας δεν ήταν καταστροφική μόνο για τους λαούς της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένου του γερμανικού, αλλά υποβάθμισε και τον ρόλο της ΕΕ στην παγκόσμια σκακιέρα. Η θεσμική κυριαρχία του γερμανικού ορντολιμπεραλισμού αποδείχτηκε ακατάλληλη για τη διαχείριση κρίσεων.

Η διαφορετική εξέλιξη των εθνικών καπιταλισμών που συνθέτουν την ΕΕ, μέσω των μεταβολών και των αλληλεπιδράσεων, είναι κλειδί των δομικών προβλημάτων της. Η ΕΕ είναι χωρισμένη σε τρεις ομάδες χωρών βάσει των πολιτικών και οικονομικών συμφερόντων τους: τη Β. Ευρώπη, όπου ηγείται η Γερμανία, τη Ν. Ευρώπη, με εκπρόσωπο τη Γαλλία και την Αν. Ευρώπη, με ηγεσία Πολωνίας και Ουγγαρίας. Ο γαλλογερμανικός άξονας επιβάλλει την πολιτική του με την οικονομική ισχύ της Γερμανίας και τη στρατιωτική υπεροχή της Γαλλίας. Η γερμανική βιομηχανική πολιτική ηγεμονεύει σε Κεντρική και Ανατ. Ευρώπη, Βόρεια Βαλκάνια και

Ο Μπλίντεν θα επιστρέψει στη διεθνή σκηνή επιδιώκοντας τις μεγάλες συμμαχίες και την ανάκτηση του χαμένου γοήτρου των ΗΠΑ. Με τον έμπειρο Μπλίνκεν στην εξωτερική πολιτική και ειδικά στο Μεσανατολικό, θα βάλει ως προμετωπίδα τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Και με τον Τζον Κέρυ στην πράσινη οικονομία, θα επιχειρήσει να ανακτήσει τη χαμένη ηγεμονία.

Ο γαλλο-
γερμανικός
άξονας
επιβάλλει την
πολιτική του με
την οικονομική
ισχύ της
Γερμανίας και τη
στρατιωτική
υπεροχή της
Γαλλίας.

Βόρεια Ιταλία. Η Μέρκελ χάραξε τη νέα στρατηγική για την Ευρώπη (Make Europe Great Again), παραφράζοντας το σύνθημα του Τραμπ. Στόχοι είναι, η σχετική αυτονομία της ΕΕ από τις ΗΠΑ, η συνεργασία με την Κίνα και τη Ρωσία και η κοινή αμυντική-εξωτερική πολιτική. Στη μεγάλη εικόνα, η Μέρκελ θέλει την ΕΕ τέταρτο πόλο στο διεθνές γίγνεσθαι με ηγεσία της Γερμανίας -παρά τις αντιρρήσεις της Γαλλίας για την πρωτοκαθεδρία-, αλλά το σχέδιο της έρχεται μάλλον καθυστερημένα.

Το βάθος της υγειονομικής και οικονομικής κρίσης και η πιθανότητα διάλυσης της ΕΕ ανάγκασε τα ευρωπαϊκά ιερατεία να αλλάξουν γραμμή. Η αναστολή του Συμφώνου Σταθερότητας, οι παρεμβάσεις της ΕΚΤ και της Κομισιόν, τα eurobonds, η αμοιβαιοποίηση του νέου χρέους, είναι προτάσεις που θεωρήθηκαν εξωπραγματικές το '15 από την ευρωπαϊκή ελίτ και τη Δεξιά, αλλά τώρα ωριμάζουν. Πάντως, τα κεφάλαια που θα διατεθούν από την ΕΕ δεν καλύπτουν τις ανάγκες των ευρωπαϊκών λαών, είναι πολύ λίγα και έρχονται πολύ αργά. Εάν, λόγω κρίσης, δημιουργηθούν νέες, διευρυμένες ανισότητες μεταξύ Βορρά-Νότου και Αν. Ευρώπης, τότε το ευρωπαϊκό εγχείρημα θα κινδυνέψει με διάλυση. Χωρίς σύγκλιση των οικονομιών και κοινωνική συνοχή δεν υφίσταται κίνητρο ενοποίησης.

Η πράσινη οικονομία και η 4.0 Industry θα είναι οι νέοι ευρωπαϊκοί πυλώνες του Next Generation Eu. Το σχέδιο (κατά 30%) θα χρηματοδοτηθεί και από Πράσινα Ομόλογα. Η ΕΕ, όμως, δεν έχει καν λύσει το ζήτημα της χρηματοδότησης του Ταμείου Ανάκαμψης (ομόλογα, Digital tax, Carbon tax κτλ.), ενώ οι άμεσες και επείγουσες ανάγκες των κρατών θα τριπλασιασθούν μέχρι το τέλος της κρίσης. Η ΕΕ, επιπρόσθετα, παραμένει τεχνολογικά ουραγός σε σχέση με τις τρεις υπερδυνάμεις. Μετά δε το ευρωπαϊκό φιάσκο της υγειονομικής κρίσης, προωθείται ενιαία ευρωπαϊκή στρατηγική στον κλάδο υγείας.

Πέντε σημαντικοί παράγοντες θα επηρεάσουν τα ευρωπαϊκά δρώμενα: η πολιτική Μπάιντεν, το Brexit του Μπόρις Τζόνσον, η κρίση της Αν. Μεσογείου με την Τουρκία, οι σχέσεις με τη Ρωσία και η mega-συμφωνία με την Κίνα. Οι οπαδοί της παγκοσμιοποίησης έχουν κοινά συμφέροντα και η Γερμανία (ομοίως Δανία και Ολλανδία) των εξαγωγών εξαρτάται από την κινέζικη οικονομία. Η μείωση των εξαγωγών σε ΗΠΑ, Λ. Αμερική και Ν. Ασία δεν αφήνει πολλά περιθώρια στην γερμανική οικονομία. Όμως, η οικονομική πρωτοβουλία της Κίνας 18+1 (18 χώρες της Αν. Ευρώπης και των Βαλκανίων) και η συμφωνία με την Ουγγαρία, ως συνέχεια του New Silk Road και της απόληξης στον Πειραιά, απαντήθηκε με το νατοϊκής έμπνευσης γεωοικονομικό σχέδιο Trimarium^[8], των τριών θαλασσών Βαλτικής, Εύξεινου και Αδριατικής (σύνδεση των χωρών Βίσεγκραντ, Βαλτικών και Β. Βαλκανίων). Σχέδιο που δημιουργεί τείχος έναντι της Ρωσίας και, ταυτόχρονα, εμποδίζει την κινέζικη επέκταση στην Ευρώπη. Το Trimarium είναι και το αμυντικό δόγμα της Πολωνίας^[9].

Η προσπάθεια της Πολωνίας να μπλοκάρει τον αγωγό Nord Stream II από τη Ρωσία στη Γερμανία εντάσσεται στην πολιτική των ΗΠΑ και «ακουμπάει» στην ιστορική εχθρότητα των Πολωνών προς Ρώσους και Γερμανούς. Οι κυβερνήσεις των χωρών Βίσεγκραντ και η αντίθεση τους στο κράτος δικαίου είναι αγκάθι στη δημοκρατική εξέλιξη της ΕΕ. Η στήριξη Πολωνίας από τις ΗΠΑ είναι ένα δεύτερο αγκάθι. Το μπλοκάρισμα του Recovery Fund από Ουγγαρία και Πολωνία δείχνει την κάλυψη που προσφέρει η Γερμανία στις δυο χώρες. Μέρκελ και Βέμπερ έθρεψαν και στήριξαν τους Όρμπαν και Κατσίνσκι. Η Ουγγαρία είναι κρίκος των γερμανο-κινέζικων συμφερόντων. Στη Βαλκανική, γίνεται μάχη ζωνών επιρροής μεταξύ Δυτικών και Ρώσων, ενώ η πολιτική της ΕΕ έναντι της Τουρκίας είναι αντιφατική: γερμανικό καρότο με γαλλικό μαστίγιο, βάσει των ιδίων συμφερόντων τους.

Πέντε σημαντικοί παράγοντες θα επηρεάσουν τα ευρωπαϊκά δρώμενα: η πολιτική Μπάιντεν, το Brexit του Μπόρις Τζόνσον, η κρίση της Αν. Μεσογείου με την Τουρκία, οι σχέσεις με τη Ρωσία και η mega-συμφωνία με την Κίνα.

[8] <http://three-seas.eu/about/>

[9] <https://moderndiplomacy.eu/2020/06/19/polands-current-strategic-doctrine/>

Τρία πολιτικά σχέδια εξυφαίνονται στην ΕΕ. Το ένα είναι η σύνθεση άκριτου νεοφιλελευθερισμού και σκληρού αυταρχισμού [...]. Το δεύτερο είναι το σχέδιο του Πράσινου Καπιταλισμού [...]. Το τρίτο σχέδιο εκφράζει μια ευρύτερη προοδευτική συμμαχία (red-red-green) που μπορεί να συνθέσει τομές και αλλαγές για μια Πράσινη και Κοινωνική Ευρώπη.

Στο πολιτικό επίπεδο, η ευρωπαϊκή Δεξιά και η Alt.Right εξακολουθούν να υπερασπίζονται το παρωχημένο νεοφιλελεύθερο μοντέλο. Θέλουν τον κεϋνσιανισμό για να σωθούν και, μετά, να επιστρέψουν στο νεοκλασικό μοντέλο. Η πανευρωπαϊκή άνοδος της Alt.Right τρέφεται από τη βαθιά κρίση. Ήδη το φασιστικό κίνημα QAnon, που στήριξε Τραμπ, αποβιβάστηκε γρήγορα σε Αγγλία και Γερμανία. Η μπλερικού τύπου σοσιαλδημοκρατία είναι στρατηγικά αμήχανη, δεμένη στο νεοφιλελεύθερο άρμα. Η social liberal εκδοχή του Μακρόν απέτυχε, το αποδεικνύουν οι κοινωνικές συγκρούσεις στη Γαλλία και τα οικονομικά του αποτελέσματα. Η Alt.Right (ρατσισμός, ξενοφοβία, εθνικισμός και ευρωσκεπτικισμός) πολιτική των κυβερνήσεων των χωρών Βίσεγκραντ εκμεταλλεύεται το γεγονός ότι στην Αν. Ευρώπη αισθάνονται πολίτες β' κατηγορίας στην ΕΕ. Καθοριστική ήταν η κοινωνική καταστροφή που επέφερε ο νεοφιλελευθερισμός και η υπαγωγή των συγκεκριμένων χωρών στον γερμανικό ορντολιμπεραλισμό.

Τρία πολιτικά σχέδια εξυφαίνονται στην ΕΕ. Το ένα είναι η σύνθεση άκριτου νεοφιλελευθερισμού και σκληρού αυταρχισμού, όπως εκφράζεται από την συμμαχία Alt.Right με μέρος της δεξιάς. Το δεύτερο είναι το σχέδιο του Πράσινου Καπιταλισμού και των νέων ανισοτήτων που θα παράγει, το οποίο, σε πολιτικό επίπεδο, εκφράζεται από δυνάμεις της Δεξιάς και της μπλερικής σοσιαλδημοκρατίας. Στόχος τους είναι να πείσουν τους Πράσινους σε συνδιαχείριση της κλιματικής κρίσης με καπιταλιστικούς όρους. Η εμπορευματοποίηση του περιβάλλοντος είναι επικίνδυνη. Το τρίτο σχέδιο εκφράζει μια ευρύτερη προοδευτική συμμαχία (red-red-green) που μπορεί να συνθέσει τομές και αλλαγές για μια Πράσινη και Κοινωνική Ευρώπη. Το ειδικό βάρος της Ευρωπαϊκής Αριστεράς, η άνοδος των Πράσινων και οι αυξανόμενες δυνάμεις της Σοσιαλδημοκρατίας που αντιτίθεται στον νεοφιλελευθερισμό, είναι το αντίβαρο για ένα ριζοσπαστικά προοδευτικό μετασχηματισμό της ΕΕ, ικανό να ανατρέψει την κλιματική κρίση. Στη Γερμανία, Die Linke και SPD προκρίνουν τη συμμαχία με τους Πράσινους

για κοινή στρατηγική συγκυβέρνησης. Οι Πράσινοι τείνουν περισσότερο σε μια συγκυβέρνηση με την CDU, αλλά, στη μετά-Μέρκελ εποχή, δεν εμπιστεύονται τη γερμανική Δεξιά. Εάν στο συνέδριο της CDU εκλεγεί ο Laschet, εκλεκτός της Μέρκελ, οι Πράσινοι θα αποδεχθούν πιο εύκολα τη συγκυβέρνηση, διαφορετικά θα βρεθούν σε δίλημμα, ειδικά εάν το SPD τους δώσει την καγκελαρία και ενδώσει περισσότερο στην πράσινη εκδοχή τους.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, οι μελλοντικοί δημοσιονομικοί κανόνες θα είναι το κύριο θέμα την επόμενη χρονιά και αντικείμενο συγκρούσεων, συνθέσεων και συμμαχιών. Είναι αναγκαία η κατάρτιση ενός κοινού ριζοσπαστικού σχεδίου που να αφορά τη στήριξη της κοινωνίας σε όλη τη διάρκεια της Μεγάλης Κρίσης. Αλλά, για να υλοποιηθεί, θα πρέπει να αλλάξουν ριζικά τα νεοφιλελεύθερα κριτήρια των Ευρωπαϊκών Συνθηκών και της ΕΚΤ. Χωρίς φορολογική εναρμόνιση των χωρών, χωρίς την κατάργηση των φορολογικών παραδείσων εντός ΕΕ, χωρίς κοινή δημοσιονομική πολιτική, χωρίς “διευθέτηση” των Δημόσιων Χρεών, δεν μπορεί να υπάρξει ενιαία Ευρώπη. Η μείωση των ανισοτήτων, το πράσινο και βιώσιμο παραγωγικό μοντέλο, η διεύρυνση της δημοκρατίας, η μείωση του εργάσιμου χρόνου, η τόνωση της απασχόλησης και η αύξηση των μισθών, είναι οι βασικοί πυλώνες της προοδευτικής αφήγησης. Η αντιμετώπιση του μεταναστευτικού ζητήματος είναι ο καθρέπτης του ευρωπαϊκού πολιτισμού και τα έως τώρα αποτελέσματα είναι απογοητευτικά. Το σύστημα βρίσκεται σε αβεβαιότητα, παρουσιάζει ρωγμές και η συγκυρία υπαγορεύει έναν αναβαθμισμένο και μη γραμμικό πόλεμο θέσεων για την ανατροπή της νεοφιλελεύθερης κυριαρχίας.

Η μεγάλη καπιταλιστική στροφή

Στο έργο του «Ο Μεγάλος Μετασχηματισμός»^[10], ο Karl Polanyi είδε την ιστορία του σύγχρονου καπιταλισμού ως μια «διπλή κίνηση», η οποία οδηγεί τόσο στην επέκταση της αγοράς όσο και στον περιορισμό της. Η επέκταση έγινε τον 18ο και 19ο αιώνα. Όταν έγραφε ο Polanyi, οι περιορισμοί στην αγορά επανέρχονταν.

Ο Jason Moore, συντονιστής του World-Ecology Research Network, προτιμά τον όρο Κεφαλαίοκαινος, παρά τον όρο Ανθρωπόκαινος^[11], για τη σημερινή εποχή: δεν είναι ο άνθρωπος αιτία της κλιματικής κρίσης, η κλιματική κρίση είναι αποτέλεσμα ενός οικονομικού συστήματος που βασίζεται στη λεηλασία των πρώτων υλών και της ενέργειας του πλανήτη, που θεωρούνται από καιρό πεπερασμένες.

^[10] Karl Polanyi, Ο μεγάλος μετασχηματισμός: Ανθρωπολογική και ιστορική κριτική της οικονομίας της αγοράς, 1944.

^[11] Ο Jason W. Moore διδάσκει παγκόσμια ιστορία στο Binghamton University. <https://undisciplinedenvironments.org/2016/01/19/jwmoore-capitalocene/>

Το κεφάλαιο όχι μόνο τείνει στην αύξησή του έναντι του εισοδήματος^[12], αλλά τείνει κυρίως στη συγκεντροποίηση στα χέρια λίγων. Αυτές οι τάσεις προαναγγέλλουν μια συγκεντροποίηση της οικονομικής και πολιτικής εξουσίας με τρομακτικές συνέπειες στο θεσμικό πλαίσιο, αλλά και στο σύστημα του Δικαίου.

Υπάρχουν 4 παράμετροι στον παγκόσμιο καπιταλισμό που δείχνουν την τάση που θα ακολουθήσει στην μετά-covid εποχή: υπερεθνικοί θεσμοί, παγκόσμια διακυβέρνηση, τεράστια συγκέντρωση κεφαλαίων, αλλαγή μοντέλου ανάπτυξης. Η σύγκρουση συμφερόντων των υπερδυνάμεων για την παγκόσμια κυριαρχία είναι η άλλη πλευρά του νομίσματος, εφόσον θα προσπαθήσουν να θέσουν η καθεμία το δικό της ηγεμονικό στίγμα στους παρακάτω σχεδιασμούς.

Η κλιματική κρίση έδωσε το έρεισμα για την εισαγωγή του Πράσινου Καπιταλισμού, μέσω της έκθεσης "Green Banking Deal"^[13] που παρουσιάστηκε στον ΟΗΕ τον Σεπτέμβριο του '19. Με πρωτοβουλία του Mark Carney, τέως κυβερνήτη της Τράπεζας της Αγγλίας, δημιουργήθηκε ένα κολοσσιαίο χρηματοοικονομικό δίκτυο μεταξύ των τριάντα μεγαλύτερων συστημικών τραπεζών και χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, για να επιταχυνθεί η μετάβαση σε μια οικονομία low-carbon. Το σύστημα θα χρηματοδοτεί τις πρωτοβουλίες και τις καινοτομίες του ιδιωτικού τομέα και θα ενισχύει την αποτελεσματικότητα των κυβερνητικών πολιτικών για το κλίμα. Στη συνέχεια, με την έγκριση των G-20, ιδρύθηκε από τον ιδιωτικό τομέα μια ειδική ομάδα (TCFD) για τις χρηματοδοτήσεις που σχετίζονται με το κλίμα. Η εκλογή Μπάιντεν ανοίγει την προοπτική υλοποίησης της Πράσινης Τραπεζικής Συμφωνίας.

Τον Ιούνιο του '20, δημιουργήθηκε το "The Great Reset"^[14], ουσιαστικά ο Μεγάλος Καπιταλιστικός Μετασχηματισμός, μια πρωτοβουλία του World Economic Forum (WEF), μέσω της Strategic Intelligence πλατφόρμας του. Δεν στοχεύει στην παγκόσμια βιωσιμότητα ούτε στην «κοινωνική δικαιοσύνη», αλλά στην επιβεβαίωση του δόγματος του κεφαλαίου σε ένα υψηλότερο καθεστώς τεχνολογικής πραγματικότητας. Ο Πρόεδρος του Ινστιτούτου (WEF) Klaus Schwab και η επικεφαλής του ΔΝΤ Kristalina Georgieva είναι αυτοί που έχουν αναλάβει την προώθησή του. Οι κύριοι στόχοι τους είναι: οικονομική ανάκαμψη, αξιοποίηση της 4ης βιομηχανικής επανάστασης, ενίσχυση της περιφερειακής

^[12] Τομάς Πικετί, Το κεφάλαιο τον εικοστό πρώτο αιώνα (σχέση εισοδήματος και κεφαλαίου), 2014.

^[13] <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/speech/2019/remarks-given-during-the-un-secretary-generals-climate-actions-summit-2019-mark-carney.pdf?la=en&hash=C0D3A9F2C86647B04D88E7C0DC23264639D03BE2>

^[14] <https://www.weforum.org/agenda/2020/06/now-is-the-time-for-a-great-reset/>

ανάπτυξης, αναζωογόνηση της παγκόσμιας συνεργασίας, ανάπτυξη βιώσιμων επιχειρηματικών μοντέλων, περιβάλλον, επανασχεδιασμός κοινωνικών συμβολαίων, δεξιοτήτων και θέσεων εργασίας. Το Great Reset περιλαμβάνει τα πάντα: από αειφόρο ανάπτυξη, παγκόσμια διακυβέρνηση, κλιματική αλλαγή, βιοποικιλότητα, ανθρώπινα δικαιώματα, ισότητα των φύλων, ΛΟΑΤΚΙ, μείωση ρατσισμού, μέχρι κεφαλαιαγορές, διεθνές εμπόριο και επενδύσεις, τρόφιμα, ψηφιακή ταυτότητα, blockchain, 5G, ρομποτική και τεχνητή νοημοσύνη (AI). Τα πάντα εναρμονίζονται με τις καινοτομίες της 4ης βιομηχανικής επανάστασης για τον Καπιταλισμό της Ευημερίας. Και ας είναι γνωστό ότι οι ταχύτητες των εφαρμογών της 4ης βιομηχανικής επανάστασης είναι μεγαλύτερες της κριτικής αντίληψης των ανθρώπων. Ο δε συνδυασμός της με μια παγκόσμια καπιταλιστική governance θα παράγει τεράστιες ανισότητες και θα οξύνει την κρίση της πολιτικής και της δημοκρατίας. Στο τελευταίο white paper του WEF^[15] περιγράφεται ο κόσμος της εργασίας για την επόμενη 10ετία, που επιβεβαιώνει τα παραπάνω.

Για να επιτευχθεί ο στόχος, λέει ο Schwab, θα πρέπει όλα τα μέλη της παγκόσμιας κοινωνίας να ενσωματωθούν σε αυτή τη συλλογικότητα για την επαναφορά του Καπιταλισμού της Ευημερίας. Διαφορετικά και μανιχαϊστικά: «εάν δεν εφαρμοσθεί αυτό το σχέδιο, τότε θα υπάρξει ένα μεγαλύτερο επίπεδο χάους και παρακμής των συστημάτων που θα οδηγήσει σε μεγαλύτερη πόλωση, εθνικισμό, ρατσισμό, αυξημένες κοινωνικές αναταραχές και συγκρούσεις». Το TINA, στη διήγησή του, έχει μια εκβιαστική νότα προς τις κοινωνίες: δεχθείτε το σχέδιο μας άμεσα, διαφορετικά υπάρχει μόνο το φασιστικό σενάριο, οικονομική δυσπραγία, κοινωνικές συγκρούσεις και πόλεμοι. Ο Οίκος των Windsor και ο ΟΗΕ συμπεριλαμβάνονται στους υποστηρικτές του σχεδίου, ενώ στους κορυφαίους χορηγούς συμπεριλαμβάνονται η BP, η Mastercard και η Microsoft. Εάν σε κάτι συμφωνούμε με τον Schwab, είναι ότι τα πράγματα πλέον δεν πρόκειται να επιστρέψουν στην παλιά «κανονικότητα».

”

Τον Ιούνιο του '20, δημιουργήθηκε το "The Great Reset", ουσιαστικά ο Μεγάλος Καπιταλιστικός Μετασχηματισμός, μια πρωτοβουλία του World Economic Forum (WEF), μέσω της Strategic Intelligence πλατφόρμας του. Δεν στοχεύει στην παγκόσμια βιωσιμότητα ούτε στην «κοινωνική δικαιοσύνη», αλλά στην επιβεβαίωση του δόγματος του κεφαλαίου σε ένα υψηλότερο καθεστώς τεχνολογικής πραγματικότητας.

[15] "Resetting the Future of Work Agenda - in a Post-Covid World" (Οκτώβρης 2020)

Τα Big Data δημιουργούν μια κυρίαρχη γνώση που επιτρέπει τη δυνατότητα παρέμβασης στον άνθρωπο και τη χειραγώγησή του.

Η αχαλίνωτη εξάπλωση των Big Tech συνδυάζεται με τον Καπιταλισμό της Επιτήρησης, ο οποίος τρέφεται από κάθε πτυχή της ανθρώπινης εμπειρίας.

Τα Big Data δημιουργούν μια κυρίαρχη γνώση που επιτρέπει τη δυνατότητα παρέμβασης στον άνθρωπο και τη χειραγώγησή του. Η αχαλίνωτη εξάπλωση των Big Tech συνδυάζεται με τον Καπιταλισμό της Επιτήρησης, ο οποίος τρέφεται από κάθε πτυχή της ανθρώπινης εμπειρίας. Οι εταιρίες αυτές παίζουν στρατηγικό ρόλο στον ψυχρό πόλεμο με την Κίνα. Ταυτόχρονα, λυμαίνονται τεράστιες επιδοτήσεις από το αμερικανικό κράτος. Η Google ήταν η πρωτοπόρος του Καπιταλισμού της Επιτήρησης, γρήγορα, όμως, η δυναμική επεκτάθηκε και στις υπόλοιπες (Facebook, Microsoft, Amazon, Apple). Η Naomi Klein αναλύει τη στρατηγική αυτών των εταιριών, όπου η πανδημία παρουσιάζεται ως μια ευκαιρία ανάπτυξης, αλλά όχι προς όφελος της κοινωνίας. Ειδικά επικεντρώνεται στον ρόλο του Eric Schmidt, πρώην CEO της Google και πλέον προέδρου της National Security Commission On Artificial Intelligence, και στον Καπιταλισμό της Επιτήρησης. Οι Softbank, Tencent και Alibaba αποτελούν την κινεζική εκδοχή. «Ο καπιταλισμός για μια ακόμη φορά επεκτείνει τη σφαίρα της αγοράς. Οι καπιταλιστές της επιτήρησης γνωρίζουν τα πάντα για εμάς, ενώ οι δραστηριότητές τους είναι σχεδιασμένες για να είναι άγνωστες σε εμάς. Συσσωρεύουν γνώση από εμάς, αλλά όχι για εμάς. Προβλέπουν τις μελλοντικές μας πράξεις για το κέρδος άλλων, όχι το δικό μας»^[16]. Εδώ επικάθεται το μοντέλο της «gig economy»^[17], ένα περιβάλλον όπου οι προσωρινές θέσεις εργασίας με βραχυχρόνια συμβόλαια θα είναι στοιχείο της «νέας κανονικότητας». Τα 5G, σε συνδυασμό με άλλες τεχνολογίες (AI, Edge Computing, Big Data, Internet of things, Augmented reality), θα είναι μεσοπρόθεσμα το ψηφιακό μας περιβάλλον, αλλά και ο ψηφιακός μας έλεγχος.

Τέσσερις είναι οι διακριτές μορφές ελέγχου της κοινωνίας: ο έλεγχος των πληροφοριών μέσω επιτήρησης από την Big Tech, ο έλεγχος της προσβασιμότητας, ο έλεγχος των τιμών υπηρεσιών και αγαθών και ο έλεγχος της απόδοσης (performance control). Ο Καπιταλισμός της Επιτήρησης είναι τεράστια απειλή για τη δημοκρατία και θα προκαλέσει αλματώδη αύξηση των ανισοτήτων.

[16] Shoshana Zuboff, The Age of Surveillance Capitalism, 2019.

[17] https://www.ilo.org/washington/WCMS_642303/lang--en/index.htm

Για την Αριστερά, τίθενται νέα επίπεδα επεξεργασίας θέσεων, σύγκρουσης και αναζήτησης συμμαχιών. Οφείλουμε να απαντήσουμε στον καπιταλιστικό μετασχηματισμό και στη διττή πολιτική του εκπροσώπηση με έναν αναβαθμισμένο και μη γραμμικό πόλεμο θέσεων. Η συγκυρία απαιτεί καινοτόμες και ριζοσπαστικές προτάσεις για την αντιμετώπιση των κινδύνων που προκύπτουν από τη νέα καπιταλιστική απειλή, αλλά και για την επίτευξη του στρατηγικού στόχου της Αριστεράς, τον κοινωνικό μετασχηματισμό. Αυτό είναι το ΤΙΝΑ της Αριστεράς απέναντι στη alt.right και στον πράσινο καπιταλισμό.

Είχε δίκιο ο Hobsbawm όταν έκλινε τον Σύντομο Εικοστό Αιώνα με τη φράση «η εναλλακτική λύση απέναντι στην ανάγκη αλλαγής της κοινωνίας θα είναι το έρεβος».

"Artificial Intelligence" by Andrea Koerner is licensed with CC BY 2.0.
<https://www.flickr.com/photos/70605334@N00/33287289866>

ΑΦΙΕΡΩΜΑ:
Η Π Α

Το τρέχον τεύχος δεν θα μπορούσε παρά να περιλαμβάνει ένα εκτενές αφιέρωμα στις Η.Π.Α., όχι μόνο λόγω της προεδρικής εκλογικής αναμέτρησης που πρόσφατα συγκέντρωσε το ενδιαφέρον όλου του πλανήτη, αλλά και των πολύ σημαντικών διεργασιών που συντελούνται εκεί στο κοινωνικό και πολιτικό πεδίο, με τις πρωτοφανείς, για την πρόσφατη ιστορία, κινητοποιήσεις που γνώρισε η χώρα το προηγούμενο διάστημα.

Στο αφιέρωμα αυτό φιλοξενούνται κείμενα των : **Αθηνάς Αθανασίου, Keeanga-Yamahtta Taylor, Χρύσανθου Δημ. Τάσση, Νεκτάριου Μπουγδάνη, Άρη Σπουρδαλάκη και Rosalind C. Morris.**

- **Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλουμε στους καθηγητές - και πολύτιμους φίλους του ΙΝΠ - Λιάνα Θεοδωράτου και Eduardo Cadava. χωρίς την πολύτιμη συνδρομή των οποίων αυτό το αφιέρωμα δεν θα είχε καταστεί εφικτό.**

Αθηνά Αθανασίου | "Από
τη Μεσόγειο ως τη
Μινεάπολη, κάτω από το
νερό ή κάτω από ένα
γόνατο, δεν μπορώ να
αναπνεύσω"

Αθηνά Αθανασίου* | «Από τη Μεσόγειο ως τη Μινεάπολη, κάτω από το νερό ή κάτω από ένα γόνατο, δεν μπορώ να αναπνεύσω»**

Θυμάμαι πριν από τέσσερα χρόνια τη συζήτηση που είχε διοργανώσει το ΙΝΠ για το αποτέλεσμα των αμερικανικών εκλογών, όπου είχαμε επιχειρήσει να διαβάσουμε το ετερογενές κοινωνικό ρεύμα που αποτέλεσε την εκλογική βάση του Τραμπ. Η σημερινή συζήτηση γίνεται σε πολύ διαφορετικές συνθήκες, και ευτυχώς, στην Ελλάδα, υπό το φως της ιστορικής καταδικαστικής απόφασης στη δίκη της νεοναζιστικής συμμορίας. Είναι μια στιγμή-ορόσημο για το πλατύ αντιφασιστικό και αντιρατσιστικό κίνημα που συντάχτηκε και αγωνίστηκε όλα αυτά τα χρόνια για την πολιτική και κοινωνική απονομιμοποίηση της Χρυσής Αυγής (ΧΑ). Είναι ταυτόχρονα μια στιγμή που προσκαλεί την εγρήγορση ότι ο ναζισμός δεν αφορά ένα οριστικά συντελεσμένο ιστορικό ατύχημα του παρελθόντος που πέρασε ανεπιστρεπτί, αλλά αφορά ένα ιστορικό παρόν ακόμη επίμαχο.

Με την καταδίκη των νεοναζι αναπνεύσαμε πιο ελεύθερα. Η λέξη «αναπνεύσαμε» έχει πια ένα πολιτικό πρόσημο που απηχεί το "I can't breathe" του κινήματος Black Lives Matter: μια φράση που μνημονεύει όσους/όσες, όπως ο Τζώρτζ Φλόυντ στις 25 Μάϊου 2020 στις ΗΠΑ, άφησαν την τελευταία τους πνοή εξαιτίας φυλετικής βίας επαναλαμβάνοντας αυτήν τη φράση. Η αναπνοή γίνεται αγωνιστικό αίτημα για ατμόσφαιρα ελεύθερη από ρατσισμό, ένα κάλεσμα για συντροφικότητα με άλλους άλλες που μοιράζονται την αγωνία αλλά και την αγωνιστικότητα της κομμένης ανάσας.

Οι πολλαπλές γεωγραφίες αντίστασης στην ασφυκτική εξουσία του θεσμοθετημένου ρατσισμού συμπυκνώνονται στο σύνθημα που εμφανίστηκε σε μια πολιτική συγκέντρωση για τα δικαιώματα των μεταναστών/τριών στην Ιταλία το περασμένο καλοκαίρι: «Από τη Μεσόγειο ως τη Μινεάπολη, κάτω από το νερό ή κάτω από ένα γόνατο, δεν μπορώ να αναπνεύσω». Τι έχουν να μας πουν, λοιπόν, αυτές οι διαφορετικές αλλά συνυφασμένες γεωγραφίες αντιρατσιστικής αγωνιστικότητας; Πώς μας βοηθούν

***Η Αθηνά Αθανασίου είναι καθηγήτρια Κοινωνικής Ανθρωπολογίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο και μέλος ΔΣ του ΙΝΠ.**

**** Το κείμενο στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στην εισήγηση της συγγραφέα στη διαδικτυακή εκδήλωση με τίτλο "Η κοινωνία των ΗΠΑ σε αναταραχή. Τι περιμένουμε από τις εκλογές;" που διοργάνωσε το Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς στις 30/10/2020 (περισσότερα : <https://poulantzas.gr/i-koinonia-ton-ipa-se-anatarachi-ti-perimenoume-apo-tis-ekloges-video/>)**

να σκεφτούμε αν και πώς επιβιώνουν ή αναβιώνουν οι ιστορικοί φασισμοί του 20ου αιώνα -οι φασισμοί του «αίματος και του εδάφους»- στις διάφορες παραφυάδες της ακροδεξιάς και του νεοφασισμού του 21ου αιώνα; Και πώς ανακαλείται η «ιστορική ενικότητα» της μνήμης του ευρωπαϊκού Μεσοπολέμου σε διαφορετικά σύγχρονα ιστορικά συμφραζόμενα -μέσα από ποιες συνέχειες και ασυνέχειες; Οι επιβιώσεις και αναβιώσεις διέπονται από ιδεολογικά προτάγματα όπως είναι οι απωθήσεις της αποικιοκρατίας και η εχθρότητα απέναντι στη μετανάστευση. Κι έτσι το «μετα-» ή το «νεο-» αυτών των επιβιώσεων/αναβιώσεων υπονοεί ένα ιδιαίτερο καθεστώς ιστορικότητας που δεν τοποθετείται τελεολογικά «έπειτα από», αλλά εκτυλίσσεται υπό την επήρεια ενός παρελθόντος που επιμένει στο παρόν («καθώς αστράφτει τη στιγμή του κινδύνου», όπως έγραφε ο Βάλτερ Μπένγιαμιν).

Το μάθημα της ευρωπαϊκής δεκαετίας του '30 είναι ότι χρειαζόμαστε μια ισχυρή Αριστερά για να αναχαιτίσει το φασισμό και τις μεταφασιστικές και ακροδεξιές επιβιώσεις του. Επομένως ένα κρίσιμο ερώτημα είναι αν και πώς η Αριστερά ανταποκρίνεται πειστικά στις συνθήκες που συγκροτούν τα λαϊκά ερείσματα της ακροδεξιάς στον κόσμο σήμερα προβάλλοντας μια εναλλακτική στον νεοφιλελευθερισμό. Σε συνθήκες όπου ο καπιταλισμός λειτουργεί ολοένα και περισσότερο ως μίσος για τη δημοκρατία (ως "undoing" democracy, όπως το έχει εύστοχα αναλύσει η Wendy Brown), εκκρεμεί ένα αίτημα επανεπιπόνησης της σοσιαλιστικής εναλλακτικής και προοπτικής.

Η αυξανόμενη νομιμοποίηση της ακροδεξιάς στην εποχή μας, που έμοιαζε ευρωπαϊκή υπόθεση -Γαλλία, Ιταλία, Ουγγαρία, Πολωνία, Αυστρία, Γερμανία, Ισπανία- πήρε για τα καλά τις διαστάσεις ενός παγκόσμιου φαινομένου με την εκλογή του Μπολσονάρου στη Βραζιλία και του Τραμπ στις ΗΠΑ, ενός φαινομένου ωστόσο ιδιαίτερα ετερογενούς ως προς τα συστατικά του: εθνικισμός, ξενοφοβία, αντι-παγκοσμιοποίηση, σεξισμός, ομοφοβία, σωβινιστική πολιτική της ταυτότητας. Ας αναλογιστούμε, για παράδειγμα, τις διαφορές ανάμεσα στον ακραίο νεοφιλελευθερισμό του απολογητή της δικτατορίας Μπολσονάρου, το μίγμα πλουτοκρατικής αντιδημοκρατίας και

”

Το μάθημα της ευρωπαϊκής δεκαετίας του '30 είναι ότι χρειαζόμαστε μια ισχυρή Αριστερά για να αναχαιτίσει το φασισμό και τις μεταφασιστικές και ακροδεξιές επιβιώσεις του.

Επομένως ένα κρίσιμο ερώτημα είναι αν και πώς η

Αριστερά ανταποκρίνεται πειστικά στις συνθήκες που συγκροτούν τα λαϊκά ερείσματα της ακροδεξιάς στον κόσμο σήμερα προβάλλοντας μια εναλλακτική στον νεοφιλελευθερισμό.

Αυτό που υποτιμήθηκε στις αριστερές αναλύσεις της αμερικανικής ακροδεξιάς ήταν ότι πίσω από την επικράτηση του Τραμπ δεν ήταν απλώς και μόνο η οικονομική δυσарέσκεια, αλλά η οργάνωση της φυλετικής οργής στο λευκό εκλογικό σώμα: δηλαδή ο ιδεολογικός σφετερισμός της θυμωμένης κοινωνικοοικονομικής ματαίωσης από την κανονικοποιημένη ιδεολογία της λευκής υπεροχής

λευκού εθνικισμού που εκφράζει ο Τραμπ, και την ευρωπαϊκή ακροδεξιά που ανάγει σε κύριο εχθρό τους μετανάστες και τις μετανάστριες ενώ ο εθνικισμός της τροφοδοτείται από την κοινωνική δυσφορία απέναντι στη νεοφιλελεύθερη πολιτική της ΕΕ.

Το κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον που πρόσφερε το έδαφος για το αποτέλεσμα των αμερικανικών εκλογών του 2016 ήταν η διασταύρωση της ταξικής ματαίωσης των χαμηλών και μεσαίων κοινωνικών στρωμάτων με ένα πλέγμα ρατσιστικής «κοινοτοπίας», δηλαδή με τον κανονικοποιημένο ρατσισμό που σιγόβραζε υπόγεια και εκτονώθηκε βίαια εναντίον όλων των «άλλων» (Αφροαμερικανών, μεταναστών, μουσουλμάνων, γυναικών και ΛΟΑΤΚΙ+). Γι' αυτό οι οπαδοί του Τραμπ ζητούσαν «να πάρουν τη χώρα τους πίσω» κραυγάζοντας συνθήματα ρατσιστικού μίσους που ξυπνούσαν τα φαντάσματα του αμερικανικού εμφύλιου. Αυτό που νομίζω ότι υποτιμήθηκε στις αριστερές αναλύσεις της αμερικανικής ακροδεξιάς ήταν ότι πίσω από την επικράτηση του Τραμπ δεν ήταν απλώς και μόνο η οικονομική δυσарέσκεια, αλλά η οργάνωση της φυλετικής οργής στο λευκό εκλογικό σώμα: δηλαδή ο ιδεολογικός σφετερισμός της θυμωμένης κοινωνικοοικονομικής ματαίωσης από την κανονικοποιημένη ιδεολογία της λευκής υπεροχής^[1]. Η εκλογή Τραμπ το 2016 αφορούσε αυτή τη μνησικάκη κανονικοποίηση του ρατσισμού στη μορφή μιας αμερικανικής κοινοτοπίας των «οικογενειακών αξιών», του κυριαρχικού ανδρισμού και της φυλετικής υπεροχής.

Είναι ανακουφιστικό που το σύμπτωμα-Τραμπ δεν επαναλήφθηκε το 2020. Όμως παραμένει το ερώτημα-πρόκληση για την αριστερά: πώς η λαϊκή δυσарέσκεια από την επικράτηση των ξέφρενων ανισοτήτων του παγκοσμιοποιημένου καπιταλισμού μπορεί να οδηγήει στην επικράτηση ακροδεξιών και εθνικιστικών καθεστώτων καταστατικά θεμελιωμένων σε ανισότητες. Η αντιμετώπιση αυτού του ερωτήματος απαιτεί μια διαθεματική ανάλυση των σχέσεων τάξης, φυλής και φύλου.

[1] Ο εναγκαλισμός των Δημοκρατικών με τον νεοφιλελευθερισμό και ο εκτοπισμός του Μπέρνι Σάντερς ήταν ο πολιτικός καταλύτης αυτής της εξέλιξης (βλ. Naomi Klein, «It was the Democrats' embrace of neoliberalism that won it for Trump», The Guardian, 10.11.2016.) Πρόσημο λευκής υπεροχής έχει άλλωστε και η μη δημοκρατική αρχιτεκτονική του εκλογικού συστήματος (απομεινάρι της δουλείας, όπως θυμίζει η Άντζελα Ντέιβις), αφού ο Τραμπ εκλέχτηκε πρόεδρος το 2016 έχοντας χάσει τη λαϊκή ψήφο σε απόλυτους αριθμούς, αλλά κερδίζοντας το σώμα των εκλεκτόρων.

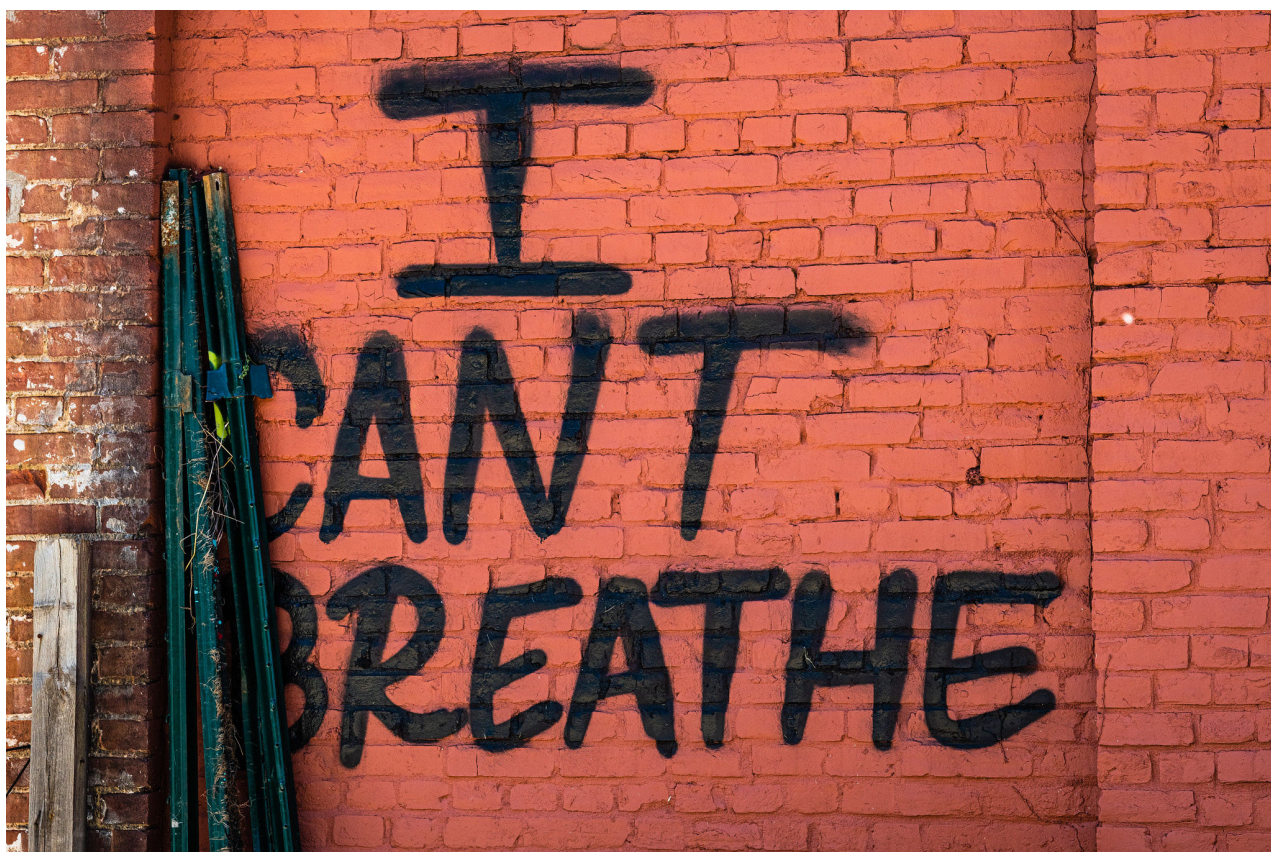
Στην αμερικανική περίπτωση, για παράδειγμα, χρειάζεται να κατανοήσουμε τις διαδρομές μέσω των οποίων τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα αποκτούν υπόσταση μέσω μιας λευκής (και ανδρικής) ταυτότητας, η οποία τους αποδίδει φαντασιακούς πόρους για να αντιμετωπίσουν τις οικονομικές αντιξοότητες. Η αντιμετώπιση αυτού του ερωτήματος απαιτεί την κατανόηση της σχέσης ανάμεσα στη σύγχρονη παγκόσμια μεταδημοκρατία και τη νεωτερικότητα του ρατσισμού. Δύο δεκαετίες μετά το Σιάτλ και τα κινήματα της εναλλακτικής παγκοσμιοποίησης, ο κριτικός, αντικαπιταλιστικός διεθνισμός που εξέφραζε το σύνθημα «Ένας άλλος κόσμος είναι εφικτός» μοιάζει να ηττάται από έναν αποκρουστικό κόσμο ακραίας καπιταλιστικής εκμετάλλευσης και μεταδημοκρατίας. Εκεί βρίσκεται έδαφος η «αντυπαγκοσμιοποιητική» ρητορική του Τραμπ, του Μπολσονάρο και των ευρωπαϊών εθνικιστών και ακροδεξιών που υπόσχονται να αναχαιτίσουν τις απειλές της παγκοσμιοποίησης επιστρατεύοντας την εθνική ομοιογένεια και τις οικογενειακές αξίες.

Η εποχή μας είναι μια «στιγμή κινδύνου» αλλά και μια στιγμή για την αγωνιστική κοσμοπολιτική της Αριστεράς και των κινήματων. Η ελπίδα, αν υπάρχει, έρχεται προς το παρόν από κινήματα όπως το «Black Lives Matter» και τις συμμαχικές, διαθεματικές δικτυώσεις μιας αντινεοφιλελεύθερης, αντιφασιστικής, διεθνιστικής Αριστεράς. Παράλληλα, είναι σε εξέλιξη κρίσιμες διεργασίες για την επανοργάνωση της πολιτικής Αριστεράς. Η εμπεδωμένη πια απογοήτευση των προοδευτικών και αριστερών ψηφοφόρων με το κατεστημένο του Δημοκρατικού Κόμματος ανοίγει τη συζήτηση σχετικά με την ανάγκη για ένα αριστερό «τρίτο κόμμα». Υπάρχει και ο αντίλογος: αντί να αναλωνόμαστε σε φαντασιακά σενάρια αμφίβολης βιωσιμότητας, ας αγωνιστούμε στην αρένα του Δημοκρατικού Κόμματος (ΔΚ), μαζί με την Alexandria Ocasio Cortez, τον Jamaal Bowman, την Rashida Tlaib και άλλες/ άλλους, προκειμένου να στραφεί η κοινωνική του συμμαχία προς μια πολυφυλετική εργατική τάξη. Η αποτυχία του Ralph Nader και του Green Party ως πείραμα τρίτου κόμματος στις προεδρικές του 2000 σε συνδυασμό με την (μερική αλλά αξιοσημείωτη) επιτυχία του Bernie Sanders να προωθήσει την αριστερή ατζέντα στο εσωτερικό του ΔΚ το 2016 είναι σταθερή διδακτική αναφορά αυτής της πλευράς του επιχειρήματος. Άρα

”

Δύο δεκαετίες μετά το Σιάτλ και τα κινήματα της εναλλακτικής παγκοσμιοποίησης, ο κριτικός, αντικαπιταλιστικός διεθνισμός που εξέφραζε το σύνθημα «Ένας άλλος κόσμος είναι εφικτός» μοιάζει να ηττάται από έναν αποκρουστικό κόσμο ακραίας καπιταλιστικής εκμετάλλευσης και μεταδημοκρατίας.

ο οραματικός ρεαλισμός (ούτε τρίτο κόμμα ούτε συμβιβασμός με το “business as usual” του Δημοκρατικού Κόμματος) φαίνεται να είναι το πεδίο όπου η Αριστερά αυτή τη στιγμή στις ΗΠΑ αναζητεί μια διαθεματική στρατηγική για την ανακατανομή πόρων και ισχύος, την ανάταξη των δικτύων κοινωνικής προστασίας και την υπεράσπιση εργασιακών και κοινωνικών δικαιωμάτων σε συμμαχία με όσους και όσες δεν μπορούν να αναπνεύσουν.

"I Can't Breathe" by Don Sniegowski is licensed with CC BY-NC-SA 2.0.
<https://www.flickr.com/photos/16943730@N00/49961104973>

**Keeanga-Yamahatta
Taylor** | Πρέπει να
καταργήσουμε
τώρα τη χρηματοδότηση
της αστυνομίας

Keeanga-Yamahtta Taylor* | Πρέπει να καταργήσουμε τώρα τη χρηματοδότηση της αστυνομίας**

Οι περικοπές στις δημόσιες υπηρεσίες που θα μπορούσαν να μετριάσουν τη φτώχεια και να προωθήσουν την κοινωνική κινητικότητα, έχουν γίνει μια διαρκής δικαιολογία για περισσότερη αστυνόμευση.

Η εξέγερση αυτού του καλοκαιριού, μας ανάγκασε, στις ΗΠΑ, να αναμετρηθούμε με το βαθύ αποτύπωμα του ρατσισμού στην κοινωνία μας. Το δημόσιο λιντσάρισμα του George Floyd διέρρηξε τα πέπλα του φυλετικού διαχωρισμού που παραδοσιακά καλύπτουν τις πραγματικότητες στις οποίες ζουν εκατομμύρια Αφροαμερικανοί – στενάζοντας κάτω από το αυξανόμενο βάρος των Μαύρων θανάτων. Οι δεκάδες χιλιάδες Αφροαμερικανοί που σκοτώθηκαν από τη ραγδαία εξάπλωση του covid-19, η μαγνητοσκοπημένη εκτέλεση του Ahmaud Arbery από δύο λευκούς στην πολιτεία της Τζόρτζια, οι αναφορές για τη βάναιυση δολοφονία της Breonna Taylor από την αστυνομία του Λούισβιλ και στη συνέχεια η τρομακτική δολοφονία του Floyd στη Μινεάπολη, αποκάλυψαν σε ένα ευρύτερο κοινό το αστυνομικό κράτος που επικρατεί στη Μαύρη Αμερική.

Μέχρι τον Ιούνιο, η επιμονή και η διάρκεια των διαμαρτυριών προκάλεσαν ιστορικές αλλαγές στις αντιλήψεις των λευκών. Μια εθνική δημοσκόπηση κατέγραψε μια πρωτοφανή αλλαγή της κοινής γνώμης: εβδομήντα ένα τοις εκατό των λευκών απάντησε ότι θεωρεί τον ρατσισμό και τις διακρίσεις ένα «μεγάλο πρόβλημα» στις Ηνωμένες Πολιτείες, και το πενήντα πέντε τοις εκατό είπε ότι ο θυμός των διαδηλωτών

***Η Keeanga-Yamahtta Taylor είναι επίκουρη καθηγήτρια Αφροαμερικανικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο του Πρίνστον και συγγραφέας πολλών βιβλίων, μεταξύ των οποίων το *Race for Profit: How Banks and the Real Estate Industry Undermined Black Homeownership*, που ήταν υποψήφιο για το βραβείο Pulitzer 2020. Συνεργάζεται με το περιοδικό *The New Yorker*.**

**** Το άρθρο της Keeanga-Yamahtta Taylor “We Should Still Defund the Police” δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στην ιστοσελίδα του περιοδικού *The New Yorker*, στις 14 Αυγούστου 2020. Εδώ, αναδημοσιεύεται στα ελληνικά, με την άδεια του περιοδικού και της συγγραφέα. Το πρωτότυπο άρθρο είναι προσβάσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <https://www.newyorker.com/news/our-columnists/defund-the-police>**

*****Μετάφραση από τα αγγλικά : Ανδρέας Μαράτος, Ελευθερία Αγγέλη**

Κανένα άλλο κράτος δεν επιδεικνύει την απέραντη μηδαμινότητα της ψεύτικης συγγνώμης τόσο συχνά όσο οι Ηνωμένες Πολιτείες. Στην περίπτωση των Μαύρων Αμερικανών, αυτό είναι πιο αναγνωρίσιμο με τη μορφή μιας βαρύγδουπης νομοθεσίας για τα κοινωνικά δικαιώματα, η οποία τελικά, όπως έγραψε ο ιστορικός Leon Litwack, έχει ήδη «συμβιβαστεί, ανασταλεί και αναιρεθεί».

ήταν απολύτως δικαιολογημένος. Σε διαφορετική δημοσκοπήση, το εξήντα τοις εκατό εξέφρασε την υποστήριξή του στο κίνημα Black Lives Matter. Αυτή η τεράστια αλλαγή απόψεων αποτυπώθηκε σε ένα κύμα δημόσιων χειρονομιών φυλετικής συμφιλίωσης, όπως η παραδοχή –αν όχι η ειλικρινής ανάληψη ευθύνης–, από πλευράς μεγάλου αριθμού εταιρικών στελεχών, του ρόλου τους στη διατήρηση καθεστώτων φυλετικής ανισότητας.

Η εταιρεία Nascar αρνήθηκε να φέρει πλέον τη σημαία της Συνομοσπονδίας στις εκδηλώσεις της. Η Juneteenth (19η Ιουνίου), μια ανεπίσημη ημέρα εορτασμών εδώ και πολλά χρόνια μεταξύ ορισμένων Αφροαμερικανών, θεσπίστηκε ξαφνικά ως αργία. Ο πρώην πρόεδρος Τζορτζ Μπους καταδίκασε τον «συστημικό ρατσισμό». Ως έναν βαθμό, η ξαφνική, αυθόρμητη επιλογή να προσφερθεί συμβολική αναγνώριση του ρατσισμού ήταν αναμενόμενη. Κανένα άλλο κράτος δεν επιδεικνύει την απέραντη μηδαμινότητα της ψεύτικης συγγνώμης τόσο συχνά όσο οι Ηνωμένες Πολιτείες. Στην περίπτωση των Μαύρων Αμερικανών, αυτό είναι πιο αναγνωρίσιμο με τη μορφή μιας βαρύγδουπης νομοθεσίας για τα κοινωνικά δικαιώματα, η οποία τελικά, όπως έγραψε ο ιστορικός Leon Litwack, έχει ήδη «συμβιβαστεί, ανασταλεί και αναιρεθεί».

Είναι ξεκάθαρα μια υποκριτική χειρονομία όταν εταιρείες πολλών δισεκατομμυρίων δολαρίων ισχυρίζονται πως «οι μαύρες ζωές έχουν σημασία», ακόμη και όταν αρνούνται να πληρώσουν στους μαύρους εργαζόμενους βαρέα και ανθυγιεινά, την κανονική τους άδεια ή έναν βιώσιμο μισθό. Ωστόσο, το γεγονός ότι οι ελίτ επιζητούν άφεση για το αμάρτημα του «συστηματικού ρατσισμού» επιβεβαιώνει ότι ο ρατσισμός δεν αφορά μόνο φλεγόμενους σταυρούς και τη λέξη από N^[1]: είναι επίσης παρών στην αγορά στέγης, σε ιδρύματα

[1] N-word, κατ' ευφημισμόν του Nigger-Νέγρος (Σ.τ.Μ.)

ανώτερης εκπαίδευσης, στην αγορά εργασίας, και βέβαια στην αστυνόμευση και στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Σε αυτή τη δεδομένη στιγμή, όταν τόσο η πανδημία του κορονοϊού, όσο και η εξέγερση, αποκαλύπτουν δομικά ελαττώματα της κοινωνίας των ΗΠΑ, επανέρχεται και η συζήτηση για τη δομική αντιμετώπισή τους. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο το «να καταργήσουμε τη χρηματοδότηση της αστυνομίας» - ένα αίτημα που μόνο μια περιθωριακή ομάδα ανθρώπων τολμούσε να διατυπώσει πριν από λίγους μήνες - έχει γίνει κεντρικό σύνθημα του επανεμφανιζόμενου κινήματος Black lives matter.

Οι απόηχοι των αγώνων για ελευθερία, της δεκαετίας του '60, είναι εύκολα ορατοί. Τότε, όπως και τώρα, οι Μαύροι επαναστάτες, συμπεριλαμβανομένου του Martin Luther King, Jr., αντιμετώπισαν τους ρατσιστικούς ισχυρισμούς ότι η φτώχεια και η κοινωνική περιθωριοποίηση ήταν τα αποτελέσματα ενδοοικογενειακής δυσλειτουργίας ειδικά για τις Μαύρες οικογένειες. Με αυτόν τον τρόπο, δημιούργησαν χώρο για βαθύτερη διερεύνηση της κατάστασης των Μαύρων στις Ηνωμένες Πολιτείες. Τότε, όπως και τώρα, οι ριζοσπάστες μπήκαν σε αυτόν τον χώρο και συνέδεσαν τη φτώχεια των Μαύρων με τη διάχυση των φυλετικών διακρίσεων από τα δημόσια σχολεία μέχρι τις ευκαιρίες απασχόλησης και την προσφορά αξιοπρεπούς στέγασης. Έδειξαν επίσης ότι υπήρχαν οικονομικά συμφέροντα που επωφελήθηκαν από τη διατήρηση της Μαύρης ανισότητας. Οι Μαύροι ριζοσπάστες περιέγραψαν την οικονομική κατάσταση των απλών Μαύρων ως απόδειξη ότι οι διαχωρισμένες κοινότητές τους ήταν «αποικίες» στο εσωτερικό των ΗΠΑ. Η «Εσωτερική αποικιοκρατία», όπως περιγράφουν κάποιοι τις ιδιαίτερα καταπιεστικές συνθήκες που αντιμετωπίζουν οι Μαύροι, εμφανίζεται σε λευκούς ιδιοκτήτες που χρεώνουν υπερβολικά ενοίκια για διαμερίσματα μολυσμένα από αρουραίους και σε καταστήματα αγοράς ενοικίου που απαιτούν παράλογα επιτόκια, μόνο και μόνο επειδή οι Αφροαμερικανοί ήταν μια αιχμαλωτισμένη αγορά, απομονωμένη εξαιτίας ενός αμείλικτου οικιστικού διαχωρισμού.

Σε απάντηση αυτής της οργανωμένης κλοπής, οι Μαύροι ριζοσπάστες Stokely Carmichael και Charles V. Hamilton, επινόησαν τον όρο «θεσμικός ρατσισμός» στο επιδραστικό βι-

Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο το «να καταργήσουμε τη χρηματοδότηση της αστυνομίας» - ένα αίτημα που μόνο μια περιθωριακή ομάδα ανθρώπων τολμούσε να διατυπώσει πριν από λίγους μήνες - έχει γίνει κεντρικό σύνθημα του επανεμφανιζόμενου κινήματος Black lives matter.

Ο θεσμικός ρατσισμός κράτησε τους «μαύρους ανθρώπους εγκλωβισμένους σε ερειπωμένες παραγκουπόλεις, θύματα καθημερινής εκμετάλλευσης από ιδιοκτήτες, εμπόρους, τοκογλύφους και προκατειλημμένους κτηματομεσίτες. Η κοινωνία είτε προσποιείται ότι δεν γνωρίζει αυτήν την κατάσταση, είτε είναι στην πραγματικότητα ανίκανη να κάνει κάτι ουσιαστικό για την αντιμετώπισή της.»

βλίο τους Black Power, το οποίο δημοσιεύθηκε το 1967. Οι Carmichael και Hamilton διαχώρισαν τις «ατομικές» πράξεις ρατσισμού από την νηφάλια «θεσμική» έκφρασή του, στην οποία οι συμπεριφορές των δραστών ήταν λιγότερο σημαντικές από τις επιπτώσεις στις ζωές των απλών Μαύρων. Περιγράφουν τον θεσμικό ρατσισμό ως «λιγότερο εμφανή, πολύ πιο διακριτικό, όχι τόσο αναγνωρίσιμο όσο θα ήταν οι πράξεις μεμονωμένων ατόμων. Όμως όχι λιγότερο καταστροφικό για την ανθρώπινη ζωή». Οι Carmichael and Hamilton συνέχισαν περιγράφοντας πώς ο θεσμικός ρατσισμός κράτησε τους «μαύρους ανθρώπους εγκλωβισμένους σε ερειπωμένες παραγκουπόλεις, θύματα καθημερινής εκμετάλλευσης από ιδιοκτήτες, εμπόρους, τοκογλύφους και προκατειλημμένους κτηματομεσίτες. Η κοινωνία είτε προσποιείται ότι δεν γνωρίζει αυτήν την κατάσταση, είτε είναι στην πραγματικότητα ανίκανη να κάνει κάτι ουσιαστικό για την αντιμετώπισή της.»

Η αναγνώριση του θεσμικού ρατσισμού ως καθοριστικού παράγοντα για τη Μαύρη ανισότητα, αντί για κάποια ολέθρια «κουλτούρα φτώχειας», επισήμανε την ανάγκη για θεσμικές λύσεις. Αυτό ήταν το υπόβαθρο για την τεράστια ανάπτυξη της ομοσπονδιακής κυβέρνησης κατά τη διάρκεια της προεδρίας Johnson. Από το 1963 έως το 1968, το Κογκρέσο, μετά από παρότρυνση του Προέδρου, ψήφισε σχεδόν διακόσιες πράξεις νομοθετικού περιεχομένου στο πλαίσιο των κοινωνικών προγραμμάτων "War on Poverty" και "Great Society". Αυτά τα προγράμματα, από το "Department of Housing and Urban Development" έως το "Head Start", τα δελτία τροφίμων και το "Medicare", δημιούργησαν ένα βασικό επίπεδο κάτω από το οποίο δε μπορούσε να πέσει ο μέσος πολίτης. Οι δαπάνες για προγράμματα κατά της φτώχειας αυξήθηκαν κατά δεκάδες δισεκατομμύρια δολάρια κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '60, μειώνοντας δραματικά τον αριθμό των ανθρώπων που ζούσαν σε συνθήκες φτώχειας σε ολόκληρη τη χώρα. Στις αρχές της δεκαετίας του εβδομήντα, το ποσοστό φτώχειας είχε μειωθεί στο έντεκα τοις εκατό, από το υψηλό του είκοσι δύο τοις εκατό το 1959, τότε δηλαδή που η ομοσπονδιακή κυβέρνηση άρχισε να το παρακολουθεί.

Οι μεγάλες δαπάνες της εποχής δεν περιορίστηκαν μόνο στην εξάλειψη της φτώχειας. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του εξήντα, τα ποσοστά εγκληματικότητας είχαν αρχίσει να αυξάνονται για διάφορους λόγους, συμπεριλαμβανομένου του τρόπου καταμέτρησης και αναφοράς του εγκλήματος. Οι εξεγέρσεις των Μαύρων ενάντια στο ρατσισμό και την αστυνομική βαρβαρότητα συνέβαλαν στην αύξηση των ποσοστών, όπως και η συνεχιζόμενη μετανάστευση των Μαύρων σε πόλεις που δεν προσέφεραν σημαντικές ευκαιρίες απασχόλησης. Το αυξανόμενο ποσοστό εγκληματικότητας σήμαινε επίσης εντονότερη παρουσία της αστυνομίας, αυξάνοντας τις πιθανότητες αστυνομικής βίας και κακοποίησης. Μέχρι το 1964, παρά το γεγονός ότι οι Δημοκρατικοί γιόρταζαν την ψήφιση του Νόμου περί Πολιτικών Δικαιωμάτων του 1964 (Civil Rights Act) και την κατάργηση των ρατσιστικών νόμων Jim Crow στον Νότο, η οργή από τις διαψεύσεις στα επίκεντρα της Μαύρης ζωής στον Βορρά είχε ξεχειλίσει. Εκείνο το καλοκαίρι, στο Χάρλεμ και τη Φιλαδέλφεια ξέσπασαν εξεγέρσεις κατά της ανεργίας, της χαμηλά αμειβόμενης εργασίας, της έλλειψης στέγης και της διαρκώς παρούσας αστυνομικής βαρβαρότητας. Σημειώθηκαν εκατοντάδες συλλήψεις και ζημιές εκατομμυρίων σε περιουσιακά στοιχεία, αναγγέλλοντας ένα νέο στάδιο στο κίνημα για τα δικαιώματα των Μαύρων εντός και εκτός του Νότου. Καθώς οι εξεγέρσεις κατά των συνθηκών ζωής στα αστικά κέντρα επιταχύνθηκαν, ο Πρόεδρος Τζόνσον στράφηκε στην επιβολή του νόμου για να ανακτήσει τον έλεγχο των υπό κατάρρευση πόλεων. Τόσο για τους Δημοκρατικούς όσο και για τους Ρεπουμπλικάνους η περισσότερη και καλύτερη εκπαιδευμένη αστυνομία ήταν η λύση.

Στις 8 Μαρτίου 1965, την επομένη της ιστορικής πορείας της «Ματωμένης Κυριακής» (Bloody Sunday) στη Σέλμα της Αλαμπάμα, με επικεφαλής τον αείμνηστο John Lewis, ο Johnson εισήγαγε νέα νομοθεσία που είχε ως στόχο την αξιοποίηση ομοσπονδιακού χρήματος για την ενίσχυση της επιβολής του νόμου σε ολόκληρη τη χώρα. Παρά την τηλεοπτική προβολή, από κανάλια εθνικής εμβέλειας, της βίαιης καταστολής των ακτιβιστών υπέρ των πολιτικών δικαιωμάτων από κρατικούς στρατιώτες της Αλαμπάμα μια μέρα νωρίτερα, στη γέφυρα Edmund Pettus, ο Τζόνσον εστίασε τα σχόλιά του στο έγκλημα στις πόλεις: «Κανένα δικαίωμα δεν είναι πιο στοιχειώδες για την

”

Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του εξήντα, η Διοίκηση του Τζόνσον και εκείνη του Νίξον που τη διαδέχτηκε, συνέκλιναν σε μια απεικόνιση των αστικών εξεγέρσεων των Μαύρων ως Μαύρης ανομίας που θα απαιτούσε μια πιο επαγγελματική αστυνομία και μεγαλύτερη ένταση στην επιβολή του νόμου.

κοινωνία μας από το δικαίωμα στην προσωπική ασφάλεια και κανένα δικαίωμα δεν χρειάζεται πιο επείγουσα προστασία», είπε.

Μέχρι το τέλος της δεκαετίας του εξήντα, η Διοίκηση του Τζόνσον και εκείνη του Νίξον που τη διαδέχτηκε, συνέκλιναν σε μια απεικόνιση των αστικών εξεγέρσεων των Μαύρων ως Μαύρης ανομίας που θα απαιτούσε μια πιο επαγγελματική αστυνομία και μεγαλύτερη ένταση στην επιβολή του νόμου.

Όπως επεσήμανε η ιστορικός Ελίζαμπεθ Χίντον στο βιβλίο της του 2016, *From the War on Poverty to the War on Crime* (Από τον πόλεμο κατά της φτώχειας στον πόλεμο κατά του εγκλήματος), ακόμη και όταν οι φιλελεύθεροι τοπικοί και εθνικοί ηγέτες στηλίτευαν τις βαθύτερες αιτίες του εγκλήματος, την ίδια στιγμή στηρίζονταν στις διευρυμένες εξουσίες επιβολής του νόμου για να καταστείλουν τις διαμαρτυρίες που ξέσπασαν ως απάντηση στην έλλειψη ουσιαστικών ευκαιριών στις πόλεις. Ακόμη και η Επιτροπή Kerner -η οποία υποστήριξε μια τεράστια επέκταση των κυβερνητικών προγραμμάτων προκειμένου να αντιμετωπίσει τη φυλετική ανισότητα που πυροδότησε τις εξεγέρσεις, σε μια έκθεση που ήταν η πεμπτούσια του φιλελευθερισμού της κυρίαρχης ομοσπονδιακής κυβέρνησης- ζήτησε την εκθετική αύξηση των αστυνομικών δυνάμεων στις αστικές περιοχές, προειδοποιώντας ότι οι Μαύροι νέοι ήταν η πηγή ενός αναμενόμενου κύματος εγκληματικότητας και προτείνοντας μεθόδους ελέγχου των ταραχών.

Οι διακηρύξεις περί «Νόμου και Τάξης», ως επιθετική απάντηση του λευκού Νότου στο σύνθημα «Ελευθερία Τώρα», έγιναν η καθεστωτική απάντηση στη «Μαύρη Δύναμη». Αλλά, το σημαντικότερο ήταν πως ο Νίξον κατήγγειλε γοερά τις ταραχές ως γέννημα του προγράμματος "Great Society" και βαθύτερη αιτία της διασάλευσης της κοινωνικής τάξης. Στην ομιλία του το 1968 για την αποδοχή της υποψηφιότητας του για το προεδρικό χρίσμα από το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα συνέθεσε τις διαφορετικές πτυχές του αφηγήματός του. «Απόψε, ήρθε η ώρα για μια ειλικρινή συζήτηση για το πρόβλημα της τάξης στις Ηνωμένες Πολιτείες», είπε. «Ας αφήσουμε αυτούς που έχουν την ευθύνη να επιβάλλουν τους νόμους μας, και τους δικαστές μας που έχουν την ευθύνη να τους ερμηνεύουν, να αφοσιωθούν στις μεγάλες αρχές των πολιτικών δικαιωμάτων. Αλλά ας τους αφήσουμε επίσης να αναγνωρίσουν ότι το πρώτο πολιτικό δικαίωμα κάθε Αμερικανού είναι να είναι απαλλαγμένος από την εγχώρια βία και ότι αυτό το δικαίωμα πρέπει να διασφαλιστεί σε αυτήν τη χώρα». Και συνέχισε: «Έχουμε κατακλυστεί από κυβερνητικά προγράμματα για τους ανέργους, προγράμματα για τις πόλεις, προγράμματα για τους φτωχούς. Και μόνο άσχημους καρπούς δρέψαμε από αυτά τα προγράμματα: απογοήτευση, βία και αποτυχία σε ολόκληρη τη χώρα».

Οι περιγραφές του Τζόνσον και στη συνέχεια του Νίξον για την εξέγερση των Μαύρων ως παράνομη αναταραχή απομάκρυναν τα βλέμματα σε όλο το έθνος από τον συστημικό ρατσισμό και τα έστρεψαν προς την κατεύθυνση τους εγκλήματος. Όπως επεσήμανε η πολιτική επιστήμονας Naomi Murakawa, «οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν αντι-

Καθώς η ευημερία της δεκαετίας του '60 μετατράπηκε σε ύφεση και στασιμότητα στη δεκαετία του '70, η πολιτική της φυλετικής μνησικακίας απέκτησε νέα δημοφιλία και καθόρισε λύσεις στην υπό εξέλιξη κοινωνική κρίση.

μετώπισαν το έγκλημα ως πρόβλημα που φυλετικοποιήθηκε. Αντιμετώπισαν τη φυλή ως πρόβλημα που ποινικοποιήθηκε».

Το έγκλημα χρησιμοποιήθηκε ως πολιτικό εργαλείο για να εκτρέψει την προσοχή από τις αιτίες των ταραχών. Την ίδια στιγμή όμως, ήταν μια πραγματικότητα στη ζωή της Μαύρης εργατικής τάξης. Στις αρχές της δεκαετίας του '70, η μακρά μεταπολεμική οικονομική άνθηση έδωσε τη θέση της σε μια οικονομική ύφεση, προκαλώντας περισσότερα βάσανα και απόγνωση. Από το 1972 έως το 1975, η ανεργία των Μαύρων αυξήθηκε από 10% σε σχεδόν 15%. Κατά την ίδια σύντομη περίοδο, οι ομοσπονδιακές στατιστικές υποδεικνύουν ότι υπήρξαν σχεδόν τέσσερα εκατομμύρια περισσότερα βίαια εγκλήματα, τα οποία οδήγησαν στη χειροπιαστή επιθυμία των Μαύρων κοινοτήτων να γίνουν περισσότερα πράγματα – συμπεριλαμβανομένης και της μεγαλύτερης αστυνόμευσης, όπως εξήγησε ο καθηγητής Νομικής James Forman, Jr.

Τα κεφάλαια που μεταφέρθηκαν από τη συρρίκνωση του προγράμματος Great Society θα μπορούσαν να μετριάσουν τις χειρότερες πτυχές της ύφεσης, που διήρκεσε από το 1973 έως το 1975, συμπεριλαμβανομένων των αυξανόμενων ποσοστών εγκληματικότητας. Πολλές δημοσκοπήσεις που πραγματοποιήθηκαν μετά τις ταραχές έδειξαν ότι η πλειοψηφία πίστευε πως οι καλύτερες θέσεις εργασίας, η στέγαση και οι ευκαιρίες ήταν μια θεραπεία για την ανισότητα - και ότι το έγκλημα ήταν μια από τις βασικές εκφράσεις της. Ωστόσο, καθώς η ευημερία της δεκαετίας του '60 μετατράπηκε σε ύφεση και στασιμότητα στη δεκαετία του '70, η πολιτική της φυλετικής μνησικακίας απέκτησε νέα δημοφιλία και καθόρισε λύσεις στην υπό εξέλιξη κοινωνική κρίση.

Η στροφή στην τιμωρητική πολιτική δεν ήταν ένα πολιτικό τέχνασμα που θα άλλαζε με την αλλαγή ομοσπονδιακής κυβέρνησης. Αποτέλεσε το σημείο μετάβασης όλης της πολιτικής των ΗΠΑ. Αυτή η στροφή θα μπορούσε να αξιολογηθεί με βάση την αυξανόμενη απροθυμία των Δημοκρατικών να υποστηρίξουν την κοινωνική πρόνοια και να ερμηνεύσουν την εγκληματικότητα με βάση τις κοινωνικές αιτίες. Θα μπορούσε επίσης να αξιολογηθεί με βάση την αλλαγή του σχεδιασμού δαπανών σε ολόκληρο το σύστημα ποινικής-δικαιοσύνης.

Από το 1977 έως το 2017, οι κρατικές και τοπικές δαπάνες για την αστυνομία αυξήθηκαν από σαράντα δύο δισεκατομμύρια δολάρια σε εκατόν δεκαπέντε δισεκατομμύρια δολάρια, προσαρμοσμένα στον πληθωρισμό. Αυτή η τρομακτική αύξηση συνεχίστηκε ακόμα και όταν τα ποσοστά εγκληματικότητας άρχισαν να μειώνονται στις αρχές της δεκαετίας του '90. Σήμερα, το "Center for Popular Democracy" (Κέντρο για τη Λαϊκή Δημοκρατία) σημειώνει ότι το Σικάγο, το Όουκλαντ, το Χιούστον, η Μινεάπολη, το Ορλάντο και το Ντιτρόιτ ξοδεύουν τουλάχιστον το 30% του γενικού ή του διαθέσιμου αποθεματικού τους, για τα αστυνομικά τους τμήματα. Τα στοιχεία για τις αστυνομικές δαπάνες δεν περιλαμβάνουν τις εκατοντάδες εκατομμύρια δολάρια που πληρώθηκαν από δήμους σε ολόκληρη τη χώρα για τη διευθέτηση νομικών αγωγών που συνδέονται με την αστυνομική βία. Το ABC News ανέφερε ότι, μόνο τον τελευταίο χρόνο, οι αγωγές εναντίον της αστυνομίας κόστισαν στο κοινό περισσότερα από τριακόσια εκατομμύρια δολάρια. Για πολλούς δημάρχους έγινε δυστυχώς το τίμημα για να μπορούν να συνεχίσουν τη δουλειά τους.

Το Δημοκρατικό Κόμμα εδώ και σαράντα χρόνια κυβερνά με το φόβο της κατηγορίας ότι είναι «μαλθακό» στην αντιμετώπιση του εγκλήματος. Ως αποτέλεσμα, τόσο στην εθνική όσο και στην τοπική πολιτική σκηνή, το κόμμα υπερασπίστηκε «σκληρές πολιτικές κατά του εγκλήματος» που δίνουν προτεραιότητα στους προϋπολογισμούς της αστυνομίας εις βάρος άλλων προγραμμάτων που είναι απαραίτητα για την εκπλήρωση της φυλετικής δικαιοσύνης. Δεν είναι τυχαίο ότι η Φιλαδέλφεια, η οποία έχει το υψηλότερο ποσοστό φτώχειας από οποιαδήποτε άλλη μεγάλη πόλη των ΗΠΑ, δεν έχει κανένα δημόσιο νοσοκομείο από το 1977. Εν τω μεταξύ, η πόλη ξοδεύει εκατοντάδες εκατομμύρια δολάρια ετησίως για την αστυνομική της δύναμη, παρότι η εγκληματικότητα έχει μειωθεί.

””

Το Δημοκρατικό Κόμμα εδώ και σαράντα χρόνια κυβερνά με το φόβο της κατηγορίας ότι είναι «μαλθακό» στην αντιμετώπιση του εγκλήματος. Ως αποτέλεσμα, τόσο στην εθνική όσο και στην τοπική πολιτική σκηνή, το κόμμα υπερασπίστηκε «σκληρές πολιτικές κατά του εγκλήματος»

Οι εξεγέρσεις για τον Floyd δημιούργησαν νέο επείγοντα χαρακτήρα στον αγώνα για πραγματική ασφάλεια στις εργατικές γειτονιές των Μαύρων, επισημαίνοντας την ανάγκη για ουσιαστική χρηματοδότηση των δημόσιων υπηρεσιών, πολλές και καλές θέσεις εργασίας, ασφαλή και αξιοπρεπή στέγαση χωρίς την απειλητική παρουσία της αστυνομίας.

Τις ημέρες μετά την εξέγερση στους δρόμους της Φιλαδέλφειας, ο δήμαρχος Jim Kenney είχε προγραμματίσει την αύξηση της χρηματοδότησης στο αστυνομικό τμήμα κατά ενενήντα εκατομμύρια δολάρια, παρά το γεγονός ότι σχεδίαζε επίσης να πραγματοποιήσει περικοπές ύψους τριακοσίων εβδομήντα εκατομμυρίων δολαρίων στον προϋπολογισμό της πόλης. Οι προτεινόμενες περικοπές του Kenney περιλάμβαναν μείωση είκοσι ένα τοις εκατό στις πρωτοβουλίες κατά της βίας και περικοπή δεκαοκτώ τοις εκατό στην Συμβουλευτική Επιτροπή της Αστυνομίας, η οποία επιτηρεί τις καταγγελίες για αστυνομική βία. Σχεδίαζε επίσης να κόψει περισσότερα εκατομμύρια από προγράμματα οικονομικής στέγασης, παρότι ο covid-19 δημιούργησε τεράστια ανασφάλεια στην αγορά κατοικίας για τους φτωχούς και εργαζόμενους Μαύρους, ενοικιαστές και ιδιοκτήτες. Ωστόσο, η εξέγερση στη Φιλαδέλφεια εμπόδισε τη διοίκηση Kenney να προχωρήσει. Στις 6 Ιουνίου, δεκάδες χιλιάδες άνθρωποι μπλόκαραν τη Λεωφόρο Benjamin Franklin, στο κέντρο της πόλης, σε μια αυθόρμητα οργανωμένη διαδήλωση ενάντια στον προϋπολογισμό, κάτω από τα πανό του κινήματος Black Lives Matter. Η μεγαλύτερη διαμαρτυρία στη Φιλαδέλφεια εδώ και χρόνια, ανάγκασε τον δήμαρχο να ανακαλέσει την αύξηση του προϋπολογισμού της αστυνομίας και να αποκαταστήσει κάποιες περικοπές στα προγράμματα για τη νεολαία. Αλλά ακόμη και με αυτές τις αλλαγές, η αστυνομία της Φιλαδέλφειας τη γλίτωσε, κρατώντας επτακόσια είκοσι επτά εκατομμύρια δολάρια, το μεγαλύτερο κονδύλι στον δημοτικό προϋπολογισμό και χωρίς απολύσεις, ακόμη και όταν εκατοντάδες υπάλληλοι της πόλης έχασαν τη δουλειά τους λόγω της πανδημίας. Ο Kenney ισχυρίστηκε ότι ήταν αλληλέγγυος και υποστηρικτικός προς τους διαδηλωτές, αλλά στους προϋπολογισμούς των πόλεων μπορεί κανείς πραγματικά να δει εάν οι «Μαύρες Ζωές έχουν σημασία» για τους ανθρώπους που τις κυβερνούν.

Οι εξεγέρσεις για τον Floyd δημιούργησαν νέο επείγοντα χαρακτήρα στον αγώνα για πραγματική ασφάλεια στις εργατικές γειτονιές των Μαύρων, επισημαίνοντας την ανάγκη για ουσιαστική χρηματοδότηση των δημόσιων υπηρεσιών, πολλές και καλές θέσεις εργασίας, ασφαλή και αξιοπρεπή στέγαση χωρίς την απειλητική παρουσία της αστυνομίας. Ωστόσο η δημιουργία αυτού του διαφορετικού κόσμου περιπλέκεται από την υπαρκτή πραγματικότητα της εγκληματικότητας και της βίας. Καθώς κλιμακώθηκε η εξέγερση, ακολούθησε μια δραματική αύξηση της βίας με όπλα σε Μαύρες κοινότητες σε όλη τη χώρα. Στη Φιλαδέλφεια, οι πυροβολισμοί αυξήθηκαν σχεδόν τριάντα τοις εκατό από τον προηγούμενο χρόνο. Είκοσι τρία άτομα πυροβολήθηκαν κατά τη διάρκεια εικοσιτεσσάρων ωρών μέσα στο Σαββατοκύριακο της 4ης Ιουλίου. Στην Ατλάντα το ίδιο Σαββατοκύριακο, τριανταένα άνθρωποι πυροβολήθηκαν σε έντεκα διαφορετικά περιστατικά, αφήνοντας πέντε νεκρούς. Στη Νέα Υόρκη, υπήρξαν εξήντα τέσσερις πυροβολισμοί κατά τη διάρκεια της γιορτής της Ημέρας της Ανεξαρτησίας και δέκα θάνατοι. Στο Σικάγο, οι πυροβολισμοί ξεκίνησαν σχεδόν ταυτόχρονα με την εξέγερση κατά της βίας στους δρόμους. Έξι ημέρες μετά τη δολοφονία του George Floyd, στις 31 Μαΐου, δεκαοκτώ άνθρωποι δολοφονήθηκαν στο Σικάγο, οι περισσότεροι από τους οποίους ήταν Μαύροι. Ποτέ πριν, στα εξήντα χρόνια που καταγράφονται τέτοιου είδους στατιστικά στοιχεία, δεν ήταν τόσο μεγάλος ο αριθμός των ανθρώπων που σκοτώθηκαν από ένοπλη βία μέσα σε είκοσι τέσσερις ώρες.

Οι Μαύροι του Σικάγο και οι Αφροαμερικανοί σε άλλες περιοχές, που υποφέρουν περισσότερο εξαιτίας της ένοπλης βίας, διαδηλώνουν, οργανώνονται και μιλούν ανοιχτά κατά της εγκληματικότητας που απειλεί να κατασπαράξει τις γειτονιές τους. Οι προσπάθειές τους συνήθως αγνοούνται, επειδή δεν συμβαδίζουν με την κοινή αντίληψη περί «νόμου και τάξης». Αντιθέτως, ο Donald Trump και ένα πλήθος δεξιών φανατικών έχουν μετατρέψει την κλιμάκωση των Μαύρων θανάτων στο Σικάγο σε μια φυλετική συκοφαντία. Για αυτούς, ο πόνος στις κοινότητες των Μαύρων από την απερίσκεπτη ένοπλη βία είναι δευτερεύον θέμα, εάν κιόλας καταγράφεται. Ο Trump και η κουστωδία του στο Ρεπουμπλικανικό Κόμμα δεν ενδιαφέρονται

”

Όταν το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα κάνει κήρυγμα στη Μαύρη Αμερική με τη δυσωδία της λευκής υπεροχής στην ανάσα του, ο λόγος του απευθύνεται κυρίως σε αυτιά που κωφεύουν.

πραγματικά για τη ζωή και το θάνατο των Μαύρων στις Ηνωμένες Πολιτείες - αυτό είναι προφανές εδώ και πολλά χρόνια. Ο Trump κάποτε περιέγραψε τη Βαλτιμόρη ως «αηδιαστικό χάος, μολυσμένο από αρουραίους και τρωκτικά», όπου «κανένας άνθρωπος δεν θα ήθελε να ζήσει». Το ύφος αυτής της δήλωσης κατέστησε σαφές ότι οποιαδήποτε πόλη με έναν αρκετά μεγάλο πληθυσμό Μαύρων θα μπορούσε να μπει στη θέση της Βαλτιμόρης.

Για περισσότερα από πενήντα χρόνια, οι Ρεπουμπλικάνοι ήταν οι πρωταθλητές των πολιτικών που μεγάλωναν τα βάσανα που έγιναν συνώνυμα με τις ζωές των Μαύρων. Αλλά οι περισσότεροι Αφροαμερικανοί το γνωρίζουν - για τον λόγο αυτό, όταν το Ρεπουμπλικανικό Κόμμα κάνει κήρυγμα στη Μαύρη Αμερική με τη δυσωδία της λευκής υπεροχής στην ανάσα του, ο λόγος του απευθύνεται κυρίως σε αυτιά που κωφεύουν.

Πέρα από την εκμετάλλευση των Μαύρων θανάτων για φτηνό πολιτικό κέρδος από τη Δεξιά, η ρητορική της «εγκληματικότητας μεταξύ Μαύρων» κρύβει τη σημαντική διάκριση μεταξύ της διαπροσωπικής βίας και της βίας που είναι εγκεκριμένη από το κράτος. Το να διευκρινιστεί αυτή η διαφορά δεν υποβαθμίζει τη βαθιά απελπισία και την απώλεια που συνοδεύουν τις παράλογες δολοφονίες που προκαλούν φόβο στις γειτονιές των Μαύρων στο Σικάγο και σε άλλες πόλεις. Αντίθετα, εφιστώντας την προσοχή στην παρουσία και τη συμπεριφορά της αστυνομίας σε αυτές τις κοινότητες υπογραμμίζουμε τη βία και τον εκφοβισμό που τις διαπερνά από κάθε άποψη.

Η αστυνομική βαρβαρότητα υπήρξε το πιο σημαντικό πολιτικό σύνθημα που συσπείρωνε τις κοινότητες των Μαύρων για δεκαετίες, επειδή είναι η πιο ενστικτώδης απόδειξη του γεγονότος ότι οι φτωχοί Αφροαμερικανοί της εργατικής τάξης είναι πολίτες δεύτερης κατηγορίας. Όταν η αστυνομία μπορεί να σε σταματήσει και να σε ανακρίνει, να προβεί σε σωματική έρευνα και να σε χτυπήσει, ενδεχομένως να σε συλλάβει και σε κάποιες περιπτώσεις να σε δολοφονήσει, τότε δεν είσαι πολίτης με ίσα δικαιώματα. Οι συνέπειες της εμπλοκής των Μαύρων με την αστυνομία και με το ευρύτερο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης μπορούν να αλλάξουν και συχνά να καταστρέφουν τη ζωή τους. Φυσικά, η απώλεια ενός αγαπημένου προσώπου από την ένοπλη βία είναι επίσης καταστροφική, αλλά δεν αποτελεί στοιχείο που να αφορά συγκεκριμένα την κρατική βία: την κατάργηση των θεμελιωδών ανθρωπίνων και κοινωνικών δικαιωμάτων.

Αυτό δεν είναι υπερβολή: είναι η ζωντανή εμπειρία των απλών Μαύρων που κατοικούν στο Σικάγο, μεταξύ άλλων. Το αστυνομικό τμήμα του Σικάγο φημίζεται στην Αφροαμερικανική κοινότητα της πόλης για το διαβόητο παρελθόν του, από τη συμμετοχή του στη δολοφονία του Μαύρου Πάνθηρα Fred Hampton, το 1969, έως το διαρκές σκάνδαλο βασανιστηρίων της αστυνομίας από τη δεκαετία του '70 έως τη δεκαετία του '90, για το οποίο αξιωματούχοι της πόλης ανέλαβαν τελικά την ευθύνη το 2016, όταν καταβλήθηκαν αποζημιώσεις στους ανθρώπους που επέζησαν. Η κληρονομιά του ρατσισμού και της βαρβαρότητας συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Ας δούμε την έκθεση της Ειδικής Ομάδας για την Ευθύνη της Αστυνομίας του Σικάγο, από το 2016, που συγκροτήθηκε από τον δήμαρχο εκείνης της περιόδου, Rahm Emanuel, μετά τη δολοφονία ενός δεκαεπτάχρονου που λεγόταν Laquan McDonald. Σύμφωνα με την ειδική ομάδα, ο θάνατος του McDonald:

Τα δεδομένα της ίδιας της Αστυνομίας του Σικάγο επικυρώνουν την ευρέως διαδεδομένη πεποίθηση ότι η αστυνομία δεν δείχνει τον παραμικρό σεβασμό στην ιερότητα της ζωής όταν πρόκειται για έγχρωμους

αποκάλυψε βαθιά και μακροχρόνια ρήγματα ανάμεσα στις κοινότητες των Μαύρων και των Λατίνων από τη μία πλευρά και της αστυνομίας από την άλλη, που ξεκινούν σίγουρα από τους πυροβολισμούς της αστυνομίας, αλλά και εξαιτίας καθημερινών παραβάσεων που εμποδίζουν ανθρώπους κάθε ηλικίας, φυλής, εθνικότητας και φύλου στο Σικάγο να έχουν στοιχειώδη ελευθερία κινήσεων στις γειτονιές τους. Τους σταματούν χωρίς δικαιολογία, τους κακοποιούν λεκτικά και σωματικά, και σε ορισμένες περιπτώσεις τους συλλαμβάνουν, και τους θέτουν υπό κράτηση χωρίς παρουσία συνηγόρου - Αυτά είναι τα γεγονότα που μαθαίνουμε ξανά και ξανά.

Οι ερευνητές κατέληξαν στο παρακάτω εντυπωσιακό συμπέρασμα: «Τα δεδομένα της ίδιας της Αστυνομίας του Σικάγο επικυρώνουν την ευρέως διαδεδομένη πεποίθηση ότι η αστυνομία δεν δείχνει τον παραμικρό σεβασμό στην ιερότητα της ζωής όταν πρόκειται για έγχρωμους».

Έχει γίνει εύκολο για εκείνους που βρίσκονται στα δεξιά, και για πολλούς από τους ηγέτες του Δημοκρατικού Κόμματος στο Σικάγο, να υποβαθμίζουν τα ζητήματα της εγκληματικότητας και της βίας ανάγοντάς τα σε ζητήματα κακών ανθρώπινων συμπεριφορών, ακόμη κι όταν σε αυτές περιλαμβάνεται η δράση κάποιου αστυνομικού. Είναι πολύ πιο δύσκολο να αναγνωρίσουν και να αντιμετωπίσουν το γεγονός ότι οι Μαύρες κοινότητες έχουν στραγγαλιστεί από το φυλετικό διαχωρισμό, τις διακρίσεις στη στέγαση και άλλες εκμεταλλευτικές πρακτικές στην αγορά ακινήτων για περισσότερα από εκατό χρόνια. Από τη μία διοίκηση στην άλλη, η δημοτική αρχή του Σικάγο δεν έκανε τίποτα άλλο παρά να επιδεινώνει μια ήδη άσχημη κατάσταση. Από το κλείσιμο δημόσιων σχολείων έως την ανατίναξη δημόσιων κατοικιών και το κλείσιμο κλινικών ψυχικής υγείας, οι ηγέτες της πόλης έχουν εγκαταλείψει τους φτωχούς Μαύρους και τους Μαύρους της εργατικής τάξης. Περίπου το τριάντα δύο τοις εκατό των Μαύρων του Σικάγο ζουν κάτω από το επίσημο όριο της φτώχειας - ένας αριθμός που σχεδόν δεν έχει αλλάξει για περισ-

σότερα από πενήντα χρόνια, και ο οποίος είναι έξι μονάδες ψηλότερος από το εθνικό ποσοστό φτώχειας για τους Μαύρους. Το Σικάγο είναι μια πλούσια πόλη, αλλά οι πόροι του δεν πηγαίνουν σε εκείνους που τους χρειάζονται περισσότερο.

Η πόλη δαπανά περισσότερα κατά κεφαλήν για την αστυνομία σήμερα από ό,τι πριν από πενήντα χρόνια, αλλά το Μαύρο Σικάγο δεν είναι ασφαλέστερο - και το τίμημα της διαπροσωπικής και κρατικής βίας διαπιστώνεται με την κρίση ψυχικής υγείας. Μια μικρή μελέτη του 2017 διαπίστωσε ότι είκοσι εννέα τοις εκατό των Μαύρων γυναικών σε μια γειτονιά της Νότιας Πλευράς υπέφεραν από μετατραυματική αγχώδη διαταραχή, ενώ ένα άλλο επτά τοις εκατό βρέθηκε να έχει πολλά από τα συμπτώματά της. Μια πιο πρόσφατη μελέτη στο Σικάγο έδειξε ότι τα αλληλεπικαλυπτόμενα αποτελέσματα της αστυνομικής και της κοινοτικής βίας αυξάνουν την κοινωνική απομόνωση, τη μοναξιά και την υπερεπαγρύπνηση. Όλοι αυτοί οι παράγοντες, χωρίς θεραπεία, μαζί με το άγχος και τις ανθυγιεινές συνθήκες ζωής, έχουν κάνει τους Αφροαμερικανούς ευάλωτους στις χειρότερες επιπτώσεις του covid-19. Εν τω μεταξύ, οι αυτοκτονίες Μαύρων στο Σικάγο το 2020 έχουν ήδη ξεπεράσει τον συνολικό αριθμό τέτοιων περιπτώσεων του 2019. Αντί της αστυνόμευσης, αυτές οι κοινότητες χρειάζονται θεραπεία και φροντίδα και τους απαραίτητους πόρους για να ανακάμψουν από δεκαετίες ρατσισμού και θεσμικής εγκατάλειψης.

Οι διαδοχικές διοικήσεις της πόλης έχουν κάνει ελάχιστα για να γίνει το Σικάγο πιο βιώσιμο για τους απλούς Μαύρους, και αντ' αυτού κάθε νέα διοίκηση προσθέτει τη δική της παραλλαγή στην παλιά φόρμουλα της επένδυσης στην αστυνομία αντί για τις γειτονιές που τη χρειάζονται. Η αποτυχία αντιμετώπισης της απελπιστικής ανάγκης στην οποία βρίσκονται οι κοινότητες των Μαύρων της εργατικής τάξης του Σικάγο ώθησε τους ανθρώπους να φύγουν. Μεταξύ 2000 και 2016, περισσότεροι από διακόσιες χιλιάδες Μαύροι του Σικάγο εγκατέλειψαν κατά βάση την πόλη. Ενάντια στην κοινή αντίληψη ότι προσπαθούν να ξεφύγουν από την «εγκληματικότητα μεταξύ Μαύρων» αν αναλογιστούμε ότι, από τους Μαύρους που έφυγαν μεταξύ του 2012 και του 2016, το εξήντα τοις εκατό δεν είχαν δουλειά.

Το κάλεσμα για κατάργηση της χρηματοδότησης της αστυνομίας καταγράφει τόσο το μέγεθος της κρίσης όσο και την ανάγκη για αντίστοιχου μεγέθους απάντηση. Εφιστά την προσοχή στη συνεχόμενη χρηματοδότηση της αστυνομίας, ακόμη και όταν άλλοι τομείς του δημόσιου τομέα υποχρηματοδοτούνται.

Η πανδημία του κορονοϊού φανέρωσε, και η εξέγερση για τη δολοφονία του Floyd επιβεβαίωσε, ότι οι μεγάλες, δομικές παρεμβάσεις είναι απολύτως αναγκαίες για να αποκτήσουν οι ζωές των Μαύρων σημασία στις Ηνωμένες Πολιτείες. Το κάλεσμα για κατάργηση της χρηματοδότησης της αστυνομίας καταγράφει τόσο το μέγεθος της κρίσης όσο και την ανάγκη για αντίστοιχου μεγέθους απάντηση. Εφιστά την προσοχή στη συνεχόμενη χρηματοδότηση της αστυνομίας, ακόμη και όταν άλλοι τομείς του δημόσιου τομέα υποχρηματοδοτούνται. Πόλεις σε ολόκληρη τη χώρα αποτελούν ζωντανή απόδειξη για αυτό, με την ιδιωτικοποίηση και άλλες προσανατολισμένες στην αγορά λύσεις να καλούνται να καλύψουν τα κενά. Η δημόσια στέγαση αντικαταστάθηκε από κερδοσκοπική στέγαση, δημόσια σχολεία και νοσοκομεία έκλεισαν και στη συνέχεια μετατράπηκαν σε πολυκατοικίες. Οι ώρες της βιβλιοθήκης μειώθηκαν στο ελάχιστο. Τα προγράμματα για τη νεολαία και την εργασία αποτελούν μακρινό παρελθόν. Και, την ίδια στιγμή, τα αστυνομικά τμήματα παραμένουν απρόσβλητα από τις απολύσεις και τη λιτότητα που υφίστανται όλοι οι άλλοι εργαζόμενοι του δημόσιου τομέα. Στην πραγματικότητα, οι περικοπές στις δημόσιες υπηρεσίες που θα μπορούσαν να μετριάσουν τη φτώχεια και να προωθήσουν την κοινωνική κινητικότητα γίνονται μια διαρκής δικαιολογία για περισσότερη αστυνόμευση.

Η πρόσφατη δήλωση της εκπροσώπου του Κονγκρέσου Alexandria Ocasio-Cortez ότι το ξέσπασμα εγκληματικότητας στη Νέα Υόρκη μπορεί να έχει να κάνει με την οικονομική πίεση λόγω της πανδημίας, είχε μεγάλη απήχηση. Συνεχίζοντας ανέφερε: «Ίσως αυτό να έχει σχέση με το γεγονός ότι οι άνθρωποι δεν πληρώνουν το ενοίκιο τους και φοβούνται να πληρώσουν το ενοίκιο τους, και έτσι βγαίνουν έξω και πρέπει να ταΐσουν το παιδί τους και δεν έχουν χρήματα, έτσι φτάνουν στο σημείο να νιώθουν πως αν δεν κλέψουν ψωμί θα πεινάσουν το βράδυ». Συνέχισε λέγοντας ότι «η ιδέα ότι το βίαιο έγκλημα είναι κατά κάποιον τρόπο ανεπηρέαστο ή εντελώς ανεξάρτητο από την οικονομική κατάσταση που αντιμετωπίζουν οι άνθρωποι αυτή τη στιγμή, πιστεύω πως είναι λανθασμένη». Και μετά: «Είναι αλήθεια, η απόγνωση, ακόμα κι αν δεν μιλάμε για μικροκλοπές - υπάρχει μία κλιμάκωση μέχρι το βίαιο έγκλημα απόλυτα συνδεδεμένη με την οικονομική κατάσταση μιας συγκεκριμένης κοινότητας».

Φυσικά, οι παρατηρήσεις της Ocasio-Cortez προκάλεσαν φρενίτιδα στη Δεξιά. Ο Λευκός Οίκος άδραξε την ευκαιρία για να καταγγείλει το αίτημα «της διακοπής της χρηματοδότησης της αστυνομίας», αποκαλώντας ταυτόχρονα την Ocasio-Cortez «εξωφρενική». Ο εκπρόσωπος του Κονγκρέσου Ted Yoho, από τη Φλόριντα, επιτέθηκε στην Ocasio-Cortez στα σκαλιά του Καπιτωλίου, ισχυριζόμενος ότι «είχε χάσει εντελώς το μυαλό της» για να συσχετίζει τη φτώχεια με το έγκλημα. Καθώς απομακρυνόταν την αποκάλυψε «γαμημένη σκύλα», εκδηλώνοντας τον μισογυνισμό που, κατά κανόνα, έχει στενούς δεσμούς με το μίσος για τη φτώχεια. Αλλά το θέμα δεν είναι μόνο η δεξιά πτέρυγα. Ο Δημοκρατικός κυβερνήτης της Νέας Υόρκης, Andrew Cuomo, παρενέβη επίσης, λέγοντας ότι θα «ήταν πραγματικά αδύνατο» να αποδώσουμε το κύμα εγκληματικότητας στην πόλη, στο φόβο των εξώσεων. Ο Cuomo φάνηκε να πιστεύει ότι επειδή υπάρχει μορατόριουμ για τις εξώσεις στη Νέα Υόρκη, οι φτωχοί άνθρωποι δεν ανησυχούν πλέον για το πώς θα πληρώσουν το ενοίκιο τους.

Κάνοντας τα πράγματα σαφώς χειρότερα, πολλές συνέπειες της φτώχειας έχουν μετατραπεί σε εγκλήματα, όπως ο ύπνος σε αυτοκίνητα ή δημόσιους χώρους, η επαιτεία για χρήματα ή φαγητό, η δημόσια ούρηση, η κλοπή από κατάστημα και πολλά άλλα πράγματα που κάνουν οι φτωχοί όταν στερούνται την ιδιωτικότητα και τη διακριτικότητα της δικής τους στέγης. Η ποινικοποίηση της φτώχειας βαθαίνει το αναπόδραστο της κατάστασής της φέρνοντας τους φτωχούς άμεσα αντιμέτωπους με την αστυνομία.

Αυτές οι εξελίξεις έχουν πολύ μεγάλες επιπτώσεις στους Αφροαμερικανούς, που έχουν πολύ περισσότερες πιθανότητες να είναι φτωχοί από ότι οι λευκοί. Τα αρχεία συλλήψεων και οι καταδίκες για κακουργήματα εγκλωβίζουν ειδικά τους Αφροαμερικανούς σε έναν ασφυκτικό κλοιό χαμηλών μισθών ή παράνομης εργασίας, υπογραμμίζοντας μια αίσθηση ματαιότητας που διαπερνά τη γενιά του Black Lives Matter. Στο αυτοβιογραφικό βιβλίο της Men We Reared (Οι άντρες που θερίσαμε), η Jesmyn Ward, περιγράφει τις άκαρπες προσπάθειες του μικρότερου αδελφού της, να φτιάξει τη ζωή του στον Κόλπο του Μισισσιπή, ως έναν «κύκλο ματαιότητας». Η Ward γράφει,

Ποτέ δεν απέκτησε μια νόμιμη δουλειά, ίσως αποθαρρημένος από τις εμπειρίες των νέων στη γειτονιά, οι περισσότεροι από τους οποίους εργάστηκαν μέχρι να απολυθούν ή να παραιτηθούν επειδή ο ελάχιστος μισθός ερχόταν πολύ αργά και εξαφανιζόταν πολύ γρήγορα. Πουλούσαν ναρκωτικά ανάμεσα σε δουλειές μέχρι να μπορέσουν να βρουν καλύτερη δουλειά ως υπάλληλοι σε κάποιο κατάστημα ή επιστάτες ή κηπουροί.

Ο αδερφός της σκοτώθηκε από έναν μεθυσμένο οδηγό στα δεκαεννέα του. Η Ward καταλήγει, «Δεν είδε κανένα αμερικανικό όνειρο, κανένα παραμυθένιο τέλος, καμία ελπίδα».

Το βιβλίο της Ward ακολουθεί τη ζωή και τον θάνατο του αδελφού της και τεσσάρων άλλων νεαρών Μαύρων, όλων παγιδευμένων σε παρόμοιους κύκλους ματαιότητας που τελικά οδήγησαν στον πρόωρο θάνατό τους. Όταν αυτή η θεμελιώδης απελπισία παίζει ρόλο στον πρόωρο θάνατο λευκών ανθρώπων, αντιμετωπίζεται από όλους με μεγαλύτερη ευαισθησία. Όταν προσπαθούσαν να κατανοήσουν τα φαινόμενα που οδήγησαν στην πρόσφατη μείωση του προσδόκιμου ζωής των λευκών, άνδρων και γυναικών, οι κοινωνικοί επιστήμονες επινόησαν τον όρο «θάνατοι απόγνωσης». Αυτοί οι θάνατοι, που προκαλούνται πιο συχνά από τον εθισμό στα οπιοειδή, τον αλκοολισμό και την αυτοκτονία, θεωρείται πλέον ότι σχετίζονται με το βάθεμα της προσωπικής αστάθειας και της ανασφάλειας εν μέσω κοινωνικής κρίσης. Σε σύγκριση με μια παλαιότερη εποχή χρήσης και εθισμού στην κοκαΐνη, ο εθισμός στα οπιοειδή σήμερα είναι πιο πιθανό να θεωρηθεί ως πρόβλημα δημόσιας υγείας και η δημόσια συζήτηση σχετικά με τον εθισμό συχνά δίνει έμφαση στη θεραπεία μέσω φυλάκισης.

Οι Μαύροι έχουν ποσοστά κατάχρησης ναρκωτικών και αλκοολισμού σχεδόν ισοδύναμα με τους λευκούς Αμερικανούς, αν και η αποξένωση που, κατά κανόνα, αποτελεί το υπόβαθρο για τη χρήση ναρκωτικών ουσιών, σπάνια σκιαγραφείται με τη συμπόνοια που προσφέρεται στη λευκή Αμερική. Ακόμα και στην ασθένεια και τη θλίψη, οι Μαύροι αντιμετωπίζονται διαφορετικά.

Ορισμένοι εκλεγμένοι αξιωματούχοι παρερμηνεύουν την ανάγκη μεταφοράς κεφαλαίων από την αστυνομία, λέγοντας ότι οι πόροι πρέπει να ανακατευθυνθούν προς τις κοινωνικές υπηρεσίες επειδή η αστυνομία καλείται να αντιμετωπίσει εγκλήματα που προέρχονται από κατάχρηση ναρκωτικών, έλλειψη στέγης και ψυχικές ασθένειες. Η Δημοκρατική εκπρόσωπος του Κονγκρέσου Karen Bass, από το Λος Άντζελες, και πρόεδρος της ομάδας Black Caucus, που χαρακτήρισε το σύνθημα για την κατάργηση της χρηματοδότησης της αστυνομίας ως «πιθανώς ένα από τα χειρότερα συνθήματα που έχουν υπάρξει», έθεσε πρόσφατα το ρητορικό ερώτημα, γιατί «οι αστυνομικοί πρέπει να καθαρίσουν τα προβλήματα της κοινωνίας;». Και συνέχισε: «Γιατί μια πόλη δεν ασχολείται με τα κοινωνικά της προβλήματα, ώστε να μη χρειαστούν τόσα πολλά χρήματα για την επιβολή του νόμου;» Όμως είναι απλά αναληθές ότι οι αστυνομικοί έχουν γίνει φροντιστές, ειδικοί ψυχικής υγείας και κοινωνικοί λειτουργοί. Ένας τέτοιος ισχυρισμός υποβαθμίζει αυτά τα επαγγέλματα, τα οποία απαιτούν χρόνια σπουδών και κατάρτισης με σκοπό τη βελτίωση της ζωής των ανθρώπων. Η παρερμηνεία της Bass δημιουργεί επίσης σύγχυση σχετικά με το τι κάνει γενικώς η αστυνομία σε τέτοιες περιπτώσεις - το οποίο είναι να συλλαμβάνει ανθρώπους που βρίσκονται σε κρίση ή είναι απλά φτωχοί. Δεν παρεμβαίνουν για να μειώσουν τη ζημιά.

Ταυτόχρονα, η απελπισία που στοιχειώνει τις ζωές των απλών Μαύρων περιφρονείται ή παθολογικοποιείται. Η δεύτερη κύρια αιτία θανάτου για Μαύρα παιδιά και έφηβους ηλικίας δέκα έως δεκαεννέα ετών είναι η αυτοκτονία. Το ποσοστό αυτοκτονίας τους αυξάνεται ταχύτερα από οποιασδήποτε άλλης φυλετικής ή εθνοτικής ομάδας στις ΗΠΑ. Από το 1991 έως το 2017, οι απόπειρες αυτοκτονίας αυξήθηκαν κατά εβδομήντα τρία τοις εκατό για Μαύρους εφήβους και των δύο φύλων. Οι Μαύροι έχουν ποσοστά κατάχρησης ναρκωτικών και αλκοολισμού σχεδόν ισοδύναμα με τους λευκούς Αμερικανούς, αν και η αποξένωση που, κατά κανόνα, αποτελεί το υπόβαθρο για τη χρήση ναρκωτικών ουσιών, σπάνια σκιαγραφείται με τη συμπόνοια που προσφέρεται στη λευκή Αμερική. Ακόμα και στην ασθένεια και τη θλίψη, οι Μαύροι αντιμετωπίζονται διαφορετικά.

Αντί να διερευνήσουμε τις υποκείμενες αιτίες της απότομης αύξησης των πυροβολισμών που επηρεάζει συντριπτικά τους νέους Μαύρους, επιστρέφουμε σε απλοϊκές και τελικά ρατσιστικές εξηγήσεις που εστιάζουν στα προβληματικά Μαύρα άτομα. Με αυτόν τον τρόπο, η κοινωνία μας καθιστά πολλούς νέους Μαύρους, άνδρες και γυναίκες αόρατους και τελικά αναλώσιμους. Δεν υπάρχει ενσυναίσθηση, μόνο αστυνόμευση και τιμωρία. Η πολιτική συγχώνευση φυλής και εγκλήματος διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην κατασκευή ρατσιστικής ιδεολογίας στις ΗΠΑ και διεθνώς. Η υπερβολική παρουσία της αστυνομίας σε υποτιθέμενους Μαύρους χώρους - από τυπικές αστυνομικές περιπολίες στις γειτονιές έως τον απειλητικό και εκφοβιστικό ρόλο των αξιωματικών στα δημόσια σχολεία έως τα γραφεία τους στη δημόσια στέγαση - στοχοποιεί αυτά τα μέρη ως εστίες αναταραχής οδηγώντας στην ανάγκη να παρέμβει το σκληρό χέρι του νόμου. Αυτή η υπερ-επιτήρηση των Μαύρων κοινοτήτων στη συνέχεια παράγει έναν δυσανάλογο αριθμό συλλήψεων, οι οποίες νομιμοποιούν τις εκκλήσεις για ακόμη πιο επιθετική αστυνόμευση και περισσότερη τιμωρία. Αυτές είναι καθημερινές πρακτικές αστυνόμευσης που συγχέουν φυλή και εγκληματικότητα, ποινικοποιώντας έτσι τους Αφροαμερικανούς. Είναι αυτές που καθιστούν την αστυνομία θεσμικά ρατσιστική στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Το 1960, ο James Baldwin έγραψε ότι «ο μόνος τρόπος αστυνόμευσης ενός γκέτο είναι η καταπίεση». Συνέχισε γράφοντας, αναφορικά με τους αστυνομικούς,

...η ίδια η παρουσία τους είναι προσβλητική, και θα ήταν, ακόμη και αν περνούσαν όλη τους τη μέρα ταΐζοντας ζελεδάκια τα παιδιά. Αντιπροσωπεύουν τη δύναμη του λευκού κόσμου, και τις πραγματικές προθέσεις του, που είναι, απλά, για το εγκληματικό κέρδος και την ευκολία αυτού του κόσμου, να κρατήσουν τον μαύρο μαντρωμένο, στον τόπο του. Το σήμα, το πιστόλι στη θήκη και το κλομπ που αιωρείται επιδεικτικά, κάνουν ολοφάνερο αυτό που θα του συμβεί αν αποφασίσει να ξεγεραθεί.

Η πρακτική του εκφοβισμού έχει διαποτίσει ως το μεδούλι την αμερικανική αστυνομία, τόσο που υφίσταται είτε ο διοικητής ή αξιωματικός είναι Μαύρος είτε λευκός. Ίσως η πιο σημαντική αλλαγή στην αστυνομία στις ΗΠΑ από την εποχή της μεταρρύθμισης της δεκαετίας του 1960 ήταν η πρόσληψη και η εκπαίδευση χιλιάδων Μαύρων αξιωματικών σε ολόκληρη τη χώρα. Ωστόσο, ο πολυφυλετικός χαρακτήρας της αστυνόμευσης μετά την καθιέρωση πολιτικών δικαιωμάτων δεν σήμαινε λιγότερο ρατσισμό, βιαιότητα ή συλλήψεις. Αντίθετα, συνέλεξε με την αύξηση των μαζικών φυλακίσεων και την έκρηξη του Black Lives Matter.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα κατά των εγγενών προκαταλήψεων και για άλλες μορφές «πολιτισμικής επάρκειας» απέτυχαν πλήρως να σταματήσουν τον ανεξέλεγκτο αστυνομικό ρατσισμό και την προσήλωση στον κοινωνικό έλεγχο. Όλη η εκπαίδευση

του κόσμου δεν θα άλλαζε την αυξημένη παρουσία της αστυνομίας σε ορισμένες γειτονίες σε σχέση με άλλες. Δεν μπορεί να μεταμορφώσει τις πολιτισμικές προκαταλήψεις για το ποιος διαπράττει ένα έγκλημα. Προηγούμενες εμπλοκές με το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης έτσι κι αλλιώς έχουν ήδη σημαδέψει τους ανθρώπους με τρόπους που τους καθιστούν ευάλωτους σε ακόμη περισσότερες εμπλοκές με την αστυνομία. Στο βιβλίο της *The New Jim Crow*, η Michelle Alexander δηλώνει ότι, στο Σικάγο, «ένα εντυπωσιακό 80% του ενήλικου μαύρου ανδρικού εργατικού δυναμικού» έχει ιστορικό κακουργήματος. Είναι σαν μόνο οι Μαύροι να διαπράττουν εγκλήματα. Ωστόσο, παρουσιάζεται έτσι μόνο επειδή η αστυνομία επιχειρεί σε ορισμένες γειτονίες για να παρακολουθεί άτομα που ταιριάζουν στο προφίλ ενός εγκληματία. Αυτές οι συλλήψεις, και τελικά οι διώξεις, συγκροτούν αυτό που εννοεί η Alexander με τη φράση «*New Jim Crow*» - εκτεταμένος κοινωνικός θάνατος, καθώς νομιμοποιείται ο συνολικός αποκλεισμός των πρώην φυλακισμένων. Η «κατάργηση της χρηματοδότησης της αστυνομίας», ακόμη και το κάλεσμα για την κατάργηση της ίδιας της αστυνομίας, φαίνονται λογικές προτάσεις όταν ο θεσμός εμφανίζεται απρόσβλητος από οποιαδήποτε μετριοπαθέστερη μεταρρύθμιση. Όμως, αμέσως μετά την εξέγερση για τη δολοφονία του Floyd, νευρικοί φιλελεύθεροι και αυτάρεσκοι συντηρητικοί συμφώνησαν ότι το αίτημα «να καταργήσουμε τη χρηματοδότηση της αστυνομίας» για τους περισσότερους Αμερικανούς ξεπερνάει τα όρια. Το Αμερικανικό Ινστιτούτο Επιχειρήσεων επισήμανε δημοσκοπήσεις που δηλώνουν ότι το αίτημα δεν είναι δημοφιλές, συγκεκριμένα μια δημοσκόπηση στην οποία το εξήντα ένα τοις εκατό των μαύρων ψηφοφόρων είπε ότι αντιτάχθηκαν στην «κατάργηση της χρηματοδότησης» της αστυνομίας, παρόλο που το μόνο ερώτημα της δημοσκόπησης με το ίδιο ποσοστό απόκρισης αφορούσε την κατάργηση και αντικατάσταση των αστυνομικών τμημάτων. Ωστόσο, στην ίδια δημοσκόπηση, το εξήντα δύο τοις εκατό των μαύρων και το τριάντα επτά τοις εκατό των λευκών απάντησαν ότι θα προτιμούσαν «τη μείωση της χρηματοδότησης από τα αστυνομικά τμήματα στην κοινότητά σας και τη μεταφορά τους σε κοινωνικές υπηρεσίες». Αυτό αντικατοπτρίζει τις αντιφατικές απόψεις των Αφροαμερικανών, συγκεκριμένα, καθώς και το γεγονός ότι η επανάκαμψη

Η «κατάργηση της χρηματοδότησης της αστυνομίας», ακόμη και το κάλεσμα για την κατάργηση της ίδιας της αστυνομίας, φαίνονται λογικές προτάσεις όταν ο θεσμός εμφανίζεται απρόσβλητος από οποιαδήποτε μετριοπαθέστερη μεταρρύθμιση.

του κινήματος Black Lives Matter είναι σχετικά καινούρια. Τα τελευταία πενήντα χρόνια, οι πολιτικοί ηγέτες της χώρας μας έχουν σπαταλήσει τον περισσότερο χρόνο προσπαθώντας να πείσουν το κοινό ότι η μεγαλύτερη απειλή για τη ζωή τους είναι η πιθανότητα να γίνουν θύματα βίαιου εγκλήματος. Αυτές οι ιδέες δεν θα εξαφανιστούν μέσα σε λίγες μόνο εβδομάδες.

Η σημασία των κοινωνικών κινήματων είναι ότι αναγκάζουν τους ανθρώπους να ασχοληθούν πιο ουσιαστικά με θέματα που υπό άλλες συνθήκες δεν θα το έκαναν. Στην περίπτωση της αστυνομικής βαρβαρότητας, η πανταχού παρουσία και η διάρκεια των πρόσφατων διαδηλώσεων ανάγκασαν ευρύτερα κοινωνικά στρώματα να αναμετρηθούν με τα ζητήματα που κινητοποιούν τους Μαύρους για περισσότερα από εκατό χρόνια. Ας εξετάσουμε τη μεταστροφή της κοινής γνώμης σχετικά με το κίνημα Black Lives Matter γενικότερα. Σήμερα, αρκετά χρόνια μετά τη δημιουργία του, βιώνει επιτέλους ευρεία δημόσια υποστήριξη. Τώρα που εκατομμύρια λευκοί αντιλαμβάνονται τη δριμύτητα της αστυνομικής βίας εναντίον των Μαύρων, η πιθανότητα να δουν το τέλος της αστυνόμευσης ως λύση δεν είναι ουτοπική, ειδικά καθώς καθημερινά έρχονται στο φως περισσότερα απτά στοιχεία για τον ρατσισμό και τη βαρβαρότητα της αστυνομίας στις ΗΠΑ.

Πρέπει να ξεκινήσουμε από την αρχή. Κανείς δεν πρέπει να περιμένει ότι αυτό θα έχει ευρεία αποδοχή εν μία νυκτί. Ωστόσο, κανείς δεν πρέπει και να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι είναι ανεδαφικό να μην ξαναχρηματοδοτήσουμε και εν τέλει να εγκαταλείψουμε ένα ένοπλο στρώμα πρακτόρων που στοχεύουν στη διατήρηση μιας κοινωνικής τάξης βαθιά ρατσιστικής, άνισης, που στερεί βίαια από απλούς ανθρώπους, ειδικά Μαύρους, βασικές ανάγκες της ζωής.

Η κατάργηση της χρηματοδότησης της αστυνομίας είναι το πρώτο βήμα σε μια πιο μακρά διαδικασία που μπορεί να ολοκληρωθεί με το τέλος της αστυνόμευσης στις Ηνωμένες Πολιτείες. Οι επαναλαμβανόμενες αποτυχίες μιας πραγματικής και ουσιαστικής μεταρρύθμισης μας έφεραν στο σημείο όπου έννοιες όπως «αποχρηματοδότηση» και «κατάργηση» έχουν εισχωρήσει στον καθημερινό λόγο. Το αίτημά τους δεν σημαίνει ότι οι ακτιβιστές αδιαφορούν για τη βία και την εγκληματικότητα που υπάρχουν στις εργατικές κοινότητες. Αντίθετα, το επιχείρημα για την κατάργηση της χρηματοδότησης της αστυνομίας ξεκινά με την αναγνώριση της σύνδεσης μεταξύ της ισχυρής χρηματοδότησής της και της συνακόλουθης έλλειψης επαρκούς χρηματοδότησης για τα προγράμματα και τα ιδρύματα που θα μπορούσαν να έχουν μεγαλύτερο αντίκτυπο στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των φτωχών Μαύρων και των Μαύρων της εργατικής τάξης. Σε αυτήν την περίπτωση, «παίρνοντάς τα από τη μία τσέπη και βάζοντας τα στην άλλη» μπορεί να μειώσει την εγκληματικότητα, να μειώσει τη βία, και να μειώσει τη ζημιά που προκαλείται. Η απότομη μείωση των προϋπολογισμών της αστυνομίας δεν θα δημιουργήσει, από μόνη της, τους απαραίτητους πόρους για να χτίσουμε τις κοινότητες από την αρχή. Ωστόσο, θα μετατόπιζε το βάρος, από τον προσανατολισμό, για πολλές δεκαετίες, στον νόμο και την

τάξη προς τη θεραπεία και τη φροντίδα. Η κατάργηση της αστυνόμευσης μπορεί να φαίνεται σε κάποιους εξωφρενική, όμως στην πραγματικότητα, το ρατσιστικό μίγμα της αστυνομίας έχει ήδη ψηθεί. Δεν μπορούμε να κάνουμε πίσω τώρα και να αποφασίσουμε να βγάλουμε αυτό ή εκείνο το συστατικό. Πρέπει να πετάξουμε ολόκληρο το γλυκό, κάνοντας την αρχή από το πιο άθλιο συστατικό του - την προκατάληψη για την εγκληματικότητα και την ενοχή των Μαύρων. Ο επαναπροσδιορισμός μιας δίκαιης κοινωνίας έχει έρθει αναπόφευκτα σε σύγκρουση με τη ρατσιστική βαρβαρότητα της αμερικανικής αστυνομίας. Πρέπει να αρχίσουμε ξανά.

"Defund the Police" by Taymaz Valley is licensed with CC BY 2.0.
<https://www.flickr.com/photos/92574222@N00/49974424258>

Χρυσάνθος Δημ.
Τάσσης |
Μετασχηματισμοί και
αντιφάσεις του
κοινωνικού
σχηματισμού στις
ΗΠΑ: Το τέλος (;) του
"συναινετικού"
δικομματισμού

Χρυσάνθος Δημ. Τάσσης* | Μετασχηματισμοί και αντιφάσεις του κοινωνικού σχηματισμού στις ΗΠΑ: Το τέλος (;) του «συναινετικού» δικομματισμού

Ύστερα από μια έντονα πολωμένη εκλογική αναμέτρηση η οποία μάλλον εξέπληξε με τον προσωποκεντρικό χαρακτήρα της, με τη μαζική συμμετοχή και με την έντονη αμφισβήτηση της δημοκρατικής εκλογικής διαδικασίας και ουσιαστικά του δημοκρατικού κεκτημένου από τον ίδιο τον (απερχόμενο) Πρόεδρο, ο Joe Biden τελικά αναδείχθηκε ως ο 46ος Πρόεδρος των ΗΠΑ. Ωστόσο το βασικό ερώτημα που κυριαρχεί είναι εάν και κατά πόσο το «φαινόμενο» D. Trump αποτελεί προσωρινή κατάσταση (εξαίρεση) στο πολιτικό και κομματικό σύστημα των ΗΠΑ ή αν έχει βαθύτερες αιτίες που αφορούν συγκεκριμένες εξελίξεις σε οικονομικό πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο και επηρεάζουν αποφασιστικά τον κοινωνικό σχηματισμό των ΗΠΑ.

Στην περίπτωση των ΗΠΑ, η κυρίαρχη (φιλελεύθερη) ανάλυση, η οποία βασίστηκε στην σημαντική εργασία του A. De Tocqueville, Η δημοκρατία στην Αμερική, εστιάζει στον λεγόμενο εξαιρετισμό της [exceptionalism] ο οποίος συνεπάγεται τη μοναδικότητα της οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής εξέλιξης της χώρας σε σχέση με κάθε άλλο κοινωνικό σχηματισμό. Η συγκεκριμένη προσέγγιση ωστόσο, φαίνεται να παραγνωρίζει το γεγονός ότι κάθε κοινωνικός σχηματισμός έχει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, αλλά και το γεγονός ότι σε πολλές περιπτώσεις ο κοινωνικός σχηματισμός των ΗΠΑ δεν διαφοροποιείται από τον κυρίαρχο δυτικό κανόνα (Ware, 2006: 270-277).

Με όρους πολιτικής οικονομίας, τον 19ο αιώνα, ο καπιταλισμός στις ΗΠΑ αναπτύσσεται με βάση τις μικρές ατομικές γεωργικές επιχειρήσεις, τις μικρές βιομηχανίες, και τα μικρά τραπεζικά ιδρύματα, σε αντίθεση με την Ευρώπη όπου η μετάβαση στον καπιταλισμό πραγματοποιείται μέσω μεγάλων βιομηχανικών μονάδων. Έτσι, στις ΗΠΑ, η φιλελεύθερη αντίληψη περί ελευθερίας και αυτο-ισορροπίας ταυτίστηκε με τη μικρή ιδιοκτησία, με αποτέλεσμα η αξία του (επιχειρηματικού) ατόμου να θεωρείται μεγαλύτερη από το συγκεντρωτικό κράτος και βασικός σκοπός των κυβερνήσεων να καθίσταται η προστασία του ατόμου από το κράτος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της

***Ο Χρυσάνθος Δημ. Τάσσης είναι λέκτορας με αντικείμενο Πολιτική Κοινωνιολογία και Ελληνικό Πολιτικό Σύστημα στο Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και απόφοιτος του προγράμματος Study of the US Institute for Scholars on American Politics and Political Thought, University of Massachusetts, Donahue Institute. Email: ctassis@sp.duth.gr.**

Ο γράφων θα ήθελε να ευχαριστήσει τον Κώστα Ελευθερίου για τα πολύτιμα σχόλια και τις παρατηρήσεις του.

Στις ΗΠΑ, η φιλελεύθερη αντίληψη περί ελευθερίας και αυτο-ισορροπίας ταυτίστηκε με τη μικρή ιδιοκτησία, με αποτέλεσμα η αξία του (επιχειρηματικού) ατόμου να θεωρείται μεγαλύτερη από το συγκεντρωτικό κράτος και βασικός σκοπός των κυβερνήσεων να καθίσταται η προστασία του ατόμου από το κράτος. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της συγκεκριμένης αντίληψης είναι το δικαίωμα της οπλοκατοχής.

συγκεκριμένης αντίληψης είναι το δικαίωμα της οπλοκατοχής, ζήτημα το οποίο επηρεάζει ακόμα και σήμερα την πολιτική ατζέντα (Wright Mills, 1951: 33-45). Ωστόσο, η εποχή μετά τον Εμφύλιο, χαρακτηρίζεται από την τάση συσσώρευσης και έντονου ανταγωνισμού του βιομηχανικού καπιταλισμού, μια διαδικασία η οποία προσιδιάζει στη γενικότερη τάση του καπιταλισμού της εποχής. Στο πλαίσιο αυτό, ο καπιταλισμός του 20ου αιώνα στις ΗΠΑ αναπτύσσεται με βάση τον φορντισμό και το μονοπωλιακό κεφάλαιο, με αποτέλεσμα να παρατηρείται μεγάλη συγκέντρωση στον βιομηχανικό κλάδο, αλλά και μεγάλη συγκέντρωση και κρίση στον τομέα της γεωργίας (Wright Mills, 1951: 46-67).

Σε πολιτικό επίπεδο, η ανάπτυξη της αστικής φιλελεύθερης κοινοβουλευτικής δημοκρατίας στις ΗΠΑ θεωρείται ότι είναι μια δημοκρατία τύπου «Madison» η οποία βασίζεται στην ανάπτυξη θεσμικών αντίβαρων «checks and balances» για την εξισορρόπηση της ισχύος ανάμεσα στις διαφορετικές κοινωνικές ομάδες κάτι που αντανάκλαται και στις σχέσεις του Προέδρου με το Κογκρέσο (Βουλή των Αντιπροσώπων και Γερουσία) (Dahl, 1956:4, αναφέρεται στο Ball & Peters, 2000: 181). Η απόφαση αυτή, γνωστή ως ο «Συμβιβασμός του Connecticut», ήταν το αποτέλεσμα της συμφωνίας ανάμεσα στις Πολιτείες για την κατανομή της πολιτικής ισχύος. Έτσι, οι Πολιτείες εκπροσωπούνται στη Βουλή των Αντιπροσώπων αναλογικά με τον πληθυσμό τους, ενώ στη Γερουσία εκπροσωπούνται από δύο γερουσιαστές η καθεμία. Επίσης, για την ανάδειξη του Προέδρου, το εκλογικό σύστημα των ΗΠΑ δεν βασίζεται στην πλειοψηφία (σχετική ή απόλυτη) της εκλογικής διαδικασίας, καθώς θεσμοθετήθηκε σε επίπεδο πολιτείας το Κολλέγιο των Εκλεκτόρων με βάση το πλειοψηφικό εκλογικό σύστημα «first past the post» όπου ο πρώτος υποψήφιος σε ψήφους κερδίζει όλους τους εκλέκτορες της Πολιτείας, εκτός από τις Πολιτείες Nebraska και Maine. Η θεσμοθέτηση του Κολλεγίου των Εκλεκτόρων ήταν το αποτέλεσμα της αντίθεσης των ιδρυτών της φιλελεύθερης δημοκρατίας στις ΗΠΑ προς τη μαζική ψηφοφορία. Έτσι, υπάρχουν περιπτώσεις όπου ο εκλεγμένος Πρόεδρος έχει λάβει

λιγότερες ψήφους σε εθνικό επίπεδο από τον αντίπαλό του, όπως στις περιπτώσεις του Rutherford Haynes το 1876, του Benjamin Harrison το 1888, του G.W. Bush το 2000, και του D. Trump το 2016 (Maisel, 2016: 10-16).

Με όρους ιδεολογίας, ενώ η Ευρωπαϊκή πολιτική σκηνή από τη Γαλλική Επανάσταση διαμορφώνεται γύρω από τον βασικό άξονα Αριστερά/Δεξιά, (Mayer, 2005: 83-86), στην περίπτωση των ΗΠΑ, η κυρίαρχη πλουραλιστική αντίληψη θεωρεί ότι οι ιδεολογικές διαφορές της κοινωνίας ενσωματώνονται και εσωτερικεύονται μέσα στα ίδια τα κόμματα, τα οποία λειτουργούν συγκλιτικά^[1]. Στο πλαίσιο αυτό, το κομματικό σύστημα των ΗΠΑ κατατάσσεται ως μη διακριτό δικομματικό σύστημα καθώς τα κόμματα προσιδιάζουν τόσο σε ιδεολογικό επίπεδο (παρά τις εμφανείς τάσεις του Ρεπουμπλικανικού κόμματος προς τη Δεξιά) όσο και στην οργανωτική τους δομή με μια χαλαρή οργανωτική δομή και χωρίς τη μαζική οργάνωση των αντίστοιχων ευρωπαϊκών κομμάτων (Ball & Peters, 2000: 175). Πρόκειται όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται για «ομοιότητα στην ιδεολογία και σύγκρουση στις θεματικές» (Dahl, 1981: 207, αναφέρεται στο Ball & Peters, 2000: 162), μια προσέγγιση ωστόσο που συναντά ενστάσεις τόσο σχετικά με το εύρος της ιδεολογικής συναίνεσης, αλλά όσο και με την οργανωτική και ιδεολογική εξέλιξη των κομμάτων (Ware, 2006: 270-277). Και αυτό γιατί από το 1790, παρά το γεγονός ότι τα πρώτα κόμματα βασίζονται στην αρχή του Edmund Burke για την «προαγωγή του εθνικού συμφέροντος», υπήρχαν θεμελιώδεις διαφορές γύρω από το κυρίαρχο θέμα της δημιουργίας του έθνους (Crotty, 2006: 30-31), καθώς το κόμμα των Federalists με επικεφαλής τον Alexander Hamilton, θεωρούσε αναγκαία τη δημιουργία ισχυρής κεντρικής κυβέρνησης, ενώ το κόμμα Democratic - Republican με επικεφαλής τους Thomas Jefferson και James Madison υποστήριζε ένα πιο αποκεντρωμένο σύστημα με βασικό κλάδο αιχμής τον αγροτικό τομέα (Landy & Milkis, 2008: 134).

Το κομματικό σύστημα των ΗΠΑ κατατάσσεται ως μη διακριτό δικομματικό σύστημα καθώς τα κόμματα προσιδιάζουν τόσο σε ιδεολογικό επίπεδο [...] όσο και στην οργανωτική τους δομή με μια χαλαρή οργανωτική δομή και χωρίς τη μαζική οργάνωση των αντίστοιχων ευρωπαϊκών κομμάτων

[1] Με τον όρο συγκλιτικά κόμματα εννοούμε την τάση για πολιτική και οργανωτική σύγκλιση των βασικών κυβερνητικών κομμάτων ενός κομματικού συστήματος. Έτσι, τα κόμματα φαίνονται να συγκλίνουν, μετατρέπονται δηλαδή σε «συγκλιτικά», καθώς λειτουργούν σε ένα πολιτικό πλαίσιο, σε ένα κομματικό σύστημα, «ελεγχόμενης αντιπαλότητας», το οποίο «επιτρέπει» διαφοροποιήσεις μόνο σε δευτερεύοντα θέματα. Μάλιστα, η τάση για σύγκλιση δεν αφορά μόνο στην οργανωτική δομή, στην ιδεολογία, στο πρόγραμμά τους, αλλά και στο πολιτικό προσωπικό, καθώς οι πολιτικές ελίτ των συγκλιτικών κυβερνητικών κομμάτων δεν προσιδιάζουν μόνο στις εγκλήσεις τους, αλλά και στο στυλ, στο ύφος και στην πολιτική τους συμπεριφορά (Μεταξάς, 1998: 12-13).

Ωστόσο, το κόμμα των Federalists εμφάνισε εκλογική και πολιτική συρρίκνωση, όταν στην πολιτική ατζέντα κυριάρχησε η διαιρετική τομή γύρω από το ζήτημα της δουλείας. Έτσι, το 1854, διασπάστηκε το κόμμα των Democrat-Republican με τη δημιουργία του Ρεπουμπλικανικού κόμματος το οποίο τάχτηκε υπέρ της κατάργησης της δουλείας. Από τη συγκεκριμένη εποχή το κομματικό σύστημα των ΗΠΑ φαίνεται ότι παραμένει αμετάβλητο (με την εκλογική κυριαρχία του Δημοκρατικού και του Ρεπουμπλικανικού κόμματος) ωστόσο αυτό δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, καθώς τα ίδια κόμματα έχουν αλλάξει ιδεολογικό και οργανωτικό προσανατολισμό. Έτσι, η περίοδος από το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου και της Ανοικοδόμησης δηλαδή από το 1876 μέχρι την οικονομική κρίση του 1929, χαρακτηρίζεται από την εκλογική κυριαρχία του Ρεπουμπλικανικού κόμματος που εκφράζει πολιτικά τη νέα εργατική τάξη των πόλεων και των υποστηρικτών της εκβιομηχάνισης, ενώ το Δημοκρατικό κόμμα εκφράζει πολιτικά τις πολιτείες του Νότου και τον αγροτικό κλάδο. Ήταν η εποχή όπου τα κόμματα ήταν γραφειοκρατικά οργανωμένα, είχαν πολλά μέλη, τα οποία δεν ήταν δημοκρατικά οργανωμένα, αλλά ελέγχονταν από τους κομματάρχες (Bosses) και η λειτουργία τους ήταν βασισμένη σε δίκτυα πατρωνίας. Η οικονομική κρίση και το κίνημα των Προοδευτικών ωστόσο διαδραμάτισαν βασικό ρόλο στην αλλαγή της ιδεολογίας και της οργανωτικής δομής των κομμάτων. Από την άλλη, το κίνημα των Προοδευτικών (Progressive Movement) προσπάθησε από τις αρχές του 20ου αιώνα να επηρεάσει αποφασιστικά και τα πολιτικά κόμματα αλλά και το κράτος (Bailey, 2015: 1-2). Όπως αναφέρεται στην πολιτική τους πλατφόρμα στις 5 Αυγούστου του 1912, θεωρούν ότι και τα δύο κόμματα δεν υλοποιούν τον σκοπό τους που είναι η έκφραση της γενικής θέλησης των πολιτών, αλλά έχουν μετατραπεί σε φορείς διαφθοράς και ικανοποίησης προσωπικών συμφερόντων των επικεφαλής. Παρότι δραστηριοποιούνται στο Ρεπουμπλικανικό κόμμα βασικός τους στόχος είναι να αλλάξουν τη δομή και των δύο γραφειοκρατικών κομμάτων της εποχής, με βασικό πρόταγμα την εισαγωγή των άμεσων εκλογικών διαδικασιών νομιμοποίησης (primaries) όχι μόνο στο κόμμα και για κυβερνητικά αξιώματα, αλλά και για τις αποφάσεις δικαστηρίων και κρατικών πολιτικών (Cummings, 2015: 469-472). Έτσι, στις πρώτες εκλογές μετά την οικονομική κρίση, το 1932, ενώ ο υποψήφιος των Ρεπουμπλικάνων και Πρόεδρος Herbert Hoover υποστήριζε τη συνέχιση της ίδιας οικονομικής πολιτικής, ο Δημοκρατικός υποψήφιος Franklin Roosevelt υιοθέτησε την πολιτική του New Deal, με αποτέλεσμα να οικοδομήσει μια πολιτική και κοινωνική συμμαχία μεταξύ της εργατικής τάξης, των μικρών ιδιοκτητών γης, των μεταναστών και των μειονοτήτων, που οδήγησε σε συνεχόμενες εκλογικές επιτυχίες, ενώ η αστική τάξη και τα εύπορα στρώματα υποστήριζαν το κόμμα των Ρεπουμπλικάνων (Maisel, 2016: 29-38).

Κρίσιμο στοιχείο για την κατανόηση του πολιτικού και κομματικού συστήματος των ΗΠΑ είναι η έλλειψη ενός σοσιαλιστικού κόμματος μαζών το οποίο και αποτέλεσε το κόμμα πρότυπο για τη λειτουργία των ευρωπαϊκών κομματικών συστημάτων από τα τέλη του 19ου αιώνα.

Κρίσιμο στοιχείο για την κατανόηση του πολιτικού και κομματικού συστήματος των ΗΠΑ είναι η έλλειψη ενός σοσιαλιστικού κόμματος μαζών το οποίο και αποτέλεσε το κόμμα πρότυπο για τη λειτουργία των ευρωπαϊκών κομματικών συστημάτων από τα τέλη του 19ου αιώνα (Archer, 2007:3-4). Οι αιτίες φαίνεται να είναι η αδυναμία των νέων βιομηχανικών συνδικάτων να αποκτήσουν μαζικό χαρακτήρα και επιρροή, καθώς κυριαρχούσαν τα βιοτεχνικά συνδικάτα (Craft Trade Unions), η βίαιη καταστολή από τον στρατό στο απεργιακό κίνημα της δεκαετίας του 1890 που αποδιοργάνωσε οργανωτικά τα συνδικάτα, η μεγάλη επιρροή των διαφορετικών θρησκευτικών δογμάτων στα μέλη της εργατικής τάξης και τέλος ο κατακερματισμός των σοσιαλιστικών ενώσεων (Archer, 2007: 237-241). Έτσι, παρά τις προσπάθειες του Eugene Debs ο οποίος έλαβε στην Προεδρική εκλογή το 1912, 901.551 ψήφους και συνολικό ποσοστό 6%, τελικά δεν οικοδομήθηκε ένα σοσιαλιστικό κόμμα μαζών κατά τον 20ο αιώνα, καθώς συνάντησε την αντίδραση του κράτους που τον οδήγησε στη φυλακή (Mileur, 2015a: 158-178).

Το αποτέλεσμα αυτών των διεργασιών σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο είναι ότι κατά τον 20ο αιώνα, η ανάπτυξη μεγάλου αριθμού μη βιομηχανικών εργαζομένων (white collars) σηματοδοτεί μια διαφορετική προσδοκία για τις ΗΠΑ σε σχέση με την κοινωνία του 19ου αιώνα (Wright Mills, 1951: 14). Στη μεταπολεμική συνθήκη του «οργανωμένου καπιταλισμού», ο συνδυασμός της ιδεολογίας της μεσαίας τάξης, με τον ατομικισμό και την κυριαρχία των στελεχών στις πολυεθνικές επιχειρήσεις που αντικαθιστούν τους ιδιοκτήτες, διαμορφώνει τη συνθήκη για την ανάπτυξη τόσο της εργατικής τάξης όσο και των μεσαίων στρωμάτων με βάση τη μαζική κατανάλωση, και όχι με βάση τη συλλογική κατανάλωση του κοινωνικού κράτους όπως συνέβη στις αντίστοιχες ευρωπαϊκές κοινωνίες την ίδια εποχή (Σαγιάς & Σπουρδαλάκης, 1993: 413-443). Έτσι, από τα τέλη της δεκαετίας του 1930 το μεγαλύτερο μέρος της κοινωνίας των ΗΠΑ αυτοπροσδιορίζεται ως μεσαία τάξη με ποσοστά που κυμαίνονται από 79%-88% (Ossowski, 1984: 47). Με αυτό τον τρόπο, η κυρίαρχη πλουραλιστική προσέγγιση θεωρεί ότι οι πολιτικές διαφοροποιήσεις στις ΗΠΑ δεν αναπαράγονται πάνω στην βασική διαίρεση σχετικά με τα όρια

του οικονομικού πολιτικού και κοινωνικού συστήματος, αλλά κυρίως με όρους διαχείρισης της υπάρχουσας κοινωνικο-οικονομικής διεύθυνσης (Dahl, 1963: 329-340, αναφέρεται στο Smith, 2011: 59).

Η δεκαετία του 1960 είναι κρίσιμη για τη διαμόρφωση της σύγχρονης πολιτικής και εκλογικής συμπεριφοράς στις ΗΠΑ. Είναι η εποχή που η συναινετική πολιτική του New Deal φτάνει στα όριά της και οι κοινωνικές και πολιτικές κινητοποιήσεις αμφισβητούν την κυρίαρχη πλουραλιστική αντίληψη περί «ανοιχτής κοινωνίας» και «κοινών αξιών». Αντίθετα, θεωρήθηκε ότι η συγκεκριμένη αντίληψη ήταν μια «κατασκευή» για τις ανάγκες του Ψυχρού Πολέμου, η οποία απέκρυπτε την ουσιαστική κυριαρχία των ελίτ στην οικονομία και στην πολιτική, και οδηγούσε σε αποκλεισμό κοινωνικές ομάδες και αξίες που δεν ταυτίζονταν με την κυρίαρχη ιδεολογία (Smith, 2011: 60-62). Είναι η εποχή που αναπτύσσεται το κίνημα για την κατάργηση των φυλετικών διακρίσεων, για τη μείωση της φτώχειας, και την επέκταση της εκπαίδευσης, της κοινωνικής ασφάλισης και της υγείας. Σε πολιτικό επίπεδο, στην αρχή, φορέας αυτής της πολιτικής ατζέντας είναι το Δημοκρατικό κόμμα με το πρόγραμμα New Frontier του J.F.Kennedy αλλά κυρίως της Great Society του Lyndon Johnson (Maisel, 2016:38), που θεσμοθετεί μεταξύ άλλων την απελευθέρωση των πολιτικών δικαιωμάτων που οδήγησε στην κατοχύρωση του εκλογικού δικαιώματος του μαύρου πληθυσμού. Επίσης, το 1969 το Δημοκρατικό κόμμα υιοθετεί μια σειρά αποφάσεων για την ενίσχυση της συμμετοχής των μειονοτήτων, των γυναικών και των φτωχών πολιτών στη διαδικασία επιλογής υποψηφίων (Baar & Baar, 1973: 78). Είναι επίσης η εποχή όπου οι μεταρρυθμίσεις του Progressive Movement επηρεάζουν την πολιτική ατζέντα. Διαμέσου του προτάγματος της «συμμετοχικής δημοκρατίας», υλοποιείται, σταδιακά, το αίτημα για την εισαγωγή της άμεσης διαδικασίας επιλογής υποψηφίων (direct primaries) στο επίκεντρο του κομματικού συστήματος για τις θέσεις του Προέδρου, των μελών του Κογκρέσου (Γερουσία και Βουλή των Αντιπροσώπων) και για τις τοπικές και πολιτειακές εκλογές (Bailey, 2015: 4). Ενδεικτικά, στην περίπτωση του J.F. Kennedy, τα αποτελέσματα των άμεσων προκριματικών «χρησιμοποιήθηκαν» ώστε η θέληση του εκλογικού σώματος να επηρεάσει τα μέλη του Συνεδρίου του Δημοκρατικού κόμματος

Η δεκαετία του 1960 είναι κρίσιμη για τη διαμόρφωση της σύγχρονης πολιτικής και εκλογικής συμπεριφοράς στις ΗΠΑ. Είναι η εποχή που η συναινετική πολιτική του New Deal φτάνει στα όριά της και οι κοινωνικές και πολιτικές κινητοποιήσεις αμφισβητούν την κυρίαρχη πλουραλιστική αντίληψη περί «ανοιχτής κοινωνίας» και «κοινών αξιών».

Η Νέα Δεξιά με πολιτική ατζέντα τον έντονο αντικομμουνισμό, την ιδιωτικοποίηση των δημόσιων αγαθών, την έμφαση σε βαθιές συντηρητικές αξίες με την επιρροή της Ευαγγελικής εκκλησίας, τις στρατιωτικές παρεμβάσεις και την αντίθεση στα φιλελεύθερα κινήματα της δεκαετίας του 1960, και τη διαδικαστική δημοσκοπική δημοκρατία, εκφράστηκε μέσω του Ρεπουμπλικανικού κόμματος

υπέρ της υποψηφιότητάς του (Heclo, 1973: 41). Έτσι, από το 1968 μέχρι το 1972 η ανοικτή διαδικασία επιλογής για τους υποψήφιους Προέδρους επεκτάθηκε από 16 σε 23 Πολιτείες και ήδη από την εποχή εκείνη εκφράζονταν έντονες ανησυχίες για την αυξανόμενη επιρροή των χρηματικών πόρων στις πολιτικές καμπάνιες και τον μετασχηματισμό των κομμάτων και της δημοκρατίας (Matthews, 1973: 2).

Είναι η εποχή επίσης που το Ρεπουμπλικανικό κόμμα με τις υποψηφιότητες του Barry Goldwater και του Richard Nixon πραγματοποιεί σημαντικά ανοίγματα προς τις Πολιτείες του Νότου και καταφέρνει να διεισδύσει πολιτικά και εκλογικά, λόγω και της αντίδρασης του λευκού πληθυσμού στη θεσμοθέτηση του δικαιώματος της ψήφου στο μαύρο πληθυσμό. Επίσης, η ριζοσπαστικοποίηση μέρους της κοινωνίας των ΗΠΑ εναντίον του Πολέμου του Βιετνάμ, το κίνημα των Hippies, οι Μαύροι Πάνθηρες, το φεμινιστικό κίνημα και οι δολοφονίες των Martin Luther King και Robert Kennedy σηματοδοτούν την πολιτική από-ευθυγράμμιση του ριζοσπαστικού τμήματος των ΗΠΑ από το Δημοκρατικό κόμμα. Από την άλλη, μέρος της εργατικής τάξης (blue collars) η οποία θεωρεί τον Πόλεμο του Βιετνάμ πατριωτικό καθήκον και βλέπει με καχυποψία τα κινήματα ατομικής απελευθέρωσης της νεότερης γενιάς, αποσυνδέεται από το Δημοκρατικό κόμμα και κινείται προς το Ρεπουμπλικανικό κόμμα (Maisel, 2016: 38-39).

Οι συγκεκριμένες εξελίξεις σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο τη δεκαετία του 1960 προετοίμασαν το έδαφος για μια διαφορετική πολιτική οικονομική και κοινωνική θέσμιση για τις ΗΠΑ τη δεκαετία του 1970. Ωστόσο, η διεθνής οικονομική κρίση του 1973/74 η οποία σηματοδότησε το τέλος της μεταπολεμικής κεντρικής συναίνεσης, σε συνδυασμό με την κυριαρχία του νεοφιλελευθερισμού τελικά οδήγησαν στην άνοδο της Νέας Δεξιάς. Η Νέα Δεξιά με πολιτική ατζέντα τον έντονο αντικομμουνισμό, την ιδιωτικοποίηση των δημόσιων αγαθών, την έμφαση σε βαθιές συντηρητικές αξίες με την επιρροή της Ευαγγελικής εκκλησίας, τις στρατιωτικές παρεμβάσεις και την αντίθεση στα φιλελεύθερα κινήματα της δεκαετίας του 1960, και τη διαδικαστική δημοσκοπική δημοκρατία, εκφράστηκε μέσω του Ρεπουμπλικανικού κόμματος και κυριάρχησε εκλογικά τη δεκαετία του 1980 με την Προεδρία του Ronald Reagan (Mileur, 2015β: 219).

Η συγκεκριμένη τάση έγινε ιδιαίτερα εμφανής στις Προεδρικές εκλογές του 1988 όταν κυριάρχησαν τα προσωπικά στοιχεία των υποψηφίων σε σχέση με την πολιτική ατζέντα σε συνδυασμό με «ενδείξεις» για προσπάθεια αθέμιτης παρέμβασης στην εκλογική διαδικασία, για να διασφαλιστεί η εκλογική επικράτηση του υποψήφιου του Ρεπουμπλικανικού κόμματος George W. Bush που ήταν αντιπρόεδρος του R. Reagan. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις του υποψηφίου του Δημοκρατικού Κόμματος Garry Hart ο οποίος θεωρείτο φαβορί για το χρίσμα αλλά και για την Προεδρία των ΗΠΑ και έθετε στην πολιτική ατζέντα τα ζητήματα της αποβιομηχάνισης, της αναγκαιότητας να τερματιστεί ο Δεύτερος Ψυχρός Πόλεμος, της πιθανότητας ανόδου των φονταμενταλιστών στη Μέση Ανατολή και «αναγκάστηκε» να παραιτηθεί ύστερα από σχόλια για την προσωπική του ζωή (Fallows, 2018), ενώ και ο πιο μετριοπαθής Michael Dukakis ο οποίος τελικά αναδείχθηκε ως ο υποψήφιος του Δημοκρατικού Κόμματος «οδηγήθηκε» στην ήττα, όταν στο δεύτερο debate με τον υποψήφιο του Ρεπουμπλικανικού κόμματος G.W.Bush συσχετίστηκε η ερώτηση σχετικά με τη θανατική ποινή με την πιθανότητα βιασμού και δολοφονίας της γυναίκας του Kitty (Kitty Dukakis Question) (New York Times, 1988). Η επιρροή της νέας Άκρας Δεξιάς έγινε ακόμα πιο εμφανής το 1992 όταν στις άμεσες προκριματικές εκλογές του Ρεπουμπλικανικού κόμματος για το Προεδρικό χρίσμα ο υπερ-συντηρητικός Pat Buchanan έλαβε 23% των ψήφων έναντι του εν ενεργεία Προέδρου George. W. Bush, ενώ και το Συνέδριο του κόμματος επικύρωσε τις θέσεις της (Maisel, 2016: 74-75). Είναι η εποχή που το Δημοκρατικό κόμμα με την Προεδρία του B. Clinton υιοθέτησε πολιτικές που προωθούσαν την χωρίς περιορισμούς ελεύθερη κίνηση του κεφαλαίου. Η συγκεκριμένη τάση συνοδεύεται και από την απορρύθμιση του τραπεζικού συστήματος, διαμέσου της κατάργησης το 1999 της νομοθεσίας Glass - Steagall, που εισήχθη μετά τη μεγάλη οικονομική κρίση (1929/1930) και προέβλεπε τον διαχωρισμό μεταξύ της εμπορικής και της επενδυτικής δραστηριότητας των τραπεζών. Η κατάργησή της είχε ως αποτέλεσμα οι τράπεζες να έχουν τη δυνατότητα να δραστηριοποιούνται σε επενδύσεις σε σύνθετα χρηματοοικονομικά προϊόντα, χωρίς ουσιαστικό έλεγχο, μια διαδικασία που οδήγησε σε μεγάλη συγκέντρωση στον τραπεζικό κλάδο, αλλά και στην οικονομική κρίση το 2007.

””

Είναι η εποχή που το Δημοκρατικό κόμμα με την Προεδρία του B. Clinton υιοθέτησε πολιτικές που προωθούσαν την χωρίς περιορισμούς ελεύθερη κίνηση του κεφαλαίου. Η συγκεκριμένη τάση συνοδεύεται και από την απορρύθμιση του τραπεζικού συστήματος, διαμέσου της κατάργησης το 1999 της νομοθεσίας Glass - Steagall [...].

Έτσι, με όρους πολιτικής οικονομίας, οι ΗΠΑ φαίνεται ότι αποτελούν ένα τυπικό παράδειγμα αναπτυσσόμενης χώρας η οποία ακολουθεί τον «κύκλο» της ανάπτυξης. Κατά την πρώιμη εκβιομηχάνιση του 19ου αιώνα χρησιμοποιήθηκε το κράτος με το σύστημα των δασμών για να «προστατεύσει» και να εγγυηθεί την ανάπτυξη της βιομηχανίας. Στον «οργανωμένο» καπιταλισμό του 20ου αιώνα το κράτος συντονίζει την παραγωγή για τον πόλεμο ενώ κατά τη μεταπολεμική εποχή, ενισχύει τις βιομηχανικές επιχειρήσεις για να ενδυναμώσουν τη θέση τους στο διεθνή ανταγωνισμό, μέσω του μονοπωλιακού κεφαλαίου και των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Και στο πλαίσιο αυτό, μπορούσαν να εγγυηθούν μέρος των κερδών τους για την κοινωνία των Μητροπόλεων, είτε από τις άνισες ανταλλαγές είτε γιατί μεγάλο μέρος της παραγωγικής διαδικασίας παρέμενε στις ΗΠΑ (Baran & Sweezy, 1966). Ωστόσο, από το 1990, με την τάση για παγκοσμιοποίηση, νέες χώρες διεκδίκησαν μέρος των επενδύσεων, του παραγόμενου προϊόντος και των κερδών, με αποτέλεσμα τη μεγάλη αποβιομηχάνιση (και) των ΗΠΑ. Το αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης είναι να αναδειχθεί στην πολιτική ατζέντα το αίτημα για έναν (νέο) προστατευτισμό (Holslag, 2019: 520-521). Παράλληλα παρατηρείται όλο και αυξανόμενη εισοδηματική ανισότητα, καθώς από το 1975 μέχρι το 2012 το πλουσιότερο 1% του πληθυσμού στις ΗΠΑ καρπώθηκε το 47% της παραγόμενης ανάπτυξης με αποτέλεσμα ενώ το 1980 το πλουσιότερο 1% του πληθυσμού στις ΗΠΑ κατείχε το 8% του συνολικού (προ φόρων) εισοδήματος το 2012 το αντίστοιχο ποσοστό εκτινάσσεται στο 19% (Keeley, 2015:33, 56).

Παράλληλα, από το 1980, η κυριαρχία του νεο-φιλελεύθερου ατομικισμού οδήγησε στην πλήρη υιοθέτηση των θέσεων του Προοδευτικού κινήματος με τις άμεσες ανοιχτές εκλογές για τη νομιμοποίηση των υποψηφίων στον πυρήνα της δημοκρατίας. Η εξέλιξη αυτή οδήγησε στη μετατροπή των μελών των κομμάτων σε «free agents», που μπορούν να συμμετέχουν σε οποιαδήποτε προκριματική διαδικασία, ανεξαρτήτως κόμματος, στον προσανατολισμό των υποψηφίων στις προεκλογικές καμπάνιες να μην επικεντρώνονται σε πολιτικά προγράμματα αλλά στα προσωπικά τους χαρακτηριστικά, στην αύξηση της αναγκαιότητας των χρηματικών πόρων για την ανάδειξη των υποψηφίων, και στην έμφαση στην τεχνοκρατική διάσταση της πολιτικής, παράλληλα με την τεχνοκρατική λειτουργία του κράτους (New Public Management). Το αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης είναι η ολοένα και μικρότερη σημασία των πολιτικών κομμάτων και ο ουσιαστικός αποκλεισμός της μεγάλης μερίδας της κοινωνίας των ΗΠΑ (μικροαστικών και εργατικών στρωμάτων) από τις πολιτικές θέσεις (Γερουσία, Κογκρέσο, Κυβερνήτες) (Mileur, 2015β: 207-225). Έτσι, ήδη από τη δεκαετία του 1990, υπάρχει έντονη κριτική σχετικά με το ρόλο των «κεντρομόλων» και «υπεύθυνων» συγκλιτικών πολιτικών κομμάτων, καθώς,

στο βωμό της «σταθερότητας» του πολιτικού και οικονομικού συστήματος, φαίνεται ότι αμφισβητείται τόσο η δυνατότητα του δημοκρατικού ελέγχου στην κυβέρνηση, όσο και η αποτελεσματικότητα των κυβερνητικών πολιτικών (Ball & Peters, 2000: 165). Μάλιστα, οι Προεδρικές εκλογές του 2000, με την οριακή και έντονα αμφισβητούμενη επικράτηση του George W. Bush Jr., έναντι του Al Gore, σήμαναν την απαρχή της έντονης αμφισβήτησης των δημοκρατικών διαδικασιών στις ΗΠΑ γύρω από το αδιάβλητο των εκλογών (Gumber 2016), αλλά δημιούργησαν και ερωτήματα γύρω από την αναγκαιότητα της αλλαγής του συστήματος του Κολεγίου των Εκλεκτόρων. Επίσης, η συμφωνία των δύο κομμάτων να αλλάξουν τους κανόνες χρηματοδότησης για τις προεκλογικές εκστρατείες των υποψηφίων Προέδρων, όπως και τους κανόνες των debates, εις βάρος των ανεξάρτητων υποψηφίων ή των υποψηφίων τρίτων κομμάτων, δεν ικανοποίησε μεγάλο τμήμα της κοινωνίας των ΗΠΑ (Maisel, 2016: 23-25). Έτσι, στις σημερινές συνθήκες η δημοκρατία στις ΗΠΑ έχει μετατραπεί σε διαδικαστική δημοκρατία, με αποκλειστική έμφαση στην εκλογική διαδικασία καθώς εκλέγονται πάνω από 500.000 κρατικοί αξιωματούχοι (τόσο σε κεντρικό όσο και σε πολιτειακό επίπεδο), καθ' όλη τη διάρκεια της τετραετίας (Maisel, 2016:5). Στο πλαίσιο αυτό, ο ρόλος των πολιτικών κομμάτων με όρους πολιτικής εκπροσώπησης, πολιτικής κινητοποίησης και ανανέωσης του πολιτικού προσωπικού έχει υποχωρήσει σε συμβολικό, κυρίως, επίπεδο, καθώς κυριαρχεί η τάση για επαγγελματοποίηση της πολιτικής και η κυριαρχία των ατόμων-ψηφοφόρων και των κρατικών αξιωματούχων σε σχέση με τη συλλογικότητα των κομμάτων (Crotty, 2006: 32). Η συγκεκριμένη τάση φαίνεται πως ενισχύεται από την ανάπτυξη και την ψηφιακή επέκταση των μεγάλων τηλεοπτικών δικτύων και των ηλεκτρονικών εφαρμογών. Μια ηλεκτρονική διαδικασία που θεωρείται ότι βασίζεται στο πρότυπο της Αρχαίας Αθηναϊκής Δημοκρατίας με τη δημιουργία μιας ψηφιακής «εκκλησίας του Δήμου» (Digital Agora), η οποία εφαρμόστηκε για πρώτη φορά στο Debate των υποψηφίων για την Προεδρία το 2008 (Kirk & Schill, 2011: 325-347) και επεκτείνεται και κυριαρχεί στην πολιτική. Η συγκεκριμένη τάση, ωστόσο, φαίνεται πως αποτελεί ένα είδος εξελικτικής «συμμετοχικής δημοκρατίας», όπου, παρά την προσδοκία για ουσιαστική παρέμβαση των πολιτικών στην πολιτική, η έμφαση στην εξατομικευμένη ένταξη τελικά προάγει τη δημιουργία των ψηφοφόρων-καταναλωτών, προωθώντας μια διαδικασία μετασχηματισμού των κομμάτων και περαιτέρω αποκένωσής τους από τα κοινωνικά αιτήματα και τις συλλογικές οργανώσεις της κοινωνίας (Brex & Shaw, 2006: 146-159).

Η πολιτική και εκλογική δυναμική του Donald Trump θα πρέπει να αναλυθεί με βάση το συγκεκριμένο πλαίσιο εξέλιξης του κοινωνικού σχηματισμού των ΗΠΑ και με βάση τις αντιφάσεις και τα ελλείμματα σε οικονομικό πολιτικό και κοινωνικό πεδίο. Έτσι ο D. Trump εκφράζει τον έντονο συντηρητισμό, που ενυπάρχει σε μια μεγάλη μερίδα της κοινωνίας των ΗΠΑ, με βασικά χαρακτηριστικά τη νεοφιλελεύθερη ιδεολογία, σε συνδυασμό με το αίτημα για έναν έντονο προστατευτισμό στην οικονομία, την ισχυρή

Ο D. Trump εκφράζει τον έντονο συντηρητισμό, που ενυπάρχει σε μια μεγάλη μερίδα της κοινωνίας των ΗΠΑ, με βασικά χαρακτηριστικά τη νεοφιλελεύθερη ιδεολογία, σε συνδυασμό με το αίτημα για έναν έντονο προστατευτισμό στην οικονομία, την ισχυρή επιρροή της εκκλησίας στην πολιτική και την αντίθεση με τα ατομικά δικαιώματα.

επιρροή της εκκλησίας στην πολιτική και την αντίθεση με τα ατομικά δικαιώματα, μια πολιτική ατζέντα που προωθεί το Tea Party στο Ρεπουμπλικανικό κόμμα. Έτσι κυριάρχησε εκλογικά στα συντηρητικά στρώματα του πληθυσμού, που αυτοτοποθετούνται εκλογικά με βάση τη «βαριά» μεταβλητή της Θρησκείας [κυρίως λευκοί Χριστιανοί, Ευαγγελιστές] και στους βετεράνους του στρατού (Κουστένης, 2020α). Επίσης, ο D. Trump κατάφερε να διεισδύσει εκλογικά στην εργατική τάξη των βόρειων πολιτειών οι οποίες πλήττονται από την αποβιομηχανοποίηση και από την οικονομική κρίση στο real estate από το 2007, στη λεγόμενη «ζώνη της σκουριάς» (rust belt) [Indiana, Illinois, Michigan, Missouri, Ohio, Pennsylvania, Wisconsin, West Virginia], με αποτέλεσμα τη δυσκολία αναπαραγωγής της λευκής εργατικής και μικροαστικής τάξης και την έντονη απογοήτευση για το «κατεστημένο» (establishment) και των δυο κομμάτων, ιδιαίτερα του Δημοκρατικού κόμματος (McQuarrie, 2017: 120-152). Έτσι κατάφερε να παρουσιαστεί ως μια αντι-συστημική υποψηφιότητα, που εκπροσωπεί κοινωνικά στρώματα τα οποία νιώθουν δυσαρεστημένα με το «κατεστημένο» και των δυο κομμάτων. Με αυτό τον τρόπο κατάφερε να κερδίσει, καταρχάς, τις άμεσες προκριματικές εκλογές του Ρεπουμπλικανικού κόμματος, με πολιτικές θέσεις πολύ διαφορετικές σε σχέση με το συνέδριο του κόμματος το 2012 (ως προς την αναμόρφωση του συστήματος υγείας, τη φορολόγηση των hedge funds, την απέλαση μεταναστών, για παράδειγμα) (Bump, 2015), αλλά και τους απαιτούμενους εκλέκτορες ώστε να εκλεγεί Πρόεδρος των ΗΠΑ το 2016, καθώς κατάφερε να αποσπάσει το μεγάλο μέρος της κοινωνικής απογοήτευσης από την οικονομική, κοινωνική και πολιτική κατάσταση (Κουστένης, 2020α). Στην εκλογική νίκη του D. Trump «συνέβαλε» και η άρνηση του «κατεστημένου» του Δημοκρατικού κόμματος να αποδεχθεί μια πιθανή νίκη στις άμεσες προκριματικές του κόμματος του Bernie Sanders, ο οποίος, αν και μη μέλος του κόμματος, ανέπτυξε πολιτική και εκλογική δυναμική παρόμοια με τον D. Trump, αλλά με μία εντελώς διαφορετική πολιτική ατζέντα, που συνδύαζε τα κοινωνικά δικαιώματα με τα φιλελεύθερα ατομικά δικαιώματα.

Χαρακτηριστικό της άρνησης του κατεστημένου του Δημοκρατικού κόμματος ως προς την υποψηφιότητα του Bernie Sanders, ήταν η παραίτηση της Debbie Wasserman Schultz, Προέδρου της Democratic National Committee, στο Συνέδριο του κόμματος, το 2016, για αντιδημοκρατικές μεθοδεύσεις και πρακτικές υπέρ της Hillary Clinton (Roberts, Jacobs, & Yuhas, 2016), αλλά και η αποχώρηση του Michael Bloomberg, και της Elizabeth Warren υπέρ του Joe Biden στις άμεσες προκριματικές εκλογές της Super Tuesday το 2020 (BBC, 2020). Και στις δυο περιπτώσεις, οι επιλογές του Δημοκρατικού κόμματος άφησαν χώρο στον D. Trump και το 2016 αλλά και το 2020 να εμφανίζεται πιο κοντά στις (υλιστικές) ανάγκες της κοινωνίας των ΗΠΑ, ενώ το Δημοκρατικό κόμμα εμφάνισε μεγάλη δυναμική στα κοινωνικά στρώματα με φιλελεύθερο ιδεολογικό προσανατολισμό όπου τα (μετα-υλιστικά) δικαιώματα κατέχουν σημαντικό ρόλο στην πολιτική τους ατζέντα, καθώς και στις κοινωνικές ομάδες των μειονοτήτων (Κουστένης, 2020α). Οι συγκεκριμένες τάσεις αναπαράγονται και στις εκλογές του 2020 και μάλιστα με περισσότερο ένταση, λόγω της πτώσης των δεικτών της οικονομίας ως αποτέλεσμα της υγειονομικής κρίσης, λόγω της δυναμικής των Νεο-Ναζί στην κοινωνία των ΗΠΑ με χαρακτηριστική περίπτωση τα γεγονότα στο Charlottesville το 2017, αλλά και λόγω του κινήματος black lives matter. Παρά την αλλαγή στην Προεδρία, οι ΗΠΑ φαίνεται ότι παραμένουν οικονομικά, πολιτικά και κοινωνικά μια «διαιρεμένη χώρα», κάτι που αποτυπώνεται και εκλογικά, καθώς και οι δυο υποψήφιοι κατάφεραν να κινητοποιήσουν εντυπωσιακά μεγάλο αριθμό εκλογέων. Έτσι, το κρίσιμο στοιχείο της τελικής διαφοροποίησης φαίνεται να είναι η μεγάλη κινητοποίηση από τους «μετριοπαθείς» ψηφοφόρους (Σεριάτος, 2020), όπως επίσης και μια οριακή μεν, αλλά κρίσιμη δε, μετατόπιση, «επαναφορά» ψηφοφόρων από την εργατική τάξη (από 23% το 2016 σε 28% το 2020 για τους άντρες μέλη της εργατικής τάξης και από 34% το 2016 σε 36% το 2020 για τις γυναίκες μέλη της εργατικής τάξης) υπέρ της υποψηφιότητας του J. Biden ώστε να μπορέσει να ανακτήσει το Δημοκρατικό Κόμμα τις Πολιτείες Wisconsin, Michigan, and Pennsylvania (Williams, 2020).

Ο J. Biden κατάφερε να διαφοροποιήσει το αποτέλεσμα μόνο σε 5 πολιτείες (Arizona, Georgia, Wisconsin, Pennsylvania, Michigan), σε σχέση με την εκλογική επίδοση της H. Clinton το 2016 και συνολικά κυριαρχεί εκλογικά σε 25 Πολιτείες, κυρίως στις ακτές των ΗΠΑ, με ποσοστά 57% έναντι 41% του D. Trump, ενώ η αντίστροφη τάση διαπιστώνεται σε 25 Πολιτείες, κυρίως της ενδοχώρας, όπου ο D. Trump κυριαρχεί εκλογικά με ποσοστά 55% έναντι 43% του J. Biden.

Παρά την αλλαγή στην Προεδρία, οι κοινωνικές και πολιτικές διαιρέσεις που υπάρχουν, και μετασχηματίζονται ανάλογα με τη συγκυρία, από τα μέσα της δεκαετίας του 1970, με την άνοδο της Άκρας Δεξιάς, την αποβιομηχανοποίηση, την αύξηση των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων, δημιουργούν ένα «εκρηκτικό» μείγμα στην κοινωνία των ΗΠΑ.

Με όρους εκλογικής κοινωνιολογίας, η διαίρεση της κοινωνίας των ΗΠΑ είναι εμφανής καθώς ο J. Biden κατάφερε να διαφοροποιήσει το αποτέλεσμα μόνο σε 5 πολιτείες (Arizona, Georgia, Wisconsin, Pennsylvania, Michigan), σε σχέση με την εκλογική επίδοση της H. Clinton το 2016 και συνολικά κυριαρχεί εκλογικά σε 25 Πολιτείες, κυρίως στις ακτές των ΗΠΑ, με ποσοστά 57% έναντι 41% του D. Trump, ενώ η αντίστροφη τάση διαπιστώνεται σε 25 Πολιτείες, κυρίως της ενδοχώρας, όπου ο D. Trump κυριαρχεί εκλογικά με ποσοστά 55% έναντι 43% του J. Biden (Κουστένης, 2020β). Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονιστεί και η αποτυχία των εταιριών δημοσκοπήσεων να εκτιμήσουν το εκλογικό αποτέλεσμα και στις δυο Προεδρικές εκλογές (2016 και 2020), με βασικό χαρακτηριστικό την υπο-εκτίμηση της εκλογικής επιρροής του D. Trump (Leonhard, 2020). Επίσης, αξιοσημείωτη είναι και η αδυναμία και των δυο κομμάτων να κατανοήσουν την κοινωνική, πολιτική και εκλογική δυναμική του D. Trump, ο οποίος εξάλλου αύξησε τις συνολικές ψήφους σε σχέση με το 2016, κάτι που δημιουργεί απαισιόδοξες προοπτικές για το μέλλον των πολιτικών κομμάτων και της δημοκρατίας στις ΗΠΑ. Και αυτό γιατί, παρά την αλλαγή στην Προεδρία, οι κοινωνικές και πολιτικές διαιρέσεις που υπάρχουν, και μετασχηματίζονται ανάλογα με τη συγκυρία, από τα μέσα της δεκαετίας του 1970, με την άνοδο της Άκρας Δεξιάς, την αποβιομηχανοποίηση, την αύξηση των οικονομικών και κοινωνικών ανισοτήτων, δημιουργούν ένα «εκρηκτικό» μείγμα στην κοινωνία των ΗΠΑ. Έτσι, τα κυρίαρχα ιδεολογικά προτάγματα που συνόδευσαν τη «συντηρητική» στροφή της κοινωνίας και της πολιτικής, όπως ο Δεύτερος Ψυχρός Πόλεμος τη δεκαετία του 1980, ο θρίαμβος της «ελεύθερης αγοράς» κατά τη δεκαετία του 1990 με την πτώση των καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης, ο τεχνοκρατικός μετασχηματισμός των κομμάτων και του κράτους στην προώθηση νεοφιλελεύθερων πολιτικών, φαίνεται να έχουν εξαντλήσει τη δυναμική τους σε ένα μεγάλο κομμάτι της κοινωνίας των ΗΠΑ, το οποίο όπως είδαμε αναζητά αντι-συστημικές λύσεις. Και εκεί είναι το ζητούμενο, ιδίως για το Δημοκρατικό κόμμα, καθώς κυρίαρχο εμφανίζεται το αίτημα για την ανάπτυξη πολιτικών κοινωνικού

κράτους, με κοινωνική προστασία για τη μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων. Αν το Δημοκρατικό κόμμα υπό την Προεδρία του J. Biden παραμείνει προσηλωμένο σε μια αποκλειστικά φιλελεύθερη πολιτική ατζέντα ατομικών δικαιωμάτων, ενώ από την άλλη συνεχίζει να «υποτιμά» την ανάγκη για μια νέα εναλλακτική οικονομική διεύθυνση και την εφαρμογή πολιτικών κοινωνικού κράτους, τότε η επόμενη περίοδος θα χαρακτηριστεί από έντονες κοινωνικές κινητοποιήσεις, οι οποίες ενδεχομένως να σημάνουν και το οριστικό (;) τέλος του «συναινετικού» δικομματισμού, καθώς νέες (ανεξάρτητες) υποψηφιότητες ή διασπάσεις των ήδη κομμάτων ή νέα κόμματα είναι ενδεχόμενο να προκύψουν, ώστε να καλύψουν την ανάγκη για πολιτική εκπροσώπηση, και να αποκτήσουν πολιτική και εκλογική δυναμική.

Βιβλιογραφία

- Archer, R., (2007), *Why is there no Labor Party in the United States?*, Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Baar, C., & Baar, E., (1973), "Party and Convention Organization and Leadership Selection in Canada and the United States", in Mathews, R. D., (ed.), *Perspectives on Presidential Selection*, Washington: The Brookings Institution.
- Bailey H. L., & Mileur M. J., (ed.), (2015), *In Defense of the Founders Republic: Critics of Direct Democracy in the Progressive Era*, New York - London: Bloomsbury.
- Bailey H. L., (2015), "Introduction: Progressivism and its Critics", in Bailey H. L., & Mileur M. J., (eds.), *In Defense of the Founders Republic: Critics of Direct Democracy in the Progressive Era*, New York - London: Bloomsbury.
- Ball, R.A., & Peters, G., (2000), *Σύγχρονη πολιτική και διακυβέρνηση*, Αθήνα: Παπαζήσης.
- Baran A.P. & Sweezy, M.P. (1966), *Monopoly Capital: An Essay on the American Economic and Social Order*, United States: Monthly Review Press.
- Brex J.B., & Shaw, R.D., (2006), "Political Parties, American Campaigns and Effects on Outcomes", in Katz, S.R & Crotty, W., (eds.), *Handbook of Party Politics*, London: SAGE
-

- Bump, P., (2015), "Donald Trump is not a Traditional Republican – including on some Big Issues", The Washington Post, 30 August. <https://www.washingtonpost.com/news/the-fix/wp/2015/08/30/where-donald-trump-differs-with-republican-party-orthodoxy/> (πρόσβαση 15-11-2020)
- Crotty, W., (2006), "Party Origins and Evolution in the United States", in Katz, S.R & Crotty, W., (eds.), Handbook of Party Politics, London: SAGE
- Cummings, S.M., (ed.), (2015), American Political Thought, California: Sage.
- Fallows, J. (2018), "Was Garry Hart Set Up?", The Atlantic, November, <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2018/11/was-gary-hart-set-up/570802/> (πρόσβαση 14-12-2020).
- Gumber, A., (2016), "The History of 'Rigged' US Elections: From Bush v Gore to Trump v Clinton", The Guardian, 25 October, <https://www.theguardian.com/us-news/2016/oct/25/donald-trump-rigged-election-bush-gore-florida-voter-fraud> (πρόσβαση 15-11-2020).
- Hecl, H., (1973), "Presidential and Prime Ministerial Selection", in Mathews, R. D., (ed.), Perspectives on Presidential Selection, Washington: The Brookings Institution
- Holslag, J., (2019), Παγκόσμια Πολιτική Ιστορία: 3.000 χρόνια πόλεμος και ειρήνη, Αθήνα: Μεταίχιμο.
- Keeley, B., (2015), Income Inequality: The Gap between Rich and Poor, OECD Insights, Paris: OECD Publishing, <http://dx.doi.org/10.1787/9789264246010-en> (πρόσβαση 11-11-2020).
- Kirk, R., & Schill, D., (2011), "A Digital Agora: Citizen Participation in the 2008 Presidential Debates", in Payne, J.G (ed.) Challenging the Voters: 2008 US Presidential Election Debates, American Behavioral Scientist, Vol. 55, No.3.
- Κουστίνης, Π., (2020α), «Προς τις αμερικανικές εκλογές του 2020: Γεωγραφικές, κοινωνικές και ιδεολογικές διαστάσεις της ψήφου», Σύγχρονα Θέματα, τ. 149, <https://www.synchronathemata.gr/pros-tis-amerikanikes-ekloges-toy-2020-geografikes-koionikes-kai-ideologikes-diastrateis-tis-psifoy/> (πρόσβαση 11-11-2020)
- Κουστίνης, Π., (2020β), «Οι διχασμένες πολιτείες της Αμερικής: Η οικονομική, κοινωνική και θρησκευτική διαστρωμάτωση της ψήφου στις εκλογές των ΗΠΑ», Έθνος, https://www.ethnos.gr/aporseis/132816_oi-dihasmenes-politeies-tis-amerikis (πρόσβαση 15-11-2020).
- Landy, M. & Milkis, M.S., (2008), American Government: Balancing Democracy and Rights, Cambridge: Cambridge University Press.
- Leonhardt, D., (2020), "A Black Eye: Why Political Polling Missed the Mark. Again.", New York Times, November 12, https://www.nytimes.com/2020/11/12/us/politics/election-polls-trump-biden.html?fbclid=IwAR0FucNvOdyjAnW0AiVwwxSON1aZ_JWq6NhYlr-mxNIOVF5zCwGqANgG0_k (πρόσβαση 15-11-2020).
-

- McQuarrie, M., (2017), "The Revolt of the Rust Belt: Place and Politics in the Age of Anger", *The British Journal of Sociology*, Vol. 68, Is. 1.
- Maisel, L.S., (2016), *American Political Parties and Elections: A very Short Introduction*, Oxford: Oxford University Press.
- Mayer, N., (2005), *Εκλογική συμπεριφορά: Ιστορικές διαδρομές και μοντέλα ανάλυσης*, Αθήνα: Σαββάλας (μετάφραση, επιμέλεια Χριστόφορος Βερναρδάκης).
- Matthews, R. D., (1973), "Introduction", in Matthews, R. D., (ed.), *Perspectives on Presidential Selection*, Washington: The Brookings Institution
- Μεταξάς, Α.-Ι.Δ. (1998), *Συγκλιτικά κόμματα και αποσυγκλιτικές αντιστάσεις*, Αθήνα Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλα.
- Mileur M. J., (2015a), "Eugene V. Debs: Champion of Social Democracy", στο Bailey H. L., & Mileur M. J., (eds), *In Defense of the Founders Republic: Critics of Direct Democracy in the Progressive Era*, New York - London: Bloomsbury.
- Mileur M. J., (2015b), "American Politics Remade", στο Bailey H. L., & Mileur M. J., (eds), *In Defense of the Founders Republic: Critics of Direct Democracy in the Progressive Era*, New York - London: Bloomsbury.
- Ossowski, St., (1984), *Η ταξική δομή στην κοινωνική συνείδηση*, Αθήνα: Κάλβος.
- Roberts, D., Jacobs, B., & Yuhas, A., (2016), "Debbie Wasserman Schultz to Resign as DNC Chair as Email Scandal Rocks Democrats", *The Guardian*, July 25, <https://www.theguardian.com/us-news/2016/jul/24/debbie-wasserman-schultz-resigns-dnc-chair-emails-sanders> (πρόσβαση 11-11-2020).
- Σαγιάς, Ι., & Σπουρδαλάκης, Μ., (1993), «Συλλογική κατανάλωση: Διεθνής εμπειρία, ελληνικές ιδιομορφίες», στο Γετίμης, Π., & Γράβαρης, Δ., (επιμ.), *Κοινωνικό κράτος και κοινωνική πολιτική: Η σύγχρονη προβληματική*, Αθήνα: Θεμέλιο.
- Σεριάτος, Α., (2020), «Εκλογές - ΗΠΑ: Η ανατομία του αποτελέσματος - Κατάδυση στη «βαθύτερη διαίρεση του αιώνα μετά το Βιετνάμ», *Συνέντευξη στο Ποντίκι*, 10 Νοεμβρίου, <https://prorata.gr/2020/11/10/synenteuxi-toy-aggeloy-seriatoy-sto-pontiki-gia-tis-ekloges-stis-hpa/> (πρόσβαση 15-11-2020).
- Smith, M., (2011), «Πλουραλισμός», στο Hay, C., Lister, M., & Marsh, D., (επιμ.), *Το κράτος: Θεωρίες και προσεγγίσεις*, Αθήνα Σαββάλας.
- "Super Tuesday Results in full: Biden and Sanders out in front", *BBC*, 06.03.2020, <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-51733002> (πρόσβαση 11-11-2020).
- "The Presidential Debate; Transcript of the Second Debate Between Bush and Dukakis", *The New York Times*, October 14, 1988, <https://www.nytimes.com/1988/10/14/us/the-presidential-debate-transcript-of-the-second-debate-between-bush-and-dukakis.html> (πρόσβαση, 14-12-2020).

Tocqueville A., De, (2008), Η δημοκρατία στην Αμερική, Αθήνα: Στοχαστής.

Ware, A., (2006), "American Exceptionalism", in Katz, S.R & Crotty, W., (eds.), Handbook of Party Politics, London: SAGE.

Williams, C.J., (2020), "How Biden Won Back (Enough of) the White Working Class", Harvard Business Review, November, 10, <https://hbr.org/2020/11/how-biden-won-back-enough-of-the-white-working-class> (Πρόσβαση 30-11-2020).

Wright Mills, C., (1951), Οι χαρτογιακάδες: Η νέα μεσαία αμερικάνικη τάξη, Αθήνα: Κάλβος.

"Announcement of Senator Kamala Harris as Candidate for Vice President of the United States - Wilmington, DE - August 12, 2020" by Biden For President is licensed with CC BY-NC-SA 2.0. <https://www.flickr.com/photos/183493676@N07/50226131527>

Νεκτάριος Μπουγδάνης |
ΗΠΑ: ένα έθνος σε
διχασμό. Πόλωση στην
εποχή των κρίσεων

Νεκτάριος Μπουγδάνης* | ΗΠΑ: ένα έθνος σε διχασμό. Πόλωση στην εποχή των κρίσεων

Εισαγωγή

Στις 20 Ιανουαρίου του 2009, ο πρώτος Αφροαμερικανός Πρόεδρος των ΗΠΑ, ορκιζόταν στην Ουάσιγκτον. Η πόλη είχε φορέσει τα γιορτινά της, ενώ εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι γιόρταζαν στους δρόμους. Την ίδια στιγμή εκατομμύρια Αμερικάνοι αισθάνονταν την ελπίδα που έφερνε η ιστορική εκλογή. Το πρόγραμμα του Μπαράκ Ομπάμα είχε συγκινήσει και εμπνεύσει όχι μόνο τους Αφροαμερικανούς και τους παραδοσιακά Δημοκρατικούς ψηφοφόρους, αλλά και πολίτες κάθε ηλικίας (κυρίως νέους), πολλοί/ές εκ των οποίων ψήφισαν για πρώτη φορά. Ακόμα και συντηρητικοί ψηφοφόροι που δεν επηρεάζονταν από το χρώμα του δέρματος του Υποψηφίου των Δημοκρατικών και από τις ανόητες φήμες πως πρόκειται για μουσουλμάνο ή/και σοσιαλιστή, είχαν στηρίξει τον Ομπάμα απέναντι στον Ρεπουμπλικάνο Υποψήφιο, τον επί τρεις δεκαετίες Γερουσιαστή της Αριζόνα και ήρωα του Βιετνάμ, Τζον Μακ Κέιν. Στο πρόσφατο αυτοβιογραφικό βιβλίο του, ο Μπαράκ Ομπάμα περιγράφει τα κύρια σημεία του προγράμματός του, όπως τα παρουσίασε στην πρώτη του προεκλογική ομιλία, έντεκα μήνες πριν την πρώτη μάχη για το χρίσμα, στην Αϊόβα: «Η ομιλία μου, που μεταδόθηκε ζωντανά στην καλωδιακή τηλεόραση, κατέγραψε τα μεγάλα θέματα της καμπάνιας μας— την ανάγκη για θεμελιώδεις αλλαγές · την ανάγκη αντιμετώπισης μακροπρόθεσμων προβλημάτων όπως η υγειονομική περίθαλψη και η κλιματική αλλαγή · την ανάγκη να αφήσουμε πίσω την κουρασμένη και κομματικά διχασμένη Ουάσιγκτον · την ανάγκη για έναν αφοσιωμένο και ενεργό πολίτη»^[1]. Οι μειονότητες, οι προοδευτικοί ψηφοφόροι, οι νέοι, οι οργανωμένοι στα συνδικάτα εργάτες και οι μικρομεσαίοι αγρότες υποστήριζαν ή έβλεπαν θετικά τον πολλά υποσχόμενο νέο -και ηλικιακά- 44ο Πρόεδρο των ΗΠΑ. Με μια διαφορά δέκα εκατομμυρίων στη λαϊκή ψήφο, 7,2% σε ποσοστό και χαώδη διαφορά σε εκλέκτορες (365 - 173), ο Ομπάμα συμπარέσυρε (coattail effect) το Δημοκρατικό κόμμα σε θρίαμβο και στα δύο Σώματα

***Ο Νεκτάριος Μπουγδάνης είναι υποψήφιος διδάκτορας Πολιτικών Επιστημών Παντείου Πανεπιστημίου, συντονιστής τμήματος Διεθνών Σχέσεων και Εξωτερικής Πολιτικής ΣΥΡΙΖΑ, μέλος ΔΣ του ΙΝΠ.**

^[1] Obama, Barack, A promised land, Crown, New York, κεφάλαιο 5, σελ. 91

του Κογκρέσου[2], ενώ χαρακτηριστικό σημείο της εκλογής Ομπάμα ήταν η συμμετοχή (58,2%), όταν οκτώ χρόνια νωρίτερα ο Τζορτζ Γουόκερ Μπους εκλεγόταν με συμμετοχή 51,2%[3]. Ήταν όμως όλοι στις ΗΠΑ χαρούμενοι και γεμάτοι ελπίδα; Ασφαλώς και όχι. Κάποιοι ήδη διέδιδαν τις ανυπόστατες φήμες περί του τόπου γέννησης[4], του θρησκευματος και των «σοβιετικών» ιδεών του Ομπάμα, ενώ οι πολυάριθμοι ρατσιστές, νεοναζί και οπαδοί της Λευκής Υπεροχής ακόνιζαν τα μαχαίρια τους.

Η εκλογή και η οκταετία Ομπάμα

Στο κείμενο αυτό δεν εξετάζεται η Προεδρία Ομπάμα, αλλά η εκτίμηση που θέλει τις ΗΠΑ σήμερα να είναι ένα έθνος περισσότερο διχασμένο από ποτέ. Η εκλογή αλλά και η οκταετία της Διοίκησης Ομπάμα, αποτελεί κομβικό σημείο στο βάθεμα ενός διχασμού, ο οποίος είχε ξεκινήσει νωρίτερα. Αν μελετήσουμε την πολιτική κατάσταση στις ΗΠΑ τα τελευταία 40 χρόνια, από την εκλογή Ρέιγκαν και έπειτα, θα διαπιστώσουμε μια κλιμακούμενη πόλωση τόσο στις ελίτ αλλά -κυρίως- στο κοινωνικό πεδίο. Σταδιακά, οι συνθέσεις και συναινέσεις που απαιτεί το πολιτικό σύστημα των ΗΠΑ ώστε να λειτουργεί, αντικαθίστανται από συγκρούσεις και μάχες εντός των τειχών της Ουάσιγκτον, οι οποίες αλληλοεπιδρούν με τις αντίστοιχες στην κοινωνία. Οι έλεγχοι και οι εξισορροπήσεις (check and balances), λυδία λίθος της λειτουργίας του Αμερικάνικου πολιτικού συστήματος, δεν αποτελούν πλέον εγγύηση της ομαλότητας και κανονικότητας των ΗΠΑ. Η τετραετία του Ντόναλντ Τραμπ ανέτρεψε ισορροπίες, αλλά δεν ήταν κεραυνός εν αιθρία παρά μάλλον μία λογική κατάληξη της εξέλιξης από το 1980 -τουλάχιστον- και έπειτα.

Στο κείμενο αυτό δεν εξετάζεται η Προεδρία Ομπάμα, αλλά η εκτίμηση που θέλει τις ΗΠΑ σήμερα να είναι ένα έθνος περισσότερο διχασμένο από ποτέ. Η εκλογή αλλά και η οκταετία της Διοίκησης Ομπάμα, αποτελεί κομβικό σημείο στο βάθεμα ενός διχασμού, ο οποίος είχε ξεκινήσει νωρίτερα.

[2] 69,5 εκ ψήφους πήρε ο Ομπάμα (52,9%), 59,9 εκ. ο Μακ Κέιν (45,7%), ενώ στη Γερουσία οι Δημοκρατικοί είχαν πλέον 57 μέλη έναντι μόλις 41 των Ρεπουμπλικάνων. Στη δε Βουλή των Αντιπροσώπων οι Δημοκρατικοί είχαν πλέον 257 Βουλευτές έναντι 178 των Ρεπουμπλικάνων.

[3] “Official 2008 Presidential General Elections Results” (PDF). fec.gov. Retrieved March 31, 2017.

[4] Σύμφωνα με αυτές τις φήμες ο Μπαράκ Ομπάμα δεν είχε γεννηθεί στη Χαβάη αλλά εκτός ΗΠΑ, στην Κένυα. Αν ίσχυε αυτό, δεν θα είχε τη δυνατότητα να είναι Υποψήφιος.

Πάρα την αυξημένη συμμετοχή (και λόγω επιστολικής ψήφου που για πρώτη φορά λόγω πανδημίας ήταν μαζικότερη), οι αόρατες κοινωνικές τάξεις της Αμερικής, οι φτωχοί των αγροτικών και αποβιομηχανοποιημένων κοινοτήτων και η αυξανόμενη τάξη των φτωχών των “κακών δουλειών” στις πόλεις των ελαστικών σχέσεων εργασίας και του gig economy, απουσίασαν από τις εκλογές.

Στις προεδρικές εκλογές του 2008, υποψήφια Αντιπρόεδρος του Μακ Κέιν ήταν η Κυβερνήτης της Αλάσκα Σάρα Πέιλιν, την οποία στήριξε με πάθος η δεξιά πτέρυγα των Ρεπουμπλικανών. Θα τολμούσα να πω ότι ήταν μία πρωτοπόρος του τραμπισμού, πριν από την εισβολή του ίδιου του Τραμπ στην πολιτική. Αν ο Μπαράκ Ομπάμα ήταν ο πρώτος μεγάλου μεγέθους πολιτικός ο οποίος κατάλαβε και αξιοποίησε την δύναμη των κοινωνικών δικτύων, η Πέιλιν ήταν η δεύτερη. Όταν στα -φιλελεύθερα- ραδιοφωνικά και τηλεοπτικά δίκτυα της ανατολικής ακτής γελούσαν με τις απαντήσεις της Πέιλιν για τη διεθνή πολιτική, αυτή κατανοούσε ότι εκεί ήταν η δύναμή της. Όσο πιο άσχετη έδειχνε, όσο πιο ανέκδοτο γινόταν στα μαζικά ΜΜΕ, τόσο αυξανόταν η επιρροή της και η αναγνωρισιμότητά της. Η ίδια φρόντιζε για αυτή την εικόνα και την ενίσχυε. Όταν οι σύμβουλοι επικοινωνίας της έλεγαν να προσέχει τι ακριβώς λέει και αν δεν είναι σίγουρη για κάτι να αποφεύγει την ερώτηση αυτή έκανε ακριβώς το αντίθετο. Σας θυμίζει κάτι από τα τελευταία πέντε χρόνια;

Αυτό που η Πέιλιν είχε αντιληφθεί ήταν ότι όλο και περισσότεροι καθημερινοί άνθρωποι στις ΗΠΑ αισθάνονταν απογοητευμένοι και παροπλισμένοι, μακριά από τα κέντρα λήψης των αποφάσεων. Αντιλαμβάνονταν τις αγωνίες αλλά και τις διαψεύσεις που γνώριζαν οι απλοί άνθρωποι: Κανείς στην Ουάσιγκτον δεν τους άκουγε και αυτό ίσχυε και για τα δύο μεγάλα κόμματα. Όμως, αυτό το «κατεστημένο» δεν περιοριζόταν μόνο στους πολιτικούς και την εξουσία. Η φιλελεύθερη διανοήση, ο τύπος, οι λομππίστες, οι ακαδημαϊκοί, το Χόλυγουντ αποτελούσαν όλοι μαζί μια ελίτ που κανόνιζε τα πάντα. Όχι μόνο είχαν την εξουσία αλλά απαξίωναν τους «βλάχους» που δεν έχουν ιδέα για τον σύγχρονο κόσμο και πώς αυτός λειτουργεί. Άνθρωποι του μόχθου των εργοστασίων και των αγροκτημάτων, άκουγαν και διάβαζαν να μιλάνε περιπαικτικά για αυτούς και να τους θυμούνται κάθε τέσσερα χρόνια. Η Σάρα Πέιλιν λοιπόν, ήταν μία από αυτούς. Γυναίκα, μητέρα πέντε παιδιών, συντηρητικών κοινωνικών απόψεων, άσχετη με την περίπλοκη διεθνή πολιτική σκηνή του παγκοσμιοποιημένου περιβάλλοντος. Οι αφ’ υψηλού επιθέσεις εναντίον της, καταγράφονταν σε μέρος του λαϊκού ενστίκτου, ως -εν δυνάμει- επιθέσεις σε κάθε έναν και κάθε μία από τους

λαϊκούς καθημερινούς ανθρώπους. Είχε αρχίσει να διαμορφώνεται και στην κεντρική πολιτική σκηνή ταυτόχρονα και ένας γεωγραφικός διχασμός. Οι «φιλελεύθεροι» των Πολιτειών της ανατολικής και δυτικής ακτής από τη μία, ο «λαός» της βαθιάς Αμερικής από την άλλη.

Ταυτόχρονα, η οικονομική κρίση βάραινε αν και ακόμα δεν είχε καταρρεύσει η Lehman Brothers, με τα γνωστά επακόλουθα. Όμως, οι συνέπειες της αποβιομηχάνισης ολόκληρων περιοχών και οι επιπτώσεις της επέλασης του χρηματοπιστωτικού καπιταλισμού με τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές, είχαν ανοίξει το δρόμο του διχασμού και της πόλωσης. Ο διχασμός δεν ήταν μόνο σε οικονομικό επίπεδο αλλά και σε πολιτισμικό. Η συνωμοσία των «φιλελεύθερων» είχε ευνοούμενους: τις χειραφετημένες γυναίκες που απομακρύνονται από τις παραδοσιακές αξίες της αμερικάνικης οικογένειας, τους ομοφυλόφιλους που «έχουν πλέον εξουσία», τους συνήθεις υπόπτους σε παρόμοιες συνομωσίες Εβραίους, τους μουσουλμάνους που επιδιώκουν την αποχριστιανοποίηση των ΗΠΑ. Αυτή η κατάσταση περιγράφει τις απαρχές της σύγχρονης δεξιάς ριζοσπαστικοποίησης. Μόλις ένα μήνα μετά την ορκωμοσία του Ομπάμα, ο ρεπόρτερ Rick Santelli του CNBC, κάλεσε από το Σικάγο για τη δημιουργία του «Κόμματος του τσαγιού»^[5]. Δεξιοί ακτιβιστές συμφώνησαν για ένα συνέδριο, στο οποίο θα συζητούσαν τις θέσεις και τη δράση ενάντια στο πρόγραμμα του Ομπάμα, ενώ θα ακολουθούσαν μια σειρά από διαδηλώσεις. Το κόμμα του τσαγιού θα στηρίξει έκτοτε συντηρητικές πολιτικές δράσεις αλλά και πλήθος πολιτικών των Ρεπουμπλικάνων. Η δημιουργία αυτού του κινήματος στηρίχτηκε από τα αδέρφια Ντέιβιντ και Τσαρλς Κοχ, επιχειρηματίες και πολιτικούς ακτιβιστές. Πίσω από το Tea Party συναντάμε έναν από τους πιο ισχυρούς και δημοφιλείς συντηρητικούς οργανισμούς, την Americans for Prosperity (AFP) η οποία ιδρύθηκε το 2004 από τα αδέρφια Κοχ. Απέναντι στην προοδευτική ριζοσπαστικοποίηση και τον άνεμο της αλλαγής που έφερνε ο Ομπάμα, οι συντηρητικοί ακτιβιστές ριζοσπαστικοποιήθηκαν εξίσου, λαμβάνοντας τα μέτρα τους για τον επηρεασμό της κοινής γνώμης και την πολιτική και ταξική πόλωση που έβλεπαν να αυξάνεται.

Ο διχασμός δεν ήταν μόνο σε οικονομικό επίπεδο αλλά και σε πολιτισμικό. Η συνωμοσία των «φιλελεύθερων» είχε ευνοούμενους: τις χειραφετημένες γυναίκες που απομακρύνονται από τις παραδοσιακές αξίες της αμερικάνικης οικογένειας, τους ομοφυλόφιλους που «έχουν πλέον εξουσία», τους συνήθεις υπόπτους σε παρόμοιες συνομωσίες Εβραίους, τους μουσουλμάνους που επιδιώκουν την αποχριστιανοποίηση των ΗΠΑ.

^[5] Tea Party, συντηρητικό πολιτικό κίνημα εντός του Ρεπουμπλικανικού κόμματος. Περιλαμβάνει ελευθεριακούς (στα πλαίσια της αμερικάνικης πολιτικής φιλοσοφίας ο όρος είναι Libertarianism, δηλ. συντηρητικοί στα οικονομικά θέματα, φιλελεύθεροι στις ατομικές ελευθερίες), δεξιούς λαϊκιστές και συντηρητικούς ακτιβιστές.

Οι αντίπαλοι της καθολικής περίθαλψης, σε αντίθεση με την Ευρώπη, ήταν και είναι πολλοί/ές. Ολόκληρες γενιές γαλουχήθηκαν με τα στερεότυπα του ικανού ανθρώπου που δεν χρειάζεται το «αναπηρικό καροτσάκι του κράτους» (βλ. κρατικά επιδόματα) και της λογικής του κοινωνικού δαρβινισμού ότι αυτός που χάνει το δικαίωμα στην ασφάλιση και την περίθαλψη είναι ο ανίκανος που δεν τα κατάφερε.

Την ίδια στιγμή, οι φορείς της αριστερής ριζοσπαστικοποίησης είχαν εναποθέσει τις ελπίδες τους στον νέο Πρόεδρο των ΗΠΑ. Οι αριστεροί αντίπαλοι της καπιταλιστικής παγκοσμιοποίησης, το αντιπολεμικό κίνημα του Ιράκ, το ριζοσπαστικό οικολογικό κίνημα, οι μειονότητες και οι χαμηλά αμειβόμενοι ανειδίκευτοι εργάτες, ανέμεναν από τον Μπαράκ Ομπάμα άμεσες λύσεις. Ο Δημοκρατικός υποψήφιος κέρδισε τις εκλογές και πολύ γρήγορα άρχισε την υλοποίηση των προεκλογικών εξαγγελιών του. Στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής ανήγγειλε και έδωσε εντολή για την προετοιμασία αποχώρησης των κύριων στρατιωτικών δυνάμεων των ΗΠΑ από το Αφγανιστάν και το Ιράκ, ενώ στο εσωτερικό ξεκίνησε η κατάρτιση του σχεδίου για την καθολική περίθαλψη (Obamacare)^[6]. Αν η συμμετοχή στις πολεμικές περιπέτειες του Μπους του νεότερου είχε κουράσει εκτός από την αριστερά και τη δεξιά, χωρίς να διαφαίνεται κάποιο άμεσο κέρδος για τις ΗΠΑ, πέρα από μεγάλες εταιρείες όπως η Halliburton, δεν συνέβαινε το ίδιο για το Obamacare. Οι αντίπαλοι της καθολικής περίθαλψης, σε αντίθεση με την Ευρώπη, ήταν και είναι πολλοί/ές. Ολόκληρες γενιές γαλουχήθηκαν με τα στερεότυπα του ικανού ανθρώπου που δεν χρειάζεται το «αναπηρικό καροτσάκι του κράτους» (βλ. κρατικά επιδόματα) και της λογικής του κοινωνικού δαρβινισμού ότι αυτός που χάνει το δικαίωμα στην ασφάλιση και την περίθαλψη είναι ο ανίκανος που δεν τα κατάφερε. Όμως η κρίση του 2008, άφησε ξαφνικά εκατομμύρια «προνομιούχους» της μεσαίας τάξης άστεγους και χωρίς δουλειά (άρα και χωρίς περίθαλψη και δικαίωμα στη σύνταξη), οπότε αρκετές συνειδήσεις άλλαξαν. Το εμβληματικό Νομοσχέδιο υπογράφηκε τελικά στις 23 Μαρτίου του 2010, αν και δεν ήταν ακριβώς αυτό που επιθυμούσε και είχε εξαγγείλει ο Πρόεδρος. Η ανάγκη συναίνεσης ακόμα και των Δημοκρατικών βουλευτών και γερουσιαστών, οι οποίοι είχαν να αντιμετωπίσουν την αφόρητη πίεση αλλά και τις υποχρεώσεις που είχαν αναλάβει απέναντι στις μεγάλες -κυρίως- ασφαλιστικές εταιρείες, έφερε ένα Νομοσχέδιο που περιλάμβανε τελικά μεγαλύτερη συμμετοχή του ιδιωτικού πυλώνα. Παρόλο αυτά, εκατομμύρια ανασφάλιστοι, απέκτησαν

[6] Patient Protection and Affordable Care Act.

πρόσβαση στην περίθαλψη και στα δικαιώματά τους στην υγεία. Ήταν ένας Νόμος, που οι Ρεπουμπλικάνοι δεν συγχώρεσαν ποτέ στους Δημοκρατικούς. Η προπαγάνδα ενάντια στο Obamacare ήταν ένα κομβικό σημείο στην ολοένα και αυξανόμενη πόλωση. Η αύξηση των φόρων -παραδοσιακή αιτία πολέμου για τους Ρεπουμπλικάνους- προκειμένου να ενισχυθεί μια αναδιανεμητική πολιτική για τους φτωχότερους, όπλισε τον δεξιό λαϊκισμό με ακόμα μεγαλύτερο μένος.

Η οκταετία Ομπάμα δεν έδωσε στους περισσότερους από τους υποστηρικτές του αυτό που περίμεναν. Ο μη προσωποκεντρικός τρόπος που λειτουργεί το αμερικάνικο πολιτικό σύστημα και η ανάγκη ευρέων συναινέσεων στην κατάρτιση των Νομοσχεδίων, οι υποχρεώσεις των Δημοκρατικών εκπροσώπων στο Κογκρέσο απέναντι σε μεγάλες εταιρείες, η ατομία του Ομπάμα σε πολλά ζητήματα όπως το φυλετικό, άφησαν σε πολλούς την αίσθηση μιας ανεκπλήρωτης μεγάλης ευκαιρίας για αλλαγή. Από την άλλη, η διαφορετική αντιμετώπιση σε σημεία της εξωτερικής πολιτικής (η πολυεθνής συμφωνία για το πυρηνικό οπλοστάσιο του Ιράν, η εξομάλυνση των σχέσεων με την Κούβα, η αποχώρηση από Αφγανιστάν και Ιράκ, η μη άμεση πολεμική εμπλοκή στη Συρία), η ενεργή συμμετοχή στην Συμφωνία των Παρισίων για το κλίμα, το Obamacare κ.α. εξισορρόπησαν σε κάποιο βαθμό τα προηγούμενα. Για πολλούς όμως δεν ήταν αρκετά και αυτό φάνηκε τόσο στις ενδιάμεσες εκλογές για το Κογκρέσο του 2014^[7] αλλά και στις Προεδρικές του 2016, όπου πολλοί αριστεροί/ προοδευτικοί ψηφοφόροι γύρισαν την πλάτη στην Χίλαρι Κλίντον στερώντας της ψήφους σε κρίσιμες Πολιτείες, με αποτέλεσμα τη νίκη του Ντόναλντ Τραμπ. Σε άλλες εποχές, τα αποτελέσματα των δύο θητειών Ομπάμα θα ήταν αρκετά ώστε να χαρακτηριστεί ως μια άκρως επιτυχημένη Προεδρία. Όμως παράλληλα με τη δεξιά ριζοσπαστικοποίηση που έφερνε ο Ομπάμα, αναπτυσσόταν και μια αριστερή ριζοσπαστικοποίηση η οποία απαιτούσε περισσότερα από τους Δημοκρατικούς. Η πόλωση και ο διχασμός βάθαιναν. Τα συστημικά ΜΜΕ έγραφαν και μιλούσαν γι' αυτό αλλά πέρα από τη διαπίστωση κανείς δεν φαινόταν να ανησυχούσε σοβαρά. Οι

Οι αντίπαλοι της καθολικής περίθαλψης, σε αντίθεση με την Ευρώπη, ήταν και είναι πολλοί/ές. Ολόκληρες γενιές γαλουχήθηκαν με τα στερεότυπα του ικανού ανθρώπου που δεν χρειάζεται το «αναπηρικό καροτσάκι του κράτους» (βλ. κρατικά επιδόματα) και της λογικής του κοινωνικού δαρβινισμού ότι αυτός που χάνει το δικαίωμα στην ασφάλιση και την περίθαλψη είναι ο ανίκανος που δεν τα κατάφερε.

[7] Όπου οι Δημοκρατικοί ηττήθηκαν κατά κράτος τόσο στη Βουλή των Αντιπροσώπων όσο και στη Γερουσία.

Οι κατά τόπους
 ταραχές, κυρίως
 με φυλετικό
 υπόβαθρο,
 θεωρήθηκαν ως
 κάτι αναπόφευκτο
 το οποίο έχει
 ξανασυμβεί. Οι
 εμφανίσεις
 ένοπλων
 ακροδεξιών
 ομάδων της
 Λευκής Υπεροχής
 απέναντι σε
 μαύρους και
 αντιφασίστες
 διαδηλωτές δεν
 εκτιμήθηκαν από
 τους
 περισσότερους ως
 κάτι καινοφανές.
 Σίγουρα όχι από
 τους πολιτικούς
 και τους
 δημοσιογράφους
 των μεγάλων
 ΜΜΕ.

κατά τόπους ταραχές, κυρίως με φυλετικό υπόβαθρο, θεωρήθηκαν ως κάτι αναπόφευκτο το οποίο έχει ξανασυμβεί. Οι εμφανίσεις ένοπλων ακροδεξιών ομάδων της Λευκής Υπεροχής απέναντι σε μαύρους και αντιφασίστες διαδηλωτές δεν εκτιμήθηκαν από τους περισσότερους ως κάτι καινοφανές. Σίγουρα όχι από τους πολιτικούς και τους δημοσιογράφους των μεγάλων ΜΜΕ. Μέχρι που έγινε Πρόεδρος των ΗΠΑ ο celebrity εκατομμυριούχος Ντόναλντ Τραμπ.

Η εκλογή και η τετραετία Τραμπ

Για πολλούς στις ΗΠΑ, ο ιδιόρρυθμος τηλεοπτικός αστέρας και εκατομμυριούχος επιχειρηματίας άργησε να βάλει υποψηφιότητα. Το όνομά του συζητήθηκε για το χρίσμα του «Μεταρρυθμιστικού κόμματος»^[8] στις εκλογές του 2000, με το οποίο τελικά υποψήφιος για πρόεδρος ήταν ο ακραία συντηρητικός Πατ Μπιουκάναν. Προφητικά, όταν ρώτησαν τον Τραμπ αν ενδιαφερόταν για το χρίσμα, απάντησε ότι ποτέ δεν θα κατέβαινε στις εκλογές για να αποσπάσει ένα 5%. Αν ποτέ ήταν υποψήφιος Πρόεδρος, θα εκλεγόταν. Άλλοι αναφέρουν ότι έβλεπε με καλό μάτι το χρίσμα των Ρεπουμπλικάνων το 2012, προκειμένου να αντιμετωπίσει τον Ομπάμα. Κάτι τέτοιο ποτέ δεν συνέβη. Όμως, είναι γεγονός ότι από το 2010 και μετά παρεμβαίνει, με τον δικό του λαϊκίστικο τρόπο, ολόένα και πιο πολύ στα πολιτικά δρώμενα. Έγινε ένας από τους αμφισβητίες του τόπου γέννησης του Ομπάμα. Ζητούσε, δημόσια και επιτακτικά, τη δημοσιοποίηση του πιστοποιητικού γέννησης του Αμερικανού Προέδρου. Ακόμα και όταν ο Ομπάμα το έδωσε στη δημοσιότητα, ο Τραμπ εμφανίστηκε μέσω διφορούμενων δηλώσεων να μην είναι και τόσο σίγουρος. Οριστικά τέλος στα όποια σχέδιά του για το 2012 μπήκε, στο ετήσιο δείπνο των ανταποκριτών του Λευκού Οίκου το 2011, όταν ο Μπαράκ Ομπάμα σατίριζε επί ένα δεκάλεπτο τον Ντόναλντ Τραμπ, παρουσία του ίδιου και της Μελάνια, με τον celebrity

[8] Reform Party, βραχύβιος πολιτικός σχηματισμός, συνονθύλευμα απογοητευμένων ακροαριστερών και ακροδεξιών ψηφοφόρων από τα συστημικά κόμματα.

Νεοϋορκέζο να χαμογελάει αμήχανα και το κοινό να απολαμβάνει με γέλια την «εκδίκηση» του Προέδρου, απέναντι στον βασικό αμφισβητία της εθνικότητάς του. Η σάτιρα και ο αυτοσαρκασμός από τον εκάστοτε Πρόεδρο στο συγκεκριμένο δείπνο είναι παράδοση, αλλά εκείνο το βράδυ υπήρχε μια προσωπική χροιά. Ίσως ήταν η νύχτα που ο Τραμπ αποφάσισε να γίνει Πρόεδρος και να βάλει στη θέση της όλη την κοσμοπολίτικη κλίκα της Ουάσιγκτον και της Νέας Υόρκης. Δεν θα μας απασχολούσαν όλα αυτά, αν δεν είχαν και κοινωνική γείωση και δεν εξέφραζαν έναν βαθύτερο διχασμό στο κοινωνικό σώμα των ΗΠΑ.

Ο Στιβ Μπάνον, πρώην σύμβουλος του Τραμπ, ο οποίος ουσιαστικά διεύθυνε και ανανέωσε τον ακροδεξιό ειδησεογραφικό όμιλο Breitbart News^[9], σε μια συνέντευξή του δήλωσε ότι, το 2013 είχε συνενυρεθεί με παράγοντες του ακροδεξιού λαϊκισμού, αναζητώντας έναν υποψήφιο για το 2016. Απογοητευμένοι και από το κατεστημένο των Ρεπουμπλικάνων, έβλεπαν ότι το κοινό στα δεξιά του πολιτικού φάσματος αναζητούσε κάτι νέο. Κάποιον μη συστημικό που θα τaráξει τα νερά της Ουάσιγκτον. Ο Τραμπ ήταν ιδανική επιλογή. Όταν έφτασε η ώρα να συναντηθούν, κατάλαβαν ότι ο Τραμπ το είχε ήδη αποφασίσει. Έφτανε να το οργανώσουν. Στο ζήτημα της πόλωσης που συζητάμε εδώ, είναι χαρακτηριστική μια δήλωση του Μπάνον. Διαπίστωνε, ήδη από το 2009, ότι ο εχθρός δεν ήταν οι Δημοκρατικοί. Σύμφωνα με την ανάλυσή του, ο Ομπάμα και η Πελόζι θα κάνουν αυτό που είναι να κάνουν όσο και να τους πολεμούσαν, γιατί αυτή είναι η πολιτική τους. Είναι υπέρ της παγκοσμιοποίησης και υπέρ των ανοικτών συνόρων για τους μετανάστες. Όμως, οι μετανάστες που έρχονται μέσω του Τέξας, το οποίο διοικούν οι Ρεπουμπλικάνοι, δεν εμποδίζονται από κανέναν, έλεγε ο Μπάνον. Αυτό συνέβαινε γιατί το κατεστημένο των Ρεπουμπλικάνων είχε συμβιβαστεί με τις επιταγές της παγκοσμιοποίησης. Αυτός ήταν ο εχθρός. Έτσι, το Breitbart άρχισε να στοχεύει την Ρεπουμπλικανική ηγεσία. Ανέδειξε στο ευρύ συντηρητικό κοινό την «προδοσία» των ηγετών του. Έτσι, όταν ο Τραμπ ανακοίνωσε την υποψηφιότητά του για το 2016, το έδαφος είχε στρωθεί.

Αυτό συνέβαινε γιατί το κατεστημένο των Ρεπουμπλικάνων είχε συμβιβαστεί με τις επιταγές της παγκοσμιοποίησης. Αυτός ήταν ο εχθρός. Έτσι, το Breitbart άρχισε να στοχεύει την Ρεπουμπλικανική ηγεσία. Ανέδειξε στο ευρύ συντηρητικό κοινό την «προδοσία» των ηγετών του. Έτσι, όταν ο Τραμπ ανακοίνωσε την υποψηφιότητά του για το 2016, το έδαφος είχε στρωθεί.

[7] Το Breitbart είχε πρωτοστατήσει στην δημιουργία και διασπορά ψευδών ειδήσεων εναντίον του Ομπάμα και των Δημοκρατικών ηγετών αλλά και στη δημιουργία ρατσιστικού και ξενοφοβικού κλίματος.

Οι κατά τόπους
ταραχές, κυρίως
με φυλετικό
υπόβαθρο,
θεωρήθηκαν ως
κάτι αναλόφευκτο
το οποίο έχει
ξανασυμβεί. Οι
εμφανίσεις
ένοπλων
ακροδεξιών
ομάδων της
Λευκής Υπεροχής
απέναντι σε
μαύρους και
αντιφασίστες
διαδηλωτές δεν
εκτιμήθηκαν από
τους
περισσότερους ως
κάτι καινοφανές.
Σίγουρα όχι από
τους πολιτικούς
και τους
δημοσιογράφους
των μεγάλων
ΜΜΕ.

Στην αρχή της εκστρατείας, τα τηλεοπτικά δίκτυα και τα μεγάλα ΜΜΕ αντιμετώπισαν την υποψηφιότητα Τραμπ ως ένα ανέκδοτο, όπως και με την Πέιλιν. Ακόμα και οι δημοσιογράφοι του συντηρητικού FOX News γελοούσαν με τις παρεμβάσεις του. Στο πρώτο ντιμπέιτ όμως για το χρίσμα των Ρεπουμπλικάνων, η περιπαικτική διάθεση των συνυποψηφίων του Τραμπ, αντικαταστάθηκε από την αμηχανία και την ντροπή. Ο Τραμπ εξέθεσε τις προσωπικότητες του κόμματος, από τον Πολ Ράϊαν ως τον Τζεμπ Μπους, αναδεικνύοντας τη συστημικότητά τους και προχωρώντας σε προσωπικά λαϊκίστικα σχόλια εναντίον τους. Ήταν μια μη συνηθισμένη τηλεμαχία. Τα αποτελέσματα στην κοινή γνώμη ήταν εντυπωσιακά. Ο ένας μετά τον άλλον υποψήφιο αποχωρούσαν καθώς η διαδικασία προχωρούσε. Στο τέλος, ο Τραμπ όχι μόνο τους έβγαλε εκτός μάχης αλλά τους ανάγκασε, χρησιμοποιώντας τη δύναμη του κοινού στις κατά τόπους ομιλίες του, να στοιχηθούν από πίσω του. Το κόμμα όχι απλά είχε επηρεαστεί από αυτό που αργότερα αποκαλέστηκε τραμπισμός, είχε αλωθεί. Οι δεξιοί ψηφοφόροι και όχι μόνο, βρήκαν τον πολιτικό που μπορεί να μην ήταν αντισυστημικός αλλά σίγουρα εμφανιζόταν ως μη-συστημικός. Φρόντισαν γι' αυτό και οι πολιτικοί του αντίπαλοι και από τα δύο κόμματα. Όταν αντιπαράτεθηκε με την Χίλαρι για την Προεδρία όλοι πόνταραν σε μια σίγουρη νίκη της πρώην Πρώτης Κυρίας. Τα δημοσκοπικά ευρήματα συνηγορούσαν σε αυτό, αλλά υπήρχε ένα σιωπηλό κύμα που τελικά έκανε τον Τραμπ Πρόεδρο. Μπορεί να βοήθησαν και άλλου είδους όπλα, όπως η χειραγώγηση στα κοινωνικά δίκτυα, με προεξέχουσα την περίπτωση της Cambridge Analytica, αλλά το έδαφος υπήρχε. Κατά τη διάρκεια της θητείας του, ακροδεξιές ομάδες αναβαθμίστηκαν λαμβάνοντας το μήνυμα ότι στο Λευκό Οίκο βρισκόταν ένας εκπρόσωπός τους. Ίσως λίγο πιο ήπιος από ότι περίμεναν (σύμφωνα και με τον Μπάνον), αλλά σίγουρα κάποιος που τους έδινε φτερά. Νεοναζί, ρατσιστές της ΚΚΚ και οπαδοί της Λευκής Υπεροχής συγκρούστηκαν με αντιφασίστες διαδηλωτές καθ' όλη τη διάρκεια της τετραετίας. Σε κάποιες περιπτώσεις δολοφόνησαν κάποιους από αυτούς. Ο Τραμπ αρνήθηκε μέχρι τέλους, ακόμα και στο ντιμπέιτ με τον Μπλάντεν, να τους καταδικάσει. Αντιθέτως, χρησιμοποίησε τη φράση «stand back and standby» αναφερόμενος στην ακροδεξιά

ομάδα Proud Boys. Το κίνημα Black Lives Matter ανέδειξε όσο τίποτα άλλο τον διχασμό. Ένοπλοι ακροδεξιοί στόχευαν διαδηλωτές, ενώ από την άλλη μεριά, ένοπλοι αντιφασίστες περιφρουρούσαν τις ειρηνικές διαδηλώσεις (στις Πολιτείες όπου είναι νόμιμο να φέρεις δημοσίως όπλα), προκειμένου να προστατεύσουν τους διαδηλωτές από τις δολοφονικές επιθέσεις ενόπλων ακροδεξιών. Η εναλλακτική δεξιά (alt-right) βρήκε εκφραστή σε ανώτερο επίπεδο, στο πρόσωπο ενός Αμερικανού προέδρου. Οι εκλογές του Νοεμβρίου του 2019, διεξήχθησαν στα πλαίσια όλων αυτών.

Επίλογος- Η εκλογή Μπάιντεν

Σε αυτό το κείμενο, αφήσαμε ασχολίαστες πτυχές της πόλωσης που υποστηρίζουν την εκτίμησή μας για τον βαθύ διχασμό που ζουν οι ΗΠΑ. Για παράδειγμα, το πολιτικό κίνημα του Μπέρνι Σάντερς στα αριστερά του Δημοκρατικού κόμματος, συνδεδεμένο με κοινωνικά και νεολαιίστικα κινήματα όπως το BLM ή αυτό για την κλιματική αλλαγή, είναι μια χαρακτηριστική εξέλιξη της ταυτόχρονης δεξιάς και αριστερής ριζοσπαστικοποίησης. Τα χαρακτηριστικά του αλλά και η επιλογή του να στηρίξει τον μετριοπαθή κεντρώο Μπάιντεν, προκειμένου να χάσει ο Τραμπ, αποτελούν μέρος μιας περαιτέρω ανάλυσης, ενός δεύτερου μέρους του παρόντος κειμένου, θα λέγαμε. Ο Μπάιντεν κέρδισε με ρεκόρ ψήφων για εκλεγμένο Πρόεδρο, με ρεκόρ διαφοράς με τον δεύτερο και με ρεκόρ συμμετοχής στις κάλπες. Ο εκλεγμένος Πρόεδρος των ΗΠΑ, πήρε δεκαπέντε εκατομμύρια ψήφους περισσότερες από ότι η Χίλαρι το 2016. Από την άλλη ο Τραμπ κέρδισε έντεκα εκατομμύρια ψήφους περισσότερες από όσες είχε λάβει το '16. Είναι ένα ακόμα δείγμα του πολιτικού και κοινωνικού διχασμού στο σώμα των ΗΠΑ. Η τεράστια συμμετοχή δεν γνωρίζουμε αν είναι περιστασιακό φαινόμενο λόγω Τραμπ (εκατέρωθεν) ή σηματοδοτεί μια αναβάθμιση του ενδιαφέροντος -ειδικά των νέων- για την πολιτική.

”

Ο εκλεγμένος Πρόεδρος των ΗΠΑ, πήρε δεκαπέντε εκατομμύρια ψήφους περισσότερες από ότι η Χίλαρι το 2016. Από την άλλη ο Τραμπ κέρδισε έντεκα εκατομμύρια ψήφους περισσότερες από όσες είχε λάβει το '16. Είναι ένα ακόμα δείγμα του πολιτικού και κοινωνικού διχασμού στο σώμα των ΗΠΑ.

[7] Το Breitbart είχε πρωτοστατήσει στην δημιουργία και διασπορά ψευδών ειδήσεων εναντίον του Ομπάμα και των Δημοκρατικών ηγετών αλλά και στη δημιουργία ρατσιστικού και ξενοφοβικού κλίματος.

Από ότι φαίνεται, οι δρόμοι θα συνεχίσουν να συγκεντρώνουν και το επόμενο διάστημα συντηρητικούς και προοδευτικούς διαδηλωτές. Η εξέλιξη θα εξαρτηθεί από τις κινήσεις της Διοίκησης Μπάιντεν. Οι προκλήσεις είναι τεράστιες. Η υγειονομική και οικονομική διαχείριση του Covid- 19 με εκατοντάδες χιλιάδες νεκρούς μέχρι στιγμής, η Συμφωνία των Παρισίων για το κλίμα, το πυρηνικό οπλοστάσιο του Ιράν, οι σχέσεις με την Λατινική Αμερική, το μεσανατολικό, ο ανταγωνισμός με την Κίνα, η διαμάχη με τη Μόσχα. Ταυτόχρονα, στο εσωτερικό των ΗΠΑ συσσωρευμένα προβλήματα, όπως το φυλετικό, αναζητούν λύσεις. Πολλά θα φανούν από τις πρώτες 100 ημέρες του Μπάιντεν, όμως συνολικά η τετραετία αναμένεται πλούσια σε κοινωνική και πολιτική κινητικότητα. Εμείς θα παρακολουθούμε τις ΗΠΑ, όχι μόνο από επιστημονικό ενδιαφέρον, αλλά και από τη γνώση ότι από τις εξελίξεις στο εσωτερικό τους κρίνονται πολλά παγκοσμίως.

"OBAMA IS EVIL! TRUMP IS NOT.. (Trump supporter car)" by Marc Nozell is licensed with CC BY 2.0.
<https://www.flickr.com/photos/37996583933@N01/22072820878>

Άρης Σπουρδαλάκης |
Αμερικανικές Εκλογές
2020: Οι κοινωνικές
ακτινογραφίες μιας
καταθλιπτικής νίκης

Άρης Σπουρδαλάκης* | Αμερικανικές Εκλογές 2020: Οι κοινωνικές ακτινογραφίες^[1] μιας καταθλιπτικής νίκης

Είναι δύσκολο να τοποθετήσει κανείς τη χρονολογική αρχή των εξελίξεων που οδήγησαν στο αποτέλεσμα των πρόσφατων αμερικανικών εκλογών. Ακόμη και να ήταν εφικτό να προσδιορίσουμε με ακριβή τρόπο τις λεπτομέρειες όλων των συνθηκών πριν τις εκλογές, το αστάθμητο της κοινωνικής κίνησης μας διδάσκει ότι δεν υπάρχει τρόπος να προβλέψουμε και να αναλύσουμε με πλήρη ακρίβεια την έκβαση μεγάλων γεγονότων. Άλλωστε, τα ίδια τα γεγονότα όχι μόνο δεν έχουν τη δυνατότητα ποτέ να επικαθορίσουν πλήρως μία πολιτική εξέλιξη, αλλά βρίσκονται και πάντοτε ανοιχτά σε αποκλίνουσες ερμηνείες και στοιχειοθέτηση αντίθετων απόψεων ακόμα και σε διαφορετική ανάγνωση των ίδιων των συμβάντων που δημιουργούν τα γεγονότα.

Τα αποτελέσματα μιας ήττας

Όπως συχνά συμβαίνει στην πολιτική ιστορία όταν εξετάζεται από αριστερή σκοπιά, οφείλουμε να ξεκινήσουμε με μια προγενέστερη ήττα, τα τραύματα της οποίας βγαίνουν στην επιφάνεια κάποιο διάστημα μετά από τα ίδια τα γεγονότα που τα δημιούργησαν. Έτσι και στην περίπτωσή μας, η ήττα του Bernie Sanders, όχι το μακρινό πλέον 2016, αλλά στις φετινές προκριματικές του 2020, είναι ένα καλό σημείο αφετηρίας για την ανάλυση των πρόσφατων αποτελεσμάτων των προεδρικών εκλογών και την οριακή επικράτηση Biden με ταυτόχρονη αποδυνάμωση των Δημοκρατικών στο Κογκρέσο. Κι αυτό γιατί η καμπάνια Sanders του 2020 ήταν πολλά υποσχόμενη σε σχέση με την προηγούμενη: Μεγαλύτερη χρηματοδότηση, περισσότερα και καλύτερα πολιτικά στελέχη, μεγαλύτερη στήριξη από εκλεγμένους αντιπροσώπους με επιρροή, κάποιες εκ των οποίων προέρχονταν και από τη “σπορά του ’16” όπως οι χαρισματικές Ocasio-Cortez και Ilhan Omar. Εντούτοις, η καμπάνια του 2020 ηττάται ταχύτερα από αυτή του 2016, παρά την, αρχική τουλάχιστον, πολυδιάσπαση των αντιπάλων-καθεστωτικών υποψηφίων και την ενισχυμένη δυναμική του Sanders ειδικά σε νεαρές/ους latinx ψηφοφόρους και στην πολυεθνική εργατική τάξη των μεγάλων πόλεων. Το πώς και γιατί ηττήθηκε αυτό το ομολογουμένως καλύτερα οργανωμένο - σε σχέση με το 2016 -

*Ο Άρης Σπουρδαλάκης είναι μέλος της ΟΜ ΣΥΡΙΖΑ Καναδά.

[1] Ευχαριστώ τον Ανδρέα Μαράτο για την ιδέα του τίτλου

πολιτικό κίνημα, ίσως να μας δώσει και μερικές απαντήσεις σχετικά με τις κοινωνικές συνθήκες που αφήνει πίσω του το πιο πρόσφατο αποτέλεσμα της 3ης Νοέμβρη. Χωρίς να είναι εφικτό -ή σκόπιμο- να καταγράψουμε εδώ όλες τις αιτίες της ήττας αυτής στο σύνολό τους, παρακάτω θα συζητήσω αυτές που θεωρώ πως έχουν βαθύτερο ενδιαφέρον υπό την έννοια της διάρκειας των αποτυπωμάτων που αφήνουν μέχρι το αποτέλεσμα της 3ης του Νοέμβρη.

A) Εσωτερικές και εξωτερικές “ηγετικές συνθήκες”

Είναι σύνηθες στην Αριστερά να αγνοούμε τις κινήσεις που συμβαίνουν στις “κορυφές” μια πολιτικής διαδικασίας, ψάχνοντας πάντοτε για κοινωνικά, οικονομικά ή βαθύτερα πολιτικά αίτια. Παρόλα αυτά, δεν μπορούμε παρά να αναγνωρίσουμε τη σημασία που έχουν και οι κινήσεις και οι επιλογές των ηγεσιών στη διαμόρφωση του ρου της ιστορίας. Κι αυτό όχι μόνο γιατί συχνά οι επιλογές αυτές σε επίπεδο ηγεσίας αντανakλούν μια βαθύτερη κοινωνικό πολιτική πραγματικότητα, αλλά γιατί ανήκουν και οι ίδιες καθαυτές στις υλικές συνθήκες που επηρεάζουν την έκβαση των ιστορικών γεγονότων.

Σε ό,τι αφορά λοιπόν τις εσωτερικές επιλογές της καμπάνιας του Sanders, τα πράγματα είναι σχετικά απλά: Παρότι το 2016 η καμπάνια του Bernie στηρίχθηκε κυρίως στο όραμα και την προσωπικότητα του ίδιου του επικεφαλής της, η επανάληψη της ίδιας στρατηγικής το 2020 αποδείχτηκε λανθασμένη. Κι αυτό δεν σημαίνει ότι το πρόσωπο του Bernie καθόριζε κατά αποκλειστικότητα την καμπάνια. Άλλωστε, η εκστρατεία του ήταν ποικιλόμορφη τόσο ως προς τα είδη των κινήσεων που την υποστήριξαν (από το Sunrise Movement και μέλη του Black Lives Matter μέχρι τα πιο θεσμοθετημένα και κάποιες φορές πιο συντηρητικά σωματεία χειρώνακτων εργατών) όσο και ως προς τις πολιτικές διαδρομές των επιφανών πολιτικών υποστηρικτών του (από την δημοτική σύμβουλο στο Seattle, Khsarma Sawant του Τροτσκιστικού Τριτοδιεθνισμού μέχρι την κεντρώα δήμαρχο του Puerto Rico, Yulin Cruz).

Οι κρίσιμες και «χρονικά ευαίσθητες» αποφάσεις, όμως, έρχονταν εν τέλει από τον ίδιο τον Bernie. Μετά τη νίκη του στις τρεις πρώτες πολιτείες, και παρά τις παραινήσεις πολλών εκ των αφανών ή φανερών συμβούλων του για το αντίθετο, αρνήθηκε να κλιμακώσει τις επιθέσεις απέναντι στην υποψηφιότητα Biden, προκειμένου να “κλειδώσει” τη νίκη του. Η συνέχεια είναι λιγότερο ή περισσότερο γνωστή: Ο Biden σαρώνει την Νότια Καρολίνα στην οποία ο Sanders δεν κατάφερε να ανατρέψει την, εμφανή ήδη από το 2016, αδυναμία που είχε σε μεσήλικες και ηλικιωμένους Αφροαμερικανούς ψηφοφόρους. Λίγες μέρες μετά, ακολουθεί η λεγόμενη “Ματωμένη Δευτέρα” κατά την οποία, η συντριπτική πλειοψηφία των κεντρικών υποψηφίων του κατεστημένου που ήταν στην κούρσα, αποσύρονται ξαφνικά υπέρ Biden, μία μόλις ημέρα πριν την “Σούπερ Τρίτη”, στην οποία κρινόταν ένας μεγάλος αριθμός εκλεκτόρων

για το δημοκρατικό χρίσμα. Η Elizabeth Warren, η μόνη αντίζηλος του Bernie στο προοδευτικό ακροατήριο του Δημοκρατικού Κόμματος μένει στην κούρσα χωρίς ουσιαστικά περιθώρια νίκης, σφραγίζοντας έτσι ολοκληρωτικά την ανατροπή υπέρ του κατεστημένου[2].

B) Η αδυναμία της Αριστεράς στην ύπαιθρο και η εκλογική αντεπίθεση των προαστίων

Φυσικά, παρά το ειδικό τους βάρος, οι κινήσεις μιας ή πολλών ηγεσιών ποτέ δεν είναι επαρκείς για να καθορίσουν ένα αποτέλεσμα. Άλλωστε παρά τους περίεργους και δυσχερείς για την αριστερά κανόνες των προκριματικών, δεν ψηφίζουν σε αυτές αποκλειστικά οι ηγεσίες ή τα κομματικά κατεστημένα. Η ήττα, λοιπόν, του Bernie στις προκριματικές, παρότι είχε δρομολογηθεί λόγω των επιλογών “από τα πάνω”, σφραγίστηκε από τις αδυναμίες του κινήματός του από τα κάτω.

Εδώ εντοπίζουμε και τα δύο μεγάλα όπλα του Δημοκρατικού κατεστημένου που κατέστησαν δυνατή τη νίκη του όχι απλά απέναντι στον Bernie στις αρχές του 2020, αλλά και απέναντι στον Trump το Νοέμβρη: Αφενός, η μεγάλη στήριξη του από το μπλοκ των Αφροαμερικανών ψηφοφόρων μεγαλύτερων ηλικιών (που δεν οφείλεται μόνο στη δημοφιλία του Barack Obama αλλά έχει τις ρίζες του στη διακυβέρνηση Bill Clinton[3]), και, αφετέρου, η αφύπνιση των συντηρητικών φιλελεύθερων ψηφοφόρων των προαστίων στην εποχή Trump. Αυτή η ισχυρή συμμαχία που εκφράστηκε μέσω του Joe Biden, δεν μπορούσε να αντιμετωπιστεί από μια δυναμική μεν, αλλά ακόμα ανίσχυρη σε απόλυτα νούμερα αναδυόμενη εκλογική και κινηματική συμμαχία της νέας, πολυεθνικής εργατικής τάξης των πόλεων με τους αριστερούς ή και φιλελεύθερους που προτίμησαν Sanders λόγω της πολιτικής του για το κλίμα. Τα παραπάνω, σε συνδυασμό με την υπεροχή του Biden στην ύπαιθρο (που είχε προτιμήσει Sanders το '16 και εν μέρει λόγω του ελιτισμού της Hillary Clinton) οδήγησαν στην τελική ήττα τον Sanders τον Απρίλιο, με τον ίδιο να αποσύρεται από την κούρσα. Φυσικά ρόλο στην γρήγορη απόσυρσή του έπαιξε και η αυξανόμενη επικινδυνότητα της πανδημίας την οποία μέχρι τότε αρνούσαν να πάρει σοβαρά τόσο ο ίδιος ο πρόεδρος Trump όσο και οι δυνάμεις του κατεστημένου του Δημοκρατικού κόμματος που επέμεναν για την διαζώσης (και όχι επιστολική) διεξαγωγή πολλών από τις προκριματικές αναμετρήσεις μέχρι την απόσυρση Sanders. Δεν μπορούμε παρά να εντοπίσουμε και ένα στοιχείο ειρωνείας στο παραπάνω σημείο όταν όλες οι παραπάνω κατηγορίες Δημοκρατικών ψηφοφόρων, ενωμένες πια (και δικαίως) απέναντι στην απειλή Trump, καταφέρνουν να τον κερδίσουν οριακά μέσω τελικά της επιστολικής ψήφου.

*[2] Φήμες λένε ότι τα παραπάνω σχεδιάστηκαν μετά τις αρχικές νίκες Sanders με εντολή Obama, γεγονός που εμμέσως πλην σαφώς παραδέχεται και η ίδια εφημερίδα-φερέφωνο του δημοκρατικού κατεστημένου <https://www.nytimes.com/2020/04/14/us/politics/obama-biden-democratic-primary.html>

[3] Η Αφροαμερικανή συγγραφέας Toni Morrison σκιαγραφεί το πορτρέτο του Bill Clinton ως “πρώτου αφροαμερικανού προέδρου” σε ένα κείμενο από το οποίο μετέπειτα πήρε αποστάσεις: <http://ontology.buffalo.edu/smith/clinton/morrison.html>

Οι εκλογές

Παρά την αυξημένη συμμετοχή (και λόγω επιστολικής ψήφου που για πρώτη φορά λόγω πανδημίας ήταν μαζικότερη), οι αόρατες κοινωνικές τάξεις της Αμερικής, οι φτωχοί των αγροτικών και αποβιομηχανοποιημένων κοινοτήτων και η αυξανόμενη τάξη των φτωχών των “κακών δουλειών” στις πόλεις των ελαστικών σχέσεων εργασίας και του gig economy, απουσίασαν από τις εκλογές.

Μετά τα παραπάνω, όλα τα γεγονότα μέχρι την τελική αναμέτρηση επισκιάζονται από την πανδημία του κορονοϊού παρότι μεσολαβούν αρκετοί μήνες μέχρι τις εκλογές. Εκλογές τις οποίες, σύμφωνα με τις δημοσκοπήσεις, ο Joe Biden αναμένεται να κερδίσει κατά κράτος. Άλλωστε αυτό ήταν και ένα από τα βασικά πολιτικά επιχειρήματα των υποστηρικτών του έναντι του, ηττημένου πλέον, Bernie Sanders ο οποίος καλεί τους/τις ψηφοφόρους του να στηρίξουν τον Biden σε μία προσπάθεια να τον δεσμεύσει υπέρ ενός προοδευτικού προγράμματος. Παρά την αγωνία εκείνης της νύχτας, ο Joe Biden καταφέρνει οριακά να κερδίσει τον Trump με διαφορά, στις κρίσιμες πολιτείες, μικρότερη από αυτήν με την οποία ο Trump κέρδισε την Hillary Clinton το 2016.

Πρώιμη ανατομία των αποτελεσμάτων

Το αποτέλεσμα των προεδρικών εκλογών ήταν τόσο οριακό που θα μπορούσε να αναλυθεί σχεδόν με οποιονδήποτε τρόπο. Σε ό,τι μας αφορά, υπάρχουν δύο κοινωνικοί άξονες γύρω από τους οποίους κινήθηκε το αποτέλεσμα. Φυσικά κάθε ανάλυση που γίνεται σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα (πριν ορκιστεί καν ο νέος Πρόεδρος), είναι καταδικασμένη να είναι πρώιμη.

A) Η διαρκής απουσία των αόρατων και η εκδίκηση των προαστίων

Ο ένας άξονας γύρω από τον οποίο κινήθηκε το αποτέλεσμα, είναι ο ίδιος γύρω από τον οποίο κινούνται σταθερά οι εκλογές στην Αμερική όλο και περισσότερο το τελευταίο διάστημα. Παρά την αυξημένη συμμετοχή (και λόγω επιστολικής ψήφου που για πρώτη φορά λόγω πανδημίας ήταν μαζικότερη), οι αόρατες κοινωνικές τάξεις της Αμερικής, οι φτωχοί των αγροτικών και αποβιομηχανοποιημένων κοινοτήτων και η αυξανόμενη τάξη των φτωχών των “κακών δουλειών” στις πόλεις των ελαστικών σχέσεων εργασίας και του gig economy, απουσίασαν από τις εκλογές. Κι αυτό δεν σημαίνει μονάχα ότι

υπερεκπροσωπούνται στην εκλογική αποχή. Κυρίως σημαίνει ότι οι ανάγκες τους, οι οικονομικές -κυρίως- προτεραιότητές τους, οι ελπίδες τους για μια καλύτερη ζωή πέραν του απατηλού πλέον αμερικανικού ονείρου της κοινωνικής ανέλιξης, στριμώχτηκαν ανάμεσα στα προγράμματα δύο μεγάλων κομμάτων που όχι απλά αδιαφορούν γι' αυτούς/ές αλλά ενεργά επιδιώκουν την περαιτέρω διαίρεση και απογοήτευση της έκφρασης των ταξικών τους αναγκών.

Ως εκ τούτου, η ψήφος ανά ταξική κατηγορία παρέμεινε σχετικά σταθερή, με εξαίρεση τα σχετικά πλούσια προάστια στα οποία σε αντίθεση με το 2016 οι Δημοκρατικοί αύξησαν τα ποσοστά τους[4]. Αυτή η αλλαγή συσχετισμών είναι όμως εξίσου μικρή όσο και αναιμική: Τα στρώματα αυτά είναι από τα λίγα που πείστηκαν από το κατεξοχήν μήνυμα του Biden και του Δημοκρατικού Κόμματος για επιστροφή στην “κανονικότητα” (normalcy) και την “ευπρέπεια” (decency) του δημόσιου πολιτικού λόγου. Ένα μήνυμα το οποίο προσέλκυσε και στο στρατόπεδο Biden ένα μέρος του παλιού κατεστημένου Ρεπουμπλικάνων πολιτευτών και πρώην προέδρων (Kasich, Romney, Bush), το οποίο στο παρελθόν ήταν υπεύθυνο για την περιστολή των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων (πχ γάμος ομόφυλων ζευγαριών) και των γυναικών (πχ δικαίωμα στις αμβλώσεις), την αθώωση της εγκληματικής συμπεριφοράς της Wall Street κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης του 2008, αλλά και για τους μακροχρόνιους πολέμους και τις παράνομες διεθνείς παρεμβάσεις τις οποίες σταθερά πραγματοποιούν οι ΗΠΑ κατά τη διάρκεια αλλά και μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου ως και σήμερα. Έτσι, παρότι Trump, Biden και αποχή κερδίζουν (για διαφορετικούς λόγους ο καθένας) μέρος της ψήφου των αόρατων, η ουσιαστική πολιτική ανατροπή παραπέμπεται στις καλένδες, παρά τη θετική εξέλιξη της (οριακής έστω)[5] ήττας Trump.

B) Η κενότητα της φιλελεύθερης πολιτικής ταυτοτήτων

Χωρίς να είναι εύκολο να εντοπίσουμε όλους τους λόγους για τους οποίους συνέβησαν τα παραπάνω, σίγουρα ένα μέρος της αποτυχίας αυτής, από μεριάς δημοκρατικών, οφείλεται στην εντελώς λανθασμένη (εκ του εκλογικού αποτελέσματος και όχι μόνο) φιλελεύθερη πολιτική τους γύρω από τις ταυτότητες. Η επιλογή της Kamala Harris, μιας γυναίκας από μειονοτική (φυλετικά) κοινότητα, έγινε με ενθουσιασμό δεκτή από το φιλελεύθερο μεγαλοαστικό (και σε μεγάλο βαθμό λευκό) κατεστημένο του κόμματος ως μία επιλογή που θα έφερνε μαζικά στη μεριά των Δημοκρατικών Μαύρους, Λατίνους και γυναίκες ψηφοφόρους, εφόσον στο πρόσωπό της θα μπορούσαν να ταυτιστούν με την,

[4] <https://www.brookings.edu/research/bidens-victory-came-from-the-suburbs/>

[5] <https://ig.ft.com/us-election-2020/>

Στα αποτελέσματα των Αμερικανικών Εκλογών του 2016, η Hillary Clinton έχασε την εκλεκτορική ψήφο οριακά σε τρεις κρίσιμες πολιτείες (Michigan, Wisconsin, Pennsylvania). Στις αντίστοιχες κρισιμότερες πολιτείες για τον Trump το 2020 (Wisconsin, Pennsylvania, Arizona) ο Trump έχασε με εξίσου μικρή διαφορά.

δια του συμβόλου, εκπροσώπησή τους στο θεσμό της αντιπροεδρίας. Αυτό που τελικά συνέβη ήταν ακριβώς το αντίθετο: Ο ελιτισμός και η φανερή έλλειψη σύνδεσης της Harris με ευρείες κοινωνικές πλειοψηφίες (που εκτός των άλλων είχαν οδηγήσει στο να αποσυρθεί από την κούρσα του χρίσματος πριν καν αυτή αρχίσει), σε συνδυασμό με την επιλογή τμημάτων του Ρεπουμπλικανικού κατεστημένου (!!!) για την καμπάνια προς τους Λατίνους^[6] οδήγησαν στην αύξηση των ποσοστών του Trump σε κάθε μειονοτική φυλετική κατηγορία, ενώ εντελώς απρόσμενα – σύμφωνα με την κυρίαρχη αφήγηση – έχασε ποσοστιαία μόνο σε λευκούς άνδρες^[7]!

Από αυτή τη διπλή αποτυχία του φιλελεύθερου σχεδίου για την πολιτική των ταυτοτήτων (και την αντίστοιχη του ακροδεξιού-alt right σχεδίου) μπορούμε να διδαχτούμε αρκετά. Και τα δύο σχέδια, ενώ παρουσιάζονται ως αντιπαραθετικά και μαχόμενα, στην πραγματικότητα μοιράζονται την ίδια μεθοδολογική επίκληση στην ταυτότητα ως αποκλειστικά ατομικό θέμα, αποκομμένο από άλλες ταξικές ή κοινωνικές συγκρούσεις. Έτσι, μάλιστα, μια αντιπαραθεση ανάμεσα στις ακροδεξιές συνωμοσίες περί της καταπίεσης “του λευκού άντρα από την πολιτική ορθότητα και τον πολιτιστικό μαρξισμό (cultural marxism)” και της φιλελεύθερης συμβολικής συμπερίληψης γυναικών και μειονοτήτων στις ίδιες δομές εξουσίας που συνεχίζουν να συντηρούν τον καπιταλισμό και την πατριαρχία ως απόδειξη της ανοιχτότητας και της συμπεριληπτικότητας των ίδιων των θεσμών που παράγουν αποκλεισμούς. Έτσι, νομιμοποιούνται να συνεχίζουν να φτωχοποιούν, να καταστρέφουν τη βιωσιμότητα του κλίματος και να ασκούν ιμπεριαλιστική πολιτική υπέρ των συμφερόντων των λίγων, αρκεί αυτοί οι λίγοι να δίνουν ενίοτε και μερικά συμβολικά ψίχουλα εικονικής συμπερίληψης, όχι στις κοινότητες αυτών που πλήττονται, αλλά στα άτομα που “το αξίζουν” σύμφωνα με τους κανόνες της αγοράς. Η παραπάνω αντιπαραθεση, βέβαια, διεξάγεται σε ένα κοινωνικό πλαίσιο που απέχει έτη φωτός από τις υλικές συνθήκες που γεννήθηκαν μέσω του New Deal και οι οποίες επέτρεπαν την διεξαγωγή μιας πολιτικής διαμάχης που,

”

Και τα δύο σχέδια [το φιλελεύθερο και το ακροδεξιό-alt right], ενώ παρουσιάζονται ως αντιπαραθετικά και μαχόμενα, στην πραγματικότητα μοιράζονται την ίδια μεθοδολογική επίκληση στην ταυτότητα ως αποκλειστικά ατομικό θέμα, αποκομμένο από άλλες ταξικές ή κοινωνικές συγκρούσεις.

^[6] <https://www.youtube.com/watch?v=UGstufSrGQ&feature=youtu.be> Εδώ, ο επικεφαλής της καμπάνιας προς τους latinx του Bernie Sanders να αναλύει τις επιπτώσεις αυτής της επιλογής, (ενδεχομένως με μια δόση πικρίας που δεν επελέγη ο ίδιος για τη θέση)

^[7] <https://nypost.com/2020/11/04/despite-racist-charges-trump-did-better-with-minorities-than-any-gop-candidate-in-60-years/>
<https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/nov/14/joe-biden-trump-black-latino-republicans>

Παρά τα επιμέρους διδάγματα από αυτή την πρώιμη κοινωνική ακτινογραφία ενός εκλογικού αποτελέσματος, επιστρέφουμε στα βασικά: Ενεργή και πολιτική συμμετοχή στα κινήματα, δημιουργία ισχυρών δεσμών με τις κοινωνικές κατηγορίες που θέλουμε να εκπροσωπήσουμε, θάρρος για τις απόψεις μας και σύνδεση των πολιτικών μας στόχων με την στρατηγική μας προοπτική.

αν και ενίοτε έντονη, δεν ανυψωνόταν τόσο συχνά όσο σήμερα σε επίπεδα υπαρξιακής αντιπαράθεσης γύρω από την πολιτική επιβίωση του ενός ή του άλλου πόλου.

Το παραπάνω δίπολο είναι σε ιδανική ιδεολογική θέση να σπάσει η σύγχρονη Ριζοσπαστική και Δημοκρατική Αριστερά. Με μια πολιτική που να συμπεριλαμβάνει τις πολλαπλές ταυτότητες της εργάτριας, του μαύρου, της τρανς, του πρόσφυγα, της μετανάστριας, όχι ως απομονωμένα σημεία συμβολικού εγκωμιασμού της ατομικής επιτυχίας, αλλά ως πολλαπλασιαστικούς παράγοντες κοινωνικής αλλαγής. Με άλλα λόγια, η Αριστερά σε όλες τις εκδοχές της οφείλει να πολιτικοποιεί και να συνολικοποιεί τα επιμέρους κινήματα LQBT, Black Lives Matter, No one is illegal, Fight for 15\$ (για να αναφερθούμε σε αμερικανικά κινηματικά παραδείγματα) σε μία ευρεία συμμαχία η οποία θα καταφέρνει να κερδίζει ακριβώς λόγω της διαφορετικότητάς της.

Τί να κάνουμε (η υπεрайωνόβια πλέον απορία του Λένιν)

Κλείνοντας τον κύκλο όλων των παραπάνω παρατηρήσεων και απόψεων, θα μπορούσαμε να πούμε ότι παρά τα επιμέρους διδάγματα από αυτή την πρώιμη κοινωνική ακτινογραφία ενός εκλογικού αποτελέσματος, επιστρέφουμε στα βασικά: Ενεργή και πολιτική συμμετοχή στα κινήματα, δημιουργία ισχυρών δεσμών με τις κοινωνικές κατηγορίες που θέλουμε να εκπροσωπήσουμε, θάρρος για τις απόψεις μας και σύνδεση των πολιτικών μας στόχων με την στρατηγική μας προοπτική. Η ίδια η μελέτη των πολιτικών γεγονότων φαίνεται να μας οδηγεί σε μια σχετικά παραδοσιακή απάντηση σε ό,τι αφορά τις δικές μας προτεραιότητες. Εντούτοις, η ίδια η πολιτική κατάσταση είναι πολύ διαφορετική. Τί έχει αλλάξει λοιπόν;

Οι εκλογές στην Αμερική αποτελούν άλλη μία ισχυρή ένδειξη μιας νέας πολιτικής και κοινωνικής πραγματικότητας. Ο «μεσαίος χώρος», τόσο πολιτικά όσο και κοινωνικά, αποτελεί στην καλύτερη περίπτωση μια ανάμνηση ενός παρελθόντος το οποίο πλέον έχει περάσει ανεπιστρεπτή. Η διαρκής επίκληση της επιστροφής σε αυτό το παρελθόν (είτε προέρχεται από τον παραληρηματικό εθνικισμό της Alt-Right, είτε από τα αφηγήματα περί “επιστροφής στην εποχή της εγκοσμιότητας και του καθωσπρεπισμού” από τον φιλελευθερισμό) είναι τοξική όχι μόνο για την Αριστερά, αλλά κυρίως για το εγγύς μέλλον των κοινωνιών μας. Άλλωστε, οι ραγδαίες εξελίξεις σε όλα τα παραδοσιακά και μη επίπεδα κοινωνικής οργάνωσης, δεν αφήνουν κανέναν περιθώριο για επικίνδυνα παιχνίδια αναπόλησης μιας παλιάς πραγματικότητας που δεν μπορεί πλέον να υπάρξει.

Αυτό το πέρασμα σε μία νέα κοινωνική ισορροπία, σηματοδοτεί και την μετάβαση “από την εποχή της πειθούς στην εποχή της κινητοποίησης”^[8]. Οι κοινωνικές και εκλογικές μάχες κερδίζονται όλο και περισσότερο στο επίπεδο της συνολικής αλλαγής παραδείγματος και δημιουργίας θετικού προτάγματος και ενθουσιασμού (ή έστω της κινητοποίησης μέσω της ψήφου ενάντια σε μια απεχθή πραγματικότητα) και όλο και λιγότερο μέσω της παραδοσιακής “κυβερνητικής εναλλαγής” που επικρατούσε σε πολλά από τα παλαιότερα δικομματικά συστήματα. Σε αυτό το πλαίσιο, η αυτοπεποίθηση της Αριστεράς για το πολιτικό της σχέδιο είναι κομβική για να μπορέσει να κάνει το επόμενο βήμα προς το μέλλον.

Κλείνοντας, αντί να αντλήσω παραινέσεις σχετικά με την ηγεμονία από τον, συνήθη ύποπτο, Gramsci, θα ήθελα να αναφερθώ σε έναν πολιτικό εχθρό, ο οποίος παρότι έχει μελετήσει τους “δικούς μας” θεωρητικούς της ηγεμονίας, βρίσκεται ανοιχτά στο στρατόπεδο των φασιστών της Alt-Right: Σε μια συνέντευξη πριν από έναν περίπου χρόνο, ο Steve Bannon ρωτήθηκε γιατί συνεχίζει να υποστηρίζει τόσο ένθερμα την προεδρία και υποψηφιότητα Trump, παρά την αποπομπή του από τον λευκό οίκο το 2017^[9]. Με πλήρη διαύγεια ο Bannon, κοιτώντας στα μάτια τη ρεπόρτερ (από αντίπαλο προς αυτόν MME), ήταν αποστομωτικός: “Προσπαθώ να χτίσω το κίνημα του λαϊκιστικού εθνικισμού (populist nationalism) εδώ και δέκα χρόνια. Ο Trump είναι ο ηγέτης μας. Πιστεύω στην προεδρία του και πιστεύω ακόμη περισσότερο στο κίνημά μας (Make America Great Again). Κάθε μέρα διακυβεύεται το μέλλον και οι στόχοι αυτού του κινήματος. Είναι σκληρή μάχη και ως τέτοια πρέπει να την αντιμετωπίζουμε.”

Μπορεί να μας φοβίζει αυτή η απόλυτη προσήλωση στον Αρχηγό, που θυμίζει (και όχι άδικα) τα φασιστικά κόμματα των δεκαετιών του 20 και του 30 ή και (στα πολύ πιο κοντινά σε εμάς) τη νεοναζιστική Χρυσή Αυγή. Είναι δε βέβαιο πως μας προκαλούν απέχθεια οι ιδέες και οι πρακτικές της νέας ακροδεξιάς, η οποία, και με την πολιτική δράση του Bannon, επηρεάζει έναν μεγάλο αριθμό κυβερνήσεων και κομμάτων ανά τον κόσμο.

^[8] Η φράση είναι παράφραση μιας ιδέας του Steve Bannon, στρατηγικού και πνευματικού πατέρα της Alt Right στον οποίο θα αναφερθούμε και στη συνέχεια.

^[9] Η αποπομπή αυτή μάλιστα κατά την Trump-ική παράδοση του σόου και της υπερβολής συνοδεύτηκε από την “χορήγηση” του ψευδωνύμου “Sloppy Steve” στον Bannon, τον οποίο εν συνεχεία ο Trump αποκάλυψε και “σκύλο”!

Αυτού του τύπου όμως την αφοσίωση και προσήλωση στον πολιτικό στόχο, την χρειαζόμαστε στην Αριστερά, ειδικά όταν μοιάζει να την έχουν οι πολιτικοί μας αντίπαλοι. Οι εγωισμοί, οι μικρότητες, οι απόλυτες βεβαιότητες και η υπερβολική αυτοπεποίθηση έχουν οδηγήσει σε αρκετές καταστροφές την Αριστερά στο παρελθόν. Ας τα αντικαταστήσουμε από την ευθύνη έναντι του κοινού μας οράματος. Έχουμε έναν κόσμο να κερδίσουμε.

"Bernie Sanders" by Gage Skidmore is licensed with CC BY-SA 2.0.
<https://www.flickr.com/photos/22007612@N05/19197967404>

Rosalind C. Morris | Για
τις εκλογές του 2020

Rosalind C. Morris* | Για τις εκλογές του 2020

Τι μάθαμε από τις εκλογές; Οι ειδικοί θα μελετήσουν τα νούμερα, θα αξιολογήσουν τις αλλαγές στα δημογραφικά στοιχεία και θα αναλύσουν τις εκλογές με τους όρους που μας δίνονται από τη βασική τεχνολογία του βιοπολιτικού κράτους, δηλαδή της απογραφής. Θα ερμηνεύσουν τις εκλογές ανά εθνικότητα, φυλή, φύλο και ηλικία. Θα συσχετίσουν την ψήφο με την ταξική προέλευση και το εκπαιδευτικό επίπεδο. Θα μας πουν ότι οι λευκοί άνδρες σε γενικές γραμμές θέλουν τον Ντόναλντ Τραμπ, ότι ένας εντυπωσιακά μεγάλος αριθμός μαύρων αποφάσισε πως του αρέσει επίσης, ότι ο λατινοαμερικάνικος πληθυσμός δεν στηρίζει στο σύνολό του τους δημοκρατικούς, γεγονός που ισχύει ακόμα περισσότερο για όσους έχουν δεσμούς με την Κούβα, ότι η τριτοβάθμια εκπαίδευση σπρώχνει τους ανθρώπους προς τους δημοκρατικούς, ότι οι γυναίκες τείνουν να βλέπουν με συμπάθεια τον Joe Biden, αλλά αυτό δεν ισχύει στον ίδιο βαθμό για τις λευκές γυναίκες. Επίσης, στη βάση της εναντίωσης στις αμβλώσεις, πολλές Λατινοαμερικάνες είναι θετικές απέναντι στον Τραμπισμό. Οι ειδικοί θα χρωματίσουν τον χάρτη μπλε και κόκκινο και θα μας καθηλώσουν με το φάντασμα της στατιστικής σκιαγράφησης. Και παρά τον εντυπωσιακό χαρακτήρα όλων αυτών των πληροφοριών, δεν θα μας βοηθήσουν ιδιαίτερα να καταλάβουμε τι συνέβη στις σκοτεινές γωνίες του ασυνειδήτου των Αμερικανών πολιτών ώστε να εκτοξευθούμε στο χείλος του γκρεμού του δεσποτικού αυταρχισμού.

Δεν μπορούμε πια να βρίσκουμε παρηγοριά στην ιδέα ή στην πεποίθηση ότι η οπισθοδρόμηση, η λευκή υπεροχή, το μίσος για τις ελευθερίες των γυναικών, η αποδοχή της απληστίας και η δολοφονική περιφρόνηση της αδυναμίας –ανεξάρτητα αν προέρχεται από τη φτώχεια, την αρρώστια ή την εξασθένηση– στηρίζονται από λίγους. Πάρα πολλοί άνθρωποι θα ψήφιζαν τον οποιοδήποτε ώστε να βρουν καταφύγιο στη φαντασίωση μιας σιωπηλής, εάν όχι και απαθούς, ευγενούς πλειοψηφίας. Και ακόμα περισσότεροι άνθρωποι από όσους ψήφισαν τον Τραμπ το 2016 τον ξαναψήφισαν το 2020.

***Η Rosalind C. Morris είναι καθηγήτρια Ανθρωπολογίας στο Πανεπιστήμιο Columbia**
Μετάφραση από τα αγγλικά Βαγγία Λυσικάτου

Η ψευδολόγος προεδρία του Ντόναλντ Τραμπ, που διεξήχθη διά της παραπληροφόρησης και των συστηματικών επιθέσεων στα μέσα ενημέρωσης κατέληξε σε ένα θέατρο αποκάλυψης. Και τώρα που το πολιτικό σώμα στέκεται γυμνό μπροστά μας, είναι τόσο γκροτέσκο και δύσμορφο όπως οποιοδήποτε τέρας των προκατακλυσμαίων ωκεανών. Και όπως αυτά τα τέρατα, με τα παχιά και πτυχωτά δέρματά τους, τα μικρά κεφάλια και τα γεμάτα δόντια στόματά τους, είναι και αυτό φρικιαστικό και αχόρταγο και, όπως φαίνεται, απρόθυμο να αλλάξει ή να πεθάνει αν δεν υποχρεωθεί από έναν κατακλυσμό.

Στο μέλλον, εάν ο κόσμος μπορέσει να επιβιώσει από την ανηλεή ενόρμηση αυτής της χώρας να αυτοκτονήσει εκ μέρους όλων, θα μπορούσαμε να πούμε πως το τέρας δεν γεννήθηκε αλλά φτιάχτηκε. Όμως, από ποιον; Από τα αντικοινωνικά κοινωνικά δίκτυα; Από το Fox News και τον Steve Bannon; Από το 4Chan και το Q-Anon ή τους συνωμοσιολόγους που προσεγγίζουν τους μοναχικούς και φοβισμένους άντρες που πιστεύουν ότι ο φεμινισμός έχει κλέψει τις ελευθερίες και τα ανδρικά τους προνόμια; Από τους εμπόρους της λευκής υπεροχής που κατασκευάζουν το φάντασμα της μελλοντικής «μειονοτοποίησης» και το όνειρο της μειονοτικής κυριαρχίας; Σίγουρα ναι! Αλλά εάν το τέρας γεννήθηκε εκεί, ανατράφηκε από τους συκοφάντες του ρεπουμπλικανικού κατεστημένου, που από την πρώτη μέρα απέδειξαν ότι οι αξίες μπορούν να καταπατηθούν χάριν της εξουσίας. Ο Τραμπ έγινε η βάση τους επειδή διεκδίκησε μια βάση στην κοινωνική σφαίρα. Αυτοί ήταν οι τεχνικοί της ανύψωσης του γιατί αυτός ήταν το μέσο της παραμονής τους στη μετά θάνατον ζωή της φιλελεύθερης δημοκρατίας.

Οι τάξεις των μελών του Ρεπουμπλικανικού κόμματος που αντιτάχθηκαν στον Τραμπ πριν το 2016 και στη συνέχεια τον αγκάλιασαν –τόσο τον ίδιο όσο και τη μισητή κουστωδιά του από αντιμετανάστες πλασιέ της λευκής υπεροχής και της μνησικακίας– έδωσαν στο τέρας την αναγκαία ζωτικότητα και μετασχημάτισαν αυτόν τον εσμό ψευδεπίγραφου πλούτου, τηλεπροσωπικότητων, γυρολόγων, αυταρέσκειας, ξεδιάντροπης και παιδιάστικης επιδίωξης αυτοϊκανοποίησης σε ομοίωμα μιας προεδρίας. Ο ένας μετά τον άλλον, οι αποκαλούμενοι άνθρωποι με αρχές, συμφώνησαν να βοηθήσουν έναν άνδρα

”

Δεν μπορούμε πια να βρούμε παρηγοριά στην ιδέα ή στην πεποίθηση ότι η οπισθοδρόμηση, η λευκή υπεροχή, το μίσος για τις ελευθερίες των γυναικών, η αποδοχή της απληστίας και η δολοφονική περιφρόνηση της αδυναμίας – ανεξάρτητα αν προέρχεται από τη φτώχεια, την αρρώστια ή την εξασθένηση– στηρίζονται από λίγους.

χωρίς καμία γνώση της αντιπροσωπευτικής διακυβέρνησης ή οποιαδήποτε δέσμευση στις δημοκρατικές αξίες για να διαδραματίσει τον ρόλο ενός αντιπροσωπευτικού ηγέτη σε μια δημοκρατία. Και έπειτα ο ένας μετά τον άλλο έφυγαν – μέσα στην αγωνία, τη ματαίωση, τη ντροπή και τον θυμό. Μέσα σε μια φρενίτιδα ανικανότητας, εξέδωσαν τις αποκαλυπτικές εκθέσεις τους και τα απομνημονεύματα της μεταμέλειάς τους, λες και αυτές οι καθυστερημένες εξομολογητικές καταγγελίες μπορούσαν να αποκαταστήσουν το πολιτικό πραγματικό και να τους απαλλάξουν από τη συνενοχή τους και τη φούρια τους να επιβιβαστούν στο μοιραίο τραίνο της επιρροής. Φυσικά, ορισμένοι έμειναν για να απολαύσουν την πορτοκαλί λάμψη του τυράννου που μεγάλωνε, γυαλίζοντας τα λευκά τους πρόσωπα και χτενίζοντας τα λιπαρά μαλλιά τους. Ο Mitch McConnell, ο Lyndsay Graham και ο Mike Pence σχημάτισαν τον αρχαίο πυρήνα αυτής της σχέτας.

Όμως, το αληθινό περιβάλλον του Τραμπ ήταν άλλο, μια ομάδα ανελέητων ανθρώπων απελευθερωμένων ακόμη και από τους όποιους κομματικούς περιορισμούς – έχοντας κατά νου ότι η αφοσίωση στο κόμμα είναι μέρος του προβλήματος του φιλελευθερισμού, όπως μας προειδοποίησε ο Φουκώ πριν από πολλά χρόνια. Οι Stephen Miller, Steve Bannon, Jared Kushner – και η συντροφιά των ξανθών γυναικών (μαζί με την Sarah Huckabee Sanders) που δάνεισαν τις φωνές τους στην ανάγνωση των συνθημάτων.

Η κουστωδία, προαπαιτούμενο οποιασδήποτε τηλεοπτικής διασημότητας ή προεπαναστατικού δικαστηρίου, συνόδευε το τέρας με καθρέφτες. Τα μέλη της κρατούσαν αυτές τις γυαλιστερές άδειες επιφάνειες προς τον γεννημένο στη Νέα Υόρκη, νέο βασιλιά του ήλιου της Φλώριντας σε μια δουλική επιβεβαίωση της αυτό-εξιδανίκευσης του τέρατος, που αποδεχόταν ως αληθινή τη μύχια επιθυμία του αντικατοπτρισμένη από τους υπηρέτες του. Στις χρυσές αίθουσες των καθρεφτών του Μαρ-α-Λάγκο, δεν είναι δυνατόν να γνωρίζουμε εάν η εικόνα και οι ιδέες προήλθαν από αυτούς ή από αυτόν.

Και παρότι είναι δελεαστική ερμηνεία, η θεατρικότητα της εξουσίας δεν το εξηγεί. Απλώς μας το φανερώνει. Αυτή η εικόνα μπορεί να ενοποιεί, να παρέχει στον μηχανισμό την τελετουργική επίφαση που απαιτείται ολοένα και περισσότερο στην εποχή της ριάλιτι τηλεόρασης, ωστόσο, δεν τη δημιουργεί. Θα πρέπει να αναρωτηθούμε, λοιπόν, ποια ακριβώς είναι η ουσία αυτής της ατελείωτης παλινδρόμησης εικόνων ή των διαδηλώσεων κακόγουστης μεγαλοπρέπειας και ροκ σταρ.

Είναι, επίσης, δελεαστικό να πούμε πως στην παραφουσκωμένη μορφή του Ντόναλντ Τραμπ, ο νταής στο σκάμμα, που τραμπουκίζει διαρκώς και που ζηλεύει αλλά επίσης σαγηνεύεται από τον μεγαλύτερο νταή στο τέλος του δρόμου (διάβαζε Πούτιν), έφτασε, απλώς, στο αλόγειό του. Όμως, το πιο σημαντικό είναι ότι αποτελεί την ενσάρκωση μιας

[Ο Τραμπ] είναι γεννημένος μέσα στα πλούτη και τα προνόμια και την ίδια στιγμή προσποιείται ότι είναι αυτοδημιούργητος. Δίνει, έτσι, μορφή στην αδύνατη αμερικανική φιλοδοξία να διατηρήσει ταυτόχρονα τα βασικά χαρακτηριστικά της φεουδαρχίας (ένα σύστημα κατά το οποίο η γέννηση καθορίζει το μέλλον του ατόμου) σε μια κοινωνία που έχει καταστεί μια απλή αγορά (ένα σύστημα που πιστώνει στα υποκείμενα τα προνόμιά τους και τους αποδίδει τις ευθύνες για την όποια κατάστασή τους).

αντίφασης που ενυπάρχει στις ρίζες του αμερικάνικου ονείρου. Είναι γεννημένος μέσα στα πλούτη και τα προνόμια και την ίδια στιγμή προσποιείται ότι είναι αυτοδημιούργητος. Δίνει, έτσι, μορφή στην αδύνατη αμερικανική φιλοδοξία να διατηρήσει ταυτόχρονα τα βασικά χαρακτηριστικά της φεουδαρχίας (ένα σύστημα κατά το οποίο η γέννηση καθορίζει το μέλλον του ατόμου) σε μια κοινωνία που έχει καταστεί μια απλή αγορά (ένα σύστημα που πιστώνει στα υποκείμενα τα προνόμιά τους και τους αποδίδει τις ευθύνες για την όποια κατάστασή τους). Αυτή η αντίφαση μαρτυρά μια ατελή επανάσταση ή ίσως τον μετασχηματισμό μιας επανάστασης σε μια αντεπανάσταση. Αντί να αλλάξουν την κοινωνική λογική, οι αμερικανικές επαναστάσεις μετατράπηκαν αναδρομικά σε απλούς σφετεριστές της εξουσίας. Οι μεγαλομανιακές φαντασιώσεις εθνικής κυριαρχίας του Ντόναλντ Τραμπ, φαιδρές σε μια εποχή βιοπολιτικής κυβερνητικής, εκφράζουν τη νοσταλγία για έναν τρόπο πολιτικής ύπαρξης, τον οποίο αποδέχεται ένα πολύ μεγάλο ποσοστό Αμερικανών: Έναν τρόπο ύπαρξης κατά τον οποίο ένας κυρίαρχος δρα χωρίς να αναφέρεται ή να λογοδοτεί στο σώμα των πολιτών και του οποίου η ασυδοσία τού επιτρέπει να σκοτώσει κάποιον ή να τον αφήσει να ζήσει (παρά να τον κάνει να ζήσει και να τον αφήσει να πεθάνει, που όπως μας δίδαξε ο Φουκώ είναι η δομή και η λογική του βιοπολιτικού κράτους). Τώρα, μπορούμε να ρωτήσουμε γιατί ο Τραμπ έχει λάβει τόσο μεγάλη υποστήριξη από τους φτωχούς. Γιατί οι ψηφοφόροι του δεν είναι απλώς πλούσιοι γόννοι, όπως ο ίδιος, αλλά εκείνοι που εξαρτώνται από το κοινωνικό κράτος για να επιβιώσουν; Εκείνοι των οποίων οι γονείς και τα παιδιά έχουν πεθάνει στις εξορυκτικές βιομηχανίες που μολύνουν την ατμόσφαιρά μας; Γιατί ο Τραμπ έχει καταστεί είδωλο από εκείνους που υπηρέτησαν και σκοτώθηκαν σε πολέμους που ο ίδιος απέφυγε εξαιτίας ψευδών ποδιατρικών προβλημάτων. Γιατί εκείνοι που αποκλείστηκαν από την περίθαλψη και εκείνοι που οι κόσμοι τους μολύνθηκαν από τα τοξικά απόβλητα που ο Τραμπ επέτρεψε αίροντας την περιβαλλοντική προστασία χαίρονται με τον εξοπλισμό για τον COVID του ιδιωτικού αεροσκάφους του

που πληρώθηκε από τα χρήματα των φορολογούμενων; Πώς μπορούν να πιστεύουν ότι είναι δυνατόν να εκπροσωπηθούν και να μοιραστούν κάτι με αυτόν τον άνθρωπο σε αντίθεση με τους υπόλοιπους; Ισχυρίζονται και πιστεύουν ότι είναι ένας από αυτούς, κάποιος με τον οποίο μπορούν να ταυτιστούν.

Αυτό που μοιράζονται είναι, πρώτον, η αίσθηση ότι υφίστανται την καταπίεση ενός κράτους που θέλει να σφετεριστεί τα περιουσιακά τους στοιχεία. Αναπτύσσουν δεσμό μέσω ενός αισθήματος μιας ενδεχόμενης θυματοποίησης. Αυτό συνδέεται με το άλλο σημείο σύγκλισης, δηλαδή, τη λαχτάρα τους για την αποκατάσταση της κυριαρχικής εξουσίας, για την ανατροπή αυτής της δυσκολίας που την αντιλαμβάνονται ως δική τους, δηλαδή, την έκθεση στο κράτους και τις ελίτ που το διαχειρίζονται. Το συμπληρωματικό στοιχείο στον φόβο θυματοποίησης και τη νοσταλγία για την εθνική κυριαρχία είναι ίσως η πιο ειρωνική μορφή της αντεπαναστατικής ορμής στις ΗΠΑ, δηλαδή, το μίσος για την ισότητα –ή έστω την απομείωση της ισότητας στην αρχή της ίσης πρόσβασης στην ανισότητα. Μια τέτοια αρχή μετασχηματίζει τα δικαιώματα σε ανταμοιβές και καθιστά ακόμη και κάτι τόσο στοιχειώδες όσο η υγειονομική περίθαλψη μέρος της σύγκρουσης γύρω από τα σημεία που τα άτομα επιτυγχάνουν μέσω της συσσώρευσης και δείχνουν τι λείπει στους άλλους, καθιστώντας την έλλειψη των άλλων αναγκαία για την αίσθηση αυτοεκτίμησης. Πράγματι, η συζήτηση για την υγειονομική περίθαλψη όχι μόνο δεν υπερβαίνει τις αντιφάσεις που ενσαρκώνονται στον Τραμπ, αλλά τις αναπαράγει. Και για αυτό, ένας αξιοσημείωτος αριθμός αυτών που ψήφισαν τον Τραμπ ή παρέμειναν αναποφάσιστοι τις τελευταίες στιγμές της καμπάνιας ισχυρίστηκαν ότι θα ψήφιζαν τον Μπάιντεν εάν οι εκλογές αφορούσαν απλώς τη διατήρηση της πρόσβασης στην υγειονομική περίθαλψη. Γνωρίζουν ότι θα εγκαταλειφθούν στην ασθένεια και τα δεινά σε περίπτωση που καταργηθεί ο νόμος περί προσιτής περίθαλψης (Obamacare). Όμως, παρότι πολλοί ρεπουμπλικάνοι ψηφοφόροι θα ήθελαν να διατηρήσουν τη δυνατότητα μιας κρατικά ρυθμισμένης και παρεχόμενης υγειονομικής περίθαλψης, θα ψηφίσουν υπέρ της υπεράσπισης των αρχών της ελεύθερης αγοράς, με αποτέλεσμα η πρόσβαση στην περίθαλψη διά της ασφάλισης να γίνει προαιρετική και ακριβή. Κατ’

Το συμπληρωματικό στοιχείο στον φόβο θυματοποίησης και τη νοσταλγία για την εθνική κυριαρχία είναι ίσως η πιο ειρωνική μορφή της αντεπαναστατικής ορμής στις ΗΠΑ, δηλαδή, το μίσος για την ισότητα

Μόνο ο πλούτος και η δυνατότητα άσκησης ένδικων μέσων

διαφυλάσσουν τα δικαιώματα σε αυτόν τον κόσμο.

Αυτή είναι η πρόσβαση στην ανισότητα που οι ρεπουμπλικάνοι ψηφοφόροι επιθυμούν να έχουν πρόσβαση ή να διατηρήσουν.

αυτόν τον τρόπο δεσμεύονται σε ένα σύστημα στο οποίο η ευεξία θα μετατραπεί (ή θα ξαναγίνει) από υποχρέωση ανταμοιβή και/ή προϋπόθεση της δυνατότητας άσκησης του δικαιώματος παρά ένα δικαίωμα καθαυτό. Μόνο ο πλούτος και η δυνατότητα άσκησης ένδικων μέσων διαφυλάσσουν τα δικαιώματα σε αυτόν τον κόσμο. Αυτή είναι η πρόσβαση στην ανισότητα που οι ρεπουμπλικάνοι ψηφοφόροι επιθυμούν να έχουν πρόσβαση ή να διατηρήσουν.

Φυσικά, σε έναν τέτοιο άνισο κόσμο, θα υπάρχει φθόνος και απληστία και, ως εκ τούτου, κλοπή και άλλα είδη βίας που έχουν οικονομικά κίνητρα. Και έτσι, αυτοί οι ίδιοι ρεπουμπλικάνοι ψηφοφόροι, που θα μπορούσαν να έχουν ψηφίσει τον Μπάιντεν αν το μόνο διακύβευμα ήταν η υγειονομική περίθαλψη, λένε πως σταθμίζουν ακόμα και αυτήν την αντεστραμμένη έννοια της πρόνοιας ενάντια σε κάτι άλλο, σε ένα δικαίωμα που πιστεύουν ότι θα καταπατήσουν οι δημοκρατικοί: το δικαίωμα της οπλοφορίας. Πώς θα προστατεύσουν τους εαυτούς τους και τα παιδιά τους αν τους αφαιρεθούν τα όπλα, ρωτούν.

Μια εντελώς στρατιωτικοποιημένη κοινωνία φοβάται την απώλεια όπλων, γιατί σε μια τέτοια κοινωνία η αστυνόμευση έχει καταστεί μια γενικευμένη και πανταχού παρούσα μορφή διατήρησης των συνόρων που στοιχειώνει το ασυνείδητο ως δεύτερη φύση. Μια τέτοια κοινωνία σαγηνεύεται από μια Σμιτιανή αντίληψη της πολιτικής ως ερωτήματος για το ποιος είναι ο εχθρός. Σε αυτήν την περίπτωση, αυτό είναι το ερώτημα που αντικαταστάθηκε από το ερώτημα για την ιδιοκτησία. Ο εχθρός είναι αυτός που επιβουλεύεται την περιουσία σας στις ΗΠΑ. Όμως, υπάρχει και άλλη μια διάσταση αυτού του φαινομένου, η οποία εκτείνεται στις διεθνείς δραστηριότητες των ΗΠΑ. Είκοσι χρόνια μετά (και περισσότερο) από έναν πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, αυτή η χώρα (ή ένα μεγάλο μέρος της) κατάφερε τελικά να τρομοκρατήσει τον ίδιο της τον

εαυτό και τώρα ο πόλεμος επιστρέφει στο σπίτι για να επανε-
νεργοποιήσει τους υπόλοιπους ημιτελείς πολέμους –
φυλετικούς πολέμους, έμφυλους πολέμους και τον πόλεμο στο
όνομα του πολέμου, γιατί, ανεξάρτητα από τον τόπο που
διεξάγεται, ο πόλεμος είναι ένας τομέας εξαγωγής κερδών (η
Ρόζα Λούξεμπουργκ το ονόμασε περιοχή συσσώρευσης) τόσο
για τους κατασκευαστές όπλων όσο και για το κεφάλαιο που
αναλαμβάνει την ανοικοδόμηση.

Ο αναχρονισμός του Τραμπ συνίσταται στο γεγονός ότι
αντιπροσωπεύει την απατηλή υπόσχεση της επιστροφής στην
εθνική κυριαρχία σε μια μετα-κυριαρχική στιγμή, στην οποία το
ψηφιακό κεφάλαιο και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης έχουν
καταστήσει τη διακυβέρνηση ζήτημα αφηρημένων λειτουργ-
γιών, συμπληρώνοντας τη μακρά ιστορία της γραφειο-
κρατικοποίησης που είναι απόρροια της αυτοκρατορίας. Υπ’
αυτήν την έννοια, η μορφή της κυριαρχίας που διοικεί τον
Τραμπισμό είναι τέτοια ώστε θα μπορούσε να την επιδιώκει ένα
οποιοδήποτε άτομο – περισσότερο ταυτιζόμενο με την κυριαρ-
χία παρά υποτασσόμενο σε αυτήν. Αυτή η επιδίωξη αποδομεί
ταυτόχρονα την εξουσία του κυρίαρχου την ώρα που ειρωνικά
αποτιμά την αξία της κυριαρχίας.

Υπάρχει, φυσικά και ένα τρίτο ζήτημα, δηλαδή, το δικαίωμα
μιας γυναίκας στην άμβλωση. Πώς κατέστη το ζήτημα αυτό
τόσο κεντρικό για τη ρεπουμπλικανική υπόθεση που εκατομ-
μύρια ευσεβείς χριστιανοί, καθολικοί ή ευαγγελιστές, θα
δικαιολογούσαν την ομολογία του ίδιου του Τραμπ για χρήση
σεξουαλικής βίας, τη δολιότητα και την κατά παραγγελία ηθική,
τη δολοφονική μεταναστευτική πολιτική και την άρνηση της
κλιματικής αλλαγής ως αναγκαία ανταλλάγματα στον αγώνα
ενάντια στην πρόσβαση των γυναικών στην άμβλωση; Η
βιασύνη για την πλήρωση των δικαστηρίων αφορά ουσιαστικά
αυτό το ζήτημα και η βασική αρετή του Τραμπ για αυτούς τους
χριστιανούς είναι η υπηρεσία του ως προς τους δικαστικούς
διορισμούς. Είναι το μοναδικό ζήτημα στο οποίο τήρησε τις
υποσχέσεις του: Όχι μόνο τρεις ανώτατοι δικαστές, αλλά 194
από τους 792 δικαστές –δηλαδή το 24%– που υπηρετούν στο
ομοσπονδιακό σύστημα διορίστηκαν από τον Τραμπ μεταξύ 20
Ιανουαρίου 2016 και 7 Ιουλίου 2020.

Η κρισιμότητα του ζητήματος των αμβλώσεων είναι, σε ένα
επίπεδο, προφανής. Η άμβλωση είναι η πιο ριζική αποκήρυξη

Η άμβλωση είναι
η πιο
ριζική αποκήρυξη
του πατριαρχικού
δικαιώματος.
Εκτοπίζει τη
γονιμοποίηση και
τη λειτουργία της
από τη νομιμο-
ποίηση της
φαλλοκεντρικής
εξουσίας.

του πατριαρχικού δικαιώματος. Εκτοπίζει τη γονιμοποίηση και τη λειτουργία της από τη νομιμοποίηση της φαλλοκεντρικής εξουσίας. Εντελώς ανεξάρτητα από τις προθέσεις, τις εμπειρίες ή το σκεπτικό οποιασδήποτε γυναίκας κατά τη δύσκολη απόφαση να τερματίσει μια εγκυμοσύνη, το δικαίωμά της να το κάνει θέτει σε προτεραιότητα το σώμα της γυναίκας έναντι του ανδρικού σπέρματος. Για αυτόν τον λόγο οι άνδρες που αντιτίθενται στο δικαίωμα των γυναικών στην άμβλωση θεωρούν ότι εκείνοι που το υποστηρίζουν δεν κάνουν απλώς λάθος αλλά αυτο-ευνουχίζονται. Παρέδωσαν αυτό που οι τραμπικοί ρεπουμπλικάνοι πιστεύουν ότι είναι το δικαίωμα της γέννησής τους. Αλλά υπάρχουν πολλά περισσότερα να πούμε πέραν αυτού.

Εύκολα θα μπορούσε κανείς να συμπεράνει ότι η υπεράσπιση της ζωής δεν αποτελεί την ουσία της εναντίωσης στην άμβλωση. Καμία κοινωνία που δέχεται τη θανατική ποινή ή ανέχεται τις παράπλευρες απώλειες στον πόλεμο και μάλιστα σε αριθμούς που υπερβαίνουν τις απώλειες στο πεδίο της μάχης, δεν δεσμεύεται στα αλήθεια από την αξία της ανθρώπινης ζωής. Αλλά αυτό είναι ένα πολύ εύκολο συμπέρασμα. Είναι καλύτερα να αναγνωρίσουμε ότι οι άνθρωποι που εναντιώνονται στην άμβλωση θεωρούν ότι εκτιμούν τη ζωή. Πράγματι, δεν είναι τόσο η ηθική υποκρισία όσο η ψυχική αντίφαση που χρειάζεται αναγνώριση. Διότι μιλώντας με ψυχολογικούς όρους, η αντίφαση, αδιαμεσολάβητη –με την εξαίρεση του μύθου– γεννά οργή ή μια συναισθηματική ένταση που απαιτεί να εκφρασθεί. Είναι αυτή, η γεννημένη από την αντίφαση, οργή που τροφοδοτεί τις κραυγές, υποκινεί τις αντιπαραθέσεις και λιπαίνει τις φαντασιώσεις της εκδίκησης στην πάντοτε περιορισμένη φαντασία των τραμπικών ρεπουμπλικάνων.

Η οργή συνδυασμένη με τον φόβο, όπως συμβαίνει στην αυτο-τρομοκρατημένη κοινωνία, συνήθως κατευθύνεται ενάντια στην αδυναμία. Αυτή είναι η δομή και η τάση της αγριότητάς της. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι υπερασπιστές της λευκής υπεροχής οπλίζονται τόσο βαριά όταν έρχονται αντιμέτωποι με μαύρα υποκείμενα. Ελλείψει αληθινής ανωτερότητας ή δύναμης, πρέπει να την κατασκευάσουν στη αντίστοιχη κλίμακα των θανατηφόρων μηχανημάτων τους. Επειδή δεν μπορούν να αντιμετωπίσουν τη δική τους αδυναμία, πρέπει να αγαπούν αυτό που την αντισταθμίζει, δηλαδή, τα όπλα τους.

Τώρα, αυτή η αγάπη για τα όπλα απαιτεί και κάτι άλλο: Την αγάπη για το μίσος της αδυναμίας που προσφέρει το αντικείμενο της οργής. Το ένα ξεκλειδώνει το άλλο, και ένα συγκεκριμένο ρίγος αναδύεται στο σημείο της διασταύρωσής τους. Αλλά και τα δύο εξακολουθούν να υφίστανται: η αγάπη του όπλου και η αγάπη του μίσους. Αυτή η αγάπη αναζητά την ολοκλήρωσή της.

Μετά το τελευταίο προεδρικό ντιμπέιτ το 2020, οι δημοσιογράφοι παρέθεσαν τις δηλώσεις ορισμένων αναποφάσιστων ανδρών ψηφοφόρων που πίστευαν ότι ο Μπάιντεν ήταν μεν εύγλωτος, αλλά εμφανίστηκε αδύναμος. Είπαν ότι ήθελαν έναν

σχυρό ηγέτη, ικανό να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις αυτών των δύσκολων καιρών. Προφανώς, θεώρησαν ότι ο Ντόναλντ Τραμπ ήταν ένας τέτοιος άνθρωπος. Οι ρεπουμπλικάνοι που κατέστρωσαν την εκλογική στρατηγική προωθούσαν αυτόν τον λόγο σε όλη τη διάρκεια των εκλογών, και επί της ουσίας σε όλη την περίοδο της προεδρίας του Τραμπ, μετατρέποντας την αδιαφορία του Τραμπ για τους άλλους σε μια εικόνα κάποιου που είναι απρόσβλητος από τις διαμάχες και τον φόβο. Όμως, τροφοδότησαν και χάιδεψαν επίσης το μίσος για την αδυναμία. Η ίδια λιβιδινική ενέργεια που πάλλεται στα καλέσματα «Κλείδωσε την μέσα» –μια ελάχιστα καλυμμένη φαντασίωση βιασμού– ρέει και μέσα στις κατηγορίες ενάντια στην αδυναμία.

Τέτοιες κραυγές σαλπίζουν οι λάβροι υποστηρικτές του Q-Anon και των άλλων θεωριών συνωμοσίας, οι οποίοι, όταν δεν ανησυχούν για κυκλώματα παιδόφιλων στα υπόγεια των δημοκρατικών πιτσαριών, οργανώνουν διαδηλώσεις απαιτώντας το δικαίωμα να θέσουν σε κίνδυνο τους εργαζόμενους στον τομέα της υγείας, όπως και άλλους, για να μην φορέσουν οι ίδιοι μάσκες κατά τη διάρκεια μιας πανδημίας. Απειλούν να καταλάβουν κυβερνητικά κτίρια και οδηγούν στα προάστια με σημαίες που απεικονίζουν τον Τραμπ ως άλλο Ράμπο. Στα τέλη του Οκτώβρη έφτασαν μέχρι την άνω δυτική πλευρά του Μανχάταν –ένα περιβόητο προπύργιο φιλελεύθερων και δημοκρατικών. Όμως, δεν πρόκειται απλώς για περιθωριακά στοιχεία που τσιγκλάνε τους υποτιθέμενους φιλελεύθερους. Από τον Ιανουάριο του 2020 έχουν επίσημη εκπροσώπηση στην κυβέρνηση των ΗΠΑ.

Στις σημαίες που κουβαλούν οι συνωμοσιολόγοι του κινήματος Q-Anon και οι συνωμότες τους κυματίζουν τα σύμβολα της παράδοσης των ρεπουμπλικάνων παραδομένα στη μαγική σκέψη του Χόλυγουντ. Σε μερικά από αυτά, το γηράσκον υπέρβαρο σώμα του Τραμπ μετατρέπεται στο γεμάτο ορμόνες ομοίωμα του Sylvester Stallone, με μια μπαντάνα για να κρατά την πορτοκαλί σφουγγαρίστρα στη θέση της. Αυτή η προφητική ταινία, θυμάμαι, μετέτρεψε τις δολοφονικές αυτοκρατορικές ανοησίες της Αμερικής στο Βιετνάμ και την ηπειρωτική Νοτιοανατολική Ασία σε μια αφήγηση για την εκμετάλλευση των αμερικανικών εργατικών τάξεων από τις δόλιες ελίτ τους και ιδίως από τη στρατιωτική τους ηγεσία. Παρουσίασε την εκδίκηση ως τη μόνη απάντηση: όχι μια εκδίκηση των κομμουνιστών Βιετναμέζων εναντίον των Αμερικανών, αλλά μια εκδίκηση αποκλειστικά μεταξύ Αμερικάνων. Από κοντά, αυτές οι σημαίες είναι γελοία καρτούν. Κοιτώντας τες από μια απόσταση, με τις χαραγμένες εικόνες του Τραμπ να φορά γεμάτους τελαμώνες με φόντο τον Σταυρό της Αμερικάνικης Συνομοσπονδίας και παραφορτωμένες με βαρύγδουπα συνθήματα μοιάζουν φτιαγμένες από τους φανατικούς του ISIS που οδηγούν τα Toyota RAV και τα φορτηγά με τις καρότσες (πολλά από αυτά τα έχουν απαλλοτριώσει από δυνάμεις των ΗΠΑ στο Ιράκ) σε βομβαρδισμένες πόλεις για να εγκαθιδρύσουν τη δική τους εκδοχή του νόμου και της

Μόνο ο πλούτος και η δυνατότητα άσκησης ένδικων μέσων

διαφυλάσσουν τα δικαιώματα σε αυτόν τον κόσμο.

Αυτή είναι η πρόσβαση στην ανισότητα που οι ρεπουμπλικάνοι ψηφοφόροι επιθυμούν να έχουν πρόσβαση ή να διατηρήσουν.

τάξης στα μέρη που ο αμερικανικός πόλεμος είχε κατακρεουργήσει τους τοπικούς θεσμούς. Ο αφανισμός των γυναικών, ο βασανισμός των ομοφυλόφιλων, η δημιουργία δικαστηρίων εκδίκησης και ο εξοπλισμός των πολιτοφυλακών για να αναλάβουν τις λειτουργίες της αστυνόμευσης ενός σκιάδους κράτους που έγινε ο τρόπος λειτουργίας τους. Εφάρμοσαν έναν θρησκευτικό νόμο και δολοφόνησαν μέλη διαφορετικών θρησκευτικών πεποιθήσεων. Στις ΗΠΑ, οι μαχητές του Q-Anon θα μπορούσαν ίσως να κάνουν το ίδιο εάν τους δινόταν η ευκαιρία.

Αυτό που μοιράζονται αυτά τα ετερόκλητα φαινόμενα και στις δύο όχθες του αποτυχημένου ιμπεριαλισμού των ΗΠΑ είναι μια τάση που βρίσκει την καλύτερη περιγραφή της ως φασισμός χωρίς ολότητα. Πράγματι, αυτή είναι η αλήθεια που κρύβεται στην κατ' ευφημισμό ρητορική του νταή, με την οποία ο τραμπισμός πέφτει στα μαλακά. Σε αντίθεση με το ISIS, το οποίο λειτούργησε κάτω από το έμβλημα της θείκας επιβεβλημένης τάξης και πρόβλεψε μια μελλοντική κατάσταση ευημερίας, το Q-Anon λειτουργεί κάτω από το έμβλημα της «ελευθερίας». Ελευθερία από κάθε περιορισμό, και κυρίως από την υποχρέωση προς το μέλλον. Ο παράδεισος θα είναι στη γη, και στο παρόν. Οτιδήποτε απαιτεί σκέψη για το μέλλον κλιματική επιστήμη, διαχείριση πανδημιών παραδείγματος χάριν— εξυβρίζεται, γελοιοποιείται, περιφρονείται. Το Q-Anon είναι η ανωμαλία μιας κουλτούρας των μέσων μαζικής ενημέρωσης που μετασημάτισαν την ύστερη καπιταλιστική λογική που εξαρτάται από την επιτάχυνση της μετάδοσης δεδομένων και χρημάτων σε μια νέα αξία: Όχι απλώς ταχύτητα, όπως ισχυρίστηκε κάποτε ο Paul Virilio, αλλά «στιγμιαιότητα», ένα ανηλεές τώρα. Σαν να λέμε θάνατο.

Οι αυτόκλητοι προστάτες της ελευθερίας μοιράζονται με τους ξένους εχθρούς τους την επιθυμία για την παλινόρθωση της πατριαρχικής εξουσίας, το μίσος για τις γυναίκες και την αδυναμία –οι γυναίκες και τα άτομα που δεν συμμορφώνονται με τις παραδοσιακές έμφυλες κατηγορίες ως μορφές αδυναμία – και μια κίβδηλη θρησκευτικότητα της οποίας η μόνη αρχή εί-

ναι η φιλοδοξία για υπερβατικότητα. Μοιράζονται την αγάπη για τα όπλα και είναι το προϊόν ενός πολέμου κατά της τρομοκρατίας που ξεκίνησε πολύ πριν την 11η Σεπτεμβρίου. Σε αντίθεση με τους ξένους εχθρούς τους, θα (ή έχουν αρχίσει να) θεσπίζουν, στο όνομα της ανάκτησης της εθνικής κυριαρχίας, θέατρα παλινδρόμησης αναγεννώντας τη φυλετική βία που ίδρυσε το έθνος –με τη γενοκτονία και τη δουλεία– και της οποίας η διαφύλαξη νομιμοποίησε τη λεγόμενη επανάσταση.

Είναι δύσκολο, αυτήν τη στιγμή, να απομακρυνθούμε από την πιθανότητα η ιστορία των Ηνωμένων Πολιτειών να μην είναι μια ιστορία αργής πραγμάτωσης της επαναστατικής της υπόσχεσης, αλλά να κινείται, μέσω κύκλων ατελούς επανάληψης, πίσω στο σημείο όπου το νεαρό έθνος σφυρηλατήθηκε προσπαθώντας να διατηρήσει όλον τον πλούτο, που αποκτήθηκε μέσω γενοκτονίας, εδαφικών απαλλοτριώσεων και δουλείας εδώ (όχι στην Αγγλία), σε ένα μέρος, στα χέρια των λίγων λευκών ανδρών. Το ερώτημα είναι, αν φτάσουμε σε αυτό το μηδενικό σημείο, θα μπορέσουμε να ξεκινήσουμε πάλι από την αρχή; Ίσως είμαστε ήδη εκεί.

Εάν είναι έτσι, αφήστε την πραγματική επανάσταση να ξεκινήσει.

"QAnon vendor" by Marc Nozell from Merrimack, New Hampshire, USA is licensed with CC BY 2.0.
<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=81524438>

ΦΑΚΕΛΟΣ:
ΝΟΤΙΟ-
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ
ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ

Η Νοτιοανατολική Μεσόγειος βρίσκεται - και θα συνεχίσει να βρίσκεται - σταθερά στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος της περιοδικής αυτής έκδοσης. Όχι μόνο γιατί για το ελληνικό κοινό αποτελεί τη "γειτονιά" μας και επομένως το ενδιαφέρον είναι εύλογα αυξημένο, αλλά και γιατί η περιοχή αυτή διανύει μια περίοδο μετασχηματισμών, κλυδωνισμών και εντάσεων, τόσο σε γεωπολιτικό (ακόμα και στρατιωτικό) επίπεδο, όσο και στο εσωτερικό των επιμέρους χωρών.

Στο τεύχος αυτό η αρχή γίνεται με τους άμεσους γείτονές μας, την Τουρκία και την Κύπρο, με κείμενα των: **Pinar Cakiroglu, Νίκου Χριστοφή, Σίας Αναγνωστοπούλου** και **Κυριάκου Λοΐζου**.

Pinar Cakiroglu |
Η Τουρκία στον
21ο αιώνα: Από τα
βάρη του
παρελθόντος στις
αβεβαιότητες του
μέλλοντος

Pinar Cakiroglu* | Η Τουρκία στον 21ο αιώνα: Από τα βάρη του παρελθόντος στις αβεβαιότητες του μέλλοντος**

Εισαγωγή

Μια ανάλυση της Τουρκίας στον 21ο αιώνα είναι ταυτόχρονα μια ανάλυση της διακυβέρνησης του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (Adalet ve Kalkinma Partisi - εφεξής AKP) υπό την ηγεσία του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν που επί του παρόντος είναι ο πρώτος Πρόεδρος της Τουρκίας με το νέο προεδρικό της σύστημα. Το AKP ήρθε στην εξουσία με πλειοψηφία στις εκλογές του 2002, έναν μόλις χρόνο από την ίδρυσή του, και έκτοτε κυβερνά τη χώρα με αυτοδυναμία για σχεδόν δύο δεκαετίες. Αυτό σημαίνει χονδρικά πως όλοι όσοι έχουν ηλικία μικρότερη των 25 ετών, ποσοστό που αποτελεί περίπου το 39% του πληθυσμού^[1], δεν γνώρισαν περίοδο που η χώρα να κυβερνάται από άλλο πολιτικό κόμμα ή από άλλο ηγέτη εκτός του Ερντογάν. Όμως, η ηγεμονία του AKP και του Ερντογάν δεν προκύπτει μόνο από αυτό το γεγονός. Όπως θα υποστηριχθεί εδώ, κατά τη διάρκεια σχεδόν δύο δεκαετιών εξουσίας, το AKP όχι μόνο άλλαξε το κυβερνητικό μοντέλο από κοινοβουλευτική σε προεδρική δημοκρατία, αλλά κατάφερε επίσης να ταρακουνήσει τα ίδια τα θεμέλια της Τουρκίας. Ωστόσο, δεν είναι δυνατόν να αναλυθεί ολόκληρη η εποχή του AKP ως μονολιθική, καθώς υπήρξαν υποπερίοδοι με εντελώς διαφορετικά χαρακτηριστικά. Μετά από μια συνοπτική περιγραφή της Τουρκίας, καθ' όλη τη διάρκεια του 20ου αιώνα, ανά περίοδο, προκειμένου να διαφανούν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, συνέχειες και επαναλαμβανόμενα μοτίβα και κύκλοι, θα ακολουθήσει μια περισσότερο ενδελεχής ανάλυση της περιόδου του AKP με ειδική αναφορά στην οικονομία, την εσωτερική και την εξωτερική πολιτική ως αλληλοτροφοδοτούμενες διαδικασίες. Στα συμπεράσματα θα αποτυπωθεί η κατάσταση της χώρας σήμερα.

Κατά τη διάρκεια σχεδόν δύο δεκαετιών εξουσίας, το AKP όχι μόνο άλλαξε το κυβερνητικό μοντέλο από κοινοβουλευτική σε προεδρική δημοκρατία, αλλά κατάφερε επίσης να ταρακουνήσει τα ίδια τα θεμέλια της Τουρκίας.

**Η Pinar Cakiroglu (Πινάρ Τσακίρογλου) είναι δρ. Οικονομικών, SOAS Πανεπιστήμιο του Λονδίνου.*

***Μετάφραση από τα αγγλικά, Ανδρέας Μαράτος*

[1] Τα στοιχεία είναι για το 2019. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα πληθυσμιακά στοιχεία της Τουρκίας, βλ. <https://www.nufusu.com/turkiye-nufusu-yas-gruplari>

Τα βάρη του παρελθόντος

Το πιο κρίσιμο χαρακτηριστικό του τουρκικού κράτους είναι ο παραδοσιακός συγκεντρωτισμός του, που αποτελεί κληρονομιά από το αυτοκρατορικό παρελθόν της χώρας, τότε που το συγκεντρωτικό κράτος είχε καθολική εξουσία.

Προκειμένου να κατανοήσουμε την κληρονομιά πάνω στην οποία το ΑΚΡ έχτισε την τουρκική οικονομία και πολιτική του 21ου αιώνα, πρέπει να κατανοήσουμε ορισμένα χαρακτηριστικά του τουρκικού κράτους καθώς και τον κυκλικό χαρακτήρα της τουρκικής οικονομίας και πολιτικής καθ' όλη τη διάρκεια του 20ου αιώνα. Το πιο κρίσιμο χαρακτηριστικό του τουρκικού κράτους είναι ο παραδοσιακός συγκεντρωτισμός του, που αποτελεί κληρονομιά από το αυτοκρατορικό παρελθόν της χώρας, τότε που το συγκεντρωτικό κράτος είχε καθολική εξουσία. Επομένως, παρότι στόχος των ιδρυτών της σύγχρονης Τουρκίας ήταν η οικοδόμηση μιας ρεπουμπλικανικής δημοκρατίας δυτικού τύπου, το τελικό αποτέλεσμα ήταν μια δημοκρατία α λα τούρκα. Αυτή η συνέχεια ενός ισχυρού κρατικού συγκεντρωτισμού, ακόμη και εντός μιας ρεπουμπλικανικής δημοκρατίας, αποτέλεσε την ουσία της Τουρκίας καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας της, διαμόρφωσε όλες τις δομές/θεσμούς του κράτους και υπήρξε θεμελιώδης για τη διαμόρφωση της κοινωνίας.

Στη Δύση, η τουρκική ιστορία έχει αναλυθεί πολύ απλοϊκά ως η διχοτομία μεταξύ «εκσυγχρονισμένων/δυτικοποιημένων ελίτ» στο κέντρο και «των καταπιεσμένων μαζών» στην περιφέρεια του συστήματος. Αυτή η υπεραπλούστευση αγνοεί ένα καθοριστικό στοιχείο: ότι ούτε οι δυτικοποιημένες ελίτ ούτε οι καταπιεσμένοι συντηρητικοί, όπως στην περίπτωση του ΑΚΡ, είχαν κανένα πρόβλημα, κατακτώντας την εξουσία, να επωφεληθούν από τον συγκεντρωτικό χαρακτήρα του κράτους. Επομένως, βλέπουμε αυταρχικές τάσεις στην τουρκική πολιτική σε κάθε περίοδο από την ίδρυσή της μέχρι σήμερα.

Σε αυτή τη βάση, είναι δυνατόν να συνοψίσουμε τις εξελίξεις στην Τουρκία κατά τον περασμένο αιώνα σε τέσσερις κύριες περιόδους.

Η πρώτη περίοδος εκτείνεται από το 1923 έως το 1950 και χαρακτηρίζεται από τη διαμόρφωση της Δημοκρατίας, τις μεταρρυθμίσεις στα χνάρια της κοσμικής Δύσης και τη μονοκομματική κυριαρχία του Ρεπουμπλικανικού Λαϊκού Κόμματος (Cumhuriyet Halk Partisi - στο εξής CHP). Η οικονομία βασίστηκε στον προστατευτισμό και τον κρατισμό[2]. Η εξωτερική πολιτική της νέας Δημοκρατίας διαμορφώθηκε από το σύνθημα «ειρήνη στο σπίτι, ειρήνη στον κόσμο», καθώς η χώρα είχε υποστεί σοβαρές ζημιές από πολέμους πολλών δεκαετιών.

Η δεύτερη περίοδος ξεκίνησε το 1950 όταν το Δημοκρατικό Κόμμα (εφεξής DP) κέρδισε την πλειοψηφία με την υποστήριξη εμπορικών συμφερόντων, μεγάλων γαιοκτημόνων, και μικρομεσαίων επιχειρήσεων των μικρών επαρχιών. Η λαϊκιστική ρητορική που ενσωμάτωνε τη διχοτομία των κρατικών ελίτ εναντίον των καταπιεσμένων μαζών, καθώς και την αναβίωση του Ισλάμ[3] σε αντίθεση με την αυστηρά κοσμική στάση της προηγούμενης εποχής χρησιμοποιήθηκε ευρέως από το DP. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα της εποχής αποτέλεσαν, η φιλελεύθερη οικονομική πολιτική, το καταπιεστικό πολιτικό περιβάλλον - ενάντια σε όλες τις αντιπολιτευτικές δυνάμεις - και η φιλοαμερικανική εξωτερική πολιτική[4]. Στο δεύτερο μισό της δεκαετίας, η οικονομία άρχισε να επιδεινώνεται, γεγονός που αντικατοπτριζόταν όλο και περισσότερο στο εξίσου επιδεινούμενο πολιτικό και δημοκρατικό περιβάλλον, οδηγώντας έτσι στο στρατιωτικό πραξικόπημα του 1960.

Η τρίτη περίοδος καλύπτει χονδρικά τις δύο δεκαετίες από το στρατιωτικό πραξικόπημα του 1960 έως το 1980. Μετά το στρατιωτικό πραξικόπημα του 1960 ακολούθησε το πιο προοδευτικό σύνταγμα της Δημοκρατίας το 1961, δημιουργώντας μια φιλελεύθερη πολιτική ατμόσφαιρα. Όσον αφορά την οικονομία και την αναδιανομή, η εκβιομηχάνιση

[2] Ο στόχος ήταν η δημιουργία μιας εγχώριας βιομηχανικής αστικής τάξης στον τομέα της παραγωγής βασικών αγαθών. Καθοριστική ήταν εδώ η συμβολή του κράτους καθώς όλα διεξήχθησαν υπό τον ηγετικό και διανεμητικό του ρόλο.

[3] Η χρήση του Ισλάμ ως ρητορικής κατά των κοσμικών ελίτ μπορεί να θεωρηθεί λαϊκιστική τακτική προκειμένου να εξασφαλιστεί η υποστήριξη των συντηρητικών μαζών στις επαρχιακές πόλεις. Αυτή είναι μία από τις πολλές ομοιότητες μεταξύ των κυβερνήσεων του DP και του AKP. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι τα στελέχη του AKP προέρχονται πράγματι από τους εξαιρετικά συντηρητικούς ισλαμιστικούς κύκλους σε αντίθεση με τα κυβερνητικά στελέχη του DP. Η εποχή του DP ήταν ένα από τα ιδεολογικά σημεία αναφοράς του AKP, όπως έχουν επανειλημμένα αναφέρει κυβερνητικά στελέχη του κόμματος, συμπεριλαμβανομένου του ίδιου του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν.

[4] Η Τουρκία έστειλε στρατεύματα στον πόλεμο της Κορέας και, ως εκ τούτου, έγινε δεκτή την ίδια περίοδο στο ΝΑΤΟ. Αν και δεν συμμετείχε στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, η χώρα επωφελήθηκε επίσης από το Σχέδιο Μάρσαλ, το οποίο βοήθησε στην άνθηση της οικονομίας τουλάχιστον μέχρι το δεύτερο μισό της δεκαετίας.

με στόχο την υποκατάσταση των εισαγωγών (ISI) ενθαρρύνθηκε με κεντρικό σχεδιασμό, σε ένα μοντέλο μικτής οικονομίας, γεγονός που σήμαινε πως η διανομή ήταν ακόμη στα χέρια του κέντρου. Ένας μεγάλος κοινωνικός συμβιβασμός επιτεύχθηκε στην τουρκική κοινωνία γεφυρώνοντας τα συμφέροντα των γραφειοκρατών, της βιομηχανικής μπουρζουαζίας, της οργανωμένης εργασίας και της αγροτιάς[5]. Εν μέσω της εξελισσόμενης πολιτικής αναταραχής στα παρασκήνια[6], η οικονομία άνθισε μέχρι το εσωστρεφές οικονομικό μοντέλο να φτάσει στα όριά του.

Η τέταρτη περίοδος ξεκινά επίσης με ένα στρατιωτικό πραξικόπημα το 1980 και μπορεί να παραταθεί μέχρι τις οικονομικές και πολιτικές κρίσεις του 2001. Η παρέμβαση του στρατού για μια ακόμη φορά αποδόθηκε σε πολιτικά αίτια. Ωστόσο, η εξάντληση της οικονομίας και η παγκόσμια κρίση του 1977 ήταν επίσης καθοριστικής σημασίας. Ο νεοφιλελεύθερος μετασχηματισμός της χώρας σε όλους τους τομείς τέθηκε σε τροχιά από το στρατιωτικό καθεστώς. Εάν ο στόχος ήταν να «εξαλειφθούν τυχόν πιθανές απειλές για την εδραίωση της μεταρρυθμιστικής διαδικασίας με γνώμονα την αγορά»[7], το νέο ιδεολογικό πλαίσιο πίσω από αυτό ήταν μια «τουρκο-ισλαμική σύνθεση». Σχεδιασμένος από τη στρατιωτική χούντα, αυτός ο συνδυασμός δεξιού εθνικισμού και Ισλάμ διαμόρφωσε έκτοτε το πολιτικό περιβάλλον στην Τουρκία. Θεωρούμενος ως ένα σταθερό εμπόδιο ενάντια σε πιθανές πηγές αστάθειας καθώς και ενάντια στη ριζοσπαστικοποίηση της αριστερής ιδεολογίας[8], αποτέλεσε εξίσου το πλαίσιο που ενθάρρυνε την εμφάνιση φιλελεύθερων ή κεντροδεξιών κομμάτων στην πολιτική σκηνή. Και αυτή είναι ακριβώς η βάση στην οποία ρίζωσε το ΑΚΡ.

Σχεδιασμένος από τη στρατιωτική χούντα, αυτός ο συνδυασμός δεξιού εθνικισμού και Ισλάμ διαμόρφωσε έκτοτε το πολιτικό περιβάλλον στην Τουρκία. [Θεωρούνταν ως] ένα σταθερό εμπόδιο ενάντια σε πιθανές πηγές αστάθειας καθώς και ενάντια στη ριζοσπαστικοποίηση της αριστερής ιδεολογίας

[5] Βλ. σελ. 188-189 στο A. B. Güven, “The Political Economy of Turkish Democracy”, στο Democratic Consolidation in Turkey: Micro and Macro Challenges, eds. C. Erişen and P. Kubicek, (2016, Routledge), pp.184-203.

[6] Όπως η στρατιωτική επέμβαση το 1971, η αύξηση της έντασης μεταξύ των υπερεθνικιστών και των αριστερών, η τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974 κ.τ.λ.

[7] Βλ. Z. Öniş, “The Political Economy of Islamic Resurgence in Turkey: The Rise of the Welfare Party in Perspective,” Third World Quarterly, vol. 18, number: 4 (1997), pp. 743-766 (quote p. 749).

[8] Ο.π.

Η Τουρκία στον 21ο αιώνα^[9]

Σε μία στιγμή απόλυτης αποσταθεροποίησης για την Τουρκία, το ΑΚΡ εμφανίστηκε με την υπόσχεση για οικονομική ανάπτυξη και κοινωνικοπολιτική σταθερότητα.

Όπως έγινε φανερό στην προηγούμενη ενότητα, ορισμένοι επαναλαμβανόμενοι κύκλοι είχαν σημαίνοντα ρόλο στην τουρκική πολιτική. Έναν τέτοιο κύκλος είναι και ο εξής: η εξάντληση του υφιστάμενου κάθε φορά καθεστώτος οικονομικής πολιτικής ακυρώνοντας τους πολιτικούς διακανονισμούς και διανεμητικούς συνασπισμούς που αυτό εξασφάλιζε, οδηγούσε σε ολοσχερή πολιτική κρίση με αποτέλεσμα, είτε τα στρατιωτικά πραξικοπήματα, όπως το 1960, το 1971 ή το 1980, είτε μια ριζοσπαστική στροφή στην πολιτική, όπως το 1950. Η εμφάνιση του ΑΚΡ συμπίπτει κι αυτή με τη σειρά της με την ατμόσφαιρα οικονομικής και πολιτικής κρίσης του 2001.

Παρά το γεγονός ότι προέρχεται από την ακροδεξιά ισλαμική πολιτική πτέρυγα, το ΑΚΡ προσπάθησε να σκιαγραφήσει μια πιο συμπεριληπτική και ελκυστική εικόνα του εαυτού του, τονίζοντας τη δέσμευσή του στις φιλελεύθερες αξίες και τη δημοκρατική διακυβέρνηση, τα ανθρώπινα δικαιώματα, το κράτος δικαίου, τον πλουραλισμό και την πολυπολιτισμικότητα, την οικονομική ανάπτυξη και την ελεύθερη οικονομία της αγοράς. Χάρη σε αυτήν την εικόνα, το ΑΚΡ κέρδισε τις πρώτες του εκλογές με απόλυτη πλειοψηφία το 2002 ένα χρόνο μόλις μετά την ίδρυσή του. Σε μία στιγμή απόλυτης αποσταθεροποίησης για την Τουρκία^[10], το ΑΚΡ εμφανίστηκε με την υπόσχεση για οικονομική ανάπτυξη και κοινωνικοπολιτική σταθερότητα. Βασιζόμενο τόσο στη δεξιά όσο και στην ισλαμική πολιτική παράδοση, το κόμμα κατόρθωσε να προσελκύσει ένα ευρύ εκλογικό ακροατήριο, πολιτευόμενο ως ένα πολυσυλλεκτικό δεξιό λαϊκιστικό κόμμα - πολιτιστικά συντηρητικό, πολιτικά δημοκρατικό και οικονομικά

^[9] Η ανάλυση σε αυτή την ενότητα καθώς και τα κύρια επιχειρήματα του άρθρου βασίζονται σε μεγάλο βαθμό σε ένα προηγούμενο άρθρο μου “15-Years in Government: How ‘New Turkey’ emerged under Erdoğan’s AKP”, Far Right in Power, Rosa Luxembourg Stiftung, (2018).

^[10] Η έλλειψη κατεύθυνσης στην εφαρμογή των νεοφιλελεύθερων μεταρρυθμίσεων είχε ως αποτέλεσμα τρεις οικονομικές κρίσεις - το 1994, το 2000 και το 2001 - σε λιγότερο από μια δεκαετία, με την κρίση του 2001 να είναι η πιο καταστροφική. Μέχρι σήμερα, το ΑΚΡ χρησιμοποιεί την επιτυχία του μετά το 2002 ως μια τακτική τρόμου, απειλώντας τους ψηφοφόρους ότι το χάος της περιόδου των κρίσεων θα επανέλθει στη χώρα εάν χάσει την εξουσία.

φιλελεύθερο. Από την άλλη πλευρά, η εμφάνιση του ΑΚΡ με τις προαναφερθείσες αξίες στην Τουρκία, μια πρωτίστως μουσουλμανική χώρα με στρατηγική και οικονομική σημασία, ήταν επίσης αυτό που χρειαζόταν ο δυτικός κόσμος μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001 ως υποδειγματική περίπτωση για την ανασυγκρότηση της Μέσης Ανατολής.

Μετά την εκλογική του νίκη το 2001, το ΑΚΡ πέρασε μία «χρυσή εποχή» που χαρακτηρίστηκε από υψηλή και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξη, σημαντικές μεταρρυθμίσεις εκδημοκρατισμού, εξωτερική πολιτική προσέγγισης και «μηδενικών προβλημάτων με τους γείτονες», και αύξηση της αποτελεσματικότητας της πολιτικής του σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο^[11]. Αυτά τα επιτεύγματα της πρώτης περιόδου διακυβέρνησης του ΑΚΡ βοήθησαν στην έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την ΕΕ και κατέστησαν την Τουρκία πρότυπο κράτος για ολόκληρη την περιοχή.

Κατά τη διάρκεια αυτού που μπορεί να οριστεί ως η δεύτερη περίοδος διακυβέρνησης του ΑΚΡ από το 2007 έως το 2011, το κόμμα πέρασε σε μία φάση «σχετικής στασιμότητας». Αυτή συνδέεται εν μέρει με την παγκόσμια οικονομική κρίση. Ωστόσο, οι επιδόσεις της Τουρκίας στην κρίση δεν ήταν ιδιαίτερα ζημιογόνες ειδικά σε σύγκριση με τις καταστροφικές κρίσεις της προηγούμενης δεκαετίας. Από την άλλη πλευρά, σημειώθηκε μια χαλάρωση των προσπαθειών εκδημοκρατισμού μαζί με μια πιο επιθετική εξωτερική πολιτική, γνωστή και ως «νεο-οθωμανισμός», σύμφωνα με την οποία στην Τουρκία αναλογεί ο ρόλος του παράγοντα που καθορίζει την τάξη πραγμάτων στην περιοχή, χάρη στους κοινούς ιστορικούς, πολιτιστικούς και θρησκευτικούς δεσμούς της με τη Μέση Ανατολή και τα Βαλκάνια. Ένα αδιαμφισβήτητο αποτέλεσμα αυτού του νέου προσανατολισμού ήταν το άνοιγμα νέων αγορών για το τουρκικό κεφάλαιο με την υποστήριξη του ΑΚΡ και το γεγονός ότι η Τουρκία κατέστη μια ελκυστική αναδυόμενη οικονομία για ξένες επενδύσεις μετά την οικονομική κρίση του 2008. Με αυτόν τον τρόπο, το ΑΚΡ άρχισε να χρησιμοποιεί την εξωτερική πολιτική ως μέσο για την εγχώρια πολιτική^[12]. Η αύξηση της παγκόσμιας οικονομικής ρευστότητας όχι μόνο ενίσχυσε την οικονομική ανάπτυξη αλλά επίσης, το πιο σημαντικό, επέτρεψε στο ΑΚΡ να ξεκινήσει φιλόδοξα έργα που βελτίωσαν τις γερασμένες υποδομές της χώρας και τις υποβαθμισμένες κοινωνικές υπηρεσίες^[13].

^[11] Η περιοδολόγηση και τα κύρια στοιχεία των περιόδων έως το 2014 προέρχονται από το Z. Onis, *Monopolizing the Center: The AKP and the Uncertain Path of Turkish Democracy* (October 26, 2014). Διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2499213> ή στο <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2499213>

^[12] Για μια πιο λεπτομερή ανάλυση του λαϊκισμού και της εξωτερικής πολιτικής του ΑΚΡ, δείτε *The AKP's Foreign Policy as Populist Governance* (288, Fall 2018). Διαθέσιμο στο MERIP: <https://merip.org/2018/12/the-akps-foreign-policy-as-populist-governance/>

^[13] Z. Öniş and M. Kutlay, "Rising Powers in a Changing Global Order: The Political Economy of Turkey in the Age of BRICs", *Third World Quarterly* 34/8 (2013).

Ωστόσο, η περίοδος «πραγματικής παρακμής» ξεκίνησε το 2011, τότε που οι αρχικές μεταρρυθμιστικές υποσχέσεις έδωσαν τη θέση τους σε έναν εντεινόμενο αυταρχισμό. Είναι δύσκολο να προσδιοριστεί μια συγκεκριμένη ημερομηνία κατά την οποία ο αυταρχισμός του Ερντογάν έγινε εμφανής. Ωστόσο, η βίαιη αντίδραση της κυβέρνησης στις διαδηλώσεις στο Πάρκο Gezi τον Μάιο του 2013 αποτέλεσε μία κρίσιμη καμπή^[14]. Οι οικονομικές επιδόσεις της χώρας έφτασαν επίσης σε πολύ εύθραυστο σημείο εξαιτίας των διαρθρωτικών αδυναμιών της, των αυξανόμενων ελλειμμάτων και της εξάρτησης από το ξένο κεφάλαιο. Τέλος, η φιλόδοξη και επιθετική «νεο-οθωμανική» εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης έφτασε σε αδιέξοδο εξαιτίας κυρίως της αποτυχίας των τουρκικών θέσεων στην Αίγυπτο και τη Συρία^[15]. Οι επιλογές του AKP δημιούργησαν σοβαρούς κινδύνους για την ασφάλεια της χώρας, δηλαδή επιθέσεις από το Ισλαμικό Κράτος (ISIS) στις τουρκικές πόλεις, κατάρρευση της κατάπαυσης του πυρός με το Κουρδικό Εργατικό Κόμμα (PKK) και αποσταθεροποιητικές σχέσεις με τους γείτονες της Τουρκίας, δηλαδή με τη Συρία, το Ιράκ, το Ιράν, τη Ρωσία, και τη διεθνή κοινότητα. Επιπλέον, η άφιξη περισσότερων από 3,5 εκατομμύρια Σύρους πρόσφυγες επηρέασε δυσμενώς την εσωτερική πολιτική ακόμα περισσότερο^[16].

^[14] Οι διαδηλώσεις στο Πάρκο Gezi, πιθανώς «η μεγαλύτερη αυθόρμητη εξέγερση στην τουρκική ιστορία», σύμφωνα με έναν πολιτικό επιστήμονα, ήταν στον πυρήνα τους ενάντια στον αυξανόμενο αυταρχισμό της κυβέρνησης. Αν και ξεκίνησαν από μια μικρή ειρηνική αντίθεση στο σχέδιο αστικής ανάπτυξης για ένα πάρκο της Κωνσταντινούπολης, εξαπλώθηκαν πολύ γρήγορα. Μέσα σε μόλις τρεις μήνες, πραγματοποιήθηκαν 5000 διαδηλώσεις με τη συμμετοχή τουλάχιστον 4 εκατομμυρίων ανθρώπων. Η κυβέρνηση του AKP απάντησε με βίαιη καταστολή: Η αστυνομία σκότωσε 11 πολίτες, και τραυμάτισε περισσότερους από 8000. Ωστόσο, κυβέρνηση και μέσα ενημέρωσης παρουσίασαν τα γεγονότα ως «απόπειρα της κοσμικής μειονότητας να ανακτήσει το προπύργιό της στην τουρκική πολιτική σκηνή και να ακυρώσει τις κατακτήσεις της θρησκευτικής συντηρητικής πλειοψηφίας όσον αφορά τα πολιτικά της δικαιώματα και την οικονομική της κατάσταση», με αποτέλεσμα ένα τόσο μεγάλο κίνημα να καταλήξει να έχει πολύ μικρό αντίκτυπο στην πολιτική του AKP. Για την παραπάνω περιγραφή, βλ. C. Tuğal, *The Fall of the Turkish Model: How the Arab Uprisings Brought Down Islamic Liberalism* (London: Verso, 2016), pp. 250.

^[15] Το πραξικόπημα κατά της κυβέρνησης της Μουσουλμανικής Αδελφότητας στην Αίγυπτο ήταν ένα μεγάλο πλήγμα για το AKP ως κύριο σύμμαχο της Μουσουλμανικής Αδελφότητας. Ως αποτέλεσμα, η Τουρκία άρχισε να χάνει επιρροή και δημοτικότητα στην περιοχή, ενώ άλλοι «παίκτες» άρχισαν να κερδίζουν έδαφος. Την ίδια στιγμή, στη Συρία, η άνοδος του ISIS καθώς και οι κουρδικές δυνάμεις, εμπόδισαν την προώθηση των τουρκικών θέσεων, με αποτέλεσμα την εσωτερική του συριακού προβλήματος.

^[16] Βλέπε K. Kirisci and A. Sloat, *The rise and fall of liberal democracy in Turkey: Implications for the West* (February 2019). Διαθέσιμο στο <https://www.brookings.edu/research/the-rise-and-fall-of-liberal-democracy-in-turkey-implications-for-the-west/>

Ωστόσο, το πραγματικό σημείο καμψής στην τουρκική πολιτική σκηνή ήταν το 2016. Η πλειοψηφική στρατηγική του κόμματος, σύμφωνα με την οποία έχοντας παγιώσει την κυριαρχία του πάνω σε μια «νόμιμη» βάση, θα μπορούσε να αφαιρέσει όλους τους ελεγκτικούς και εξισορροπητικούς μηχανισμούς από την κυβέρνηση, είχε ήδη γίνει σαφής. Μετά από αυτό, όπως το έθεσε ο ίδιος ο Ερντογάν, «το πραξικόπημα ήταν δώρο του Θεού». Για το ΑΚΡ, η απόπειρα πραξικοπήματος δικαιολόγησε την κήρυξη κατάστασης έκτακτης ανάγκης μακράς διάρκειας, που εξασφάλισε στην κυβέρνηση απεριόριστη εξουσία μέσω της υπέρμετρης χρήσης νομοθετικών διαταγμάτων^[17], και διατηρώντας τη, με το συνταγματικό δημοψήφισμα του 2017. Το δημοψήφισμα έλαβε χώρα σε καθεστώς έκτακτης ανάγκης, ακραίας λογοκρισίας, καταστολής της αντιπολίτευσης και με σοβαρές καταγγελίες για νοθεία. Η νίκη του Ερντογάν στο δημοψήφισμα εξασφάλισε την αλλαγή του κυβερνητικού συστήματος από κοινοβουλευτική σε προεδρική δημοκρατία και τον επόμενο χρόνο ο Ερντογάν εξελέγη πρώτος πρόεδρος της Τουρκίας μετά από μία ακόμη έντονα αμφισβητούμενη εκλογική διαδικασία^[18]. Η «υπερπροεδρία» Ερντογάν χωρίς ελεγκτικούς και εξισορροπητικούς μηχανισμούς μετέβαλε την κατάσταση από de facto σε de jure.

Η «υπερπροεδρία» Ερντογάν χωρίς ελεγκτικούς και εξισορροπητικούς μηχανισμούς μετέβαλε την κατάσταση από de facto σε de jure.

^[17] Αυτό που είναι σημαντικό να σημειωθεί είναι πως αυτή η εξουσία δεν χρησιμοποιήθηκε αποκλειστικά για να «εκκαθαρίσει» το κράτος από όσους συνδέθηκαν με το Κίνημα του Gülen και στοχοποιήθηκαν ως συνεργάτες της απόπειρας πραξικοπήματος, αλλά έβαλε στο στόχαστρο όλες τις δυνάμεις της αντιπολίτευσης, και τους βουλευτές της, αμέτρητους τοπικούς εκπροσώπους, δημοσιογράφους, ακαδημαϊκούς, ακόμη και ακτιβιστές ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επιπλέον, οι προεδρικές εξουσίες ενισχύθηκαν σημαντικά, ενώ άλλοι κυβερνητικοί κλάδοι, συμπεριλαμβανομένου του δικαστικού συστήματος, αποδυναμώθηκαν τρομακτικά. Τα δημοκρατικά και οικονομικά δικαιώματα μειώθηκαν επίσης υπέστησαν σημαντικούς περιορισμούς. Υπό αυτό το πρίσμα, η πολιτική αντιπολίτευση αποκαλεί την περίοδο μετά την απόπειρα πραξικοπήματος «πολιτικό πραξικόπημα» που διέπραξε το ΑΚΡ.

^[18] Η οργάνωση Freedom House, στην έκθεση της «Ελευθερία στον κόσμο 2018» και για πρώτη φορά από την έναρξη της σειράς των εκθέσεων το 1999, χαρακτήρισε την Τουρκία ως «μη ελεύθερη». Στην έκθεση αυτή σημειώνεται «ένα βαθύτατα συνταγματικό δημοψήφισμα που συγκεντρώνει την εξουσία στην προεδρία, η μαζική αντικατάσταση εκλεγμένων δημάρχων με διορισμένους κυβερνητικούς φορείς, αυθαίρετες διώξεις ακτιβιστών ανθρωπίνων δικαιωμάτων και άλλων που το κράτος αντιλαμβάνεται ως εχθρούς του, και οι συνεχιζόμενες εκκαθαρίσεις κρατικών υπαλλήλων, όλα αυτά έκαναν τους πολίτες διστακτικούς στην έκφραση των απόψεών τους για ευαίσθητα θέματα». Για περισσότερες πληροφορίες, βλ. “Freedom in the World 2018: Turkey”, FreedomHouse, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2018/turkey>

Σε αυτήν την τελευταία περίοδο, η οικονομία της χώρας, η ανάπτυξη της οποίας είχε διαδραματίσει ζωτικό ρόλο στη δημοτικότητα του ΑΚΡ, υπέστη επίσης μια ιδιαίτερα ανησυχητική πτώση. Η αξία της τουρκικής λίρας (TL) σε ευρώ υποτιμήθηκε από 2,9 μετά τις πρώτες προεδρικές εκλογές του Ερντογάν, τον Αύγουστο του 2014, σε 5,40 κατά την επανεκλογή του στο πλαίσιο του νέου προεδρικού συστήματος^[19] ενώ τον Αύγουστο 2018 κατρακύλησε στο 7,8 κυρίως λόγω της πολιτικής κρίσης με τις ΗΠΑ. Την ίδια χρονιά η ανεργία έφτασε επίσης στο υψηλότερο ποσοστό των τελευταίων 15 ετών, σχεδόν 22%^[20]. Η τουρκική εξωτερική πολιτική έγινε ιδιαίτερα επιθετική και ανεργάτιστη αυτήν την περίοδο καθώς άρχισαν να κυριαρχούν ο ωμός πραγματισμός, ο ομορτισμός και ο λαϊκισμός.

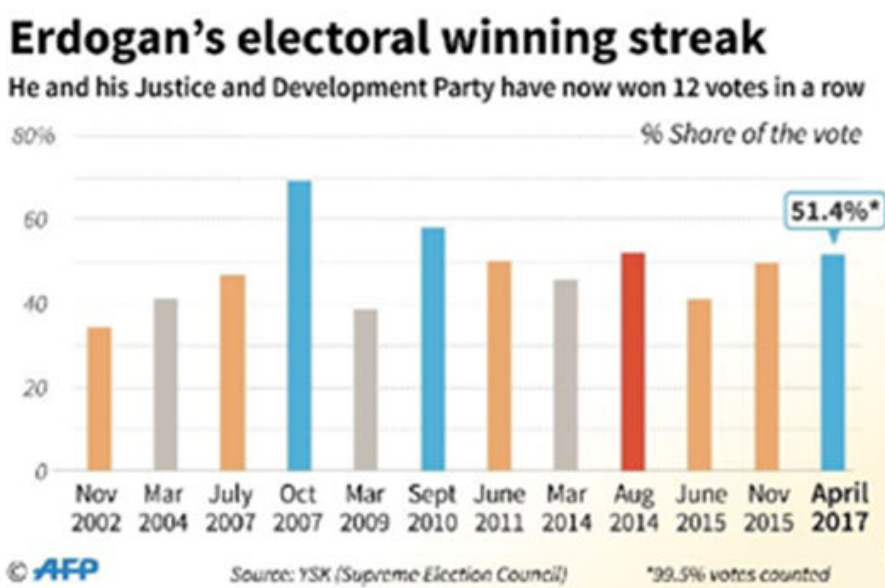
Αν και οι επιδόσεις του ΑΚΡ πέρασαν από την περίοδο της «χρυσής εποχής» και της «σχετικής στασιμότητας» σε αυτήν της «πραγματικής παρακμής», το κόμμα συνέχισε να εξασφαλίζει εκλογικές νίκες (βλ. **Γράφημα**). Σε μια κοινωνία που είναι δεκτική στον ισλαμικό συντηρητισμό και τη φαρισαϊκή ρητορική, δεν μπορεί να αγνοηθεί το χάρισμα του Ταγίπ Ερντογάν ως σημαντική παράμετρος της διαρκούς επιτυχίας του κόμματος. Το ίδιο ισχύει και για την αυξανόμενη κοινωνική δυναμική του ΑΚΡ μέσω του ελέγχου που ασκεί στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, στο εκπαιδευτικό σύστημα και στα τοπικά δίκτυα μιας κοινωνίας που υποκλίνεται στους κανόνες συμμόρφωσης. Οι οικονομικές επιδόσεις υπήρξαν επίσης ιδιαίτερα κρίσιμες για την επιτυχία του ΑΚΡ^[21]. Το ίδιο, και οι μεταρρυθμίσεις που έγιναν στις δημόσιες και κοινωνικές υπηρεσίες, όπως το σύστημα υγειονομικής περίθαλψης, τα επιδόματα ανεργίας, η ψηφιοποίηση και η απλοποίηση των διαδικασιών στις κρατικές υπηρεσίες και την κρατική γραφειοκρατία, ενώ, τέλος, καθοριστικής σημασίας για τη δημοτικότητα του ΑΚΡ υπήρξε και η ανανέωση των γερασμένων υποδομών με μεγάλα έργα.

^[19] Οι συναλλαγματικές ισοτιμίες λαμβάνονται από τον ιστότοπο της Κεντρικής Τράπεζας της Τουρκίας, βλ. https://www.tcmb.gov.tr/kurlar/201806/Jun_tr.html

^[20] Βλ. K. Kirişçi and A. Sloat, p.8.

^[21] Στην πραγματικότητα, μια προσεκτικότερη ανάλυση αποκαλύπτει ότι η παρακμή της οικονομίας της χώρας συμβαδίζει με την πορεία του εκδημοκρατισμού, πράγμα που σημαίνει ότι μόλις η οικονομική απόδοση, για οποιονδήποτε λόγο, αρχίσει να υποχωρεί, το ίδιο συμβαίνει και με τις προσπάθειες εκδημοκρατισμού. Ωστόσο, από μια άλλη οπτική γωνία, το ΑΚΡ δεν είχε ποτέ καμία πρόθεση για πραγματική δημοκρατία για όλους και, έτσι, παρά τις ρητορικές δεσμεύσεις του για εκδημοκρατισμό, στην ουσία μιλώντας για δημοκρατία εννοούσε πλειοψηφισμό. Με άλλα λόγια, το κόμμα θεώρησε δικαιολογημένο να κυβερνά χωρίς ελεγκτικούς και εξισορροπητικούς μηχανισμούς όσο ήταν σε θέση να εξασφαλίσει την πλειοψηφία στο κοινοβούλιο. Για περαιτέρω συζήτηση σχετικά με το θέμα, βλ. E. Özbudun, «AKP at the Crossroads: Erdoğan's Majoritarian Drift», *South European Society and Politics*, 19: 2 (2014), pp. 155-167.

Ωστόσο, ως επί το πλείστον, η επιτυχία του ΑΚΡ σχετίζεται με το πώς το κόμμα κατάφερε να μεταμορφώσει την πολιτική-οικονομική βάση της χώρας μέσω της ανακατανομής των οικονομικών εσόδων. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η ισχυρή συγκεντρωτική παράδοση της Τουρκίας σήμαινε πως το κράτος ήταν ο μοναδικός διανομέας οικονομικών εσόδων, γεγονός που εκμεταλλεύτηκε ανοιχτά το ΑΚΡ τόσο σε κεντρικό όσο και σε τοπικό επίπεδο διοίκησης[22]. Αυτό σήμαινε αναδιάρθρωση ολόκληρης της κοινωνίας και δημιουργία κοινωνικών στρωμάτων που υποστηρίζονται από το ΑΚΡ. Μαζί με τις προαναφερθείσες πτυχές, αυτό δημιούργησε την ηγεμονική ισχύ του ΑΚΡ.

[22] Για να το θέσω χωρίς περιστροφές, αυτό σημαίνει ότι από τη σύναψη κρατικών συμβάσεων – μεγάλων ή μικρών– μέχρι την εύρεση εργασίας στο κράτος ή τις τοπικές διοικήσεις, όλα εξαρτώνται από τη σχέση κάποιου με το κόμμα και τον Ερντογάν.

Αντί συμπεράσματος: αβεβαιότητες του μέλλοντος

Ο αυξανόμενος αυταρχισμός στη διακυβέρνηση της Τουρκίας αποδείχτηκε επιζήμιος για διάφορους λόγους: Αποδυνάμωσε τις δομές δημοκρατικής διακυβέρνησης στους κρατικούς θεσμούς. Συνέβαλε στην πρωτοκαθεδρία των λαϊκιστικών ανησυχιών στη χάραξη εξωτερικής πολιτικής, και δημιούργησε μια οικονομία εξαρτημένη από τις πελατειακές σχέσεις και το κυνήγι του κέρδους. Οι εντεινόμενες πολιτικές αποκλεισμού του Ερντογάν επιδείνωσαν την ήδη υπάρχουσα κοινωνική πόλωση της Τουρκίας σε τόσο επικίνδυνο βαθμό, που φαίνεται αδύνατη η συνύπαρξη στη βάση κοινών αξιών. Από την άλλη πλευρά, ένα σημαντικό μέρος της κοινωνίας ευνοεί τη σταθερότητα έναντι των δημοκρατικών δικαιωμάτων και των πολιτικών ελευθεριών και ταυτίζει την ηγεσία του Ερντογάν με τη σταθερότητα μετά από την παραμονή του σχεδόν 20 χρόνια στην εξουσία.

Η κατάσταση της τουρκικής οικονομίας είναι αρκετά ανησυχητική αυτή τη στιγμή και σίγουρα θα παραμείνει ως ένα από τα πιο κρίσιμα προβλήματα της χώρας. Η τουρκική λίρα (TL) υποτιμήθηκε κι άλλο μέσα στο 2020[23], το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε κι άλλο ενώ και ο πληθωρισμός σημειώνει ανοδική πορεία[24]. Από την άλλη πλευρά, τα δύο διαρθρωτικά προβλήματα της τουρκικής οικονομίας, τα ελλείμματα τρεχουσών συναλλαγών και το εξωτερικό απόθεμα χρέους, εξακολουθούν να αποτελούν σοβαρό πρόβλημα για το μέλλον της οικονομίας[25]. Επιπρόσθετα, η μεγάλη εξάρτηση της οικονομίας από το εμπόριο και τις άμεσες ξένες επενδύσεις, κυρίως από την ΕΕ, είναι ένα ακόμη ανησυχητικό ζήτημα, καθώς η πανδημία του COVID-19 δημιουργεί περιορισμούς για την παγκόσμια οικονομία.

Όσον αφορά την εξωτερική πολιτική, οι δραματικές μετατοπίσεις και οι αιφνίδιοι αναπροσανατολισμοί της εξωτερικής πολιτικής του ΑΚΡ αντικατοπτρίζουν απλώς την υποταγή της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής στον λαϊκισμό του ΑΚΡ και του Ερντογάν. Ως εκ τούτου, η εξωτερική πολιτική έχει αναπτυχθεί ως εργαλείο της διακυβέρνησης για

[23] Η αξία της τουρκικής λίρας (TL) σε ευρώ πλησίασε τα 10, ενώ σε δολάρια ΗΠΑ πλησίασε τα 8. Δείτε τον ιστότοπο της Κεντρικής Τράπεζας της Τουρκίας, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/istatistikler/doviz+kurlari/gosterge+niteligindeki+merkez+bankasi+kurlarii>

[24] Σύμφωνα με τους αξιωματούχους, το ποσοστό ανεργίας στην Τουρκία είναι περίπου 13% από τον Ιούλιο του 2020. Ωστόσο, σύμφωνα με σοβαρούς οικονομολόγους, το πραγματικό ποσοστό ανεργίας φτάνει το 25%. Για παράδειγμα, βλ. <https://www.mahfiogilmez.com/2020/07/gercek-issizlik-oran.html>. Ομοίως, το ποσοστό πληθωρισμού ανακοινώθηκε 14% τον Νοέμβριο, το οποίο ήδη τοποθετεί την Τουρκία μεταξύ των 20 χωρών με διψήφιο αριθμό ποσοστά πληθωρισμού στον κόσμο. Ωστόσο, οι πραγματικοί αριθμοί είναι ακόμη υψηλότεροι από τους επίσημους.

[25] Για δεδομένα της Παγκόσμιας Τράπεζας, βλ. <https://data.worldbank.org/indicator/BN.CAB.XOKA.GD.ZS?locations=TR>.

την κινητοποίηση της λαϊκής υποστήριξης στο ΑΚΡ[26], αμαυρώνει τους εχθρούς του, αποσπά την προσοχή από τις αποτυχίες του και υιοθετεί ό, τι είναι απαραίτητο αυτή τη στιγμή για να διατηρήσει το ΑΚΡ στην εξουσία[27].

Με άλλα λόγια, η κρίση του COVID-19 βρήκε την Τουρκία ήδη σε μια δύσκολη κατάσταση τόσο οικονομικά όσο και πολιτικά. Οι τοπικές εκλογές του 2019, όπου το ΑΚΡ είδε τη μεγαλύτερη απώλεια στην ιστορία του, αποτύπωσαν επίσης πόσο περιοριστικές και επιζήμιες έχουν γίνει οι πολιτικές του ΑΚΡ. Από το ξέσπασμα της πανδημίας, η Τουρκία αποφάσισε να μην ακολουθήσει ένα γενικό lockdown αφήνοντας την οικονομία να λειτουργεί όσο το δυνατόν περισσότερο. Αυτό πρόσθεσε τεράστιο βάρος στο σύστημα υγειονομικής περίθαλψης της Τουρκίας, το οποίο αποδείχτηκε ιδιαίτερα ετοιμοπόλεμο παρά τα διοικητικά και διαχειριστικά προβλήματα εξαιτίας των κυβερνητικών επιλογών. Μόλις πρόσφατα, κι αφού το σύστημα έφτασε σε σημείο κατάρρευσης, ανακοινώθηκαν νέα μέτρα καραντίνας. Υπό αυτήν την έννοια, η πανδημική κρίση έκανε πιο ορατή την κρίση της διακυβέρνησης στην Τουρκία. Όσον αφορά την εξωτερική πολιτική, η χώρα βρίσκεται υπό σοβαρή πίεση μεταξύ των ΗΠΑ και της Ρωσίας. Οι κυρώσεις των ΗΠΑ για την αγορά πυραύλων S-400 καθυστέρησαν χάρη στις προσωπικές σχέσεις του Ερντογάν με τον Τραμπ. Ωστόσο, ο νεοεκλεγμένος Μπάιντεν προβλέπεται να κρατήσει πιο συνεπή αντι-τουρκική στάση. Επομένως, δεν είναι δύσκολο να δούμε την Τουρκία να αντιμετωπίζει όλο και περισσότερες δυσκολίες σε διάφορα μέτωπα στο εγγύς μέλλον. Ωστόσο, αυτό που είναι πολύ δύσκολο να φανταστεί κανείς είναι μια διέξοδος από αυτήν την κατάσταση καθώς η χώρα έχει χάσει όλους τους αυτόνομους θεσμούς της που κρατούσαν τη δημοκρατία της κάπως ζωντανή. Η διέξοδος από τον σημερινό εγκλωβισμό της χώρας ή καλύτερα «η επόμενη μέρα χωρίς τον Ερντογάν» έχει γίνει αδιανόητη καθώς η χώρα έχει χάσει, με τον αυταρχισμό του Ερντογάν, όλα τα αυτόνομα και λειτουργικά θεσμικά της όργανα που είναι απαραίτητα για μια λειτουργική δημοκρατία και οικονομία.

"Turkey" by Spyros Pappaspyropoulos, 23/8/2015, licensed with CC BY-NC-ND 2.0.
<https://www.flickr.com/photos/26479542@N04/21637329301>

[26] Η εξωτερική πολιτική και η λαϊκιστική της χρήση στην εγχώρια πολιτική έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην αυξανόμενη δημοτικότητα του ΑΚΡ και του Ερντογάν. Οι υποστηρικτές του ΑΚΡ πιστεύουν ότι η κατάσταση και η τιμή της Τουρκίας έχουν αποκατασταθεί χάρη στην εξωτερική πολιτική του κόμματος, επιχείρημα που επικαλούνται συνεχώς στη ρητορική τους.

[27] Βλέπε E. Balta, p.3.

Σία Αναγνωστοπούλου |
Η Τουρκία του Ερντογάν

Σία Αναγνωστοπούλου* | Η Τουρκία του Ερντογάν

Η Τουρκία της εποχής του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν έχει απασχολήσει πολλούς μελετητές τα τελευταία χρόνια. Οι χαρακτηρισμοί όπως νεοθωμανική Τουρκία και σουλτανάτο-χαλιφάτο που προέρχονται από τον χαρακτηρισμό του ίδιου του Ερντογάν ως σουλτάνου, έχουν χρησιμοποιηθεί ευρέως για να αποδώσουν τα χαρακτηριστικά μιας πολιτικής, τόσο της εσωτερικής όσο και της εξωτερικής, που μοιάζει «παράδοξη». Ωστόσο, αυτοί οι χαρακτηρισμοί των οποίων τα αναλυτικά εργαλεία παραπέμπουν σε ένα οθωμανικό παρελθόν (σε ποιο ακριβώς άραγε, αυτό του 16ου ή του 19ου;), δεν είναι ικανοί να αναλύσουν ένα φαινόμενο που διαμορφώνεται στη δική μας εποχή –εν τόπω και χρόνω. Η Τουρκία δεν είναι ούτε σουλτανάτο ούτε χαλιφάτο, και βεβαίως ο Ερντογάν δεν είναι σουλτάνος. Θα λέγαμε λοιπόν ότι ο καλύτερος τρόπος για να προσεγγίσουμε με σύγχρονα εργαλεία την πολιτική στην Τουρκία την εποχή του Ερντογάν, είναι να την προσεγγίσουμε με αναλυτικό εργαλείο την πολιτική που παράγει ένα αυταρχικό σύστημα που δομείται γύρω από τον υπερπρόεδρο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν. Να αναλύσουμε λοιπόν το φαινόμενο του Ερντογανισμού^[1].

Το πρώτο ερώτημα που εύλογα τίθεται αφορά το κατά πόσο αυτό το φαινόμενο είναι νέο για την Τουρκία, κατά πόσο δηλαδή συνιστά την τουρκική εκδοχή του φαινομένου του Τραμπισμού στις ΗΠΑ ή του Ορμπανισμού στην Ευρώπη. Ή αντιθέτως, μήπως πρόκειται για μια τουρκική ιδιαιτερότητα με συνέχεια η οποία εκφράζεται τώρα ως Ερντογανισμός αλλά έχει ρίζες στην Ιστορία. Το ερώτημα περιπλέκεται ακόμα περισσότερο όταν σκεφτούμε ότι ο πολιτικός τροφοδότης του Ερντογανισμού –ο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν- ήταν ο ίδιος πολιτικός του οποίου σχεδόν όλη η πρώτη δεκαετία της μακρόχρονης θητείας του στην εξουσία ταυτίστηκε με την πλέον δημοκρατική περίοδο που γνώρισε η χώρα στο εσωτερικό της, αλλά και με σοβαρά σημάδια για ειρηνική συνύπαρξη με τους γείτονες και την Ευρώπη –με διακηρυγμένη πολιτική για «μηδενικά προβλήματα με τους γείτονες». Τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό έχουμε λοιπόν δύο φάσεις: μια δημοκρατική και ειρηνική ερντογανική πολιτική που διήρκεσε περίπου μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 2010. Και τον Ερντογανισμό ο οποίος, παρά τα κάποια, πρώιμα σημάδια αυταρχικής διολίσθησης, οικοδομείται και εμπεδώνεται από το 2011 και μετά, με κορύφωση από το 2015-2016 και μετά. Σχεδόν όλοι οι αναλυτές συγκλίνουν στην άποψη ότι το αποτυχημένο πραξικόπημα του Ιουλίου του 2016 αποτελεί τομή και καθοριστικό σημείο έναρξης του Ερντογανισμού.

***Η Σία Αναγνωστοπούλου είναι Καθηγήτρια Ιστορίας στο Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Παντείου Πανεπιστημίου και βουλευτρια του ΣΥΡΙΖΑ-ΠΣ.**

^[1] Το άρθρο του Ahmet Insel, «La Turquie au temps de l'Erdoganisme », *Historiens et Géographes*, no 450, mai 2020, p. 50-54, αποτελεί μια σημαντική πηγή ανάλυσης του φαινομένου του Ερντογανισμού.

Στην ουσία με το Ισλάμ φτιαχνόταν ένας εναλλακτικός διάδρομος διείσδυσης του κεφαλαίου, το οποίο δεν μπορούσε να αφήνει την τύχη του σε ένα σκληρό κράτος. Ο στρατός λοιπόν θα επέβαλε την ευσέβεια στο δυνατό κράτος και το Ισλάμ θα εξέφραζε την προσδοκία για δημοκρατία (εναντίον πάντα του κομμουνισμού και τα δύο) της πολιτισμικής πλειοψηφίας

Τα παραπάνω υποχρεώνουν σε μια πιο δυναμική ανάλυση της Τουρκίας και του Ερντογανισμού, τόσο ως προς τις εσωτερικές προϋποθέσεις εμφάνισης και εδραίωσής του, όσο και στις διαστάσεις του ως φαινομένου μεταφοράς στα τουρκικά συμφραζόμενα ενός μεταδημοκρατικού φαινομένου που συναντάται και αλλού. Καταρχάς, απλοποιώντας και σχηματοποιώντας, θα λέγαμε ότι η Τουρκία από την εποχή της ίδρυσης της Τουρκικής Δημοκρατίας το 1923 γνώρισε μακρές περιόδους αυταρχισμού με τα χαρακτηριστικά ενός ελιτίστικου εκσυγχρονισμού με δημοκρατικά στοιχεία, αλλά και περιόδους σκληρής καταπίεσης (στρατιωτικά πραξικοπήματα, κλπ). Αυτή η μεγάλη περίοδος δημιούργησε πολλαπλές διαιρέσεις, πολλαπλούς «ατελείς εμφυλίους», των οποίων τα βαθιά ταξικά και εθνοτικά χαρακτηριστικά «θάβονταν» κάτω από τόνους πολιτισμικών εργαλειοποιήσεων. Σχηματικά λοιπόν θα λέγαμε ότι μέχρι το 2000 πολλά ανοικτά προβλήματα δημοκρατίας, δικαιωμάτων (ατομικών και εθνοτικών) και κοινωνικών ανισοτήτων τροφοδοτούνταν ως πολιτισμικές διαιρέσεις, ως ιδιαιτερότητες μιας χώρας «ατελώς» δυτικής.

Αυτό το «ατελώς δυτική», αυτή η «τουρκική ιδιαιτερότητα» μέσα στον δυτικό κόσμο ήταν βεβαίως και αποτέλεσμα του ιδιότυπου «διαλόγου» ανάμεσα στην Τουρκία και τη Δύση. Του ιδιότυπου διαλόγου στον οποίο τόσο ο στρατός όσο όμως και το Ισλάμ –παρά τις περί του αντιθέτου αναλύσεις περί ενός αντισυστημικού Ισλάμ- αποτέλεσαν τα ισχυρά όπλα εγγύησης της «δυτικότητας» της Τουρκίας. Το Ισλάμ, αποτέλεσε το κρυφό όπλο που ανέσυρε το σχέδιο Μάρσαλ, ένα όπλο που θα έπαιζε το ρόλο της «φωνής της ανατολίτικης κοινωνίας» για δημοκρατία, απέναντι σε ένα κράτος που ξεπέρναγε τα πολιτισμικά και ηθικά όρια της.

Στην ουσία με το Ισλάμ φτιαχνόταν ένας εναλλακτικός διάδρομος διείσδυσης του κεφαλαίου, το οποίο δεν μπορούσε να αφήνει την τύχη του σε ένα σκληρό κράτος. Ο στρατός λοιπόν θα επέβαλε την ευσέβεια στο δυνατό κράτος και το Ισλάμ θα εξέφραζε την προσδοκία για δημοκρατία (εναντίον πάντα του κομμουνισμού και τα δύο) της πολιτισμικής πλειοψηφίας-της

μουσουλμανικής-σουννιτικής κοινότητας. Οι ταξικές ανισότητες, το ισχυρό δημοκρατικό έλλειμμα, οι διεκδικήσεις για δημοκρατία (και στους Κούρδους) προσλάμβαναν τις διαστάσεις πολιτισμικών «εμφύλιων» που υπονόμειναν τα αριστερά κινήματα και τις διεκδικήσεις τους και που αντλούσαν ιστορική νομιμοποίηση από την οθωμανική νεωτερικότητα και το τέλος της Αυτοκρατορίας.

Ωστόσο και ο στρατός και το πολιτικό Ισλάμ των δεκαετιών του 1970-1980 «έπαιζαν στο ίδιο γήπεδο»: αυτό του αυταρχισμού και του συντηρητισμού - του ισχυρού κράτους. Τα πράγματα άλλαξαν στη δεκαετία του 1990, όταν το διεθνές και εγχώριο κεφάλαιο δεν είχαν ανάγκη πλέον ούτε τον στρατό ούτε το «σκληρό» πολιτικό Ισλάμ. Είχαν ανάγκη από έναν αποτελεσματικό φορέα ενός ομοιογενούς πολιτισμού που θα εξασφαλίζει την ατομική συμμετοχή σε ένα καταναλωτικό σύμπαν με όρους ηθικής-θρησκευτικής αφοσίωσης. Είχαν ανάγκη από ένα ισχυρό μεν κράτος με ευσέβεια στις ατομικές «εξουσίες» (όχι ελευθερίες), και τις δημοκρατικές αρχές του έθνους-κοινότητας.

Η ανάδειξη του AKP στην εξουσία με αρχηγό τον Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν το 2002 εγκαινίασε μια περίοδο μεγάλων προσδοκιών για δημοκρατία στην Τουρκία. Αυτή η σύντομη περίοδος δημοκρατικής κανονικότητας στην οποία επένδυσαν διαφορετικής προέλευσης δημοκρατικές δυνάμεις της Τουρκίας και η οποία φαινόταν να αμβλύνει τις αντιθέσεις που τροφοδοτούσαν τους «πολιτισμικούς εμφυλίους» στην Τουρκία, κινητοποίησε κοινωνικές δυνάμεις, κινητοποίησε την κοινωνία των πολιτών, αλλά και χάραξε έναν άλλο δρόμο στην εξωτερική πολιτική. Η Τουρκία των πρώτων χρόνων διακυβέρνησης του AKP ανέπτυξε επίσης και έναν άλλο διάλογο με την Ευρώπη και τη Δύση γενικότερα, διάλογο που και οι τελευταίες υπαγόρευαν. Αυτό δεν σημαίνει ότι στη σύντομη περίοδο της δημοκρατικής κανονικότητας του Ερντογάν οι πολιτισμικές οριοθετήσεις δεν αποτέλεσαν το υπόβαθρο της πολιτικής του AKP. Μόνο που αυτές, σε εκείνη τη φάση της δημοκρατικής κανονικότητας, κινητοποιήθηκαν ως στοιχείο συνύπαρξης, ως ένας νέος, οθωμανικός, κοινοτισμός ειρηνικής συνύπαρξης ανάμεσα σε διαφορετικές εθνοθρησκευτικές κοινότητες, με προεξάρχουσα βέβαια την τουρκική, ισλαμική, σουννιτική κοινότητα.

”

[Οι πολιτισμικές οριοθετήσεις] σε εκείνη τη φάση της δημοκρατικής κανονικότητας, κινητοποιήθηκαν ως στοιχείο συνύπαρξης, ως ένας νέος, οθωμανικός, κοινοτισμός ειρηνικής συνύπαρξης ανάμεσα σε διαφορετικές εθνοθρησκευτικές κοινότητες, με προεξάρχουσα βέβαια την τουρκική, ισλαμική, σουννιτική κοινότητα

Στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας [ενταξιακών διαπραγματεύσεων] αμβλύνονταν ή υποβαθμίζονταν οι «πολιτισμικές» οριοθετήσεις και απελευθερώνονταν, κοινωνικά και θεσμικά, δυνάμεις που οδηγούσαν στη δημοκρατική χειραφέτηση σημαντικών δυνάμεων της κοινωνίας της Τουρκίας, χειραφέτηση στην οποία συνέβαλε και η σημαντική βελτίωση του επιπέδου ζωής μεγάλων ομάδων του πληθυσμού.

περίοδος συμπίπτει με το δόγμα της εξωτερικής πολιτικής του ΑΚΡ για «μηδενικά προβλήματα» με τους γείτονες, που ωστόσο το υπόβαθρό της αναζητούσε τις ρίζες της στην ιστορική νομιμοποίηση μιας ρομαντικής αντίληψης περί «οθωμανικής ειρήνης» (δόγμα Νταβούτογλου). Αυτή η περίοδος της σύντομης δημοκρατίας σφραγίστηκε από τις διαπραγματεύσεις για την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ. Στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας αμβλύνονταν ή υποβαθμίζονταν οι «πολιτισμικές» οριοθετήσεις και απελευθερώνονταν, κοινωνικά και θεσμικά, δυνάμεις που οδηγούσαν στη δημοκρατική χειραφέτηση σημαντικών δυνάμεων της κοινωνίας της Τουρκίας, χειραφέτηση στην οποία συνέβαλε και η σημαντική βελτίωση του επιπέδου ζωής μεγάλων ομάδων του πληθυσμού. Θα λέγαμε ότι πρόκειται για μια σημαντική περίοδο «ανακωχής της Ιστορίας» με όλα τα ενδεχόμενα ανοικτά. Αυτή η δημοκρατική ενδεχομενικότητα άρχισε να μειώνεται από το 2007 και μετά, όταν οι συντονισμένες ενέργειες Μέρκελ-Σαρκοζύ έκοψαν το νήμα των διαπραγματεύσεων για την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ.

Τα «γεγονότα Γκεζί» το 2013 αποτελούν το πρώτο σημαντικό βήμα της διολίσθησης του ΑΚΡ προς τον αυταρχισμό, καθώς και της δριμύτερης επανόδου στην πολιτική ατζέντα των «κοινωνικο-πολιτισμικών» αντιθέσεων. Της επανόδου σε μια συγκρουσιακή ρητορική βασισμένη σε πολιτισμικές αντιθέσεις. Στη ρητορική της ακραίας πόλωσης λοιπόν βάθαιναν οι «κοινωνικο-πολιτισμικές» ρωγμές στην Τουρκία, οι οποίες ξαναζωντάνευαν μια «συνέχεια», ένα «τουρκικό διαρκές» συγκρούσεων και «υπόκωφων εμφυλίων» από το 19ο αιώνα. Το διακύβευμα της δημοκρατίας, της κοινωνικής ισότητας, των δικαιωμάτων τοποθετήθηκε με μαεστρία από τον Ταγίπ Ερντογάν -πάντα ηγέτης-προστάτης της πλειοψηφίας (σουννιτικής και συντηρητικής)- στο επίπεδο αυτού του «τουρκικού διαρκούς»: εκσυγχρονιστές εναντίον συντηρητικών, λαϊκοί εναντίον ισλαμιστών, Τούρκοι εναντίον Κούρδων, Σουννίτες εναντίον Αλεβιτών, κλπ.

Η στροφή από το αυταρχικό σύστημα εξουσίας του ΑΚΡ προς τον Ερντογανισμό αρχίζει να ολοκληρώνεται το 2014, όταν για πρώτη φορά στην ιστορία της Τουρκίας ο πρόεδρος εκλέγεται απευθείας από το εκλογικό σώμα. Ωστόσο, όπως στις ιστορίες όλων των κοινωνιών, οι εξελίξεις δεν ακολουθούν μια γραμμική, προδιαγεγραμμένη πορεία, έτσι και στην Τουρκία οι εξελίξεις οδηγούσαν στον Ερντογανισμό αλλά και στο αντίθετο του στην ενίσχυση του δημοκρατικού μετώπου. Έτσι, στις βουλευτικές εκλογές του 2015 το ΑΚΡ έχανε για πρώτη φορά από το 2002 την κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Αυτό το μέτωπο του αντι Ερντογανισμού ήταν και παραμένει ένα μέτωπο στο πλαίσιο του οποίου σπάει αυτό το «τουρκικό διαρκές» των πολιτισμικών εμφυλίων. Το φιλοκουρδικό κόμμα της Δημοκρατίας των Λαών (ΗΔΡ) έχει παίξει βαρύνοντα ρόλο προς αυτή την κατεύθυνση. Η απάντηση του Ερντογάν σε αυτό το μέτωπο ήταν η περαιτέρω ενίσχυση του αυταρχισμού, η οποία σηματοδεύτηκε από τη συμμαχία του ΑΚΡ με την εθνικιστική ακροδεξιά. Αυτή η φαινομενική παραδοξότητα, δηλαδή συμμαχία ισλαμικού κόμματος με τον ακραίο (κεμαλικό) εθνικισμό, αποδεικνύει την εργαλειοποίηση κάποιων εμποδισμένων στη συλλογική συνείδηση πολιτισμικών διαιρέσεων. Ο Ερντογανισμός συστηματοποιείται, κυρίως μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα του 2016, βασισμένος και στον ακροδεξιό εθνικισμό. Έχει σημασία λοιπόν να υπογραμμίσουμε ότι η φανερή ή η υπόγεια σύνδεση με την ακροδεξιά συνιστά δομικό στοιχείο του αυταρχισμού, φαινόμενο που δεν συναντάμε μόνο στην Τουρκία, ούτε για πρώτη φορά στην Τουρκία, αλλά που σε αυτή τη φάση έχει τα χαρακτηριστικά του Ερντογανισμού.

Κάποια χαρακτηριστικά του Ερντογανισμού

Ο Ερντογανισμός στην Τουρκία είναι καταρχάς ένας ισλαμο-εθνικιστικός αυταρχισμός ο οποίος αντλεί την κοινωνική του ενέργεια από μια διαρκώς τροφοδοτούμενη ιστορική δίψα εκδίκησης και αντιελιτισμού. Η μετατροπή της Αγίας Σοφίας σε τζαμί συνιστά ένα από τα πολλά δείγματα της τροφοδότησης αυτής της ιστορικής εκδίκησης. Το επιτακτικό ερώτημα βέβαια

”

Αυτή η φαινομενική παραδοξότητα, δηλαδή συμμαχία ισλαμικού κόμματος με τον ακραίο (κεμαλικό) εθνικισμό, αποδεικνύει την εργαλειοποίηση κάποιων εμποδισμένων στη συλλογική συνείδηση πολιτισμικών διαιρέσεων. Ο Ερντογανισμός συστηματοποιείται, κυρίως μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα του 2016, βασισμένος και στον ακροδεξιό εθνικισμό.

Ο Ερντογανισμός λοιπόν, ακριβώς λόγω του αυθαίρετου χαρακτήρα του είναι απρόβλεπτος, συγκυριακός και γι' αυτό δημιουργεί ανασφάλεια. Η πολιτική του δεν έχει τη συστηματικότητα και τη συνέχεια ενός ολοκληρωτικού συστήματος. Επινοεί κανόνες και επινοείται ο ίδιος διαρκώς ανάλογα με τη συγκυρία.

που τίθεται αφορά το κατά πόσο και με ποιο τρόπο η μεγάλη πλειοψηφία των πολιτών της Τουρκίας που αποστρέφεται αυτούς τους “πολέμους της μνήμης” που νομιμοποιούν τον Ερντογανισμό θα κατορθώσει να αναγάγει δημοκρατικά τις πολιτισμικές διαιρέσεις στα ιστορικο-κοινωνικά τους συμφραζόμενα και θα οδηγήσει στο τέλος του τον Ερντογανισμό, τον αυταρχισμό γενικότερα. Και το ερώτημα τίθεται γιατί ο Ερντογανισμός, παρά τη δύναμη που φαινομενικά έχει, «δομείται -όπως εύστοχα σημειώνει ο Αχμέτ Ινσέλ- πάνω σε κινούμενη άμμο, τεντώνει τα όρια του αφού έχει εξαντλήσει τόσο το οικονομικό μοντέλο του όσο και το ιστορικό αφήγημά του, χωρίς να είναι ικανός να του δώσει νέα πνοή».

Η δόμηση του Ερντογανισμού πάνω σε κινούμενη άμμο συνιστά λοιπόν ένα από τα χαρακτηριστικά του. Αυτό το υβριδικό, υπερπροεδρικό καταπιεστικό σύστημα εξουσίας, δίνει ωστόσο την αίσθηση -όπως και πάλι εύστοχα σημειώνει στο άρθρο του ο Αχμέτ Ινσέλ- ότι ακολουθεί μια πολιτική μόνιμης φυγής προς τα εμπρός, τόσο στην εσωτερική όσο και την εξωτερική πολιτική η οποία μοιάζει να κινείται -τουλάχιστον τα τελευταία χρόνια- χωρίς πυξίδα. Σε ό,τι αφορά την εσωτερική πολιτική, ο Ερντογανισμός χαρακτηρίζεται από αυθαιρεσία. Θα λέγαμε ότι το θεμελιώδες δομικό στοιχείο του είναι η αυθαιρεσία, σε βαθμό που δεν σέβεται ούτε καν τους δικούς του κανόνες και υποχρεώνεται μονίμως να επινοεί νέους. Αυτός ο αυθαίρετος χαρακτήρας του καθεστώτος, με τις διώξεις εναντίον δημόσιων λειτουργών και υπαλλήλων, καθηγητών, δημοσιογράφων, δικαστικών, κλπ., είναι απρόβλεπτος. Ο Ερντογανισμός λοιπόν, ακριβώς λόγω του αυθαίρετου χαρακτήρα του είναι απρόβλεπτος, συγκυριακός και γι' αυτό δημιουργεί ανασφάλεια. Η πολιτική του δεν έχει τη συστηματικότητα και τη συνέχεια ενός ολοκληρωτικού συστήματος. Επινοεί κανόνες και επινοείται ο ίδιος διαρκώς ανάλογα με τη συγκυρία. Και πάλι η Αγία Σοφία αποτελεί ένα αποκαλυπτικό παράδειγμα του απρόβλεπτου και τυχαίου στοιχείου του Ερντογανισμού. Λίγους μήνες πριν, ο ίδιος ο πρόεδρος Ερντογάν απέκλειε κάθε συζήτηση για μετατροπή του μνημείου σε τζαμί -για να διαψεύσει τον εαυτό του πολύ γρήγορα.

Σε αντίθεση λοιπόν με τις πολλές περιόδους κεμαλικού αυταρχισμού της Τουρκίας, που χαρακτηρίζονταν από μεθοδικότητα και συστηματικότητα, ο Ερντογανισμός περισσότερο προσιδιάζει σε αυτό τον μετα-δημοκρατικό αυταρχισμό που συναντάμε και σε άλλες χώρες. Σε αυτό το πλαίσιο άλλωστε εγγράφεται και η προσήλωσή του, από τη μια μεριά στον απόλυτο έλεγχο του Τύπου, και συγχρόνως στις εκλογικές διαδικασίες. Ο Ερντογανισμός δίνει τεράστια σημασία -τουλάχιστον μέχρι τώρα- στην εκλογική νομιμοποίηση. Αυτή η αντίφαση -πλήρης έλεγχος της ενημέρωσης, περιορισμός των αντίπαλων πολιτικών κομμάτων μέσω της περιστολής της κοινοβουλευτικής διαδικασίας, συγχρόνως όμως ένας ουσιαστικός εκλογικός ανταγωνισμός που, παρά τις υποθέσεις για νοθεία, δεν είναι νοθευμένος- καταδεικνύει τις ιδιαιτερότητες αυτού του μετα-δημοκρατικού αυταρχισμού που έχει ανάγκη νομιμοποίησης από «την εθνική βούληση που εκφράζεται στις κάλπες».

Ο Ερντογανισμός τελικά, παρά τις μαζικές, αυθαίρετες συλλήψεις, τις καταδίκες και τις φυλακίσεις, τις απαγορεύσεις που καλύπτουν όλο και περισσότερο το κοινωνικό πεδίο, καθώς και την ενίσχυση του συγκεντρωτισμού όλων των εξουσιών στα χέρια του προέδρου, παραμένει ένα φαινόμενο με αντιφάσεις. Κι αυτό οφείλεται κατεξοχήν στο γεγονός ότι ο Ερντογανισμός δεν κατόρθωσε να δομήσει μια πολιτισμική ηγεμονία της άρχουσας τάξης, μια ηγεμονία που θα διαφοροποιούσε τις συλλογικές πεποιθήσεις και τις συλλογικές πρακτικές ώστε να εγκαταστήσει ένα νέο σύστημα ηγεμονίας. Ο Ερντογανισμός δεν έχει και δεν μπόρεσε να αντιπαραθέσει μια άλλη ηγεμονία απέναντι στον κεμαλισμό.

Ο Ερντογανισμός στην εξωτερική πολιτική

Η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας στην εποχή του Ερντογανισμού χαρακτηρίζεται επίσης από αυτή τη λογική της φυγής προς τα εμπρός, η οποία απευθύνεται καταρχάς στο εσωτερικό ακροατήριο και προσλαμβάνει τις διαστάσεις «εθνικιστικής εγρήγορσης», με στοιχεία αλυτρωτισμού για έναν χαμένο παράδεισο, άλλοτε οθωμανικό άλλοτε γαλάζιο. Ωστόσο, επί της ουσίας η Τουρκία από το 2010 και μετά, όταν η προοπτική ένταξης στην ΕΕ χάθηκε, βρέθηκε σε πορεία αναζήτησης ενός ισχυρού αφηγήματος που θα της επιτρέψει να παίζει το ρόλο της ηγεμονικής περιφερειακής δύναμης σε μια περιοχή σε πλήρη αποσταθεροποίηση. Ο Ερντογανισμός λοιπόν επινοεί αφήγημα ανάλογα με τη συγκυρία και σε σχέση πάντα με την ανάγκη εθνικιστικής εγρήγορσης.

Αν στην περίοδο της ευρωπαϊκής προοπτικής ο ρομαντικός νεοθωμανισμός του Νταβούτογλου ανταποκρινόταν σε ένα αφήγημα για μια Τουρκία δύναμη σταθερότητας και ειρήνης στην ευρύτερη περιοχή, από το 2010 και μετά αυτό το αφήγημα διαμορφωνόταν ανάλογα με τις ανάγκες μιας ενεργητικής πολιτικής πια της Τουρκίας σε ένα κοινό πολιτισμικό σύμπαν, έτσι όπως αυτό το όριζε κατά περίπτωση ο Ερντογανισμός, σπάζοντας τις κλασικές συμμαχίες της Τουρκίας στην περιοχή (Σαουδική Αραβία, Ισραήλ) ή επινοώντας νέες. Έτσι άρχισε να ξεδιπλώνεται το αφήγημα της ενεργητικής πολιτικής προς τη Μέση Ανατολή –ανοικτές παρεμβάσεις στην περίοδο των μεγάλων κοινωνικών και πολιτικών συγκρούσεων στο εσωτερικό χωρών όπως η Αίγυπτος, η Συρία, η Τυνησία- και βεβαίως προς τη Συρία. Αυτή η ενεργητική-ελεμβατική πολιτική οδηγούσε μοιραία σε στρατιωτικές επεμβάσεις. Το παράδειγμα της Συρίας είναι το πλέον χαρακτηριστικό. Η Λιβύη θα ακολουθούσε. Σχηματοποιώντας θα λέγαμε ότι η Τουρκία στην εποχή του Ερντογανισμού έγινε απρόβλεπτη στο βαθμό που η επεμβατική πολιτική της αποσταθεροποιούσε την περιοχή, ενώ συγχρόνως ο Ερντογανισμός μετατρέποταν σε κεντρικό φορέα αναθεωρητισμού ακόμα και των ίδιων των καταστατικών αρχών της ίδρυσης της Τουρκίας και των σταθερών που είχε επί πάρα πολλά χρόνια.

Ο Ερντογανισμός ως κεντρικός φορέας αναθεωρητισμού στην περιοχή, που στην πράξη σημαίνει εχθρικές ή κακές σχέσεις με πολλές χώρες της περιοχής, αλλά και υπονόμηση του ρόλου της Τουρκίας στο πλαίσιο των διεθνών οργανισμών στους οποίους ανήκει –για παράδειγμα στο ΝΑΤΟ- τροφοδοτεί μια αντίληψη «αποκλεισμού» και απειλής από τους γείτονες, από τον «κόσμο στο σύνολό του», και νομιμοποιεί έτσι τις στρατιωτικές επεμβάσεις. Ο ερντογανικός αναθεωρητισμός λοιπόν τροφοδοτεί αλλά και τροφοδοτείται από την αποσταθεροποίηση. Αυτός ο επεμβατικός αναθεωρητισμός μετατρέπει την εξωτερική πολιτική σε πολιτική στρατιωτικών επεμβάσεων ως ανάγκη για «την εθνική ασφάλεια, ως ανάγκη ασφάλειας του κράτους», ως ανάγκη προστασίας των συμφερόντων ενός κόσμου με προστάτιδα δύναμη την Τουρκία.. Ο αναθεωρητισμός εντέλει του Ερντογανισμού έγκειται στην ανάγκη ιστορικής νομιμοποίησης της επεμβατικότητας στα κράτη της περιοχής, μια επεμβατικότητα ωστόσο που είναι αυτή που απειλεί την ασφάλεια της Τουρκίας -και όχι οι γείτονές της.

Αν στην περίοδο της ευρωπαϊκής προοπτικής ο ρομαντικός νεοθωμανισμός του Νταβούτογλου ανταποκρινόταν σε ένα αφήγημα για μια Τουρκία δύναμη σταθερότητας και ειρήνης στην ευρύτερη περιοχή, από το 2010 και μετά αυτό το αφήγημα διαμορφωνόταν ανάλογα με τις ανάγκες μιας ενεργητικής πολιτικής πια της Τουρκίας σε ένα κοινό πολιτισμικό σύμπαν, έτσι όπως αυτό το όριζε κατά περίπτωση ο Ερντογανισμός [...].

Ωστόσο, ο Ερντογανισμός είναι φαινόμενο σε διαλεκτική σχέση με μια ευρύτερη, διεθνή και ευρωπαϊκή πολιτική στην περιοχή, μια πολιτική χωρίς κανόνες και με έντονο το χαρακτηριστικό του απρόβλεπτου, του τυχαίου και του συγκυριακού. Ίσως -για να το θέσουμε διαφορετικά- είναι φαινόμενο μιας ευρύτερης πολιτικής που σπάει τους δικούς της κανόνες ή βρίσκεται σε πορεία αναζήτησης άλλων. Έτσι, η διεθνής και ευρωπαϊκή πολιτική στην ευρύτερη περιοχή διαμορφώνεται πάνω σε κινούμενη άμμο χωρίς κανόνες. Το μεταναστευτικό-προσφυγικό αποτελεί το αποκορύφωμα μιας ευρωπαϊκής πολιτικής που θεμελιώνεται στις πολιτισμικές διαίρεσεις και εκθεμελιώνει τη δύναμη των κανόνων του διεθνούς δικαίου -πολιτικές που τρέφουν φαινόμενα όπως ο Ερντογανισμός. Πράγματι, η αντιμετώπιση του μεταναστευτικού-προσφυγικού ως πολιτισμικής διαμάχης ανάμεσα σε δύο αντίπαλους «τρόπους ζωής», ο «ευρωπαϊκός ρόλος» της Τουρκίας ως εγγυήτριας που θα μπορεί να κρατάει στο έδαφός της τους «εισβολείς» που απειλούν τον «ευρωπαϊκό τρόπο ζωής», νομιμοποιούν τον Ερντογανισμό ως φορέα προστασίας της περιοχής, ως φορέα ιστορικού της αντιπροσώπου. Έτσι, τροφοδοτούν τον απρόβλεπτο και συγκυριακό χαρακτήρα του αναθεωρητισμού του Ερντογανισμού που για να είναι ικανός και αποτελεσματικός να κρατάει σε απομόνωση τους δύο πολιτισμούς, σπάει κανόνες διεθνούς δικαίου, επεμβαίνει ακόμα και στρατιωτικά όπως επιβάλλει η συγκυρία που επιλέγει, διαμορφώνει εντέλει τον κόσμο της περιοχής του ανάλογα με το δικό του αφήγημα. Κι αυτό γιατί είναι ο δικός του, ξεχωριστός και έξω από κανόνες κόσμος.

Το τέλος των φαινομένων όπως ο Ερντογανισμός και των συνεπειών που τέτοια φαινόμενα παράγουν έχει μια θεμελιώδη προϋπόθεση: αυτή του τέλους άσκησης πολιτικής με όρους πολιτισμικών αντιπαραθέσεων και πολέμων μνήμης. Του τέλους της άσκησης πολιτικής με όρους πολιτισμικής σύγκρουσης χωρίς κανόνες και αρχές.

"Erdogan Blames Twitter for Protests" by khalid Albaih is licensed with CC BY-NC-SA 2.0.
<https://www.flickr.com/photos/khalidalbaih/8939751518/in/photostream/>

Νίκος Χριστοφής | Ο
"αυταρχικός
νεοφιλελευθερισμός"
ως πλαίσιο κατανόησης
της Τουρκίας

Νίκος Χριστοφής* | Ο «αυταρχικός νεοφιλελευθερισμός» ως πλαίσιο κατανόησης της Τουρκίας**

Από το 2002 και έπειτα, το ακαδημαϊκό ενδιαφέρον για την τουρκική πολιτική αναζωπυρώθηκε και επικεντρώθηκε, εκ νέου, σε ένα αρκετά ευρύ σύνολο ζητημάτων. Αυτά περιλαμβάνουν τον τρόπο με τον οποίο το τουρκικό κυβερνών Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ) θα επεδίωκε να εφαρμόσει το ισλαμικό και συντηρητικό του πρόγραμμα· πόσο συμβατό είναι το Ισλάμ με τη Δημοκρατία· τη σύγκρουση του κόμματος με τον στρατό λόγω της επιρροής του τελευταίου στην τουρκική πολιτική· τις κινήσεις του κόμματος προς αναγνώριση των μειονοτήτων και των δικαιωμάτων τους στην Τουρκία, και άλλα[1].

Η αναζωπύρωση των παραπάνω περιλαμβάνει, ωστόσο, και την αναβίωση των καθιερωμένων σχημάτων κατανόησης και ερμηνείας της Τουρκίας, ιδίως εάν στην εικόνα περιλαμβάνεται και η θρησκεία, δηλαδή το Ισλάμ. Υπ' αυτό το πρίσμα, ο διαχωρισμός κεμαλισμού/ισλαμισμού, εκκοσμίκευσης/αντιεκκοσμίκευσης, κοσμικότητας/θρησκευτικότητας[2], και δημοκρατίας/αυταρχισμού[3], κάνει σαφές πως τέτοιου είδους προσεγγίσεις αποτελούν το κυρίαρχο πλαίσιο προσέγγισης ακόμα και σε αριστερούς κύκλους[4]. Τέτοιου είδους προσεγγίσεις, ωστόσο, στερούνται μιας ολιστικής κατανόη-

***Ο Νίκος Χριστοφής είναι αναπληρωτής καθηγητής Τουρκικής και Μεσανατολικής Ιστορίας και Πολιτικής στο Κέντρο Τουρκικών Σπουδών του Τμήματος Ιστορίας και Πολιτισμών, Shaanxi Normal University, Σιάν, Κίνα.**

****Το παρόν κείμενο αποτελεί μια πρώτη αποτύπωση του υπό προετοιμασία άρθρου “Against Exceptionalism’: Turkey’s Authoritarian Neoliberalism in Comparative Perspective”. Κάποιες από τις ιδέες παρουσιάστηκαν στο Nikos Christofis “Accelerating Political Crisis in Erdoğan’s Turkey”, στο Nikos Christofis (επιμ.), *Erdoğan’s ‘New’ Turkey: Attempted Coup d’état and the Acceleration of Political Crisis*, Λονδίνο και Νέα Υόρκη: Routledge, 2020, σελ. 1-28**

[1] Bahar Başer και Ahmet Erdi Öztürk, “In Lieu of Introduction: Is It Curtains for Turkish Democracy?”, στο Bahar Başer και Ahmet Erdi Öztürk (επιμ.), *Authoritarian Politics in Turkey: Elections, Resistance and the AKP*, Λονδίνο: I. B. Tauris, σελ. 1.

[2] Για ένα πρόσφατο παράδειγμα, βλ. Sumantra Bose, *Secular States, Religious Politics: India, Turkey, and the Future of Secularism*, Κέμπριτζ: Cambridge University Press, 2018, σελ. 1.

[3] Zeyno Baran, *Torn Country: Turkey between Secularism and Islamism*, Στάνφορντ, Καλιφόρνια: Hoover Institution Press-Stanford University Press, 2010.

[4] Για μια τέτοια περίπτωση βλ. για παράδειγμα την ομιλία των Δημήτρη Παπανικολάου και Βασίλη Ρόγγα στην εκδήλωση που διοργάνωσαν τα «Ενθέματα» της Αυγής και το Ινστιτούτο Νίκος Πουλιαντζάς, «Τουρκία και Μέση Ανατολή», 21 Ιουνίου 2018.

σης της τουρκικής πραγματικότητας[5].

Η ανάδυση, αλλά και η μακροχρόνια δημοτικότητα του ΑΚΡ τα τελευταία 18 χρόνια θα πρέπει να αναλυθεί, όπως προτείνει το παρόν κείμενο, όχι μέσα από τα σχήματα που προαναφέρθηκαν αλλά μέσα από την ενσωμάτωση της Τουρκίας στη νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση, η οποία δημιούργησε προστριβές με τις κοινωνικές και πολιτικές δομές που επικρατούσαν για δεκαετίες στη χώρα[6]. Με αυτόν τον τρόπο προσφέρεται μια ερμηνεία της πολιτικής του ΑΚΡ μέσω της ταύτισής του με το νεοφιλελεύθερο πρόταγμα της εποχής, καθώς και ένα ερμηνευτικό σχήμα κατανόησης της αυταρχικής στροφής που σημειώνεται στην Τουρκία, όπως και αλλού άλλωστε[7].

Αυταρχικός νεοφιλελευθερισμός: Μερικές (πολύ σύντομες) παρατηρήσεις

Η πρόσφατη παγκόσμια οικονομική κρίση του 2007-2008 αποκάλυψε όχι μόνο την κρίση του νεοφιλελεύθερου καπιταλισμού (σε σημείο να υποστηριχθεί, λανθασμένα, ότι αυτός κλονίστηκε ανεπανόρθωτα) αλλά, ταυτόχρονα, έκανε εμφανή την αδυναμία ανεύρεσης εναλλακτικής από αριστερά και σοσιαλδημοκρατικά κόμματα και κυβερνήσεις. Όπως αποδείχθηκε, ο νεοφιλελευθερισμός όχι μόνο άντεξε αλλά διαμορφώθηκαν και οι συνθήκες ανόδου ενός αυταρχικού νεοφιλελευθερισμού, ο οποίος βασίζεται στην αναδιάρθρωση του κράτους σε μια λιγότερο δημοκρατική κατεύθυνση, που συντελείται μέσω συνταγματικών και νομικών αλλαγών που επιδιώκουν να το θωρακίσουν,

”

Η ανάδυση, αλλά και η μακροχρόνια δημοτικότητα του ΑΚΡ τα τελευταία 18 χρόνια θα πρέπει να αναλυθεί [...] μέσα από την ενσωμάτωση της Τουρκίας στη νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση, η οποία δημιούργησε προστριβές με τις κοινωνικές και πολιτικές δομές που επικρατούσαν για δεκαετίες στη χώρα.

[5] Simten Coşar και Gamze Yücesan-Özdemir, “An Attempt to unravel the articulation of Neoliberalism with Islamist Politics during the AKP Years in Turkey”, στο Simten Coşar και Gamze Yücesan-Özdemir (επιμ.), *Silent Violence: Neoliberalism, Islamist Politics and the AKP Years in Turkey*, Οτάβα: Red Quill Books, 2012, σελ. 1-2.

[6] Simten Coşar, “The AKP’s Hold on Power: Neoliberalism Meets the Turkish-Islamic Synthesis”, στο Simten Coşar και Gamze Yücesan-Özdemir (επιμ.), *ό.π.*, σελ. 69.

[7] Η ελληνική περίπτωση θεωρώ πως είναι αντιπροσωπευτική αυτής της διαδικασίας με αξιοσημείωτες ομοιότητες με την Τουρκία και άλλες περιπτώσεις.

και σοσιαλδημοκρατικά κόμματα και κυβερνήσεις. Όπως αποδείχθηκε, ο νεοφιλελευθερισμός όχι μόνο άντεξε αλλά διαμορφώθηκαν και οι συνθήκες ανόδου ενός αυταρχικού νεοφιλελευθερισμού, ο οποίος βασίζεται στην αναδιάρθρωση του κράτους σε μια λιγότερο δημοκρατική κατεύθυνση, που συντελείται μέσω συνταγματικών και νομικών αλλαγών που επιδιώκουν να το θωρακίσουν, απέναντι στην κοινωνική και πολιτική σύγκρουση^[8].

Ως όρος εντοπίζεται στη διασταύρωση μιας σειράς κοινωνικών σχέσεων και χρησιμοποιείται για να επισημανθεί πώς ο σύγχρονος καπιταλισμός διέπεται από σειρά τεχνικών και στρατηγικών ώστε να περιθωριοποιήσει αντιπολιτευτικές φωνές και ολόκληρες κοινωνικές ομάδες που διαφωνούν με αυτές. Τέτοιες πρακτικές περιλαμβάνουν τις επανειλημμένες επικλήσεις της «αγοράς» ή της «οικονομικής ανάγκης» για να δικαιολογηθεί ένα ευρύ φάσμα αναδιρθρώσεων σε διάφορους κοινωνικούς χώρους (π.χ. σε κράτη, νοικοκυριά, χώρους εργασίας, αστικούς χώρους), την αυξανόμενη τάση να δοθεί προτεραιότητα σε συνταγματικούς και νομικούς μηχανισμούς παρά στη δυνατότητα δημοκρατικών συζητήσεων και συμμετοχής σε αυτές, τη συγκέντρωση των κρατικών εξουσιών από τον εκτελεστικό κλάδο εις βάρος της λαϊκής συμμετοχής και άλλων ομάδων διακυβέρνησης, την κινητοποίηση κρατικών μηχανισμών για την καταστολή των αντιπολιτευτικών κοινωνικών δυνάμεων, καθώς και τις αυξανόμενες πιέσεις και ευθύνες που μετατοπίζονται στα νοικοκυριά, μέσα από επανειλημμένες κρίσεις και την αναδιάρθρωση των μηχανισμών αναδιανομής του κράτους.

Έτσι, ενώ αναγνωρίζονται όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που ανέπτυξαν οι θεωρητικοί του (καπιταλιστικού) κράτους, όπως ο Πουλαντζάς, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη, από τη μια, η μεταμόρφωση της «κανονικής» λειτουργίας του καπιταλιστικού κράτους και, από την άλλη, η αλλαγή των εγγενών «φιλελεύθερων» τάσεων του νεοφιλελευθερισμού.

[8] Ian Bruff, 'The Rise of Authoritarian Neoliberalism', *Rethinking Marxism: A Journal of Economics, Culture & Society*, τ. 26, τχ. 1, 2014, σελ. 113. Επίσης Cemal Burak Tansel, "Authoritarian Neoliberalism: Towards a New Research Agenda", στο Cemal Burak Tansel (επιμ.), *States of Discipline: Authoritarian Neoliberalism and the Contested Reproduction of Capitalist Order*, Λάνχαμ: Rowman & Littlefield, 2017, σελ. 2.

Έτσι, ο αυταρχικός νεοφιλελευθερισμός λειτουργεί μέσω μιας προληπτικής πειθαρχίας που ταυτόχρονα οχυρώνει τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές μέσω ενός συνόλου διοικητικών, νομικών και καταναγκαστικών μηχανισμών και περιορίζει τους χώρους της λαϊκής αντίστασης στον νεοφιλελευθερισμό^[9]. Χαρακτηρίζεται από μια σημαντική κλιμάκωση της τάσης του κράτους να εφαρμόζει εξαναγκαστικές και νομικές τακτικές εκφοβισμού, οι οποίες συμπληρώνονται από «την εντεινόμενη μονοπώληση από το Κράτος του συνόλου των τομέων της οικονομικοκοινωνικής ζωής [...] και με τον δρακόντειο και πολύμορφο περιορισμό των λεγόμενων “τυπικών” ελευθεριών»^[10]. Με άλλα λόγια, ο «αυταρχικός νεοφιλελευθερισμός» παρέχει ένα εννοιολογικό πρίσμα μέσω του οποίου φωτίζεται η θεσμοθέτηση και η επίκληση κρατικών πρακτικών, οι οποίες ακυρώνουν ή περιορίζουν τη δημόσια συμβολή και φιμώνουν τη λαϊκή αντίσταση. Αυτό το σημείο καθιστά δυνατή την εξήγηση τέτοιων πρακτικών ως μέρος μιας ευρύτερης στρατηγικής, που συνδέεται άρρηκτα με την αναπαραγωγή της καπιταλιστικής τάξης και των λογικών της εξαίρεσης και του αποκλεισμού που θέτονται σε λειτουργία. Γίνεται αντιληπτό πως το (καπιταλιστικό) κράτος αποτελεί την πρωταρχική οργανωτική δομή μέσω της οποίας τα νεοφιλελεύθερα καθεστώτα διευκολύνονται στο να προστατεύουν και να διατηρούν τη λειτουργία τους, ενώ, ταυτόχρονα, αποτελεί την προστατευτική δομή διατήρησης της συσσώρευσης κεφαλαίου και, παράλληλα, μέσω του καταπιεστικού του ρόλου, υποβάλλει ατομικότητες και συλλογικότητες σε πειθάρχηση.

Τουρκία: Αρχέτυπο αυταρχικού νεοφιλελευθερισμού

Στρέφοντας την προσοχή μας στην τουρκική περίπτωση, το πέρασμα στον νεοφιλελευθερισμό, όπως συνέβη και σε άλλες περιπτώσεις, συντελέστηκε με την επιβολή στρατιωτικού πραξικοπήματος, συγκεκριμένα αυτού του 1980. Το σύνταγμα του 1982 που ακολούθησε επέτρεψε την εισαγωγή πρακτικών του αυταρχικού νεοφιλελευθερισμού, που περιλαμβάνουν την τεχνοκρατικοποίηση των οικονομικών και κοινωνικών ζητημάτων, τον συγκεντρωτισμό των διαδικασιών λήψης αποφάσεων και την κυριαρχία της εκτελεστικής πάνω στη νομοθετική και δικαστική εξουσία^[11].

[9] Bruff, ό.π., σελ. 116.

[10] Νίκος Α. Πουλαντζάς, Το Κράτος, η Εξουσία, ο Σοσιαλισμός, 2η έκδοση, μτφρ. Γιάννης Κρητικός, Αθήνα: Θεμέλιο, 1984, σελ. 292.

[11] Nikos Christofis, “Coups and State Formation in Turkey”, στο Joost Jongerden (επιμ.), Routledge Handbook on Contemporary Turkey, Λονδίνο και Νέα Υόρκη: Routledge, 2021 (υπό δημοσίευση).

Μέσω της συμπόρευσης του ΑΚΡ με τον νεοφιλελευθερισμό, δόθηκε η ευκαιρία στο νέο κόμμα να αποδείξει στα παγκόσμια (νεοφιλελεύθερα) κέντρα εξουσίας της Δύσης πως ήταν ένα από αυτά και να κερδίσει την υποστήριξη και έγκριση μεγάλου αριθμού ανθρώπων, τόσο στον μουσουλμανικό κόσμο όσο και στη Δύση.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, υποβοηθούμενη και από τις ψυχροπολεμικές εξελίξεις, η θρησκεία, και συγκεκριμένα η πολιτική εκδοχή του Ισλάμ, συνέβαλε καταλυτικά και αποτέλεσε «μια καλά διατυπωμένη στρατηγική προσαρμογής στις σύγχρονες εξελίξεις της παγκόσμιας οικονομίας»^[12]. Η συμβολή του πολιτικού Ισλάμ δεν περιορίζεται απλά στη συνύπαρξή του με την παγκόσμια οικονομία· με την ενεργή του συμμετοχή δρα καταλυτικά στη σύσταση της οικονομικής οργάνωσης της χώρας, διευκολύνοντας με αυτόν τον τρόπο την ανάδειξη του Ισλάμ σε έναν από τους σημαντικότερους στρατηγικούς πόρους, με σημαντικές πολιτισμικές, οικονομικές και πολιτικές επιπτώσεις. Ταυτόχρονα, η πρόσβαση και η συμμετοχή στα πολιτικά πράγματα της χώρας έδωσε τη δυνατότητα ανάπτυξης ενός ισλαμικού, συντηρητικού κεφαλαίου και δημιούργησε εκείνες τις κοινωνικές και οικονομικές βάσεις, οι οποίες τέθηκαν στην υπηρεσία του ΑΚΡ αργότερα, ώστε η νέα τουρκική κυβέρνηση να μπορέσει να οικοδομήσει μια οργανική ηγεμονία.

Πράγματι, με την άνοδο του ΑΚΡ στην εξουσία, χάρη και στις αλληπάλληλες οικονομικές κρίσεις στα τέλη της δεκαετίας του 1990, ολοκληρώνεται, θα έλεγε κάποιος, η πλήρης ενσωμάτωση του Ισλάμ στη νεοφιλελεύθερη παγκόσμια τάξη. Συνηθίζεται να δίνεται έμφαση στην πρώτη περίοδο διακυβέρνησης του ΑΚΡ (2002-2007) και στο μεταρρυθμιστικό πολιτικό και οικονομικό του πρόγραμμα. Αν και εν μέρει η έμφαση αυτή καλώς γίνεται, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός πως, μέσω της συμπόρευσης του ΑΚΡ με τον νεοφιλελευθερισμό, δόθηκε η ευκαιρία στο νέο κόμμα να αποδείξει στα παγκόσμια (νεοφιλελεύθερα) κέντρα εξουσίας της Δύσης πως ήταν ένα από αυτά και να κερδίσει την υποστήριξη και έγκριση μεγάλου αριθμού ανθρώπων, τόσο στον μουσουλμανικό κόσμο όσο και στη Δύση. Με αυτόν τον τρόπο κατάφερε να απορροφήσει τα ριζοσπαστικά ισλαμικά κινήματα που αντιτίθεντο στο καπιταλιστικό σύστημα και στο όνειρο της

[12] Ayşe Buğra και Osman Savaşkan, *New Capitalism in Turkey: The Relationship between Politics, Religion and Business*, Τσέλτεναμ: Edward Elgar Publishing, 2014.

παγκόσμιας αγοράς, αλλά και ορισμένους εθνικιστές, φιλελεύθερους, καπιταλιστές, δημοκράτες και πολλούς άλλους θιασώτες της προόδου[13].

Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 2000, «αυτό που αρχικά έμοιαζε να είναι ένα πολλά υποσχόμενο μεταρρυθμιστικό κίνημα [αντικαταστάθηκε] από μια σκοτεινή εικόνα ανελεύθερων πολιτικών εξελίξεων, που χαρακτηρίζονται από την κατάληψη της εξουσίας από τον πρόεδρο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, την απώλεια της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης και από τη χειραγώγηση των εκλογών»[14]. Πράγματι, οι κυβερνητικές μεταρρυθμίσεις της περιόδου που συχνά παρουσιάζονται ως «εκδημοκρατισμός» ήταν, στην πραγματικότητα, ευκαιριακά μέσα στον αγώνα του ΑΚΡ για την κατάκτηση του κράτους, στην προσπάθειά του να αναλάβει τα ηνία από την κεμαλική ελίτ, καθώς και για να αναστρέψει και να περιορίσει ένα κουρδικό κίνημα το οποίο μιλούσε ανοιχτά για μια πλουραλιστική, πραγματικά δημοκρατική κοινωνία και διεκδικούσε την ενίσχυση των πολιτικών δικαιωμάτων. Με άλλα λόγια, λαμβάνοντας υπόψη τις αυταρχικές τάσεις της κυβέρνησης, το αποτέλεσμα αυτού που αρχικά χαιρετίστηκε ως μια μορφή «μουσουλμανικής δημοκρατίας» δεν ήταν ούτε εντελώς ισλαμικό ούτε δημοκρατικό.

Η στροφή του ΑΚΡ στον νεοφιλελεύθερο αυταρχισμό

Λαμβάνοντας υπόψη τις παγκόσμιες εξελίξεις και τις δυναμικές που δημιούργησε η παγκόσμια οικονομική κρίση, αλλά και την εμφάνιση αυταρχικών καθεστώτων ανά τον κόσμο, δεν θα έπρεπε να αποτελεί έκπληξη η εξίσου αυταρχική στροφή της τουρκικής κυβέρνησης, που σημειώθηκε την ίδια περίοδο. Αν και ο αυταρχισμός δεν είναι άγνωστος στην Τουρκία, αυτό που διαφοροποιεί τις παρούσες συνθήκες είναι ο διττός χαρακτήρας του αυταρχισμού που έχει επιβάλει το ΑΚΡ στη χώρα, δηλαδή ένας αυταρχισμός τόσο από πάνω προς τα κάτω όσο και από κάτω προς τα πάνω.

[13] Erbatur Çavuşoğlu και Julia Strutz, “We’ll Come and Demolish Your House!’: The Role of Spatial (Re)Production in the Neoliberal Hegemonic Politics of Turkey”, στο İsmet Akça, Ahmet Bekmen και Barış Alp Özden (επιμ.), *Turkey Reframed: Constituting Neoliberal Hegemony*, Λονδίνο: Pluto Press, 2014, σελ. 149. Efe Can Gürcan και Efe Peker, *Challenging Neoliberalism at Turkey’s Gezi Park: From Private Discontent to Collective Class Action*, Μπέισινγκστοκ: Palgrave, 2015, σελ. 18-25. Cihan Tuğal, *The Fall of the Turkish Model: How the Arab Uprisings Brought Down Islamic Liberalism*, Λονδίνο και Νέα Υόρκη: Verso, 2016, σελ. 4.

[14] Birol A. Yeşilada, ‘The Future of Erdoğan and the AKP’, *Turkish Studies*, τ.17, τχ. 1, 2016, σελ. 19.

Αν και αρκετοί φιλελεύθεροι και αριστεροί μελετητές ερμηνεύουν τη μετάβαση από μια φιλελεύθερη-δημοκρατική σε μια αυταρχική φάση, το πρόγραμμα του ΑΚΡ ήταν ανέκαθεν αυταρχικό, για δύο κύριους λόγους: Πρώτον, το κόμμα δεν αποπειράθηκε ποτέ να «ξηλώσει» το αυταρχικό, νεοφιλελεύθερο κράτος που δημιουργήθηκε μετά το 1980. Δεύτερον, συνέχισε τη δεξιά παράδοση όπου η δημοκρατία γινόταν αντιληπτή με καθαρά πλειοψηφικούς και μονολιθικούς όρους, αντίληψη η οποία οδήγησε στην έλλειψη ανοχής απέναντι σε οποιαδήποτε μορφή πολιτικής κριτικής, συλλογικής λαϊκής δράσης ή κοινωνικής και πολιτικής αντιπολίτευσης[15].

Πράγματι, το πρόγραμμα του ΑΚΡ έγινε ξεκάθαρο μόλις το κόμμα κατάφερε να εδραιώσει την εκλογική του ηγεμονία και πέτυχε, σε συνεργασία με τους πρώην συμμάχους του από το κίνημα Γκιουλέν, να εργαλειοποιήσει υπέρ του τα διάφορα σχέδια πραξικοπημάτων που ήρθαν στην επιφάνεια μετά το 2007 και τα οποία οδήγησαν στην αποδυνάμωση και υποταγή των ένοπλων δυνάμεων -του «φύλακα» του κεμαλικού κράτους- στα προσωπικά συμφέροντα και στο πρόγραμμα του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν.

Με τον στρατό ουσιαστικά «εξουδετερωμένο» και με τα δικαστήρια να ελέγχονται από το ίδιο το ΑΚΡ και το κίνημα Γκιουλέν[16], ο Τούρκος πρόεδρος κινήθηκε προς την περαιτέρω εδραίωση της εξουσίας του, προωθώντας αλλαγές στο πολίτευμα της χώρας. Αν και εκείνη την περίοδο δεν απέδωσαν καρπούς, σηματοδοτούσαν τη μεταμόρφωση του ΑΚΡ από ένα κόμμα το οποίο λειτουργούσε μέσω συλλογικών διαδικασιών σε ένα κόμμα κυριαρχούμενο από έναν άνθρωπο, καθώς και την κατασκευή του οράματος μιας «Νέας Τουρκίας» (Yeni Türkiye) κατ' εικόνα και ομοίωσή του, υπολογίζοντας ολοένα και λιγότερο τις οργανώσεις και τις ομάδες που το αντιπολιτεύονταν[17].

[15] İsmet Akça, "Hegemonic Projects in Post-1980 Turkey and the Changing Forms of Authoritarianism", στο İsmet Akça, Ahmet Bekmen και Barış Alp Özden (επιμ.), ό.π.

[16] Με τη βοήθεια του κινήματος του Γκιουλέν, το ΑΚΡ επεδίωκε, και πράγματι κατάφερε, να ελέγξει το δικαστικό σώμα ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 2000. Όταν το ΑΚΡ και το κίνημα Γκιουλέν ήρθαν σε ρήξη, ο έλεγχος του δικαστικού σώματος, όπως και όλοι οι τομείς που έλεγχε το κίνημα, επήλθαν στον έλεγχο του κόμματος. Με την απόπειρα πραξικοπήματος αυτή η αλλαγή ελέγχου ολοκληρώθηκε με το «πάγωμα» περιουσιακών στοιχείων του κινήματος ή τον έλεγχο της κινητής και ακίνητης περιουσίας του.

[17] İsmet Akça, Ahmet Bekmen και Barış Alp Özden, "A Postscript: #resistturkey", στο İsmet Akça, Ahmet Bekmen και Barış Alp Özden (επιμ.), ό.π., σελ. 248.

Το όραμα της «Νέας Τουρκίας» σηματοδοτεί μια διαρκή κοινωνικοπολιτική διαδικασία, που φιλοδοξεί να καθιερώσει μια καθολικά συμπεριληπτική ηγεμονική αφήγηση για τη χώρα, στρέφοντας όμως τα πυρά της εναντίον των δημοκρατικών θεσμών, υιοθετώντας μια αντιπολιτική ατζέντα και πριμοδοτώντας τις πελατειακές σχέσεις[18]. Όσον αφορά το τελευταίο, το AKP έχει οικοδομήσει μια σταθερή τάξη πιστών υποστηρικτών από τον μουσουλμανικό επιχειρηματικό κόσμο της χώρας, και όχι μόνο από αυτόν. Έστησε ένα περίπλοκο σύστημα ανταμοιβών και τιμωρίας, με σκοπό την εδραίωσή του στον κύκλο των επιχειρηματιών μέσω της πολιτικοποίησης των κρατικών θεσμών (είσπραξη χρεών, φορολογικές αρχές, ιδιωτικοποιήσεις και δημόσιες συμβάσεις). Επιπλέον, έχει διαβρώσει το κράτος δικαίου για να διανείμει προσόδους και πόρους στους υποστηρικτές του, για να μεταφέρει κεφάλαια σε αυτούς παίρνοντάς τα από τους αντιπάλους του και για να πειθαρχήσει τους αντιφρονούντες των επιχειρηματικών κοσμικών κύκλων[19]. Επιπλέον, παρά το γεγονός ότι το AKP παρουσιάζεται ένθερμος υποστηρικτής της «συρρίκνωσης του κράτους, με την ανάθεση καθηκόντων που θεωρούνται δευτερεύουσας σημασίας και τη μείωση των δημοσίων δαπανών, [το AKP] διαιωνίζει πραγματικά, με τον δικό του τρόπο, την κεντρικότητα, την αναγκαιότητα και τη λατρεία του κράτους [...] ειδικά όσον αφορά θέματα ασφαλείας»[20]. Από την άποψη αυτή, η Διοίκηση Ανάπτυξης Στέγασης της Τουρκίας (ΤΟΚΙ), η οποία ιδρύθηκε το 1984, ιδιωτικοποιήθηκε και στη συνέχεια δόθηκε η αποκλειστική άδεια για την εκμετάλλευση της γης και την υλοποίηση προγραμμάτων στέγασης σε δήμους που ελέγχονται από το AKP, αναδεικνύοντας το εύρος του πεδίου δράσης του κράτους στην Τουρκία.

Το όραμα της «Νέας Τουρκίας» σηματοδοτεί μια διαρκή κοινωνικοπολιτική διαδικασία, που φιλοδοξεί να καθιερώσει μια καθολικά συμπεριληπτική ηγεμονική αφήγηση για τη χώρα, στρέφοντας όμως τα πυρά της εναντίον των δημοκρατικών θεσμών, υιοθετώντας μια αντιπολιτική ατζέντα και πριμοδοτώντας τις πελατειακές σχέσεις

[18] Nikos Christofis, “The AKP’s ‘Yeni Turkiye’: Challenging the Kemalist Narrative?”, *The Mediterranean Quarterly*, τ. 29, τχ. 3, σελ. 11-30. Βλ. επίσης στα ελληνικά, Νίκος Χριστοφής, «“Νέα” Εναντίον “Παλαιάς” Τουρκίας: Συνέχειες και Ασυνέχειες», *Σύγχρονα Θέματα*, τχ. 137, 2017, σελ. 8-10.

[19] Berk Esen και Şebnem Gümüşçü, “Building a Competitive Authoritarian Regime: State-Business Relations in the AKP’s Turkey”, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, τ. 20, τχ. 4, 2017, σελ. 349-372.

[20] Jean-François Perouse, “The State without the Public: Some Conjectures about the Administration for Collective Housing (TOKİ)”, στο Marc Aymes, Benjamin Gourisse και Élise Massicard (επιμ.), *Order and Compromise: Government Practices in Turkey from the Late Ottoman Empire to the Early 21st Century*, Λάιντεν: Brill, 2015, σελ. 169.

Το ηγεμονικό πρόγραμμα του ΑΚΡ δεν θα μπορούσε να συντελεστεί εάν οι δυνάμεις του νεοφιλελευθερισμού δεν στρέφονταν εναντίον της εργατικής τάξης και των μορφών εκπροσώπησής της.

Έτσι παρατηρείται μια «σύμπραξη» των ελίτ για να «καταλάβουν» διάφορα εκτελεστικά και ρυθμιστικά όργανα και οργανισμούς και να παρακάμψουν οποιεσδήποτε δημοκρατικές πιέσεις και λαϊκά αιτήματα. Άλλωστε, οι όποιες εξωτερικές παρεμβάσεις που συμβάλλουν προς αυτήν την κατεύθυνση δεν θα μπορούσαν να εφαρμοστούν πλήρως σε ένα νεοφιλελεύθερο πλαίσιο απουσία ενδογενών πηγών νομιμοποίησης και στήριξης[21].

Το ηγεμονικό πρόγραμμα του ΑΚΡ δεν θα μπορούσε να συντελεστεί εάν οι δυνάμεις του νεοφιλελευθερισμού δεν στρέφονταν εναντίον της εργατικής τάξης και των μορφών εκπροσώπησής της. Οι μεταρρυθμίσεις της νεοφιλελεύθερης αγοράς, κατά τη διάρκεια της διακυβέρνησης του ΑΚΡ, επιτάχυναν την αποσύνθεση της μικρής κλίμακας αγροτικής γεωργίας και υπονόμισαν τα περίπλοκα δίκτυα ασφάλειας στα οποία βασίστηκαν πολλοί μετανάστες στις πόλεις της Τουρκίας σε δύσκολες περιόδους. Με αυτόν τον τρόπο, η τουρκική κυβέρνηση κατάφερε να εδραιώσει περαιτέρω το νεοφιλελεύθερο ηγεμονικό της πρόγραμμα και, ταυτόχρονα, να οδηγήσει πολλούς νεαρούς Κούρδους, άνδρες και γυναίκες, στις άτυπες αγορές εργασίας που είχαν αναπτυχθεί στην περιφέρεια των μεγάλων αστικών κέντρων. Αυτές οι μεταρρυθμίσεις, επιπλέον, οδήγησαν στη δημιουργία μιας νέας εργατικής τάξης, η οποία συγκεντρώνεται στα μεγάλα αστικά κέντρα και εργάζεται με όρους επισφάλειας, ανοργάνωτη και καχύποπτη απέναντι στις δομές αντιπροσώπευσης, αφού αυτές έγιναν αναποτελεσματικές[22].

Η στροφή του ΑΚΡ στον νεοφιλελεύθερο αυταρχισμό, πέραν της οικονομικής κρίσης, θα πρέπει να αναζητηθεί και σε μια σειρά εσωτερικών παραγόντων. Η ανικανότητα αναπαραγωγής της ηγεμονίας της κυβέρνησης σε διάφορα τμήματα της τουρκικής κοινωνίας, όπως οι Κούρδοι, οι κοσμικοί κύκλοι, οι Αλεβίτες και άλλοι, οδήγησε σε αλλαγή της ηγεμονικής στρατηγικής της, η οποία πια θα κυριαρχούνταν από μια προσωποκεντρική αντίληψη της πολιτικής, με τον Ερντογάν να παίζει κεντρικό ρόλο, και την υιοθέτηση μιας τακτικής αποκλεισμού από τα κοινά όσων διαφωνούσαν, όπως δημοσιογράφοι, εκπαιδευτικοί, πολιτικοί κ.λπ.

[21] [Martijn Konings, “Against Exceptionalism: The Legitimacy of the Neoliberal Age”, *Globalizations*, τ. 15, τχ. 7, 2018, σελ. 1007–1019.

[22] Bariş Alp Özden, İsmet Akça και Ahmet Bekmen, “Antinomies of Authoritarian Neoliberalism in Turkey: The Justice and Development Party in Turkey”, στο Cemal Burak Tansel (επιμ.), ό.π., σελ. 194.

Όσον αφορά την προσωποκεντρική διακυβέρνηση του ΑΚΡ, αυτή νομιμοποιείται μέσω ενός αφηγήματος περί κρίσης και μέσω των πελατειακών σχέσεων, με αποτέλεσμα να μην υφίσταται εδραίωση της δημοκρατίας στην Τουρκία. Τονίζοντας την υποστήριξη μάλιστα του μισού πληθυσμού της χώρας, ο Ερντογάν «θεωρεί πως “η κάλπη” είναι το μοναδικό νόμιμο μέσο λογοδοσίας σε μια δημοκρατία και περιγράφει τις αντικυβερνητικές διαδηλώσεις ως μια απόπειρα μειοψηφιών να επιβάλουν τη βούλησή τους στην πλειοψηφία με παράνομα μέσα»^[23]. Αυτό γίνεται ιδιαίτερα εμφανές αν λάβουμε υπόψη πόσο στενά συνδέονται το ΑΚΡ και ο Ερντογάν με το κράτος, χωρίς το οποίο δεν θα μπορούσε να λειτουργήσει ο αυταρχικός χαρακτήρας της νεοφιλελεύθερης συσσώρευσης κεφαλαίου αλλά και φίμωσης των αντιπολιτευτικών φωνών^[24]. Έτσι, οι τεχνικές διακυβέρνησης που τα αυταρχικά νεοφιλελεύθερα καθεστώτα περιλαμβάνουν δεν είναι απλώς «αντιδραστικές», αλλά στοχεύουν όλο και περισσότερο στο μέλλον, καθιερώνοντας νεοφιλελεύθερους μηχανισμούς διακυβέρνησης στο όνομα της αναγκαιότητας, ανεξάρτητα από την πραγματικότητα της κατάστασης^[25].

Αυτή η αλλαγή στη στρατηγική της κυβέρνησης ενέτεινε το ήδη πολωμένο κλίμα, το οποίο εκδηλώθηκε τον Μάιο του 2013 με την εξέγερση, αρχικά, στο Πάρκο Γκεζί στην Κωνσταντινούπολη και, έπειτα, στην υπόλοιπη χώρα. Οι διαδηλώσεις αντανακλούν μια δεκαετία συσσωρευμένης αγανάκτησης απέναντι στον νεοφιλελεύθερο, αυταρχικό και συντηρητικό λαϊκισμό του ΑΚΡ. Το λεξιλόγιο που χρησιμοποιήθηκε από τον ίδιο τον Ερντογάν, και συγκεκριμένα η λέξη «πλιατσικολόγοι» (çapulcu), με την οποία αναφέρθηκε στους διαδηλωτές, όπως, επίσης, και η βία με την οποία απάντησε η τουρκική κυβέρνηση στις διαδηλώσεις, είναι αποκαλυπτικές της απόπειρας καταστολής και δυσφήμισης της δυναμικής του κινήματος που είχε δημιουργηθεί. Καθώς οι διαμαρτυρίες του κόσμου ήταν μια απάντηση στον αυξανόμενο αυταρχικό χαρακτήρα της τουρκικής κυβέρνησης, τόσο σε κοινωνικό όσο και σε πολιτιστικό επίπεδο (περιορισμοί στην πώληση αλκοόλ, περιορισμοί σχετικά με τις αμβλώσεις, παρότρυνση των οικογενειών να κάνουν πολλά παιδιά, δραστικές αλλαγές θρησκευτικού χαρακτήρα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση με στόχο το άνοιγμα των θρησκευτικών σχολείων, την κατασκευή περισσότερων από 9.000 τζαμιών την περίοδο 2005-2015 κ.λπ.), οι κατασταλτικές μέθοδοι της τουρκικής κυβέρνησης αποκαλύπτουν ακόμα περισσότερο τον αυταρχισμό της^[26].

^[23] Ergun Özbudun, “AKP at the Crossroads: Erdoğan’s Majoritarian Drift”, *South European Society and Politics*, τ. 19, τχ. 2, 2014, σελ. 156–157.

^[24] Αχμέτ Ινσέλ, *Η Νέα Τουρκία του Ερντογάν: Από το Δημοκρατικό Όνειρο στην Αυταρχική Εκτροπή*, μτφρ. Ρίτα Κολαΐτη, Αθήνα: Διάμετρος, 2017

^[25] Ian Bruff, “The Rise of Authoritarian Neoliberalism”, *Rethinking Marxism: A Journal of Economics, Culture & Society*, τ. 26, τχ. 1, 2014, σελ. 123.

^[26] Ινσέλ, ό.π.

Από το σημείο εκείνο, η βία μετατράπηκε σε ένα «νόμιμο» μέσο καταπίεσης, το οποίο θα «θεσμοθετούνταν» μετά την απόπειρα πραξικοπήματος του 2016 και την επιβολή του καθεστώτος «έκτακτης ανάγκης». Το καθεστώς «έκτακτης ανάγκης» αναδεικνύει πως η βία, τόσο φυσική όσο και ψυχολογική και συναισθηματική, και ο νεοφιλελευθερισμός, είναι πλήρως συνυφασμένοι και λειτουργούν με «ικανότητα πειθάρχησης, χρησιμοποιώντας μια ποικιλία ρυθμιστικών, εποπτικών και αστυνομικών μηχανισμών για να διασφαλίσουν ότι οι νεοφιλελεύθερες μεταρρυθμίσεις εγκαθίστανται και “κλειδώνουν”, παρά το τι μπορεί να επιθυμεί ο λαός»^[27]. Πράγματι, όσοι διαφώνησαν με τις συνταγματικές μεταρρυθμίσεις του Απριλίου του 2017, οι οποίες κατ’ ουσίαν στόχευαν στην εγκαθίδρυση ενός απολυταρχικού καθεστώτος, «κατηγορήθηκαν για προδοσία και συνέργεια σε τρομοκρατία, υποκινούμενη από το Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν (PKK), το κίνημα Γκιουλέν και/ή το Ισλαμικό Κράτος, καθώς και σε συνεργασία με εξωτερικούς εχθρούς του κράτους. Από την άλλη, όσοι υποστήριζαν τις μεταρρυθμίσεις παρουσιάζονταν ως μέρος μιας θεϊκής τάξης και μιας κατάστασης η οποία θα διαφύλαττε την πρόσβαση στον παράδεισο»^[28]. Από τα μέσα του 2016, όταν πραγματοποιήθηκε η απόπειρα πραξικοπήματος, η τουρκική πολιτική βρίσκεται παγωμένη σε ένα είδος ανεσταλμένης κίνησης, αποτέλεσμα μιας «κατάστασης εξαίρεσης» που τέθηκε σε ισχύ αμέσως μετά το πραξικόπημα και «εμφανίζεται ως το κατώφλι της αβεβαιότητας μεταξύ δημοκρατίας και απολυταρχισμού»^[29]. Η «κατάσταση εξαίρεσης» που επιβλήθηκε στην Τουρκία μετά το αποτυχημένο πραξικόπημα –ομοιότητες παρατηρούνται και αλλού, όπως για παράδειγμα, στο κίνημα των κίτρινων γιλέκων στη Γαλλία– μας δείχνει πολλά για τους τρόπους με τους οποίους η βία και ο νεοφιλελευθερισμός διαπλέκονται.

Το καθεστώς «έκτακτης ανάγκης» αναδεικνύει πως η βία, τόσο φυσική όσο και ψυχολογική και συναισθηματική, και ο νεοφιλελευθερισμός, είναι πλήρως συνυφασμένοι.

[27] Simon Springer, “Neoliberalising Violence: Of the Exceptional and the Exemplary in Coalescing Moments”, *Area*, τ. 44, τχ. 2, 2012, σελ. 139.

[28] Hamit Bozarslan, “The Brutalisation of Turkey”, στο Nikos Christofis (επιμ.), ό.π., σελ. 32.

[29] Giorgio Agamben, *State of Exception*, Σικάγο: Chicago University Press, 2005, σελ. 2-3.

Τέλος, μέσα σε αυτό το πλαίσιο θα πρέπει να αναφερθεί και η επίκληση εθνικιστικών και ισλαμιστικών/οθωμανικών συμβόλων και πρακτικών, τα οποία αναδεικνύουν τη μετατόπιση από έναν συντηρητικό λαϊκισμό σε μια ισλαμιστική πολιτική στρατηγική, η οποία έχει ως στόχο την πόλωση της πολιτικής σφαίρας στη βάση του Kulturkampf, καθώς και να πολώσει και να κινητοποιήσει τους ψηφοφόρους του μέσω ενός ισλαμιστικού πολιτικού λόγου, με αλώτερο στόχο τη δημιουργία ενός νέου ιστορικού μπλοκ, υπό την ηγεσία της ισλαμικής αστικής τάξης[30].

Επίλογος

Αν κάτι γίνεται ιδιαίτερα αντιληπτό κατά την περίοδο διακυβέρνησης του ΑΚΡ, αυτό είναι οι συνεχόμενοι αγώνες και προσπάθειες της τουρκικής κυβέρνησης να ηγεμονεύσει επί του κράτους μέσω της αναμόρφωσης της αυταρχικής του φύσης και αποκτώντας πλήρη έλεγχο των κρατικών μηχανισμών. Έτσι, ενώ στο παρελθόν το τουρκικό αυταρχικό κράτος στηριζόταν, εν πολλοίς, στο στρατιωτικό κατεστημένο, αυτό αντικαθίσταται από ένα αστυνομοκρατούμενο και δικαστικό κράτος, το οποίο εξυπηρετεί τη νεοφιλελεύθερη ελίτ της χώρας και, φυσικά, τον ίδιο τον Ερντογάν. Μάλιστα, ένα από τα πιο χαρακτηριστικά γνωρίσματα των τελευταίων ετών είναι η αυξανόμενη αυτονομία του Ερντογάν και του κύκλου γύρω από το Παλάτι, χωρίς αυτό να σημαίνει πως το κόμμα και η κυβέρνηση, καθώς αποτελούν τα ίδια μέρος του κρατικού μηχανισμού, δεν υπόκεινται και αυτά σε αυστηρό έλεγχο. Άλλωστε, πέρα από τα προφανή πολιτικά πλεονεκτήματα που του προσέφερε, η αλλαγή του πολιτεύματος επέτρεψε στον Ερντογάν να ισχυριστεί πως «ο ίδιος είναι το κράτος» και, πράγματι, να συμπεριφέρεται με αυτόν τον τρόπο.

Όπως ορθά επισημαίνουν οι Özden, Akca και Bekmen, δύο βασικά κίνητρα έχουν ενισχύσει σχεδόν κάθε δράση του Ερντογάν: πρώτον, η διατήρηση του κρατικού μηχανισμού υπό όσο το δυνατόν μεγαλύτερο έλεγχο και, δεύτερον, προκειμένου να το

[30] Η πρόσφατη μετατροπή της Αγίας Σοφίας και της Μονής της Χώρας αποτελεί ένα αντιπροσωπευτικό παράδειγμα. Βλ. Νίκος Χριστοφής, «Η πολιτικοποίηση της Αγίας Σοφίας: Από το “Ισλάμ στο Έθνος” ως το “Έθνος στο Ισλάμ”», Σύγχρονα Θέματα, τχ. 149, 2020, σελ. 28-31.

κάνει αυτό, η διατήρηση ή, μάλλον, η αύξηση της ικανότητάς του να βγαίνει νικητής από δημοψηφισματικού χαρακτήρα αναμετρήσεις[31]. Η επιμονή του για μετάβαση στο προεδρικό σύστημα ανταποκρίνεται σε αυτά τα δύο κίνητρα και συνεχίζει τη νεοφιλελεύθερη παράδοση που, ήδη από τη δεκαετία του 1980, παρουσίαζε την πρόταση για υιοθέτηση του προεδρικού συστήματος ως στοιχείο «αποτελεσματικής διακυβέρνησης». Δεν είναι τυχαίο που κάποιες, αν όχι οι περισσότεροι, από τους ισχυρούς, οικονομικούς ομίλους δήλωναν ανερυθρίαστα την υποστήριξή τους σε αυτό, με πρόφαση τον «αποτελεσματικότερο έλεγχο» των μηχανισμών του κράτους δικαίου. Παρά τους ισχυρισμούς των επιχειρηματικών κύκλων και της προσκείμενης στην κυβέρνηση εγχώριας ελίτ, η «Νέα Τουρκία» του Ερντογάν εξυπηρετεί απόλυτα τους πυλώνες της νεοφιλελεύθερης συσσώρευσης κεφαλαίου και τα αυταρχικά χαρακτηριστικά του καπιταλιστικού, νεοφιλελεύθερου καθεστώτος. Ως αποτέλεσμα, η διάβρωση του θεσμικού ελέγχου και των ισορροπιών έχει θολώσει τη διαχωριστική γραμμή μεταξύ κράτους και κόμματος.

"Gezi Park, Taksim Square 2013 June 06" by Zsombor Lacza is licensed with CC BY-NC-SA 2.0.
<https://www.flickr.com/photos/92142303@N05/8989893968>

[31] Bariş Alp Özden, İsmet Akça και Ahmet Bekmen, "Antinomies of Authoritarian Neoliberalism in Turkey", ό.π., σελ. 205. Ο όρος απορρέει από τον Βέμπτερ αναφερόμενος στο φαινόμενο που παρουσιάζεται συνήθως σε καταστάσεις δημοψηφισματικής δημοκρατίας (plebiscitary democracy) η οποία, είναι «μια εκδοχή χαρισματικής εξουσίας, της οποίας η νομιμότητα μόνο τυπικά απορρέει από τη βούληση των κυβερνωμένων», αφού κύριο χαρακτηριστικό της είναι «η γεμάτη συναισθηματικό πάθος αφοσίωση και εμπιστοσύνη [του λαού] προς εκείνον τον ηγέτη που διαθέτει τη θεαματικότερη παρουσία, υπόσχεται τα περισσότερα, χρησιμοποιεί την αποτελεσματικότερη προπαγάνδα εναντίον των αντιπάλων του». Max Weber, *Economy and Society: A New Translation*, μτφρ. και επιμ. Keith Tribe, Κέιμπριτζ, Μασαχουσέτη και Λονδίνο: Harvard University Press, 2019, σελ. 407.

Κυριάκος Λοΐζου | Η
Κύπρος στη νέα εποχή.
Από τις "δάφνες" και τα
κοιτάσματα, στην
πραγματικότητα.
Κυπριακό, διεθνείς
συμφωνίες και σκάνδαλα

Κυριάκος Λοΐζου* | Η Κύπρος στη νέα εποχή. Από τις «δάφνες» και τα κοιτάσματα, στην πραγματικότητα. Κυπριακό, διεθνείς συμφωνίες και σκάνδαλα

Η σημερινή θέση της Κύπρου στην περιοχή χαρακτηρίζεται από αστάθεια, ενώ μία σειρά από παράγοντες, εσωτερικοί και εξωτερικοί, διαμορφώνουν ένα αβέβαιο σκηνικό όσον αφορά τη λύση του Κυπριακού, την ΑΟΖ και κατά συνέπεια τους υδρογονάνθρακες, ενώ σχετικά με την τριμερή συμφωνία (Ελλάδας-Κύπρου-Ισραήλ) για τον υποθαλάσσιο αγωγό EastMed, τα δεδομένα προσδίδουν και ένα πολιτικό πρόσημο, σε αντίθεση με μία ακραιφνώς οικονομική συμφωνία. Επιπρόσθετα, άλλοι παράγοντες -όπως το σκάνδαλο με τα «χρυσά διαβατήρια»- έρχονται να τορπιλίσουν και να αποδυναμώσουν το διεθνές «πρόσωπο» της Κυπριακής Δημοκρατίας. Όλα μαζί, αλλά και το κάθε ένα ξεχωριστά, κτίζουν ένα μωσαϊκό στο οποίο η πρόοδος, η ειρήνη και η σταθερότητα, καθίστανται έννοιες δυσδιάκριτες.

Τα νέα δεδομένα στο Κυπριακό. Σε επικίνδυνο μονοπάτι με μοναδικό κερδισμένο... τον εθνικισμό

«Οι Τουρκοκύπριοι με εξέλεξαν με την εντολή να αναζητήσω μια λύση δύο κρατών. Υποστήριξα αυτή τη θέση στη διάρκεια της προεκλογικής μου εκστρατείας αλλά και ανέκαθεν στην πολιτική μου καριέρα». Σε αυτή τη φράση του νεοεκλεγέντα ηγέτη των Τουρκοκυπρίων, Ερσίν Τατάρ, αναδύεται εν πολλοίς το πνεύμα της νέας εποχής στην οποία περιέρχεται το κυπριακό ζήτημα. Με κάθε επισημότητα, ο νέος Τουρκοκύπριος ηγέτης θέτει στο τραπέζι τη λύση δύο κρατών στο νησί, ενώ έχει την αμέριστη υποστήριξη του Τούρκου Προέδρου, Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν.

”

Με κάθε επισημότητα, ο νέος Τουρκοκύπριος ηγέτης θέτει στο τραπέζι τη λύση δύο κρατών στο νησί, ενώ έχει την αμέριστη υποστήριξη του Τούρκου Προέδρου, Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν.

*Ο Κυριάκος Λοΐζου είναι πολιτικός επιστήμονας, δημοσιογράφος - υπεύθυνος τμημάτων Διεθνών και Πολιτισμού στην εφημερίδα «Χαραυγή».

Το βράδυ της εκλογής Τατάρ στα κατεχόμενα οι «φωνές» οι οποίες πανηγύριζαν, ήταν οι ίδιες με τις ελληνοκυπριακές που εδώ και πολλά χρόνια φωνάζουν για «εμείς εδώ και αυτοί εκεί». Μόνο που στην ελληνοκυπριακή πλευρά δεν τέθηκε ποτέ επίσημα η λύση δύο κρατών, προφανώς για ευνόητους λόγους.

Τα αποτελέσματα των εκλογών στην Τουρκοκυπριακή κοινότητα καταδεικνύουν την επικράτηση της βούλησης της Άγκυρας επί της βούλησης της τουρκοκυπριακής κοινότητας. Το γεγονός ότι το εκλογικό αποτέλεσμα επηρεάστηκε από σειρά παρεμβάσεων της Άγκυρας υπέρ του Ερσίν Τατάρ και τελικά καθορίστηκε από τις ψήφους Τούρκων εποίκων που διαμένουν στις περιφέρειες του Τρικώμου και της Αμμοχώστου - όπου ο Τατάρ επικράτησε του Μουσταφά Ακιντζί με μεγάλη διαφορά - δημιουργεί ήδη κλίμα διχασμού και έντασης εντός της κοινότητας, η οποία αναμένεται να αποτυπωθεί στο άμεσο μέλλον και επί του εδάφους. Σημειώνεται δε, πως πολλοί αναλυτές κάνουν λόγο για «ενταφιασμό» της εποχής συζήτησης για μία λύση με διζωνική δικοινοτική ομοσπονδία.

Είναι κρίσιμο να υπογραμμιστεί ότι, το βράδυ της εκλογής Τατάρ στα κατεχόμενα οι «φωνές» οι οποίες πανηγύριζαν, ήταν οι ίδιες με τις ελληνοκυπριακές που εδώ και πολλά χρόνια φωνάζουν για «εμείς εδώ και αυτοί εκεί». Μόνο που στην ελληνοκυπριακή πλευρά δεν τέθηκε ποτέ επίσημα η λύση δύο κρατών, προφανώς για ευνόητους λόγους. Ο Ερσίν Τατάρ ωστόσο, εκφράζει πλέον σε απόλυτα πραγματική βάση αυτή τη θέση, η οποία θα είναι καταστροφική για το μέλλον του νησιού σε βάθος χρόνου. Επιπλέον, θα πρέπει να σκεφτούμε ότι η καταστροφή συντελείται και τώρα, καθώς ο εθνικισμός βρίσκει περισσότερο έδαφος και δηλητηριάζει ακόμη περισσότερο την κυπριακή κοινωνία.

Μετά το ναυάγιο στο Κραν Μοντανά το 2017, η κυβέρνηση Αναστασιάδη φάνηκε να αφήνει το κυπριακό στον «αυτόματο πιλότο», ενώ από τότε έχουν περάσει τρία χρόνια. Αυτή η περίοδος των τριών χρόνων, χαρακτηρίζεται από ακινησία, ή για να ακριβολογούμε, από πισωγυρίσματα στις προσπάθειες για επίτευξη λύσης.

Τότε, στο Κραν Μοντανά, ο πρώην ηγέτης των Τουρκοκυπρίων, Μουσταφά Ακιντζί, πίεσε τον Αναστασιάδη για λύση, με το επιχείρημα ότι οι Τούρκοι υποχωρούν για πρώτη φορά και από το ταμπό των παραδοσιακών εγγυήσεων και δέχονται ακόμη και τη σταδιακή αποχώρηση των στρατευμάτων τους. Ο Νίκος Αναστασιάδης, απάντησε πως όλα αυτά ήταν ασαφή, ενώ ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ, Αντόνιο Γκουτέρες, απάντησε πως «δεν υπάρχει καμία ασάφεια, και αν δεν συμφωνούν θα πρέπει απλά να το θέσουν ξεκάθαρα».

Σήμερα, η λύση στη βάση της διζωνικής δικαιοδικής ομοσπονδίας απομακρύνεται επικίνδυνα, ενώ είναι η πρώτη φορά μετά από πολλά χρόνια όπου η «λύση» των δύο κρατών εμφανίζεται ενδυναμωμένη και υποστηρίζεται, αλλά και τίθεται από τα πλέον επίσημα χείλη.

Μοναδικός (πρόσκαιρα) «κερδισμένος» είναι ο εθνικισμός και στις δύο πλευρές. Οι απορριπτικοί Ελληνοκύπριοι, με προεξέχοντα τον Πρόεδρο, Νίκο Αναστασιάδη (αν και παλαιότερα υποστήριζε τη λύση) είδαν την εκλογή Τατάρ ως μία ευκαιρία για τη συνέχιση της διένεξης με την Τουρκία, γεγονός το οποίο τους διατηρεί στις θέσεις τους ως εκφραστές του Έθνους και της αδιάβλητης «ελληνικής ψυχής σε ένα ελληνικό νησί».

Επιπρόσθετα, η «λύση μέσω των υδρογονανθράκων» έχει παρέλθει ανεπιστρεπτή, καθώς πουθενά δε διαφαίνεται ότι το συγκεκριμένο μοντέλο βρίσκει πρόσφορο έδαφος. Μάλλον το αντίστροφο θα συμβεί, εάν συμβεί, δηλαδή ένας δίκαιος διαμοιρασμός του φυσικού πλούτου, ύστερα από δίκαιη και βιώσιμη λύση του προβλήματος.

EastMed: Ανάμεσα στην πολιτική διακήρυξη και την πραγματικότητα

Όσον αφορά τον υποθαλάσσιο αγωγό EastMed και χωρίς να «υπολογίζεται» το οικολογικό σκέλος του συγκεκριμένου εγχειρήματος, τόσο η κυπριακή, όσο και η ελληνική πλευρά ξοδεύουν διπλωματικό αποθεματικό (προς το παρόν), ενώ παράλληλα οι σχέσεις με την Τουρκία οδηγούνται μόνο σε ανώμαλα εδάφη. Επιπλέον, σύμφωνα με έρευνες που βλέπουν το φως της δημοσιότητας, στο τεχνικό κομμάτι, το έργο είναι πολύ δαπανηρό, ενώ οι φωνές που υποστηρίζουν ότι είναι σχεδόν ανέφικτο να υλοποιηθεί μίας τέτοιας έκτασης έργο στην παρούσα φάση, πληθαίνουν. Με βάση το σχεδιασμό του έργου (ετήσιας δυναμικότητας 10 δισ. κυβικά μέτρα, με δυνατότητα αύξησης στα 16 δισ. κυβικά μέτρα), το μεγαλύτερο τμήμα του EastMed, που θα διανύει συνολικά

Σήμερα, η λύση στη βάση της διζωνικής δικαιοδικής ομοσπονδίας απομακρύνεται επικίνδυνα, ενώ είναι η πρώτη φορά μετά από πολλά χρόνια όπου η «λύση» των δύο κρατών εμφανίζεται ενδυναμωμένη και υποστηρίζεται, αλλά και τίθεται από τα πλέον επίσημα χείλη.

Σχεδόν έναν χρόνο μετά, η πρόβλεψη κάποιων νηφάλιων φωνών επιβεβαιώνεται, καθώς παρακολουθούμε την Τουρκία να «ενισχύει» την επιθετικότητα και την προκλητικότητά της.

1.900 χλμ., θα βρίσκεται κάτω από τη θάλασσα σε βάθος έως και 3 χλμ., αποτελώντας ίσως τον μεγαλύτερο και βαθύτερο υποθαλάσσιο αγωγό στον κόσμο. Αυτά τα τεχνικά δεδομένα, το μήκος του αγωγού και κυρίως το βάθος μέσα από το οποίο θα πρέπει να διέλθει, καθιστούν το έργο δύσκολο αλλά και δαπανηρό. Σχετικά με τα οφέλη και ποιος ή ποιοι επωφελούνται, υπάρχουν δύο σημεία τα οποία αξίζουν αναφοράς και είναι ακραιφνώς πολιτικά. Το πρώτο είναι ο Πρωθυπουργός του Ισραήλ, Μπένιαμιν Νετανιάχου, ο οποίος στις 2 Ιανουαρίου 2020 παρέδωσε τα 4 υπουργικά χαρτοφυλάκια (ημερομηνία υπογραφής της συμφωνίας για τον EastMed) που κατείχε για να αντιμετωπίσει τις κατηγορίες για διαφθορά. Ήταν δηλαδή και μια κίνηση στήριξης -και της Κύπρου και της Ελλάδας και (έμμεσα) των ΗΠΑ προς τον κ. Νετανιάχου- ενόψει και των εκλογών του Μάρτη στο Ισραήλ, τις οποίες και κέρδισε. Όπως ακριβώς δύο φορές προηγουμένως έκανε ο Αμερικανός Πρόεδρος με τη μεταφορά της αμερικανικής πρεσβείας στην Ιερουσαλήμ και τη «νομιμοποίηση» του παράνομου εποίκισμού παλαιστινιακών εδαφών.

Το δεύτερο σημείο, είναι το πολιτικό όφελος για τη μερίδα εκείνη των Ελληνοκυπρίων και των Ελλήνων, οι οποίοι επιδιώκουν τη διαιώνιση των προβλημάτων με την Τουρκία, καθώς η συμφωνία για τον αγωγό εμπεριείχε σε μεγάλο βαθμό, αν όχι εξ ολοκλήρου, μία «απάντηση» στη συνεχιζόμενη τουρκική προκλητικότητα. Πάντως, μετά την υπογραφή της συμφωνίας τον Ιανουάριο του 2020, η Τουρκία δια στόματος του Τούρκου Υπουργού Εξωτερικών, Μεβλούτ Τσαβούσογλου, διεμήνυσε πως «τίποτε δεν μπορεί να γίνει χωρίς την Τουρκία» και ότι θα συνεχίσει τις προκλήσεις και τις παράνομες ενέργειες γιατί «νιώθει ότι οι ενέργειες που γίνονται από μέρους των χωρών της περιοχής -μέσω των τριμερών συνεργασιών και με τη συμμετοχή των ΗΠΑ- επιχειρούν να την απομονώσουν. Είναι χαρακτηριστική η δήλωση και του Ερντογάν και άλλων αξιωματούχων της χώρας ότι «αν τους επιτρέπαμε δεν θα μας άφηναν ούτε παραγάδι να ρίξουμε». Σχεδόν έναν χρόνο μετά, η πρόβλεψη κάποιων νηφάλιων φωνών επιβεβαιώνεται, καθώς παρακολουθούμε την Τουρκία να «ενισχύει» την επιθετικότητα και την προκλητικότητά της. Ωστόσο, με βάση τα παραπάνω,

δε σημαίνει ότι προδικάζεται η αποτυχία της συμφωνίας και η κατασκευή του αγωγού, αλλά οι πολιτικοί λόγοι στους οποίους επένδυσαν οι τρεις αρχηγοί των κρατών, προπορεύονται του οικονομικού, πραγματικού και βιώσιμου σκέλους του εγχειρήματος. Μάλιστα, αξίζει να σημειωθεί πως σε σχέση με τη βιωσιμότητα του έργου, η σχετική μελέτη θα ολοκληρωθεί σε έναν χρόνο, όπου με απλά λόγια σημαίνει πως, κανείς δεν γνωρίζει με βεβαιότητα εάν θα πραγματοποιηθεί αυτό το κολοσσιαίο πρότζεκτ.

Τέλος, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και η ευρωπαϊκή αγορά (όπου θα διοχετεύεται η ενέργεια), καθώς η ζήτηση ανέρχεται στα 450 δις κυβικά μέτρα και εξαρτάται κατά 45% από τη ρωσική αγορά. Τι μπορεί να στείλει ως εναλλακτική πηγή προσφοράς ενέργειας ο αγωγός των 15 ή 20 δις κυβικών μέτρων, είναι το ερώτημα. Κάποιοι παρουσίασαν την προδέσμευση του 20% της χωρητικότητας του αγωγού, δηλαδή τα 2 δις κ.μ. ως ένδειξη εμπιστοσύνης των επενδυτών προς το έργο. Ούτε αυτό όμως υποστηρίζεται από την ευρωπαϊκή αγορά και αυτό φάνηκε από τις αντιδράσεις στις κυρώσεις που επέβαλαν οι ΗΠΑ για τον αγωγό NordStream2. Η αγορά επιλέγει το φθηνό φυσικό αέριο πάνω και πέρα από πολιτικές σκοπιμότητες. Διότι προ πάντων, αναφορικά με την Ευρωπαϊκή Ένωση, είναι μία οικονομική ένωση η οποία παραμερίζει τις όποιες «περιφερειακές» πολιτικο-οικονομικές συμφωνίες οι οποίες ως πρωταρχικό σκοπό έχουν το πολιτικό όφελος στο εσωτερικό του εκάστοτε κράτους. Υπογραμμίζεται ότι, η μείωση της χρήσης φυσικού αερίου ως το 2050 κατά 75% - 85% από την ΕΕ στη βάση του εγχειρήματος για μηδενικές εκπομπές ρύπων (Green Deal), είναι γεγονός το οποίο ενισχύει, τρόπον τινά, τη νηφαλιότητα και τη μη βεβαιότητα για το έργο.

ΑΟΖ και υδρογονάνθρακες

Η Noble Energy, διαχειριστής του κοιτάσματος «Αφροδίτη», έχει θέσει ζήτημα αναστολής στην ανάπτυξη του κοιτάσματος. Κι αυτό παρά το ότι από τον Νοέμβριο του 2019 υπέγραψε με την κυπριακή κυβέρνηση το τελικό σχέδιο ανάπτυξης του. Την ίδια στιγμή, οι άλλες εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην ΑΟΖ μας, όπως η ENI -TOTAL -EXXON, έχουν αναστείλει τα προγράμματά τους σε πρώτη φάση για το 2021, όμως δεν αποκλείεται να ζητήσουν και νέες παρατάσεις στη συνέχεια. Εν ολίγοις, πού βρίσκεται το πρόγραμμα της Κυπριακής Δημοκρατίας σε ό,τι αφορά την ανακάλυψη και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων;

Η Noble ανακοίνωσε ότι, ενώ παραμένει πιστή στις δεσμεύσεις της στην Κύπρο, επανεξετάζει το αναπτυξιακό σχέδιο του κοιτάσματος υπό το φως των δύσκολων παγκόσμιων αγορών, αλλά σκοπεύει να μπει σε διαπραγματεύσεις με την κυβέρνηση για να συμφωνήσει ένα νέο χρονοδιάγραμμα ανάπτυξης. Αυτό θα εξαρτηθεί από τις συνθήκες της παγκόσμιας αγοράς, την προσφορά και ζήτηση φυσικού αερίου και τις τιμές. Πάντως, στις 8 Μαΐου 2020, ο David Stover - CEO Noble Energy - δήλωσε πως «στη Noble δεν θα επενδύσουμε κεφάλαια σε έργα με λιγότερο από αποδεκτές αποδόσεις και θα διατηρήσουμε τα αποθέματά μας για ένα καλύτερο μέλλον». Από αυτή τη δήλωση, εξάγεται το συμπέρασμα ότι, οι αρχικές εκτιμήσεις που αφορούσαν το σύνολο του ζητήματος των υδρογονανθράκων στην κυπριακή ΑΟΖ, δεν είναι και σε τόσο στερεές βάσεις πια.

Το πρόβλημα βέβαια αφορά όλες τις εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην κυπριακή ΑΟΖ, πρόβλημα που επιδεινώνεται λόγω της οικονομικής κρίσης που προκάλεσε η πανδημία. Πέρα από τη Noble που ανακοίνωσε στο τέλος του πρώτου τριμήνου του 2020 καθαρές απώλειες 4 δισ. δολαρίων και 53% περικοπές στις δαπάνες της, τα αποτελέσματα του πρώτου τριμήνου του 2020 και της ExxonMobil ήταν πολύ απογοητευτικά, αντικατοπτρίζοντας την κρίση που αντιμετωπίζει η παγκόσμια βιομηχανία υδρογονανθράκων. Η Exxon είχε απώλειες 610 εκατ. δολαρίων, για πρώτη φορά μετά από 32 χρόνια. Σύμφωνα με τη S&P Global, έχει πλέον χάσει την πρώτη θέση μεταξύ των διεθνών εταιρειών πετρελαίου και φυσικού αερίου στη Shell. Κάτι που ανάγκασε την εταιρεία να ανακοινώσει τον Απρίλιο περικοπές 30% στις δαπάνες της για το 2020 και να επιταχύνει τα σχέδιά της για εκποιήσεις.

Στην προσπάθειά τους να κινηθούν σε ένα πλάνο βιωσιμότητας, οι εταιρείες αυτές έχουν επίσης ξεκινήσει προγράμματα για ένα μέλλον χωρίς ανθρακούχες εκπομπές. Με την αβεβαιότητα για το μέλλον της ζήτησης πετρελαίου και φυσικού αερίου να γίνεται μακροπρόθεσμη, και την ανθεκτικότητα της βιομηχανίας να μην είναι πλέον εξασφαλισμένη, αναπτύσσουν πράσινη ενέργεια. Η Eni είναι μία από τις τελευταίες που προσχώρησε σε αυτήν την κατεύθυνση, ενισχύοντας τις επιχειρήσεις της σε ανανεώσιμη ενέργεια σε βάρος του πετρελαίου.

Το πρόβλημα βέβαια αφορά όλες τις εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην κυπριακή ΑΟΖ, πρόβλημα που επιδεινώνεται λόγω της οικονομικής κρίσης που προκάλεσε η πανδημία.

Οι αποκαλύψεις του Αραβικού δικτύου Al Jazeera για το σκάνδαλο των «χρυσών» διαβατηρίων, αδιαμφισβήτητα έχει φέρει την κυβέρνηση Αναστασιάδη σε μία πολύ δεινή θέση, τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό. Και η διεθνής εικόνα της Κύπρου είναι αυτή που «τραυματίστηκε» και διασύρθηκε περισσότερο [...].

Από την άλλη βέβαια, η Κύπρος, πέραν των τιμών διεθνώς και της οικονομικής κρίσης, αντιμετωπίζει και η ίδια επιπρόσθετα προβλήματα, που εστιάζονται στις κινήσεις της Τουρκίας στην κυπριακή ΑΟΖ και βεβαίως έχουν να κάνουν και με τη λύση ή όχι του Κυπριακού. Το γεωτρητικό πρόγραμμα της Κύπρου επηρεάζεται από τη μη λύση (απόδειξη το επεισόδιο στο οικόπεδο 3 όπου ματαιώθηκε από την Τουρκία η γεώτρηση, καθώς οι παράνομες γεωτρήσεις που πραγματοποιεί σε τεμάχια τα οποία ήδη η Κύπρος έχει αδειοδοτήσει στην Total και Eni).

Σχετικά με το τουρκικό γεωτρύπανο «Γιαβούζ», η αιφνιδιαστική αποχώρηση του από την κυπριακή ΑΟΖ και το τεμάχιο 6, στις 4 Οκτωβρίου 2020, δεν ήταν παρά μία μικρή κίνηση εκ μέρους της Τουρκίας για «αποκλιμάκωση» της έντασης, κερδίζοντας βέβαια διπλωματικό χρόνο με την Ευρώπη.

Εν ολίγοις, η αναβολή της ανάπτυξης των κοιτασμάτων φυσικού αερίου σε βάθος χρόνου, και λόγω πολιτικών περιπλοκών, δεν είναι προς όφελος της Κύπρου. Αυτό σημαίνει ότι η Κύπρος οικονομικά θα κλειδωθεί στην εισαγωγή υδροποιημένου φυσικού αερίου (ΥΦΑ) για μεγάλο χρονικό διάστημα και θα την πληρώσει μέσω υψηλών τιμών ηλεκτρικής ενέργειας, σε μια περίοδο που το δικό της φυσικό αέριο – κάπου 350 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα – παραμένει ανεκμετάλλευτο θαμμένο στα βάθη της Ανατολικής Μεσογείου.

Στη δίνη των «χρυσών διαβατηρίων» και η συνεχιζόμενη διεθνής αναξιοπιστία. Η κυβέρνηση Αναστασιάδη σε πολιτικό τέλμα.

Οι αποκαλύψεις του Αραβικού δικτύου Al Jazeera για το σκάνδαλο των «χρυσών» διαβατηρίων, αδιαμφισβήτητα έχει φέρει την κυβέρνηση Αναστασιάδη σε μία πολύ δεινή θέση, τόσο στο εσωτερικό, όσο και στο εξωτερικό. Και η διεθνής εικόνα της Κύπρου είναι αυτή που «τραυματίστηκε» και διασύρθηκε περισσότερο, διότι μετά τις πρώτες αποκαλύψεις του Σεπτεμβρίου, η κυβέρνηση Αναστασιάδη συνέχισε να πουλά διαβατήρια σε εγκληματίες και απατεώνες, κυρίως Ασιάτες.

Όσον αφορά την αξιοπιστία της Κύπρου διεθνώς και κυρίως εντός Ε.Ε., αυτή βρίσκεται στο ναδίρ. Η υπόθεση αυτή των «χρυσών» διαβατηρίων ιεραρχείται πολύ ψηλά στην ατζέντα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Σχετίζεται με τις πιο κεντρικές ανησυχίες για το κράτος δικαίου και, δυστυχώς, αντιμετωπίζεται ως «ακραίο παράδειγμα προς αποφυγή» στην περίπτωση της Κύπρου ακόμα και σε σύγκριση με τη Μάλτα. Η Κύπρος βιώνει και θα βιώσει έντονα την απαξίωση, καθώς η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα περάσει το σκάνδαλο των διαβατηρίων από κόκκινο. Μάλιστα, η Πρόεδρος της Κομισιόν Ούρσουλα φον ντερ Λάιεν, ήταν σαφής όταν είπε ότι «οι ευρωπαϊκές αξίες δεν είναι προς πώληση», ενώ ο αρμόδιος εκπρόσωπος της Κομισιόν, Κρίστιαν Βίγκαντ, είχε δηλώσει ότι «παρατηρήσαμε με δυσπιστία, πώς υψηλού επιπέδου αξιωματούχοι εμπορεύονταν ευρωπαϊκή ιθαγένεια για οικονομικά οφέλη».

Επιπλέον, αν αναλογιστούμε ότι η όλη διαδικασία συμπίπτει με μία εκλογική χρονιά στην Κύπρο (βουλευτικές Μάιος '21, δημοτικές Δεκέμβριος '21), γίνεται εύκολα αντιληπτό πως θα είναι μία χρονιά έντονης πολιτικής κρίσης και αντιπαράθεσης στο εσωτερικό του νησιού. Πάντως, πρόκειται για την πιο εκτεταμένη μορφή δυσφήμισης της Κύπρου από την εποχή της ένταξής της στην ΕΕ, ενώ η κυβέρνηση Αναστασιάδη έχει απωλέσει σχεδόν εξ ολοκλήρου την αξιοπιστία της στα μάτια των πολιτών. Αξίζει να σημειωθεί πως, για πολλούς Ευρωπαίους αξιωματούχους, το σκάνδαλο των «χρυσών» διαβατηρίων αποτελεί ένα εξόφθαλμο προηγούμενο κατάχρησης σε βάρος του συνόλου της Ε.Ε.

"Διεθνής Διάσκεψη για το Κυπριακό" by Υπουργείο Εξωτερικών is licensed with CC BY-SA 2.0
<https://www.flickr.com/photos/49432523@N04/35754194265>

ΕΥΡΩΠΗ & ΚΟΣΜΟΣ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ

Περισσότερα κείμενα από τη θεματική
"Ευρώπη και Κόσμος" στο :
[https://poulantzas.gr/yliko/yliko_tag/
enropi-kosmos/](https://poulantzas.gr/yliko/yliko_tag/enropi-kosmos/)

